МИХРИ-ХАТУН

ДИВАН

АКАДЕМИЯ НАУК СССР

ПАМЯТНИКИ ЛИТЕРАТУРЫ НАРОДОВ ВОСТОКА

ТЕКСТЫ

Малая серия

IX

ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА»
ГЛАВНАЯ РЕДАКЦИЯ ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

ИНСТИТУТ НАРОДОВ АЗИИ

МИХРИ-ХАТУН

ДИВАН

Критический текст
и вступительная статья
Е. И. Маштаковой

МОСКВА · 1967

И (Тур)
М69

Ответственный редактор
В. И. АСЛАНОВ

Турецкий текст переписан
каллиграфом Г. А. ДАРАБАДИ

СОДЕРЖАНИЕ

Е. И. Маштакова. О Михри-хатун и ее стихах 5
Библиография Михри-хатун 101
Текст 105

Публикация впервые составленного по четырем рукописям критического текста Диваиа (собрания лирических стихотворений) турецкой поэтессы XV в. Михри-хатун. Обширная вводная статья подробно характеризует творческую биографию Михри-хатун и принципы и источники составления текста.

7-4-4
222-66

МИХРИ-ХАТУН

ДИВАН

Утверждено к печати Ученым советом Института народов Азии Академии наук СССР

Редактор *С. С. Цельникер* Корректор *Е. Г. Григорьева*
Технический редактор *С. В. Цветкова*

Сдано в набор 16/XII 1966 г. Подписано к печати 23/IX 1967 г. А-11939
Формат 60×90¹/₁₆. Печ. л. 25,75. Бум. офс. № 2. Уч.-изд. л. 26,34. Тираж 1400 экз.
Изд. № 1086. Зак. № 1721. Цена 1 р. 20 к.

Главная редакция восточной литературы издательства «Наука»
Москва, Центр, Армянский пер., 2
3-я типография издательства «Наука». Москва К-45, Б. Кисельный пер., 4

О МИХРИ-ХАТУН И ЕЕ СТИХАХ

Имя турецкой поэтессы Михри-хатун (مهری خاتون Mihrî Hātūn) известно давно: первые письменные источники — *тезкере*, содержащие биографические сведения и отрывки из ее стихов, были созданы через несколько десятилетий после ее смерти. Многие авторы писали о ней и позже, на протяжении четырех столетий, но до сих пор ее творчество не получило достаточно полного освещения. Между тем литературное наследие поэтессы представляет большой интерес для истории турецкой литературы прежде всего потому, что оно обладает своеобразием, выделяющим ее поэзию из того общего, что характеризует литературу, создававшуюся при дворах султанов и аристократической знати в средневековой Турции. Изучение творчества Михри-хатун ставит перед исследователем ряд интересных литературоведческих задач, которые можно решать, лишь опираясь на критический текст ее стихов. Однако диван поэтессы до сего времени оставался в рукописях, что и побудило нас издать его критический текст.

О Михри пишут давно. Но за четыре с лишним столетия не было найдено никаких новых биографических сведений о ней. И сегодня о жизни поэтессы было бы известно лишь то, что сообщили авторы первых *тезкере,* если бы не предпринимались попытки понять ее поэзию. Рассказ о жизненном пути Михри нельзя отделить от рассказа о ее стихах.

При отсутствии точных сведений о времени рождения поэтессы некоторые авторы, писавшие о ней [1], на основании кос-

[1] А. Крымский, *История Турции и ее литературы*, т. II, М., 1910, стр. 60; *İstanbul kitaplıkları türkçe yazma divanlar kataloğu*, I. cilt, İstanbul, 1947, s. 74; A. Karahan, *Mihrî Hatun*, — «İslâm ansiklopedisi», 82. cüz, İstanbul, 1958, s. 305—306.

венных данных пришли к выводу, что Михри родилась примерно в 1460 г. (точнее, после 1456 г.) в Амасье.

В XV в. этот важный политический и торговый центр Османского государства[2] сыграл заметную роль в развитии науки и культуры того времени. В городе было сосредоточено множество разного рода школ для обучения детей и юношества. Известны имена многих амасийских медиков, математиков и других ученых, а также людей, занимавшихся разными видами искусства (миниатюра, каллиграфия и др.) и художественными ремеслами[3]. В то же время Амасья была одним из крупных литературных центров страны.

Отец Михри, кади, сам был довольно известным поэтом и писал под псевдонимом Белаи (بلای). По тем временам он был образованным человеком, завсегдатаем литературного кружка шахзаде Ахмеда, более тридцати лет правившего Амасьей с тех самых пор, как его отец Баезид II в 1481 г. стал султаном. К амасийскому придворному кругу поэтов принадлежала и Михри. Отец обучил ее всему тому, что знал в поэзии сам, и она уже в юности стала известна своей образованностью, прекрасным знанием персидского и арабского языков и особенно персоязычной литературы. Последнее необходимо отметить, так как в те времена это много значило для любого образованного турка, а для поэта — тем более. Письменные источники сохранили рассказы о том, что однажды поэтесса вышла победительницей в состязании поэтов, устроенном при дворе Ахмеда, что ее стихи пользовались большой известностью.

У историков турецкой литературы нет единого мнения относительно даты смерти поэтессы. Большинство называют

---

[2] Географическое, архитектурное и этнографическое описание города, бывшего некогда значительным крепостным сооружением в Северо-Восточной Анатолии, можно найти в записках известного турецкого путешественника Эвлия Челеби, посетившего Амасью в 40-х годах XVII в.: اولیا چلبی، سیاحت نامه، استانبول، ١٣١٤ (1896/7), ج١، ص١٩٢—١٩٤؛ ج٢، ص٧٦—٨٠

[3] Ценные сведения об этом содержатся в четырехтомной истории Амасьи, написанной ее уроженцем Хасаном Хюсамеддином: حسن حسام‌الدین، تاریخ اماسیه، استانبول، ١٣٢٨—١٣٣٥ [1910—1912]

912 год хиджры, т. е. 1506-07 г. Первый русский исследователь творчества Михри В. Д. Смирнов полагал, что она умерла в 1514 г.[4]. Эту дату повторил в своей работе и А. Е. Крымский[5]. Ряд других авторов (а также и сам В. Д. Смирнов в «Очерке истории турецкой литературы»[6]) осторожно говорят, что Михри скончалась в начале XVI в.

В. А. Гордлевский еще полвека назад высказал предположение, что могила Михри находится возле Лядика, маленького городка неподалеку от Амасьи[7]. А. Карахан сообщает, что поэтесса была похоронена рядом с ее дедом Пир Ильясом Шуджаеддином Хальвети в уединенном *текке* Зевадие[8].

* * *

«Золотой порой» в истории турецкой литературы принято называть XV и особенно XVI в. При всей условности этого наименования нельзя не признать, что оно в основном верно обозначает подъем литературы Турции в эту эпоху. В XV столетии писал Шейхи, создавший «Хар-наме», первую сатирическую поэму на турецком литературном языке. Современниками Михри были поэты Месихи, автор первого в турецкой литературе интереснейшего *шехренгиза,* Хамди Ревани, писавший стихи во славу вина и радостей любви, и Иса Неджати, признанный тогда в Турции лучшим лириком эпохи, мастером изящных и звучных газелей. Их стихи были вехами в истории турецкой литературы, каждый из этих поэтов внес в поэзию что-то свое, новое.

Турецкая придворная литература (представленная преимущественно стихами) развивалась в тесной зависимости от

[4] В. Д. Смирнов, *Образцовые произведения османской литературы в извлечениях и отрывках*, СПб., 1891, стр. XI; то же, изд. 2, 1903, стр. XXIV.

[5] А. Крымский, *История Турции и ее литературы*, т. II, стр. 60.

[6] В. Д. Смирнов, *Очерк истории турецкой литературы*, — «Всеобщая история литературы», под ред. В. Ф. Корша и А. И. Кирпичникова, т. IV, СПб., 1892, стр. 478.

[7] В. А. Гордлевский, Избранные сочинения, т. I, М., 1960, стр. 385; т. III, М., 1962, стр. 151.

[8] A. Karahan, *Mihrî Hatun*, s. 305.

запросов и требований султанского двора и высших кругов феодальной знати.

В ту эпоху Османское военно-феодальное государство превращалось в могущественную империю, быстро расширявшую свои границы за счет завоеваний на Балканах, в Южной и Центральной Европе и в Крыму. Этот процесс протекал в сложных условиях острых социальных противоречий и классовой борьбы [9]. На территории собственно турецкой это проявлялось в крестьянских восстаниях, антифеодальных по своей сути, проходивших под религиозными лозунгами, как это характерно для эпохи средневековья. Таким было, например, восстание, поднявшееся в начале XVI в. непосредственно в районе Амасьи, родины Михри, и Токата. Но оно было жестоко подавлено, как подавлялись в Турции другие народные движения. Завершался процесс централизации власти, государство укреплялось, происходил стремительный рост Османской империи.

Султан и высшие феодальные правители, заботясь об идеологическом упрочении своей власти и положения, обычно собирали при своих дворах ученых и поэтов, вели с их участием диспуты по вопросам правления, беседы на научные и религиозно-философские темы, слушали стихи, часто им же, правителям, посвященные.

Султан Баезид II, сам автор стихов мистико-эротического содержания, следуя этому неписаному правилу, вел ученые диспуты и беседы с поэтами сначала в Амасье, правителем которой он был в молодости, а потом — в Стамбуле. Этой же традиции следовал после него в Амасье сын его шахзаде Ахмед.

Придворную турецкую поэзию того времени составляли панегирические стихи, воспевающие раз навсегда определенные и неизменные доблести полководца и мудреца, приписывае-

[9] А. С. Тверитинова, *К вопросу об изучении первого антифеодального крестьянского восстания в средневековой Турции*, — «Византийский временник», кн. XI, 1956, стр. 200—224; Г. И. Ибрагимов, *Крестьянские восстания в Турции в XV—XVI вв.*, — «Византийский временник», кн. VII, 1953, стр. 122—145.

мые любому правителю, и стихи религиозно-философского характера, выражающие идеологию либо ортодоксального ислама, либо суфизма. В то же время в турецкой поэзии звучали стихи, прославляющие счастье любви, радость жизни, восторг перед красотой и совершенством природы. Авторы этих стихов порой доходили до пренебрежения религиозными догмами ислама и его моральными предписаниями. Такие стихи были уже проявлением вольнодумства, дерзким вызовом господствовавшей тогда мусульманской идеологии и ее ревностным защитникам — духовенству и власть имущим. В суфийской поэзии все это часто тесно сплеталось друг с другом.

Гуманистическая поэзия легко уживалась с суфизмом, получившим в Турции широкое распространение. Как известно, суфизм во всех его толках был неоднороден по своему содержанию. Существовало «официальное» направление, которое было вполне приемлемой в султанской Турции «вариацией» правоверного мусульманства, своеобразной обрядностью, сильно воздействовавшей на народные массы. Наряду с этим в суфизме жила и еретическая струя, оппозиционная по отношению к господствовавшему феодальному строю, которая в условиях средневекового религиозного фанатизма давала возможность философствования и способ выражения протеста против несправедливых порядков, царящих в мире [10]. Таким образом, суфизм был удобным прикрытием для выражения вольнодумства, для утверждения гуманистических идеалов. «Возникает своеобразный литературный стиль, который можно назвать „суфийствующим“, т. е. суфийским только по форме и многообразным по содержанию» [11].

Творчество большинства турецких поэтов XV в. окрашено суфизмом, что объясняется рядом исторических причин, обусловивших тогда широкое распространение суфизма в Турции. Опустошительное вторжение монгольских войск на территорию

[10] И. С. Брагинский, *Таджикская литература*, — «История литератур народов Средней Азии и Казахстана», М., 1960, стр. 63.

[11] А. Н. Болдырев, И. С. Брагинский, *Соображения о периодизации классической персидско-таджикской литературы*, — «Народы Азии и Африки», 1965, № 2, стр. 109.

Малой Азии привело к разгрому турецких войск полчищами Тимура в 1402 г. в битве при Ангоре, где был пленен сам турецкий султан Баезид I, возглавлявший армию. За этим последовала пора междоусобиц среди султанских сыновей за право наследования в условиях, когда анатолийские правители, эмиры, в силу присущего им тогда сепаратизма вновь обрели некоторую политическую самостоятельность, когда вспыхнуло мощное крестьянское восстание. Все это сотрясало устои Османского государства. Подобная ситуация не могла не сказаться на настроении различных кругов общества. Суфизм тогда нашел себе в Турции благодатную почву.

В литературе суфизм проявил себя в двух направлениях, что, естественно, соединялось с двумя тенденциями, существовавшими в средневековой турецкой литературе: демократической народной и реакционной [12].

Как уже говорилось, турецкая литература развивалась крайне противоречиво. Для нее были характерны панегирики и стихи, отравленные мрачным пессимизмом, признанием безысходности человеческой судьбы, тщетности надежд на счастье в этом бренном мире и упованием на блаженство в мире потустороннем, вечном. Проповедь беспредельной покорности воле Аллаха, создателя всего сущего, предопределившего судьбы мира и всех его, Аллаха, творений, порождала пассивно-созерцательное отношение к действительности, непротивление злу, стремление к отрешенности от всех радостей жизни.

Наряду с этим поэты создавали произведения, которые звучали вызовом устоям тогдашнего общества, его обычаям, его морали. Мотивы личного, индивидуального протеста против стеснительных рамок феодального общества, закрепощавшего человека материально и духовно, перерастали в прямое вольнодумство. И здесь уже сама связь стихов с жизнью вносила в мертвые схемы, утвердившиеся в литературе, живые ноты, правдиво отображавшие время и человеческие судьбы.

[12] Первая работа, рассматривающая в этом аспекте старую турецкую литературу, — кандидатская диссертация болгарского ученого Р. Моллова «Очерки старотурецкой литературы» (1962 г.).

Это и привело впоследствии к созданию немногих, но от этого не менее значительных стихов демократического народного характера, к появлению, в частности, сатирических произведений, цепочкой протягивающихся из века в век, пока мы не почувствовали эту «связь времен» в словах, сказанных уже современными нам турецкими прогрессивными писателями.

Придворные поэты создавали свои стихи, и в то же самое время звучали песни и сказы народных певцов и рассказчиков. Духовную жизнь турков той эпохи невозможно отделить от народной литературы, тем более значительной для общества, чем дальше отстоит от нас период, о котором идет речь. Без народного певца или рассказчика нельзя представить себе ни турецкую деревню, ни старое турецкое воинство. Да и богатые дома, конаки, не обходились без своих певцов.

Известно, какое давнее и глубокое воздействие на турецкую литературу оказывала литература на персидском языке, и в XV в. это было особенно ощутимо. Исторические источники сохранили свидетельства того, как велик был авторитет персидской литературы при дворе Баезида II. Этот султан, например, продолжал выплачивать поэту Джāмӣ ежегодную пенсию, определенную еще Мехмедом II. Это было данью восхищения поэтом-классиком, за что тот в свою очередь посвятил Баезиду II одну из своих дидактических поэм. Огромный след в турецкой литературе оставило творчество таких поэтов, как ʿОмар Ḫайяām, Саʿдӣ, Ḫāфиз, Низāмӣ и, конечно, Джалāладдӣн Рӯмӣ, чьи имена уже говорят о плодотворности этого воздействия. Вместе с тем турецкая литература испытывала также влияние поэтов иного направления, творчество которых, все более удаляясь от жизни, в XV в. вырождалось в формалистическое искусство и теряло социальную значимость. Эта поэзия не могла не наложить свой отпечаток на турецкую литературу, хотя бы в силу присущего ей «авторитета». Здесь уместно привести одно высказывание Е. Э. Бертельса. Отметив, что весь «золотой век» османской литературы находился в «тесной зависимости от литературы на персидском языке», и поставив вопрос о влиянии Низāмӣ на турецкую литературу, которое ощущалось в XV в., ученый

писал: «В дальнейшем турецкие поэты по большей части ориентируются на персидских авторов, в истории персидской литературы занимавших очень скромное место...» [13].

Конечно, не следует забывать, что в это самое время в творчестве передовых поэтов, писавших на персидском языке, были сильны ноты социального протеста. В Хорасане именно в XV в. громко звучала гуманистическая поэзия Алишера Навои, на долгие времена ставшая высоким образцом для многих литератур.

Признавая всю важность влияния персоязычной литературы на турецкую, мы не можем повторить вслед за А. Е. Крымским, что «вся турецкая поэзия есть только ветвь персидской» [14]. Такая же по существу оценка турецкой литературы встречалась и до него, например у И. Шерра, который считал, что эта литература не обладает ни самостоятельностью, ни оригинальностью [15]. Но еще В. Д. Смирнов заметил: «Что справедливо в известной степени и для одного только периода и отдела литературы, то неприложимо к ней во всей ее целости и за все время ее существования» [16]. Как видим, В. Д. Смирнов считал необходимым ограничить применение такого рода оценки к литературе Турции. Эта литература не утрачивала своей самобытности, хотя бы в том ее направлении, поэтика, образы и язык которого опирались на фольклор (в его демократических традициях) и которое, выражая думы и чаяния передовых людей своего времени, содержало критику мрачных сторон турецкой действительности.

* * *

Литературное наследство Михри-хатун, дошедшее до нас, составляет один диван стихов. Между тем Эвлия Челеби в своей «Книге путешествий» сообщает, что поэтесса писала

[13] Е. Э. Бертельс, *Низами и Фузули*, М., 1962, стр. 214.

[14] А. Крымский, *История Турции и ее литературы*, т. I, М., 1916, стр. 251; та же мысль, но в отношении всей турецкой литературы высказана и во второй части этой работы (М., 1910, стр. 41, 42).

[15] И. Шерр, *Всеобщая история литературы*, т. I, СПб., 1879, стр. 8.

[16] В. Д. Смирнов, *Очерк истории турецкой литературы*, стр. 458.

рисале на разные темы мусульманского законоведения (فقه), религиозных обязанностей (فرائض), а также оставила несколько трактатов в стихах [17]. Известные нам списки собрания стихов Михри содержат лишь эпилог одного *рисале* (خاتمه رساله). Поэтесса называет темой этого своего сочинения один из разделов мусульманской теософии (الهيات).

Поэзия Михри так своеобразна, стихи ее так противоречивы, что при составлении поэтического дивана они не случайно были расположены в основном по тематическому принципу. Можно предположить проявление в этом авторской воли: слишком значительны здесь отступления от канонической схемы расположения стихов в диване.

Открывает диван большая группа касыд, месневи и газелей. Это стихи во славу Аллаха и его пророков, стихи философского характера, стихи, трактующие вопросы мусульманского вероучения, стихотворные восхваления султана Баезида и шахзаде Ахмеда, «покаянные» стихи Михри, поучения и эпилог рисале.

Приведем для примера начало одной касыды:

حضرت خاقان اعظم پادشاه بی مثال
ایلدی خلق جهانده آنی اعلم ذو الجلال
ظاهر اولدن جهانه کون جمالی انوری
نوره غرق اولدی بو عالم ایتدی ظلمت ارتحال
خلق و لطف ایله مرتّب بی نظیر بی بدل
علم و حلم ایله مکمّل احسن و صاحب جمال
بر شهی دوران عادلدر بکون عالمده کیم
دولتی دورنده هر کز کمسه چکمز انفعال
یعنی اول سلطان احمد کیم کرم‌کانی بو کون
سلطنت تختنده بر شاه جهاندر مُستعال [18]

[17] اولیا چلبی، سیاحت نامه، استانبول، ۱۳۱٤، ا ج، ص ۳٤۲. A. Карахан считает эти сведения Эвлия Челеби неосновательными (см. *Mihr i Hatun*, s. 305).

[18] Л и СУ, 24а,4—9; СН, 29б,6—11; СА, 31б,12—32а,5. Здесь и далее при цитировании стихов Михри указывается сигл рукописи, принятый нами в данном издании (Л — список из хранилища рукописей ЛО ИНА

Его величество хакан великий, падишах беспримерный.
Создал его в мире самый знающий и почитаемый (Аллах).
С тех пор как явилось миру сияние его красоты,
Утопает в свете этот мир, а мрак ушел в небытие.
Совершенен нравом он и добротой, несравненен и бесподобен
Прекрасен он своими знаниями и кротостью; он — владыка красоты.
Ныне он в мире такой шах во всем справедливый, что
В его царствие никто никогда огорчений не терпит.
Он — султан Ахмед, который сегодня — источник благих дел,
На султанском троне он — шах вселенной, великий.

Это вполне традиционный панегирик, как и ряд других стихов, сочиненных по случаю восшествия на престол султана Баезида и назначения его сына Ахмеда наместником Амасьи. С придворным литературным кругом последнего Михри была связана всю жизнь, здесь она читала свои стихи, здесь получила признание как поэтесса. Это обстоятельство, казалось бы, должно было внести в ее стихи об Ахмеде какие-то живые черты. Но в стихах, ему посвященных, встречаются лишь трафаретные выражения, давно уже утратившие прямой смысл: «солнце красоты», «повелитель мира», «вождь избранников божьих» и т. п.

Вот, например, Михри пишет о военных доблестях Ахмеда:

بر جهانگیر زمان سنکه ایره ویرمز امان
همّتک تیغی ایدر دیوی نریمان دونیم
یوزکه قرشو جدال ایلیمز سام و سوار
رستم و زال اولیمز ارلک ایله ساکه قریم[19]

Ты, покоритель мира [своего] времени, — тот, кто пощады не дает человеку.
Меч твоего рвения пополам рассекает дэва Наримана.

АН СССР, СУ — список из библиотеки Стамбульского университета, СН — список из Стамбульской национальной библиотеки, СА — список из стамбульской библиотеки при Айя-Софии), номер листа рукописи в нашей пагинации с обозначением лицевой (а) и оборотной (б) стороны листа и номер строки, считая сверху. Отсутствие цитируемого бейта или бейтов в каком-нибудь из списков особо не оговаривается, так как это очевидно по отсутствию соответствующего сигла и цифровых указателей.

[19] Л и СУ, 25а,9—10; СН, 29а,12—13; СА, 31б,6—7.

Против тебя не могут сражаться Сам и Севар,
Рустам и Заль не могут равняться с тобой в мужестве.

Между тем известно, что Ахмед не только не обладал доблестями полководца, но даже и не стремился к военной славе, чем навлекал на себя гнев отца-султана и всего янычарского войска.

С другой стороны, по справедливому высказыванию И. С. Брагинского, с помощью подобных привычных выражений поэтесса, возможно, высказывала то, к чему стремилась в мечтах, чего не находила в окружавшей ее действительности. Таким образом, ее панегирики иногда становятся своего рода сводом моральных и гражданских требований, предъявляемых Михри правителям тогдашней Турции. В этом смысле важно отметить и такие частые в ее стихах выражения, как «шах справедливости», «источник благих дел» и т. п.

В придворной средневековой поэзии Турции нелегко найти приметы времени и живые черты людей той эпохи, а тем более в стихах, написанных женщинами. Приведем высказывание турецкого литературоведа Нихада Сами Банарлы о том, что в эпоху «„литературы диванов“ (divan edebiyatı), т. е. старой придворной литературы, поэтессы были отдалены от народной литературы (saz edebiyatı), выражавшей в сказках и песнях простые человеческие чувства, переживаемые женщиной, и различные жизненные события. Поэтессы познавали жизнь опосредованно, через рассказы о ней мужчин. Подчиняясь литературным традициям, они писали о том, что не имело связи с их собственной жизнью. Так появлялись стихи о вине, кабачках, прислужниках в них, о возлюбленных» [20]. Н. С. Банарлы заключает эти строки рассуждением о том, что поэтессы подчинялись правилам классической поэзии и не могли проявлять свою индивидуальность. Поэзия Михри подтверждает, но в такой же мере и опровергает это мнение.

Михри, как уже говорилось, воспела воцарение нового султана Баезида II. Но в ее стихах в дальнейшем не отразились

[20] N. S. Banarlı, *Resimli türk edebiyatı tarihi*, İstanbul, 1949, s. 134.

бурные события, связанные с престолонаследием, отмеченные доносами, заговорами, убийствами и борьбой различных общественных групп при участии грозного янычарства. Конечно, перипетии этой борьбы были в центре внимания амасийских придворных кругов и должны были найти свое отражение в стихах Михри, даже если предположить, что поэтесса не дожила до непосредственной развязки этих событий, наступившей в 1512 г. с восшествием на престол не Ахмеда, первоначалъно объявленного престолонаследником, а его младшего брата Селима I, известного в истории под именем «Грозного». Видимо, здесь сказалось то обстоятельство, что тематика стихов турецких поэтесс была традиционна и ограничивала сферу их внимания лишь областью личных переживачий (как, например, у Зейнеб-ханум, другой амасийской поэтессы, жившей в XV в.). Многие стороны жизни общества, человеческой жизни не становились темой поэзии затворниц гарема, даже такой, как Михри, которая относительно свободно располагала собой.

Тем интереснее отметить появление в стихах Михри вполне конкретных реалий. Например, описывая городок Лядик[21], она говорит о том, как выглядели его архитектурные сооружения (мечети, фонтаны), о сверкающих стеклянных крышах новых бань, о богатых садах, даже о тыкве, наливающейся соком в огороде. Появление темы города в стихах поэтессы было чем-то новым, хотя городская тема уже есть у поэта Месихи, жившего в то же время.

В стихах Михри встречаются упоминания о конкретных событиях. Говорится, например, о людях, которых отправляют в «страну неверных», где они терпят бедствия[22]. Это, по-видимому, отзвуки реальных фактов, связанных с завоевательными походами Османского государства.

В поэзии Михри очень редко отражены события биографического характера. Встречается, например, глухой намек

[21] Л и СУ, 45а,17—46б,16; СН, 50б,2—52а,13; СА, 52б,5—54б,7. Еще одно топонимическое название содержит газель Михри, где говорится, видимо, о городке Кёниджек (كونيجك), см. Л и СУ, 47а—47б.

[22] Л и СУ, 66а,13.

на ее отъезд на чужбину [23]. Возможно, Михри с большой долей поэтического преувеличения назвала чужбиной приятный ее сердцу тот же городок Лядик. А может быть, здесь отразились какие-то иные обстоятельства ее жизни, не очень ясно раскрывающиеся в другом интересном для нас бейте:

كچمشكه حيف مهرى اماسيّه‌ده عمرك
قسطنطنده عاقلسك كيتمه قُل ايمدى [24]

Увы, Михри, жизнь твоя в Амасье прошла.
Теперь, если умна ты, не уезжай, оставайся в Стамбуле [25].

Контекст позволяет дать еще один вариант перевода (не меняющий смысла фразы), если предположить употребление здесь местного падежа в функции исходного (подобные факты встречаются в диване Михри, и не однажды) [26]. В таком случае перевод второй половины бейта будет:

Если умна ты, теперь оставайся, не уезжай из Стамбула.

[23] Л и СУ, 64б,3—5.

[24] Л и СУ, 67б,4, 5.

[25] Либо: «Если ты умна, не уезжай, оставайся теперь в Стамбуле» (*прим. ред.*).

[26] См., например: Л и СУ, 10б,5; СН, 13б,1; СА, 14а, 10:

دونمدى قاپكده محروم بر احد
بنى داخى ايلمه يا ربّ ردّ

О том же см., например, в статье В. А. Гордлевского «Из комментариев к староосманскому переводу хроники малоазийских сельджукидов, так называемой хроники Ибн Биби» (Избранные сочинения, т. II, М., 1961, стр. 164).

В старейших списках дивана можно встретить и обратное явление: употребление исходного падежа в функции местного, например, в Л и СУ, 16а, 14 (в СН, 21а,4 и СА, 22б,4 здесь использован местный падеж).

О нерасчлененности функций падежей (дательного и местного, местного и исходного), встречающейся и в настоящее время в некоторых диалектах турецкого языка, см. A. Caferoğlu, *Die anatolischen und rumelischen Dialekte*, — Philologiae turcicae fundamenta, t. I, Wiesbaden, 1959, S. 257.

Таким образом, как будто можно сделать заключение, что Михри бывала в столице Турции,— факт до сих пор неизвестный. Впрочем, еще Э. Дж. Гибб в другой связи высказал осторожное предположение, что поэтесса могла посетить Стамбул [27].

Вместе с тем нельзя не обратить внимания на перевод этого же бейта, сделанный В. Д. Смирновым:

> Жизнь твоя с летней порою в Амасье вся протекла, о Мигри;
> Коль ты умна, оставайся там впредь и в Стамбул не ходи! [28]

Этот перевод, видимо, основан на встречающемся в письменных памятниках старого турецкого языка и, в частности, неоднократно и в диване Михри употреблении местного падежа в функции направительного [29]. В стихах Михри встречается и обратное явление, как, например, в бейте:

بتمدی دخی بتمه‌یسر باغ جهانه
بر سنجلین رخاری کل لبلری حمرا [30]

(в CH и CA здесь جهانده)

> **Не вырос и не вырастет в саду мира**
> Подобный тебе, с розовыми ланитами, с алыми устами.

Приведенные выше языковые факты позволяют предположить, что оба варианта перевода верны. В таком случае толь-

---

[27] E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, vol. II, London, 1902, p. 126.

[28] В. Д. Смирнов, *Очерк истории турецкой литературы*, стр. 54. Этот перевод с оригиналом, идентичным приведенному здесь, поместил в своем труде «История Турции и ее литературы» (т. II, М., 1910, стр. 61) А. Е. Крымский. А. Карахан в цитированной выше статье высказал мнение, что Михри никогда не выезжала далеко за пределы Амасьи и, значит, не была в Стамбуле.

[29] Л и СУ, 42а,17; СН, 47а,11; СА, 49б,5.

[30] Л и СУ, 19а,3; СН, 26а,3; СА, 28а,3. Подобное см., например, в Л и СУ, 40б,14; СН, 43а,5; СА, 48а,12.

ко какие-то новые материалы помогут выяснить, бывала Михри в Стамбуле или нет.

Многие стихи Михри содержат рассуждения о боге как единственном создателе всего сущего — всех семи небесных сфер, всех прочих миров и этого мира, земного:

يا آلهى انس و جن وحش و طيور
هر نه كيم عالمده قلدوك سن ظهور
قاموسى بندكدورر ايو ياوز
صيغنوب فضلوكه طوتر ساكه يوز[31]

О Аллах! Люди и духи, звери и птицы,
Все, что ты создал в мире [этом],
Все они — рабы твои, хорошие и дурные.
Находят они прибежище в твоей благости.

رنج فقرك دردنه سن‌سن علاج
هيچ قومزسن برينى بر لحظه آج[32]

Ты — средство исцеленья от страданий печали бедняка,
Ты и на миг никогда не оставишь кого-то голодным.

Казалось бы, с догматической неправдой этих строк спорят другие стихи самой же Михри. Но, может быть, и здесь поэтесса снова высказывает свои мысли о том, чего на свете нет, но о чем она мечтает?

Придерживаясь принципа единобожия, этого основополагающего принципа мусульманской философии, поэтесса пытается аргументировать его по-своему, в соответствии с простым житейским опытом:

كر شريكى اولسه تا يوم القيام
بوليمزدى اشبو عالم هيچ نظام[33]

---

[31] Л и СУ, 8а,17—8б,1; СН, 10б,8,9; СА, 11а,9,10.
[32] Л и СУ, 6б,16; СН, 8б,8; СА, 9а,5.
[33] Л и СУ, 3а,10; СН, 3б,11; СА, 3б,12.

Если б сотоварищ [34] был у него, до самого судного дня
Не могло бы быть в этом мире никакого порядка.

В диване Михри отразились многие верования эпохи, например вера в четыре первоэлемента (земля, вода, огонь и ветер):

چونکه خلق ایتدی خدا چار عناصردن سنی
هیچ وجودک شهرن اوکمه سن آنک معمارک اوک [35]

Сотворил тебя бог из четырех элементов, потому
Не славь никогда строение твоего тела, славь строителя его.

Михри много пишет о бренности этого мира и превосходстве над ним мира загробного, вечного, о тщетности человеческих стремлений, деяний, так как над всем властвуют бог и судьба, а смерть, посланная ими, равняет всех:

بو جهانه چون کلن لابد کیدر
کر امیر و کر کدایی خاک ایدر [36]

Ибо пришедший в этот мир неизбежно уходит.
И эмира, и слугу сделает прахом [Аллах].

Взгляды Михри на устройство мира, на порядки в нем наиболее полно выражены в таких стихах:

دولت ایله کمسه طوتمز عالمی
دفع موته چاره بولمز آدمی
طوتهمز کمسه جهانی مهر ایله
نیچه عنقالر اوچوردی قهر ایله
سلطنت تختنده ایکن ناکهان
دوشورر بشلاری آیاغه جهان

[34] Так переводит это слово И. Ю. Крачковский (см. Коран, М., 1932).
[35] Л и СУ, 7б,9; СН, 9б,9; СА, 10а,8.
[36] Л и СУ, 13б,10; СН, 17б,5; СА, 18б,9.

چونکه هیچ ایمش بو دنیا بی بقا
کامل ایسک اومه سن بوندن وفا[37]

Никто богатством мир не удержит:
Средство от смерти не найдет дитя человеческое.
Никто не удержит мир и любовью,
[Но] сколько птиц счастья спугнул он насильем.
Когда пребывают [султаны] на царском престоле, вдруг
Мир сбрасывает их головы к ногам.
Так как мир этот вовсе не вечен, [то],
Если умен[38] ты, не надейся, что он постоянен.

ایلدک هر بیرینی بر ایشه طوش
آنک ایله ایلدوک کوکلینی خوش
کیمنی قلدک رسول کبریا
کیمنی قلدک ولیّ اولیا
کیمنه ویردک ولایت بی شمار
کیمنه قلدک هدایت بی قرار
کیمنی قلدک معظّم پادشاه
کیمنی بنده آتدک آکا یا آله
کیمنی عالم یرتدوک ای خدا
کیمنی زاهد یرتدوک بی ریا
کیمنه ارزانی قلدوک دولتی
کیمنه قلدوک مقدر محنتی
کیمسینک ایلدوک حکمین روان
کیمنی محکوم قلدوک هر زمان
کیمنک وردین مناجات ایلدوک
کیمنک بیرین خرابات ایلدوک
کیمه ویردک خوب جمال و خدّ خال
کیمسینی ایلدوک آشفته حال
کیمسینی عاشق زار ایلدوک
کیمنی معشوق جفاکار ایلدوک

[37] Л и СУ, 14а,1—4; СН, 17б,13—18а,3; СА. 19а, 5—8.
[38] Здесь дословно: «совершенен».

كيمنى فرقته نالان ايلدوك
كيمنى وصلته شادان ايلدوك
كيمنه عاج ايلدوك هر دم سرير
كيمى بولمز كُنج محنته حَصيو
كيمسى تحصيل ايدر بى جهد كَنْج
كيمسى كنج استيورك بولدي رَنْج
كيمسى شاكردر هر بارده
كيمسى مؤمن كمى انكارده[39]

Каждому какое-то дело ты предназначил;
Этим ты сделал радостной душу его.
Одного посланцем великим ты создал,
Другого покровителем святых сделал.
Одному ты без меры дал власти,
Другого на истинный путь ты направил.
Одного падишахом великим ты создал,
Другого рабом для него ты, Аллах, сотворил.
Одного ты ученым создал, о боже,
Другого истым аскетом ты сотворил.
Одного для богатства ты создал,
Другому труд ты предназначил.
Одного повелевать ты создал,
Другого — всегда покоряться.
Одного ты сделал всегда творящим молитвы.
Другому кабак его обиталищем сделал.
Одному красоту лица ты даровал,
Другого безумным от любви ты сотворил.
Одного ты сделал стенающим влюбленным.
Другого — жестоким возлюбленным.
Одного ты в разлуке заставил стенать,
Другому ты радость свидания дал.
Одному уготовил навечно ложе из кости слоновой,
Другой за свой труд не находит циновки.
Один без труда получает богатство,
Другой богатство искал, а нашел лишь заботы.
Один [богу] всегда благодарен,
Один верует, другой отвергает [бога].

[39] **Л и СУ**, 8а,3—16; СН, 10а,7—10б,7; СА, 10б,7—11а,8.

В высказываниях Михри о мире, о жизни людей обращает на себя внимание осознание поэтессой разделения общества на имущих и бедняков, соединяемое у нее с признанием изначальности этого социального неравенства. Строя описание положения людей в обществе на контрастном сопоставлении, — кстати сказать, этот прием известен уже со времен Рӯдакӣ, Са'дӣ, у которых он выражен гораздо резче, — Михри замечает, что человек не может удержаться в этом мире ни с помощью власти, ни с помощью богатства: все смертны. Наделенная пытливым умом, поэтесса видит, что самое высокое положение в обществе непрочно и можно внезапно лишиться его, а заодно и самой жизни. Михри писала, что в мире существует насилие, становящееся причиной многих несчастий. Но она не могла дать всему этому иных объяснений, кроме воли божьей и предопределенности судьбы человека. Поэтому в ее стихах так часто звучит призыв во всем уповать на милость божью и вполне ей покоряться. Отсюда и появляются в ее стихах такие строки:

(ق) قتل ایت نفسکی خوش فارغ اول
کیم نه دیریسه دیسون سن صادق اول[40]

Убивай свою душу, отрекайся от удовольствий,
Пусть что хотят говорят — ты верен будь [богу].

Михри, как и другие поэты ее круга, выражала идеологию своей среды и своего времени. Озабоченная тем, чтобы сохранить незыблемым порядок вещей в мире в те бурные времена войн, дворцовых заговоров, религиозных ересей и крестьянских антифеодальных восстаний, поэтесса старается уберечь своим советом тех, кто может свернуть с истинного, по ее мнению, пути и стать «попутчиком дьявола».

(ر) راهن کوزله کمراه اولمه غل
قل حذر ابلیسه همراه اولمه غل

. . . . . .

[40] Л и СУ, 18а,4; СН, 22б,10; СА, 24б,2.

(ش) شفيع اولمق دلرسك كر رسول
علم و توحيد ايله دائم يولداش اول[41]

Смотри на дорогу, не теряй пути истинного,
Будь осторожен, не становись попутчиком дьявола.
. . . . . .
Если хочешь, чтобы Посланник [божий] заступником стал,
Будь всегда приверженцем единобожия[42].

Поэтесса высказывала типичные для ее среды, для ее времени взгляды. Их историческая ограниченность мешала ей дать верную картину времени и жизни людей.

В собрании стихов Михри цитированные строки соседствуют с пылкими любовными газелями, собственно, и составляющими основу дивана, *газелият,* который идет вслед за «вступительной» частью, куда входят, как уже говорилось, стихи, в значительной мере традиционные и по своему духу отвечающие канонам мусульманства.

Обращаясь к *газелияту* Михри, попытаемся выяснить, был ли он выражением идей суфизма (в его прямом религиозно философском понимании) или любовной лирикой. В данном случае однозначный ответ безусловно невозможен. Недаром так расходится мнение всех, кто когда-либо писал об этой поэтессе. Авторы первых тезкере (XVI в.), а за ними Й. фон Хаммер (1836 г.), Фаик Решад (1909 г.) и др. пытались уверить читателей, что стихи Михри навеяны глубоко благочестивыми мыслями, а всю ее лирику нужно понимать иносказательно, так как ее увлечения носили только платонический характер. В это нимало не верили другие авторы, писавшие о Михри (об этом подробнее сказано ниже). Они называли ее турецкой Сафо, а ее стихи воспринимали как излияния пылкой натуры, бурно переживающей муки и радости любви.

В. А. Гордлевский в «Силуэтах Турции» писал: «То восторг счастья, то скорбь отчаяния охватывает Михри-хатун. Ислам связал ее, общество осудило в кафесе на затворни-

[41] Л и СУ, 17б,10 и 13; СН, 22а,12 и 22б,2; СА, 24а,3 и 6.

[42] По-видимому, это суфийский *тевхид,* так называемый وجود توحيد.

чество, а Михри-хатун рвала эти путы, она страстно пела о любви...»[43].

Поэзия Михри дает основания для самых разноречивых суждений: ее стихи столь разны, порой так противоречат друг другу, что, кажется, их не мог написать один человек. В этом ее своеобразие, в этом и трудность ее понимания.

В диване Михри есть стихи о неземной возвышенной любви, единственно достойной человека, постигшего «высшую Истину»:

عاقلیسک سن بو دنیا دوستلرندن چک الوک
دنیه کیبی بی وفادر باری بر یارارین اوک
بو فنا عالمده خدّ و خاله قلمه اعتبار
اول بقا ملکنده باقی خوبلرک دیدارین اوک[44]

Если умен ты, удались от друзей в этом мире:
Подобно миру, непостоянны они. Славь [лучше] одного достойного.
В этом мире бренном не придавай значенья ланитам и родинкам,
Славь свидание с вечно прекрасными в той стране вечности.

Эти строки полностью соответствуют суфийским взглядам, и подобных примеров можно привести немало. Вместе с тем хорошо известно, что суфизм притягивал к себе людей мыслящих, пытающихся объяснить порядки в мире и все окружающее. «...под прикрытием суфийской терминологии можно было... оставаться в рамках ислама, а фактически выходить далеко за его пределы»[45], — писал Е. Э. Бертельс. Такова же суть суфийской символики в интимных лирических стихах.

Лирика Михри повторяет многие образы, ставшие к тому времени традиционными в турецкой литературе, а до того уже хорошо известные в поэзии на персидском языке. Но сила подлинных чувств, страстность натуры Михри разрыва-

[43] В. А. Горчлевский, Избранные сочинения, т. III, 1962, стр. 151.

[44] Л и СУ, 7б,7,8; СН, 9б,7,8; СА, 10а,6,7.

[45] Е. Э. Бертельс, *Навои и Аттар*, — «Мир-Али-Шир». Сборник к пятисотлетию со дня рождения, Л., 1928, стр. 81. (=Е. Э. Бертельс, *Суфизм и суфийская литература*, М., 1965, стр. 419).

ют схему этих образов и суфийскую символику и проявляют себя в стихах о радостях и горестях человека. Это истинное волнение человеческого сердца невозможно не заметить.

Сами стихи и свидетельства дошедших до нас письменных источников прямо называют имена тех, с кем связана любовная лирика поэтессы.

Мюэййед-заде Абдуррахман Челеби (1456—1516) был другом детства Михри. Он писал стихи на трех языках под псевдонимом Хатими. Заметим, кстати, что у него была одна из самых больших в городе библиотек, насчитывавшая до семи тысяч книг, в том числе и редкостных. Мюэййед-заде был чуть старше Михри, как она сама писала[46] (отсюда установлена приблизительная дата ее рождения). В молодости он был наперсником и близким другом Баезида, когда тот правил Амасьей. Когда же Баезид стал султаном, Мюэййед-заде был назначен кади в Адрианополь, потом — анатолийским кади и, наконец, румелийским кадиаскером, после чего он долгие годы был *мюдеррисом* в одном из медресе Стамбула. При этом он всегда был видным меценатом, покровителем поэтов и ученых, душой и центром литературных кругов при дворе Баезида.

Вторым назовем имя Искендера Челеби, сына Синан-паши (одного из видных амасийских ученых, а впоследствии — везира Баезида II). Молодой Искендер был великолепно образованным, талантливым человеком. Имя его часто встречается в диване Михри, правда, она пользуется случаем, сколько возможно, скрыть его за именем легендарного Александра Македонского.

Михри была талантлива и красива. Ей оказывали внимание многие. Довольно известный в то время поэт Зати посвятил ей пламенные любовные стихи, но она не ответила взаимностью.

Стихи Михри полны страстного выражения любви, понимаемой как единственный смысл жизни, как стихийная сила, поглощающая все чувства, все мысли человека и предназначенная ему свыше, что увязывалось с верой в то,

[46] Л и СУ, 56а,4; СН, 60б,2; СА, 62б,4.

что «человеку все предопределено судьбой»[47]. Но в этом мире «в конце радости неизбежно есть горе»[48]; горе и страдания есть у каждого[49]. Жертвенность любви воспринимается Михри как великое благо, дарованное богом. Она пишет о том, что любовь требует от человека всей его жизни, что ради нее можно отдать и душу, и жизнь. Для влюбленной кажется счастьем быть прахом под ногами любимого, быть собакой у его порога. Последний мотив, кстати сказать, часто повторяется в стихах Михри то для выражения силы ее любви, то для того, чтобы показать меру отчаяния от разлуки с возлюбленным, то для того, чтобы рассказать, какие она терпит мучения из-за своей запретной любви[50].

С большой искренностью, в откровенном опьянении радостью пишет Михри о своей любви, иногда называя имя любимого ею человека. Однажды она даже указала время (месяц и число, правда, без года) своего счастливого свидания с возлюбленным. Чаще, однако, она пишет о страдании, которое приносила ей любовь:

سن وارکن ای دوست بکا یار کرکمز
جورک چکیم غیری وفادار کرکمز[51]

О друг, когда есть ты, [другой] возлюбленный не нужен мне.
Терплю твою жестокость, [но] другой, постоянный, не нужен мне.

نیلدم نتدوم کناهم بلمزم بو بن غریب
کوردوکنجه یوز چُوُرُرُ یوزمه باقمز حبیب
کاه که بر کوز اوچیله مرحبا ایلردی یار
بینه بکزر که ارایه فیتنه برقدی رقیب[52]

Что я сделала, что совершила? Не знаю я, несчастная, своей вины.
Едва завидит, отворачивается, не смотрит в лицо мне любимый.

---

[47] Л и СУ, 56а,15.
[48] Л и СУ, 37б,10; СН, 43а,7; СА, 45б,2.
[49] Л и СУ, 44б,8,9; СН, 52б,9; СА, 55а,3.
[50] Л и СУ, 53б,16; 38а,9; 33а,17; СН, 41б,11; СА, 44а,6.
[51] Л и СУ, 41а,8.
[52] Л и СУ, 28б,14,15; СН, 33б,8,9; СА, 36а,1,2.

Если прежде возлюбленный иногда приветствовал меня
небрежно,
Похоже, что [теперь] снова соперница посеяла [между нами]
раздор.

عاشقک حقّنده چوق سوز سویلر اینمه رقیب
عادت اولمشدر جهانده دوستم بهتان آکا[53]

Не верь: болтает соперница о влюбленной в тебя.
Клевета стала для нее в мире обычаем, мой друг!

Представим себе положение мусульманской женщины, которая проводила свою жизнь сначала за стенами родительского дома, а потом — в доме мужа. Она была лишена права решать по-своему свою судьбу. Сколько же смелости характера и душевной силы нужно было проявить Михри, чтобы отвергнуть предложение почтенного *мюдерриса* из Стамбула Паши Челеби[54] и прожить свой век незамужней!

Михри пишет страстные любовные стихи и при этом понимает, какие страшные беды может она навлечь на себя. Так появляются в ее диване строки о друге, «чье имя нельзя назвать»[55]. Боясь огласки, она делает вывод о том, что должна хранить свои тайны: за свою любовь она заплатит

[53] Л и СУ, 27б,17; СН, 33а,9; СА, 35б,2. При отсутствии в турецком языке грамматически выраженных показателей рода часто бывает затруднительно точно представить себе, кого («его» или «ее») имела в виду поэтесса, когда мы встречаем в стихах местоимение 3-го л. ед. ч. او или же слова رقیب, یار, دلبر, نگار, دلربا (см. о том же в отношении средневековой персоязычной поэзии в книге М. И. Занда «Шесть веков славы», М., 1964, стр. 184, 185). В ряде стихов, написанных от имени поэта-мужчины, названные слова, как правило, используются в их обычном значении: «похитительница сердца», «красавица», «возлюбленная, любимая» и «соперник». Но в этом диване многие стихи написаны от имени самой Михри, в них явственно выражены ее глубоко личные чувства. Контекст здесь обусловливает единственно возможный перевод этих слов: «красавец», «возлюбленный», «любимый» (см., например: Л и СУ, 33б,14; Л и СУ, 38а,7; СН, 38а,7; СА, 40а,11; Л и СУ, 60б,4; СН, 63а,4; СА, 65а,7; Л и СУ, 71б,7) и «соперница» (см., например: Л и СУ, 28б,15; СН, 33б,9; СА, 36а,2; Л и СУ, 34а,13; Л и СУ, 38а,8; СН, 38а,8; СА, 40а,12; Л и СУ, 38б,16; СН, 42а,13; СА, 44б,7; Л и СУ, 44б,7; СН, 52б,10; СА, 55а,5).

[54] См. глухой намек на это в Л и СУ, 39а,17; СН, 42б,12; СА, 45а,6.

[55] Л и СУ, 49а,1,2; СН, 53а,11,12; СА, 55б,5,6.

полной мерой страданий, если о ней узнают. И все же ей не раз приходится повторять, что она погибает из-за своего языка[56]. Поэтесса знает, что ей неоткуда ждать помощи или хотя бы простого сочувствия.

Враги (видимо, те, кто осуждал ее незаконную любовь) бесконечно мучили ее своими пересудами и сплетнями. Чем больше она страдала, тем большее удовлетворение они испытывали[57]. Михри горько сетует, что ее любовь омрачена клеветой, что ее преследуют скандалами[58]. Когда поэтесса пишет об этом, в стихи прорываются живые человеческие чувства:

(م) مهری دوشلیدن هوس عشقکه یار
اولدی رسوای جهان کتدی قمو غیرت و عار[59]

Друг, с тех пор как Михри поразили страсть и любовь к тебе,
На весь мир она опозорена, пропали все достоинства ее и честь.

که هجر یار و کاه بنی غملر اولدورر
که وصل دلبر ایله کچن دملر اولدورر

دشمن کُولر بو حالمه بن آغلارم مدام
هی بوکه جانمی قتلنور آدملر اولدورر[60]

То с другом разлука, то горести меня убивают.
То мгновения свидания с возлюбленным меня убивают.
Враги смеются над моим положением, а я все плачу.
И вот, объединившись для этого, люди душу мою убивают.

Михри мучила эта отрицательная реакция окружающих на ее любовь. Она пишет, что годами ей мешали видеться с любимым[61]. Кто-то из ее возлюбленных, испугавшись кле-

[56] Л и СУ, 10б,1 и 14б,8; СН, 13а,10 и 18б,12; СА, 14а,6 и 20а,6.
[57] Л и СУ, 34б,12,13; СН, 37б,5,6; СА, 39б,10,11.
[58] Л и СУ, 63а,17 и др.
[59] Л и СУ, 33а,13; СН, 41б,7; СА, 44а,2; см. также Л и СУ, 60б,2; СН, 65а,5.
[60] Л и СУ, 38б,12,13; СН, 42а,9,10; СА, 44б,3,4.
[61] Л и СУ, 52б,14.

веты и огласки, покинул ее[62]. Михри в отчаянии и тут же совсем по-женски жалуется на то, что эти страдания ее состарили[63]. Несчастье и чувство отчаяния доводят ее до мысли о смерти. Михри просит написать на ее могильном камне, что она стала жертвой своей любви[64]. А мы сказали бы, что она стала жертвой жестоких условий своего времени, грозную тяжесть которых она вполне сознавала.

Таково было душевное состояние Михри, когда она искала какой-то выход из создавшегося положения. В век подавляющего воздействия на умы людей идеологии ислама поэтесса осознавала свои чувства и поступки как тяжкий грех. Мысли Михри обращаются к Аллаху, на чью милость она надеется, она готова проявить полную покорность. Михри кается в грехах[65], и ее страстная натура подсказывает ей такие слова, когда она обращается к богу:

بر سیه رویم ایشم جرم و کناه
بنجلایین یوقدرر بحتسی سیاه
قولروکک کرچه واردر جرمی چوق
بنجلاین جرمی چوق عالمده یوق
اتمدم درکاهکه لائق عمل
دائما اتدوم فساد و هم خلل
بر ایو اعمالی عادت اتمدم
فرضکه بر دم اطاعت ایتمدوم
هر نفسده اشلدوم جرم و خطا
هر فسادی کندومه کوردم روا[66]

Я виновна, греховны деянья мои.
Нет столь злосчастной, как я.
Хоть и много грехов у рабов твоих,
В мире нет столь многогрешной, как я.
Не свершала я дел, достойных тебя,

[62] Л и СУ, 36а,5; СН, 40а,11; СА, 42б,5.
[63] Л и СУ, 68б,13.
[64] Л и СУ, 62б,7; СН, 64а,7; СА, 66а,8.
[65] Л и СУ, 5а,9—11 и 6а,1; СН, 6б,1—3 и 7б,1; СА, 6б,7—9 и 7б,9 и др.
[66] Л и СУ, 9а,4—8; СН, 11б,1—5; СА, 12а,6—10.

Всегда я грешила, мятежной была.
Добрые дела не в обычае были моем.
Никогда в повиновении у тебя я не была.
Каждый миг я совершала греховные поступки,
Любое непокорство считала возможным для себя.

Михри не стремится уменьшить меру своей вины. Вместе с тем она считает, что если Аллах так милостив и всепрощающ, то, сколько бы ни грешили люди, они могут быть уверены, что он их простит, стоит им только покаяться:

قوللروككـ كرچه كيم نقصانى چوق
رحمتوككـ حدّى و پايانى يوق[67]

Хоть и много пороков у рабов твоих, [боже,]
Но и милосердию твоему нет конца и края.

(ك) كـر دغلرجـه ايـلرسـك كـناه
توبه قِلسك عفو ايدر آنى آله[68]

Если совершил ты множество грехов
И покаялся, Аллах это простит.

В своих рассуждениях Михри высказывает мысль о том, что если уж бог сам создал людей, то он сам и должен их выручать на страшном суде. Поэтесса, видимо, полагает, что в ответе будут не только грешные люди, но и сам их создатель. А отвечать все равно придется: «В этом мире не грешить невозможно!»[69]. Эти мысли так далеки от воззрений богобоязненного человека и так близки к стихам Хаййама!

Михри ощущала себя в жизни обездоленной. Счастье не принесло ей ни довольно высокое положение в обществе, ни поэтическая слава, ни признание всеми ее больших познаний[70]. Не было счастья и в любви: брак с любимым был не-

[67] Л и СУ, 8б,6; СН, 10б,14; СА, 11б,3.
[68] Л и СУ, 18а,5; СН, 22б,11; СА, 24б,3.
[69] Л и СУ, 52а,17; СН, 58б,7,8; СА, 60б,9,10.
[70] Л и СУ, 57а,17; 69а,8 и др.

возможен, а на замужество без любви она не могла согласиться.

Так появляются «бунтарские» стихи Михри, которая не могла до конца смириться с тем, что условия жизни сковывают ее, мешают свободному проявлению ее человеческой личности. Сама поэтесса часто называет себя мятежной (عاصی) и говорит об этом чаще всего горделиво. Это не просто риторическое выражение, не просто литературный штамп, но и отражение умонастроения, определяющего ее поступки. Здесь она вступает в противоречие со своими же стихами, полными раскаяния в совершенных грехах, с благочестивыми намерениями заслужить прощение бога молитвами и праведной жизнью. В обоих случаях Михри была искренна. Вся ее жизнь проходила в «смятении чувств», в стремлении найти какой-то исход разладу своих желаний и стремлений с канонами ислама и основанными на них догмами общественной морали.

Бунтарские настроения, стремление к личному протесту против нравов и обычаев общества, в котором она жила, заставляют ее писать стихи, которые звучат вызывающе по отношению к обществу и религии. Она страстно защищает свое право на любовь. При этом она имеет смелость говорить об этом:

ای جهان خلقی بلوک کیم یاردن بن دونمزم
سرو قد لاله خد دلداردن بن دونمزم[71]

Люди [всего] мира, знайте: от друга не отвращусь я.
От возлюбленного со станом-кипарисом, ликом-тюльпаном
не отвращусь я!

خوبلرک مهرینی مهری اولورز ترک اتمزز
کیم نه دیریسه دیسون بز اولامازز یارسز[72]

Михри, если [потом мы даже и] умрем, не перестанем любить
красавцев.
Пусть что хотят говорят, без друга обойтись мы не сможем.

[71] Л и СУ, 51б,5.
[72] Л и СУ, 42а,5,6.

Михри не скрывает, что смело ведет себя «в опасной для жизни» игре[73]. Она энергично отстаивает свое право на счастье и остро переживает любую помеху на своем пути. Слова гнева, презрения и насмешки она постоянно обращает к соперницам. При этом ей мало словесного поношения, она считает, что соперницам нужно объявить *газават*[74] или просто убить их. Это, конечно, крайности выражений, но она права, когда говорит, что мужества ей не занимать[75].

Михри ждет от любимого человека верности и мужества, способности всем пожертвовать ради любви. Он должен меньше всего думать о собственном благе, а прежде всего оберегать от горя возлюбленную[76]. Но такой человек Михри не встретился в жизни. Она обращается к вероломному возлюбленному, обидевшему ее:

دوستم چون یوزه کلمک ایلمش‌سن خو سکا
یوری ای هر جای وار شمدن کیرو یاهو سکا[77]

Друг мой, раз ты сделал себе обычаем смеяться в лицо,
Отныне прочь ступай, проваливай! Позор тебе!

Михри решительно обращается к самой себе:

ترک ایله سنی ترک ایده‌نی سندخی مهری[78]

И ты, Михри, покинь того, кто покинул тебя.

Неистовую силу гнева, яростное возмущение изменой друга выразила она в стихах, где шлет проклятия всем красавцам и лживому другу, обманывающему влюбленных в него[79].

---

[73] Л и СУ, 41б,3,4; СН, 46б,9,10; СА, 49а,3,4 и др.
[74] Л и СУ, 29б,7; СН, 35а,4; СА, 37а,10.
[75] Л и СУ, 48а,10.
[76] Л и СУ, 37а,15—37б,5.
[77] Л и СУ, 28а,11; СН, 32б,7; СА, 35а,1.
[78] Л и СУ, 66б,16.
[79] Л и СУ, 44а,7,9,10; СН, 50а,9,11,12; СА, 52а,11, 52б,1,2.

В своей борьбе за счастье, за свободу выбора своей судьбы Михри чаще всего сталкивалась с духовными наставниками — шейхами, суфиями-проповедниками и мухтасибами, этими надзирателями за нравственностью. Ответы им дерзки, поэтесса доходит до еретических мыслей:

آستاننده بنی منع ایتمه ناصح دلبرک
کعبیه یوز سورجک قلمز کناهی کمسنک
زاهدا عیب ایلمه دل ویردوکم دلبرلره
اولمق بونلاره اولور می نکاهی کمسنک[80]

Не запрещай мне быть у порога красавца, о праведный наставник:
Кто припадет лицом к Каабе, — тотчас и нет у него грехов.
О праведник, не осуждай, что сердце я отдала красавцам:
Разве кто может не смотреть на них?!

Михри не делает в этом отношении исключения даже для духовных лиц, для всех «праведников» без различия:

هی غافل اولمه غمزه‌لرندن کوزللرک
بیک شیخی یولدن ایلده‌لر بر نکاهله[81]

Не будь беспечен перед взорами красавиц:
Одним взглядом они совращают с пути истинного тысячи шейхов.

Поэтесса словно поддразнивает своих суровых лицемерных судей:

قاضی و مفتی مدرّس زاهد و پیر و جوان
قنغسی جان ویرمدی محبوب اوغلان اوستنه[82]

Кади, муфтии, ученые праведники, старцы и юноши,
Кто из них страстно не желал возлюбленного мальчика?

Михри пишет о своих чувствах и взаимоотношениях с возлюбленными и без смущения пользуется терминологией

[80] Л и СУ, 47а,2,3; СН, 53б,3,4; СА, 55б,9,10.

[81] Л и СУ, 64а,12; СН, 66а,5; СА, 68а,3. Судя по следующему примеру, здесь слово کوزل можно переводить и как «красавец».

[82] Л и СУ, 64а,4.

религиозной. Так, если она хочет сказать о доме любимого человека, она называет его *текке*[83]. О нем же она пишет и так:

(ط) طواف حرمک ایلمشم بو نچه زمان[84]

Уж сколько времени я совершаю *таваф* вокруг твоего святилища!

Михри пишет о «зекяте с красоты возлюбленного»[85], погибающих от любовной тоски она называет *шехидами*[86]. Михри признает, что ее «кыбла», т. е. ее возлюбленный, вызывает у верующих только горестные чувства[87]. А если говорить о подлинной кыбле, то воздух ее годится лишь праведникам, ей же, Михри, милее аромат локонов возлюбленного[88]. Поэтесса часто строит стихи на подобном противопоставлении:

زاهدا ساکه بهشت مهرییه دیدار کرک
آکا محبوبی یتر ساکه جنانک حُورسون[89]

О праведник, тебе нужен рай, а Михри — свидание [с возлюбленным]. Ей довольно любимого, а тебе — гурии рая.

Поэтесса просит советчиков не докучать ей бесполезными увещаниями:

بو کون قورقتمه سن ناصح جحیمک ارته نارندن
کرم قل باشم آغرتمه قو قیل و قالی بر لحظه[90]

О праведный наставник, не пугай сегодня завтрашним адским огнем. Сделай милость, не докучай мне, оставь пересуды хоть на миг.

[83] Л и СУ, 41б,1; СН, 46б,7; СА, 49а,1.
[84] Л и СУ, 33а,5; СН, 41а,12; СА, 43б,6.
[85] Л и СУ, 42а,11; СН, 45б,11; СА, 48а,5.
[86] Л и СУ, 55б,3.
[87] Л и СУ, 50б,15; СН, 56а,2; СА, 58а,5.
[88] Л и СУ, 35а,2; СН, 43б,4; СА, 45б,11.
[89] Л и СУ, 56б,13,14. То же: Л и СУ, 59а,7; СН, 62а,4; СА, 64а,6.
[90] Л и СУ, 62б,1. То же: Л и СУ, 52а,13; СН, 58б,3; СА, 60б,5; Л и СУ, 72а,10.

صوفی قتکده خوبلری سومک کناه ایسه
سن فارغ اول قو بن ینایین اول کناهله[91]

Суфий, если, по-твоему, грех любить красавцев,
Ты уйди, оставь меня, я сгорю от того греха.

Подобные строки, разумеется, приводили в ярость ханжей, и они платили поэтессе тем, что при ее жизни и в последующие века поддерживали легенду о неприличии ее стихов и о том, что этим исчерпывается все содержание ее поэзии. С такими суждениями, которые встречаются в тезкере, соглашались некоторые авторы, писавшие впоследствии о Михри. На самом же деле, если беспристрастно прочесть ее диван, можно найти лишь несколько бейтов, которые и сейчас можно было бы охарактеризовать подобным образом. Не следует, однако, забывать, что со времени написания этих стихов прошло без малого пять веков и с тех пор сильно изменилось само представление о том, что пристойно в стихах, а что нет. Но даже если предположить, что мы не ошиблись в выборе этих бейтов, то и тогда главная причина такой их оценки в свое время кроется в том, что они написаны женщиной. Если бы их написал любой другой средневековый поэт, это не вызвало бы такой отрицательной реакции. Да и могло ли быть иным отношение ученых схоластов или суфиев, чей ум был воспитан на мусульманской догматике и теософских сочинениях, к такой женщине, как Михри? Это именно она написала такие строки:

چونکه ناقص عقل اولور دیرلر نسا
هر سوزین مغرور طوتمقدر روا
لیکی مهری داعینک ظنّی بودر
بو سوزی در اولکه کامل اوصلودر
بر مؤنّث یکدرر کیم اهل اوله
بیک مذکّردن که اول نا اهل اوله

[91] Л и СУ, 64а,11; СН, 66а,4; СА, 68а,2. То же: Л и СУ, 49а,6; СН, 53б,11; СА, 56а,4.

بر مؤنّث یکّه زهنی پاک اوله
بیک مذکّردن که بی ادراک اوله[92]

Раз говорят, что у женщин недостаток ума,
Каждое слово у них должно быть гордым.
Но Михри полагает, и мненье ее таково
(Эти слова говорит та, чей ум совершенен):
Одна достойная женщина лучше
Тысяч мужчин недостойных.
Одна женщина со светлым разумом лучше
Тысяч мужчин неразумных.

Здесь отразилась одна из примечательных для XV в. особенностей мировоззрения Михри — признание ею полного равенства женщин и мужчин, протест против обычного в те времена в мусульманском обществе взгляда на женщину как на существо низшего порядка, лишенное самостоятельности в мыслях и чувствах.

* * *

Попытаемся понять, как относилась Михри к литературному творчеству вообще и прежде всего — к своему собственному. В диване ее стихов об этом можно прочесть всего лишь несколько строк. В خاتمهٔ رساله («Эпилоге *рисале*»), только что цитированном нами, говорится, что это сочинение написано

تا اوقـوینلاره نفع اولمغیچون
دکلینلر جرمی رفع اولمغ ایچون[93]

Для того, чтобы читающим польза была,
Для того, чтобы слушающие избавились от грехов своих.

Хатиме-йи рисале отличает искренность тона, простота языка. Здесь поэтесса высказывает важные для нее мысли.

[92] Л и СУ, 16б,10—13; СН, 21б,3—6; СА, 23а,5—8.
[93] Л и СУ, 16б,5; СН, 21а,11; СА, 22б,12.

По-видимому, ее беспокоило, как будут воспринимать ее стихи:

رحمت اول صاحب کمالک جانـنـه
که آوقیوب طعن اتمیه نقصانـنـه
ستر ایده اکسکلوکین هر نه که وار
اتمیه جهّاله عیبیـن آشکار
ایشدوب طعن اتمیه هر بی خبر
مهرینک قلبینه کلمیه کدر[94]

Благодаренье душе того совершенного человека,
Который, прочтя [стихи], не станет хулить их недостатки,
Скроет все изъяны, какие [в них] есть;
Не откроет неучам недостатки [стихов]:
Чтобы не бранил, услыхав их, любой невежда,
Чтобы не вошла печаль в сердце Михри.

Не будем слишком строги к поэтессе, которая однажды так высоко отозвалась о себе (известно, что в поэзии того времени это было принято):

بحر شعر ایچره مهری پر دردور
که آنی کورمش اولا غوّاص
معنی دکانی آیچنده صرّاف اول
سنده بولسون قموسی کوهر خاص
ویرمه نادان الینه کیم نه بلور
آلتنک قیمتینی اهل رصاص[95]

Михри — жемчужина в океане поэзии,
Такой не видели еще ловцы жемчуга.
Стань менялой в лавке разума,
Чтобы все находили у тебя особые драгоценности.
Не отдавай [их] в руки невежды, ибо что знает
Лудильщик о ценности золота?

[94] Л и СУ, 16б,7—9; СН, 21а,13—21б,2; СА, 23а,2—4.
[95] Л и СУ, 42б,15—17; СН, 48а,2—5; СА, 50а,8—11.

Полон значения для нас другой ее бейт:

طالع اول شاعرلرک که اشعارنک معناسی وار
سن ارالقده ای مهری قو قوری سوزی صَوی[96]

Счастливы те поэты, чьи стихи имеют смысл.
А ты, Михри, оставь свои пустые слова.

В век преобладания в турецкой письменной поэзии только одной традиционной схемы, пронизывающей и ее форму, и содержание, высказанная поэтессой мысль позволяет думать, что Михри предъявляла к стихам высокие требования. Это должно было как-то сказаться и на ее собственных литературных вкусах и симпатиях. Для того чтобы судить об этом, мы располагаем лишь ее собственными стихами. Нет никаких достоверных исторических свидетельств, которые помогли бы нам узнать, например, весь круг ее литературного чтения. Сейчас еще трудно с достоверностью судить о том, что́ в ее стихах является прямым подражанием тем или иным поэтам, а что́ было порождением времени и присущего ему мировоззрения. В диване Михри можно найти почти дословное повторение строк или бейтов Джалāладдīна Рӯмӣ, Са'дӣ, Ха̄физа, Хайя̄ма, Нава̄'ӣ и других поэтов.

В диване поэтесса дважды называет имя поэта Салма̄на. Так, обращаясь к своему возлюбленному, она говорит:

شبهه‌سز نادان و ابترجلف و بی ادراکدر
اهل شعر ایچره سنی یک کورمین سلماندن[97]

Сомненья нет, глупец, тупица и невежда тот,
Кто среди поэтов не ставит тебя выше Салма̄на.

Михри еще один раз упоминает имя этого поэта[98] как мерило поэтического мастерства. Можно высказать предположение, что здесь имеется в виду персоязычный поэт XIV в.

[96] Л и СУ, 73б,1,2; СН, 69б,4; СА, 71а,12.
[97] Л и СУ, 57б,9.
[98] Л и СУ, 26б,13; СН, 27б,12; СА, 30а,3.

Салмāн Саваджӣ, блестящий мастер «искусственной» касыды.

Получившая великолепное классическое образование, Михри несомненно была знакома со стихами своих предшественниц в литературе, а значит, и с поэзией Рāби'а (X в.) и Махсӣти[99] (XII в.) — если признать последнюю автором приписываемых ей произведений. Их стихи не могли не заинтересовать турецкую поэтессу. Вероятно, она нашла много созвучного себе в их газелях, полных тоски и жалоб на страдания несчастной любви или бурного протеста против всего, что мешало их любви. На эту мысль наводят, например, строки стихов Михри, где она просит у бога одной лишь кары для неверного возлюбленного: пусть сам он влюбится в жестокую мучительницу, подобную ему самому[100]. Это как бы повторяет бейты Рāби'а:

دعوت من بر تو آن شد کیزدت عاشق کند
بر یکی سنگین دلی نا مهربان چون خویشتن
تا بدانی درد عشق و داغ مهر و غمخوری
تا به هجر اندر بپیچی و بدانی قدر من

Пожеланье мое тебе: пусть бог заставит тебя влюбиться
В такую же каменносердую, неласковую, как ты сам.
Узнай тоску любви, жар страсти, погорюй,
И, когда начнешь корчиться в [тоске] разлуки, узнаешь цену мне[101].

Известно, что Михри была знакома или поддерживала переписку со многими турецкими поэтами, своими современниками. Ее диван содержит их имена. Это Гювахи, которому Михри посвятила газель, автор *Пенд-наме* («Книги назиданий»), где были собраны также турецкие пословицы и поговорки, Маками, Лютфи, Афитаби, Мюнири и др. Но

[99] Или Махиста (в чтении ряда иранистов, писавших о ней).

[100] Л и СУ, 55б,12—14; СН, 61б,3—5; СА,63б,5—7.

[101] Цит. по: Е. Э. Бертельс, *История персидско-таджикской литературы*, М., 1960, стр. 156—157. Вообще было бы полезно проследить, как развивалось творчество средневековых поэтесс. Это позволило бы выявить много общих черт и несомненную преемственность в литературах ираноязычных и тюркских, но это тема особого исследования.

особую свою литературную симпатию она выказала по отношению к Неджати. Он был современником Михри, родился примерно в 1460 г. в той же Амасье или Кастамону (точно неизвестно) и умер в 1509 г. в Стамбуле. До нас дошел его диван [102]. Неджати был тонким лириком, мастером газели. Не слишком оригинальный в тематике своих стихов, он мастерски владел поэтическим словом. Поэт много писал о любви, о природе, о горечи разлуки с возлюбленной и т. п. В этом он не выходил за пределы круга тем тогдашней придворной поэзии. Так писали по-турецки, по-персидски, по-арабски и на других языках современные ему поэты и в Турции и далеко за ее пределами. Неджати в отличие от других современных ему поэтов умел писать и о жизни, вносил в стихи «местные элементы», как пишет об этом Б. Неджатигюль [103], использовал турецкие пословицы. Михри высоко ценила поэзию Неджати и, чтобы знать его мнение о своих стихах, посылала ему едва ли не каждое свое сочинение, и, как пишет Лятифи, «какие бы доходы она ни получала, она отсылала их ему» [104] (это свидетельство автора *тезкере* интересно, но пока не совсем ясно). Другие авторы, например Ашык Челеби, писали, что Неджати не очень одобрительно относился к ее восторженному поклонению, вернее, к форме, в которой она его выражала. Он высказал однажды свое отношение в довольно резких стихах, правда, не назвав имени поэтессы.

Ey benim şi'rimē nazīre diyen
Çıkma rāh-ī edebden eyle hazer
Deme kī işte vezn ü kāfiyede
Şi'rim oldū Necātî'yē hemser
Harfi üç olmak ile ikisinin
Bir midir filhakīka ayb ü hüner [105]

---

[102] *Necati Beğ divanı*. Hazırlıyan Ali Nihad Tarlan, İstanbul, 1963.

[103] B. Necatigül, *Edebiyatımızda isimler sözlüğü*, İstanbul, 1960, s. 122—123.

[104] تذكره الشعرآ و المشخيان من لطيفى Рук. ЛО ИНА АН СССР В 272, л. 140а.

[105] Цит. по: *İstanbul kitaplıkları türkçe yazma divanlar kataloğu*, I. cilt, İstanbul, 1947, s. 74.

О ты, слагающая *назире* в подражанье моим стихам,
Смотри, не преступай пределы приличия.
Не говори: «Вот, по размеру и рифме
Мои стихи близки Неджати».
Хотя и по три буквы (согласных) в обоих словах.
Но разве «стыд» и «знание» могут значить одно?!

Михри прекрасно знала поэзию Неджати, и на многие его стихи она откликнулась своими *назире* (стихотворными «ответами», а вернее, вариациями, парафразами). Пока еще не установлено, как много *назире,* связанных с его творчеством, содержит диван Михри. Но признано, например, что ее газель с редифом دونه دونه [106] является *назире* на стихи Неджати. Об этом писал еще Лятифи, замечая при этом, что многие поэты пытались писать *назире,* но лучшие принадлежат Михри. В. Д. Смирнов выделял в этой связи еще две ее газели [107], о чем свидетельствуют заметки, сделанные им на полях ленинградского списка дивана. Поэтесса не раз в стихах прямо обращалась к Неджати [108]. Широко известен ее бейт:

مهری نجاتی شعرنه دیرسن نظیره‌لیک
سن بر گدا و مفلس او بر پادشاهله [109]

О Михри, на стихи Неджати пишешь ты *назире,*
Но в сравнении с ним, падишахом, ты лишь нищий и бедняк.

* * *

Придворная турецкая литература, как правило, замыкалась в кругу определенных тем и сюжетов. Традиционное содержание требовало и столь же традиционной формы. В панегириках султанам и правителям, в словословиях Ал-

[106] Л и СУ, 59б,5—11; СН, 63б,9—64а,2; СА, 65б,10—66а,4.

[107] Л и СУ, 55а,1—6 и 60а,17—60б,5; СН, 59а,4—9 и 63а,1—5; СА, 61а,5—10 и 65а,3—8.

[108] Например: Л и СУ, 38а,10; СН, 38а,10; СА,40б,2. Э. Дж. Гибб относил эту газель к *назире* на стихи Неджати.

[109] Л и СУ, 64а,13,14; СН, 66б,6,7; СА, 68а,4,5.

лаху, в любовных лирических стихах поэты повторяли в бесконечных вариациях своего рода набор устоявшихся образов, эпитетов, метафор. Искусство поэта в том и состояло, чтобы найти возможность по-новому использовать эти художественные средства, повернуть привычный образ или эпитет под новым, неожиданным углом зрения и тем оживить его. Правда, в XV в. в турецкой литературе эта «игра словами» еще не стала самоцелью. Многие употреблявшиеся тогда элементы средств поэтической выразительности еще не стали в такой мере штампами, как в персоязычных литературах в то время или в самой турецкой — позднее. Но и в турецкой литературе на рубеже XV—XVI вв. уже определился довольно устойчивый круг образов, сравнений, метафор.

Попытаемся понять, каков же был герой лирических стихов Михри, какими образами он представлен в этом диване? Сама поэтесса предстает перед читателем во всей сложности своих мыслей и чувств, во всем многообразии своих переменчивых настроений: то истово верующая, скованная религиозными канонами и моральными установлениями ислама, кающаяся в грехах затворница гарема, то бурно протестующая против всего этого живая земная женщина, страдающая или радостная, сознающая свое право на счастье и любовь и отважно отстаивающая свою независимость.

Привычные образы заполняют стихи Михри. Иногда они лишь в малой степени могут передать живые чувства, владевшие поэтессой. Иногда же всем известная условность, определенность привычных образов передает подлинные мысли и чувства автора.

Михри в стихах часто называет себя бродягой (سرسری)[110] или *риндом* (رند)[111] — беспутным гулякой и бражником. При всей очевидной условности этих образов у поэтессы XV в. в них раскрывается ее мироощущение. В этом нет ничего

[110] Л и СУ, 75б,5 и др.

[111] Л и СУ, 41б,3; СН, 46б,9; СА, 49а,3 и др.

удивительного, если не искать здесь «плоскую» правду, одно правдоподобие. Здесь нужно видеть поэтическую правду, выраженную в традиционных образах. Кто из образованных людей того времени не знал великолепных газелей Ҳāфиза, жившего всего лишь веком ранее Михри и тогда, в конце XV в., еще совсем «живого», современного? Могла ли не прислушаться Михри к его стихам, в которых громко звучал голос *ринда,* дразнил и осмеивал лицемеров и ханжей всех духовных званий?

Михри в большей части стихов не выходит за пределы традиционных приемов и средств художественной выразительности. Так, в ее диване много преувеличенно грандиозных образов, придуманных, чтобы поразить воображение читателя. В двух приводимых далее примерах поэтесса имела в виду прежде всего самого шахзаде Ахмеда, которому и посвящены эти стихи.

عدلی میزانینه کلدی کفّه اولدی مهر و ماه
لطفی دریاسنده اولدی بحر عمّان بر حباب
دولت اسبنده کوروب چکدی عنانینی زمین
کلدی میدان سعادتده فلک اوپدی رکاب[112]

Солнце и луна появились и чашами стали для весов его справедливости.
В океане его милостей каплей стал Индийский океан.
Увидев его на коне благополучия, Земля натянула свои поводья.
Явилось небо и на арене счастья поцеловало [его] стремена.

قشوکه بکزمکیچون سنک ای زهره جبین
کندوزن طوتدی هلال اتدی قمر دونه دونه[113]

Для того чтобы походить на твои брови, о ты, у кого чело Венеры,
Луна не раз превращала себя в полумесяц.

То и дело в стихах Михри встречаются такие «классические», в нашем современном понимании, штампы, как «со-

[112] Л и СУ, 20а, 10, 11.

[113] Л и СУ, 59б,8; СН, 63б,12; СА, 66а,1. Подобные гиперболические образы см., например, Л и СУ, 21а,16 и 24а,11; СН, 23б,7 и 29б,13; СА, 25б,1 и 32а,7.

ловей души», «взоры-стрелы из-под луков-бровей»; здесь и «бабочки, сжигающие себя в пламени любви», и «глаза-кровопийцы» у возлюбленного, и мечта о нем — «хане на престоле души», и неизбежные соловей и роза, шипы и роза; тут же метафора «зерцало души», покрывающееся ржавчиной или пылью, когда душа отягощена грехом или заботой. Здесь же можно найти и такой бейт:

باشمی طوب ایلمشدم بن اکرچه چالمغه
دلربالر ایلمشدی زلفنی چوکانلر[114]

Я превратил свою голову в мяч для игры,
А красавицы сделали из своих локонов чевганы.

Вслед за этим и само солнце становится мячом для локона хана Ахмеда[115]. Поэтессу не смущают никакие преувеличения: она пишет, что от ее вздохов небосвод покрылся тучами, а от искр, которые высекают эти вздохи, загораются сами звезды[116], «...если бы солнце увидело его лицо, оно спряталось бы за тучи»[117]. Поэтесса изыскивает еще одну гиперболу: само солнце на небе есть не более чем ободок вокруг лица возлюбленного[118] и т. д.

Если в стихах поэтесса говорит о реально существующих людях, образы их безлики: традиционные метафоры, изощренные сравнения не могут служить средствами портретной живописи:

عجبمی لعل نابکدن سنک یاقوت رنک السه
دهانک نقطهسندن دُرُ بولبدر چون مدوّرلک[119]

Разве удивительно, что от твоего чистого рубина яхонт цвет свой берет,
Ведь от точки твоего рта свою округлость получила жемчужина.

---

[114] Л и СУ, 33б,13.

[115] Л и СУ, 26б,8,9; СН, 27б,7,8; СА, 29б, 10,11.

[116] Л и СУ, 19а,12 и 41б,14; СН, 26а,12 и 45б,3; СА, 28а,12 и 47б,10 и др.

[117] Л и СУ, 67а,7; СН, 67б,4; СА, 69б,1.

[118] Л и СУ, 23а,3.

[119] Л и СУ, 48а,7.

لطافت گلستانندە بگم خدّ گدرر تر گل
اولبدر برگ گل اوستندە خالگ دانۀ فلفل [120]

В цветнике красоты твой лик — это свежая роза,
А родинка твоя — горошинка перца на лепестке розы.

Михри не кажется чрезмерным любое преувеличение в описаниях:

دقت ایله نظر ایتمگدن آگا ایـنـجـلـدم
بلمەدم داخی میانمی و یاخود مودر بو [121]

Я внимательно смотрела на него и потому со временем стала [такой] тонкой,
[Что] даже не знала: талия это моя или волос.

Стихам Михри часто свойственна подчеркнутая метафоричность:

تاجری عشقی اوللدن شهر دلده هر زمان
غیرلر سیم ایله زر بن جان ویرورم باجلق [122]

С тех пор как я в душе [123] вступила в торг из-за любви к нему,
Другие всегда платят пошлину серебром и золотом, а я отдаю душу.

Довольно часто Михри прибегает в стихах к обыгрыванию омонимов, полисемантичности слов:

رخلرگ دل شاهنی مات ایلدی بر لعبله
گوزلرگ جان فرزنه حاجت دگل سورمگ سمند [124]

Твои ладьи одним ходом сделали мат королю сердца, [и потому]
Твоим глазам нет нужды вести коня к ферзю души.

---

[120] Л и СУ, 616,9.
[121] Л и СУ, 596,2; СН, 626,10; СА, 646,11.
[122] Л и СУ, 45а,3.
[123] Здесь дословно: «в городе».
[124] Л и СУ, 306,15.

Здесь игра слов построена на двух значениях слова رخ (в системе шахматной терминологии — это «ладья, турá» и в то же время это слово означает «лицо, щека, ланиты»).

کوردیلر لیلی صچک بندنده مجنون کوکلمی
اهل دللر لیلی و مجنون دیوانن بغلدی[125]

Увидели в узлах твоих черных, как ночь, волос мою безумную от любви душу.
И сочинили влюбленные диван Лейли и Меджнуна.

В этом бейте слова لیلی и مجنون в первой половине употреблены в смысловом их значении (т. е. соответственно «ночной» и «безумный»), а во второй половине — как имена собственные, ставшие нарицательными:

دوستم دل مرغنه قورمش قرا زلفینک[126] آغ
کوز قزردوب دوشدم الّا آه کیم مشکل دوزآغ[127]

Друг мой, черный локон твой расставил для птицы сердца силок.
С заплаканными глазами я попала [в него]. Ах, как тяжек капкан!

Бейт построен на двойном значении слова آغ: к قرا زلفینک — естественно ждать употребления آغ в значении «белый», но здесь автор использовал его в значении «силок».

В стремлении наиболее выразительно охарактеризовать какие-то качества героев своих стихов или их поступки Михри называет имена героев известных легенд «Юсуф и Зелиха», «Лейли и Меджнун», имена мифологические или легендарные, такие, как Заль и Рустам, Нариман и Сам, Сулейман и Лукман, Нух и Искендер. Живые чувства выражаются с помощью образных штампов, условных подстановок, омертвевших формул, наделенных раз навсегда закрепленными за ними качествами и признаками. Так появляется

---

[125] Л и СУ, 72б,16.
[126] Здесь по смыслу фразы должно быть زلفیک.
[127] Л и СУ, 44а,1; СН, 496,8; СА, 516,11.

строка (этот образ не раз повторяется в диване в том же смысле):

كوزلرم ياشى دوكنمز صنكه نيل ارماغيدر[128]

Слезы из глаз моих неиссякаемы, подобно Нилу.

Вероятно, это заимствованное сравнение проделало долгий путь через персоязычные литературы, прежде чем попало в турецкую поэзию и сохранилось в ней как литературная условность. Таково же сравнение с рекой Джейхун (Аму-Дарья).

Примечательно, что, строя свои стихи по канонам поэтики, принятой тогда в письменной литературе, Михри порой пытается выйти за их пределы. Так возникают в стихах (иногда даже в торжественных «одах») бытовые сравнения, образы, пришедшие из жизни; появляются поля, засеянные просом или пшеницей[129], огород, где наливаются тыквы[130], печи при банях[131], хирман[132] и т. п.

В нравоучительном *месневи,* говоря о бренности земного существования, поэтесса сравнивает этот мир с постоялым двором, куда путники заглядывают лишь ненадолго[133]. Путнику в дороге нужны припасы: «едешь на день — готовь припасы на тысячу лет»[134] (здесь как будто использована народная поговорка).

В любовной газели можно встретить такую строку:

بلبلك تازه كلستانده زاغ اولمق نه كوج[135]

Как трудно быть вороной в соловьином свежем цветнике!

---

[128] Л и СУ, 35а,9; СН, 39б,12; СА, 42а,4.
[129] Л и СУ, 49а,14.
[130] Л и СУ, 46а,1; СН, 51а,7; СА, 53а,11.
[131] Л и СУ, 32а,6; СН, 44а,12; СА, 46б,6.
[132] Л и СУ, 21а,10; СН, 23а,13; СА, 25а,6.
[133] Л и СУ, 13а,17; СН, 17а,8; СА, 18а,11.
[134] Л и СУ, 13а,10; СН, 17а,1; СА, 18а,4.
[135] Л и СУ, 30а,11; СН, 35б,7; СА, 37б,13.

В лирических газелях Михри не избегает прозаизмов:

گلستاننده چون ازهار اولمدم بن دوستک
بوستاننده پیاز و ثوم اولیدم کاشکی[136]

Не стала я цветком в саду друга.
Потому стать бы мне [хоть] чесноком или луком в его огороде!

شمدکی خلقک قتنده ترکلکدر اعتبار
کشلو ترخانه‌لرنده ثوم اولیدم کاشکی[137]

У народов нынешних все турецкое в почете.
А мне стать бы хоть чесноком в человеческом вареве!

То же наблюдается и в лексике. Когда Михри пишет о том, что́ ее волнует, что́ вызывает ее гнев, она отходит от «высокого» стиля. Так поминает она недобрым словом свою соперницу, называет ее вороной, свиньей или собакой и шлет ей всяческие зложелания. Эти слова и выражения резко контрастируют с изящной лексикой, присущей в нашем представлении «поэзии диванов».

Стилистическое разнообразие некоторым стихам Михри придает их ироничность, окрашенная то́ мягкой грустью, то язвительной насмешкой. В диване можно найти газели, ироничные по общей интонации, или отдельные бейты, в которых звучит эта ирония. Приведем примеры:

نه حسنم آفتاب و نه خود ماه کنجیدر
نه قشلرم کمان و نه زلفم نشانجیدر
بهتانلر ایلمش بزه رعنا دیو خطیب
شاعرلرک بر نجه‌سی غایت یلنجیدر[138]

Лицо мое не солнце, не сокровище самой луны.
Брови у меня не луки, кудри — не стрелки из них.
Лгал проповедник [139], называя меня красавицей.
Сколько страшных лжецов среди поэтов!

[136] Л и СУ, 72а,5. [137] Л и СУ, 69а,9.

[138] Л и СУ, 39а,15,16; СН, 42б,10,11; СА, 45а,4,5.

[139] Здесь возможен перевод: «жених» (не содержится ли тут намек на сватовство *мюдерриса*?).

كل رخلرکک چوقدر عشاقی ولی امّا
چشمینه رقیبوکک مهری دکن اولمشدر[140]

Много есть влюбленных в твои розовые щеки, но
Колючкой для глаз соперницы стала, оказывается, Михри!

بر کرّه مبتلالرمه رحم ایدم دیسک
دنیاده سودکیم نولا یالان دوکنمدی[141]

Если хоть раз ты скажешь: «Я буду милостив к влюбленным в меня»,—
То что случится в мире, мой любимый: ведь ложь не перевелась!

Диван Михри не отличается большим разнообразием жанровых и поэтических форм. Собрание ее стихов представлено главным образом газелями, а также касыдами. *Месневи* занимают сравнительно небольшое место, еще меньше — *тахмисы, мухаммасы, мувашшахи* и *мюфреды*.

В ряде газелей, а также в известном *месневи,* посвященном Лядику, можно заметить прямую связь поэзии Михри с турецким фольклором.

В лирических стихах часто встречается диалогическая форма (прямая речь поэтессы, иногда называющей себя в третьем лице, и отвечающего ей возлюбленного) [142].

Важной особенностью этого собрания стихов является то, что в основе его построения, как уже указывалось выше, лежит тематический принцип, а не жанровый. Открывают диван сочинения философского, религиозного характера, панегирики в честь султана и его сына-наместника, покаянные молитвы самой Михри и т. д. В эту часть дивана входят касыды, газели, *месневи,* строфические стихи. Следующую основную часть дивана занимают лирические стихи самого разного содержания. Это собрание главным образом

---

[140] Л и СУ, 34а,12,13.

[141] Л и СУ, 74а,4.

[142] См., например, газели: Л и СУ, 36а,11—16; Л и СУ, 53б,6—12; СН, 57б,9—13; СА, 59б,9—60а,3; отдельные бейты: Л и СУ, 24б,1,2; СН, 30а,7,8; СА, 32б,2,3; Л и СУ, 58б,10,12,13; СН, 61б,9,11,12; СА, 63б,10, 12,64а,1; Л и СУ, 60б,4,5; СН, 63а,4,5; СА, 65а,7,8 и др.

газелей, расположенных в алфавитном порядке рифм. Сюда же входят *мурабба,* двустишия и другие стихи. Отступления от общепринятого порядка построения дивана так велики, что в этом, пожалуй, можно видеть прямое проявление авторской воли.

Из всех стихотворных размеров Михри предпочитала *ремель, хезедж* и *музари.* В диване встречаются и нарушения размеров, наблюдаемые во всех четырех разновременных списках, отражающих две редакции этого собрания стихов[143]. Воздержимся пока высказывать мнение, кому принадлежат эти погрешности: переписчикам, в указанных случаях, как правило, четырежды повторившим ошибки, или самой поэтессе, которая хорошо знала поэзию на языке фарси. Но известно, что в XV в. в турецкой поэзии еще нередко встречались погрешности против правил *аруза.* Многие кажущиеся отступления от строгих правил *аруза* в действительности не являются таковыми, так как могут быть устранены чтением, соответствующим требованиям метра.

В стихах Михри можно отметить также неточности в рифмах (в данном случае не имеются в виду те формальные допущения, которые признаются турецкой поэтикой). Встречается «зрительная» рифма, т. е. графически верная, но требующая, например, с точки зрения норм современного турецкого языка, произношения искаженного, подчиненного рифме[144]. Однако это, может быть, и соответствовало произносительным нормам турецкого языка того времени.

* * *

Остановимся вкратце на истории публикации стихов Михри, их изучения и на том, как воспринималась ее поэзия современниками и позднейшими поколениями.

---

[143] См., например: Л и СУ, 33а,7; СН, 41б,1; СА, 43б,8; Л и СУ, 33б,1,2; СН, 41б,12,13; СА, 44а,7,8; Л и СУ, 32а,3,4; СН, 44а,9,10; СА, 46б,3,4.

[144] Л и СУ, 52а,12—17; СН, 58б,2—8; СА, 60б,4—10.

По турецким письменным источникам имя Михри известно с XVI в. Одним из первых его назвал в своем *тезкере* (953/1546 г.) Лятифи Кастамунийский. В его сочинении мы находим краткие биографические сведения, несколько бейтов ее стихов, а также такие, например, выспренние слова о ее творчестве:

روشن ضميرله برج بلاغتک مهری، و آفتابیله همشهری ایدی، فنّ شعرده بی قدر و پایه، و مایهٔ معرفتده کم مایه دگل ایدی، طبع سخن آراسی کلکونهٔ نظم رنگین ایله مشّاطهٔ عروس مقال، و زینت کر فکر بکر خیال ایدی، اگرچه عشوهٔ اشعاری و شیوهٔ گفتاری زنانه‌در، امّا جهت سوز و گدازده عاشقانه، و بیان شوق و نیازده مردانه‌در[145]

«Она была солнцем блистательных помыслов и созвездием красноречия, она была сродни солнечному лучу. В поэтической науке она была вне сравнения, а в сути познания — без недостатков. Благодаря дарованию [в области] слова, украшенного румянами красочной поэзии, она была женщиной, наряжающей невесту речи и украшающей мечту целомудренной мыслью. Хотя в поэтической манере и способе изъяснения она была женственна, однако в своих словах и пылкости [чувств] она была влюбленной, а в выражении страсти и желаний — мужественной».

Несколько позже Хасан Кыналы-заде (1546—1604), известный также под именем Хасана Челеби, в своем *тезкере*[146] помещает полтора десятка бейтов Михри и сообщает о поэтессе не больше того, что мы знаем по записям Лятифи. Писали о ней в своих *тезкере* и другие авторы XVI—XVIII вв., например, Сехи-бей (ум. в 1548 г.), Ашык Челеби (ум. ок. 1568—1571 г.), Ахди Багдадский (ум. в 1563 г.), Риязи (ум. в 1644 г.) и др.[147]. Стихи Михри можно найти в рукописях ряда средневековых турецких поэтических сбор-

[145] تذکره الشعرآ و المشخیان من لطیفی Рук. ЛО ИНА АН СССР В 272, л. 147б.

[146] تذکرهٔ حسن چلبی Рук. ЛО ИНА АН СССР С 132, лл. 252б—253а (далее — Хасан Челеби).

[147] А. Карахан в своей статье о Михри-хатун в этой связи называет Беяни и других авторов тезкере (см. A. Karahan, *Mihrî Hatun*, s. 305—306).

ников. Например, известный каталог рукописей Берлинской библиотеки, составленный В. Перчем, трижды называет ее имя (№ 27(3), 333, 334)[148]. Бейты, записанные в названных *тезкере,* почти вплоть до нашего века служили единственным источником, по которому составляли себе представление о творчестве Михри авторы поэтических сборников и антологий, а также разного рода книг по истории турецкой литературы. Не располагали иными источниками и первые европейские авторы, когда обращались к творчеству Михри. Й. фон Хаммер в 1836 г. в своей «Истории османской поэзии»[149] цитировал только те бейты, которые нашел в упомянутых *тезкере,* и пересказал немногие биографические сведения о поэтессе, известные из тех же источников. Не приводит новых стихов и Э. Серван де-Сюньи в книге «Османская муза или шедевры турецкой поэзии»[150]. Едва ли можно назвать переводами стихи, опубликованные под именем Михри, так как сам составитель книги предупреждает читалей, что он заменил ряд «трудных для европейского понимания» образов на другие, привычные, а кроме того, соединил в одно целое два небольших стихотворения, связанных единством темы. Серван де-Сюньи видит в Михри певца любви и воздает должное искренности ее чувств и смелости их выражения. Автор прежде всего старается доказать, что поэтесса была образцом добродетели, хотя и заслужила славу мусульманской Сафо. По существу то же самое сказала о Михри и Дора Д'Истриа в своей книге «Женщины на Востоке»[151].

Так писали о Михри до конца XIX в., когда благодаря работам русского тюрколога В. Д. Смирнова стало возможно более основательное знакомство с творчеством этой по-

[148] W. Pertsch, *Die Handschriften-verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, Berlin, 1889, S. 54—55, 333—334, 334—340.

[149] J. v. Hammer-Purgstall, *Geschichte der osmanischen Dichtkunst*, Pesth, 1836, S. 306—309; ср. также его: *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Bd II, Wien, 1828, S. 371.

[150] É. Servan de Sugny, *La muse ottomane ou chefs-d'oeuvre de la poésie turque*, Paris, 1853, pp. XV—XVI, XXVII, 43—45, 47—49, 360.

[151] D. D'Istria, *Les femmes en Orient*, vol. I, Zürich, 1859, pp. 453—456.

этессы. В. Д. Смирнов приобрел в Стамбуле совершенно неизвестную до того времени рукопись дивана Михри. Она долгое время считалась уникумом и хранилась в его личной библиотеке, а потом — в рукописном собрании Азиатского музея (ныне — Ленинградского отделения Института народов Азии АН СССР). В 1891 г. в своей хрестоматии по турецкой литературе он опубликовал 227 бейтов из собрания ее стихов (второе издание книги содержало 111 бейтов) [152]. Через год после публикации этих стихов в своем «Очерке истории турецкой литературы» [153] В. Д. Смирнов сравнительно большое место уделил творчеству турецкой поэтессы и впервые опубликовал на русском языке переводы ее газелей. При этом В. Д. Смирнов высоко оценил поэзию Михри, ее «свежесть и страстность чувства и непосредственность впечатлений». Сравнивая ее стихи с поэзией прославленного лирика XV в. Неджати, он замечает, что «ее стихотворения мало уступают по красоте выражений и плавности звуков стихотворениям Неджати, а по однопредметности и цельности образов, пожалуй, даже и превосходят их» [154]. Обращаясь к творчеству Михри, все авторы в Турции и за ее пределами в последующие полвека пользовались публикациями В. Д. Смирнова.

Э. Дж. Гибб, автор многотомной «Истории османской поэзии» [155], хорошо знавший восточные и европейские книгохранилища, не смог разыскать других рукописей Михри и вынужден был ограничиться уже опубликованными ее стихами. Этот автор также полагает, что в сравнении с Неджати ее поэзию выгодно отличает непосредственность и безыскусственность, «в ней гораздо меньше погони за эффектом, гораздо меньше риторических украшений и вообще она в большей мере искренна, чем артистична». При этом

[152] В. Д. Смирнов, *Образцовые произведения османской литературы*, СПб., 1891, стр. 432—442; то же, изд. 2, СПб., 1903, стр. 449—453.

[153] В. Д. Смирнов, *Очерк истории турецкой литературы*, стр. 478—481.

[154] Там же, стр. 56.

[155] E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, vol. II, pp. 123—135.

Э. Дж. Гибб замечает, что ей недостает оригинальности, ее метафоры и сравнения редко оказываются выше тех, что встречаются в поэзии ее современников. Но у Михри-хатун нет желания блеснуть стихотворной техникой; ее стихи вызваны желанием выразить свои чувства и мысли. Напомнив, чего стоило ей, женщине, жившей в условиях средневековой Турции, получить необходимые знания, он завершает свою мысль словами: «...мы не можем не восхищаться духом и энергией, которые прорвались через столь многие препятствия, и сверкающим талантом, который помог поэтессе в условиях столь трудных создать поэзию, могущую выдержать сравнение с произведениями всех ее современников, за исключением, быть может, самого величайшего из них»[156]. После этой книги две газели Михри в переводе Э. Дж. Гибба были изданы Э. Уилсоном[157]. Попутно отметим, что позднейшее упоминание имени Михри встречается в очерке истории старотурецкой литературы, принадлежащем Вальтеру Бьёркману, посвятившему поэтессе несколько строк[158].

А. Е. Крымский, в 1910 г. писавший о творчестве Михри[159], не имел иных оригиналов, чем рукописи, использованные его предшественниками. Он опубликовал несколько новых переводов ее стихов и дал характеристику ее творчества, повторявшую оценку, данную в упомянутых работах В. Д. Смирнова и Э. Дж. Гибба.

Все авторы, писавшие после этого о Михри в течение четырех десятилетий, не ввели в научный обиход новых материалов и в основном не выходили за пределы сказанного ранее (см., например, статью Т. Менцеля в «Энциклопедии ислама»[160], страницы, посвященные Михри, в книгах Таха

---

[156] Ibid., pp. 131—132.

[157] E. Wilson, *Turkish Literature*, New York, 1901, p. 87.

[158] W. Björkman, *Die klassisch-osmanische Literatur*, — «Philologiae turcicae fundamenta», t. II, Wiesbaden, 1964, S. 435—436.

[159] А. Е. Крымский, *История Турции и ее литературы*, т. II, стр. 49, 53, 59—69.

[160] «Encyclopédie de l'Islam», vol. III, London — Leyden, 1932, pp. 557—558.

Ай «Турецкие поэтессы»[161], Фаик Решада «История османской литературы»[162], Н. С. Банарлы «Иллюстрированная история турецкой литературы»[163], И. А. Гёвса «Энциклопедия турецких знаменитостей»[164] и др.).

В 1947 г. вышел из печати первый том «Каталога турецких рукописных диванов в стамбульских библиотеках»[165], где дано описание трех списков дивана Михри. Правда, много раньше, в 1929 г., В. А. Гордлевский в статье «Национальная библиотека в Стамбуле, основанная Али Эмири» сообщал о том, что годом ранее он посетил это книгохранилище и держал в руках диван Михри, а другую его рукопись до этого видел в библиотеке Айя-Софии[166].

Турецкие историки литературы, пишущие о Михри, казалось бы, могли опираться на оригинал и этим придать бóльшую основательность своим выводам. Однако, например, Самиха Айверди в своей книге, изданной в 1953 г., говоря о поэзии Михри[167], основывается на старых публикациях, хотя и упоминает о существовании одной из рукописей ее дивана. Она повторяет выводы своих предшественников, писавших о творчестве Михри.

В 1958 г. в турецком издании «Энциклопедии ислама» была опубликована статья Абдюлькадыра Карахана о Михри-хатун[168]. От всего ранее написанного на эту тему в турецком литературоведении эту статью выгодно отличает использование трех рукописей дивана Михри, хранящихся в библиотеках Стамбула. Уделив основное внимание биографическим вопросам (а основанием для этого послужили все те же *тезкере*), автор кратко говорит о художественных

[161] T. Ay, *Türk kadın şairleri*, İstanbul, 1934, s. 52—54.

[162] فايق رشاد، تاريخ ادبيات عثمانيه، ا جلد، استانبول، ص ٢٢٥ — ٢٢٧

[163] N. S. Banarlı, *Resimli türk edebiyatı tarihi*, İstanbul, 1949, s. 134.

[164] İ. A. Gövsa, *Türk meşhurları ansiklopedisi*, İstanbul, 1946, s. 255.

[165] *İstanbul kitaplıkları türkçe yazma divan kataloğu*, I. cilt, İstanbul, 1947, s. 74—75.

[166] В. А. Гордлевский, Избранные сочинения, т. III, М., 1962, стр. 460.

[167] S. Ayverdi, *Edebî ve marevî dünyası içinde Fatih*, İstanbul, 1953, s. 167—169.

[168] «İslâm ansiklopedisi», 82. cüz, İstanbul, 1958, s. 305—306.

особенностях ее стихов. А. Карахан полагает, что хотя она писала более простым языком и более естественно, чем современные ей поэты, но в ее стихах во множестве встречаются искусственные долготы (*имале*) и *зихафы*. Повторяя многие общепринятые оценки творчества Михри, он проявляет более вдумчивое отношение к ее поэзии и отмечает, что ее стихам свойственна искренность, что они отображают повседневные события (günlük vak'alar).

Последнее из известных нам упоминаний в турецкой печати имени Михри-хатун мы нашли в словаре литературных имен Б. Неджатигюля [169].

В. С. Гарбузова в своих «беседах» о классиках турецкой литературы [170], а позднее более подробно — в книге о поэтах средневековой Турции [171] рассказала о жизни Михри, о ее творчестве, отметив его своеобразие, бесспорную талантливость поэтессы. Автор обращает внимание на свободолюбивые мысли поэтессы о необходимости равенства женщины с мужчиной, о ее праве на самостоятельное волеизъявление; здесь дан также перевод одной газели Михри, впервые публикуемой на русском языке.

Для полноты библиографических сведений отметим, что автор настоящей работы в 1963 г. опубликовал статью «К изданию дивана Михри Хатун» [172].

Упомянутыми здесь работами не исчерпывается список изданий, в той или иной мере затрагивающих вопросы творчества Михри, но бо́льшая часть их названа [173].

История изучения творчества Михри показывает, что возможность дальнейшего исследования ее литературного наследия будет зависеть от издания полного текста ее дивана. Недаром известный историк турецкой литературы и тексто-

[169] B. Necatigil, *Edebiyatımızda isimler sözlüğü*, s. 115.

[170] В. С. Гарбузова, *Турк адабиёти классиклари*, Тошкент, 1960, (Шарқ адабиёти классиклари ҳақида суҳбатлар), стр. 70—73.

[171] В. С. Гарбузова, *Поэты средневековой Турции*, Л., 1963, стр. 129—135.

[172] Е. И. Маштакова, *К изданию дивана Михри Хатун*, — «Краткие сообщения Института народов Азии», № 63, М., 1963, стр. 124—135.

[173] См. «Библиографию Михри-хатун», стр. 101—104 наст. изд.

лог Али Нихад Тарлан писал сравнительно недавно, что в настоящее время первейшей задачей науки является подготовка критических текстов важнейших произведений классической литературы, которые ныне рассеяны по рукописям и полны погрешностей [174].

Поэзия Михри вся принадлежит своему времени и входит в круг произведений, обозначаемых понятием «турецкая придворная литература». Условность такого определения очевидна, но его оправдывает то общее, что присуще, при всем их своеобразии, многим поэтам средневековой Турции. Их поэзия была адресована господствовавшим кругам современного им общества, и уже одно это обусловливало ее идейное содержание, ее тематику и форму.

Своеобразие творчества Михри — при всей его противоречивости — заключается в том, что ее стихи не замыкались в рамках традиционной придворной поэзии, а выходили за их пределы. Суфийские воззрения безусловно сказались на ее поэзии. Однако не следует думать, что только это и определяло ее творчество. Земное, реальное содержание проступает за строками этих стихов. Бурное проявление сильных чувств и протест против всего, что мешает человеческому счастью, порой так явственно звучит в поэзии Михри, что появление этих стихов невозможно приписать религиозным устремлениям автора, выраженным в аллегорической форме. В лучших своих стихах поэтесса защищала гуманистическое в своей основе признание права человека на свободу чувств и самостоятельность мысли. Жесткие каноны классической поэзии не смогли помешать проявлению творческой и человеческой индивидуальности Михри (как бы это ни было относительно!). Поэтому ее поэзия занимает свое особое место в истории турецкой литературы.

* * *

Текст дивана Михри подготовлен к изданию на основе одного ленинградского списка ее стихов и трех стамбульских, известных нам в микрофильмах и фотокопиях.

[174] A. N. Tarlan, *Necatî Beğ divanı*, İstanbul, 1963, s. IV.

I. ديوان مهری خاتون (Диван Михри-хатун), принадлежавший некогда В. Д. Смирнову, ныне хранится в Отделе рукописей Ленинградского отделения Института народов Азии АН СССР за № В-2519 (в данном издании обозначается сиглом «Л»).

Список хорошо сохранился. Исключение составляют л. 10б, где три бейта залиты чернилами полностью или наполовину, и л. 75а, где концы строк правой колонки смазаны, но текст читается полностью. Рукопись заключена в турецкий бумажный переплет. Размеры листа — 18,5×11,5 *см*. Текст дивана помещается на 77 листах. Пагинация рукописи (1б — 77б) выполнена простым черным карандашом в верхнем левом углу лицевой стороны каждого листа арабскими цифрами, по-видимому, рукой В. Д. Смирнова. Переписана рукопись довольно старым *насталиком* на бумаге европейского производства с ясно различимыми водяными знаками (изображения небольшого трилистника, фигуры слона, крупных печатных букв «А» и «С» и др.). Сличение этих знаков с образцами, приведенными в книге В. Николаева об османских филигранях[175], позволяет сделать вывод о том, что изготовление этой бумаги может быть датировано не позднее первой трети XVII в. В этом отношении так же важна запись, сделанная на правом поле л. 5б, очевидно, одним из владельцев рукописи, о смерти брата в 1097/1686 г. Эти данные чрезвычайно важны для определения возраста этой рукописи, которая, как и три остальные, не датирована. Страницы рукописи содержат по 17 строк (кроме заглавной и конечной). Текст заключен в двойную рамку, нанесенную киноварью. Стихи дивана написаны в две колонки. Конечные бейты каждого произведения, за немногими исключениями, написаны посреди листа столбцом, т. е. вторые половины бейтов помещены под первыми и заключены в двойную или одинарную рамку, отчеркнутую красной киноварью. Таким же образом в нескольких произведениях выделены бейты, содержащие имена султана Баезида и шахзаде Ахмеда.

[175] В. Николаев, *Водяные знаки Оттоманской империи*, т. I, София, 1954, стр. 89.

Кроме того, так же оформлен один бейт на л. 13б, где содержится следующая сентенция:

اولنور هر درد چون کرچه طلب
لیک یوق عمری بقایه بر سبب

Любое горе придет, если ты его ищешь.
Нет только повода для жизни вечной.

Заглавия, а также различного рода изречения, стихи из Корана и т. п., предваряющие некоторые произведения, записаны посреди страницы и отчеркнуты сверху и снизу двумя красными чертами. На л. 1б отсутствует *унван,* но для него оставлено место. Графически (густой штриховкой и волнистыми линиями) выделены заголовки двух касыд, а вся рукопись осталась художественно не оформленной. Поля листов чистые, лишь в трех местах (32б, 56б и 65б) на них вписаны тем же почерком, что и во всей рукописи, бейты, видимо пропущенные при переписке. В рукописи имеются кустоды. На л. 77б ниже конца завершающей диван касыды (ошибочно названной здесь مثنوی لطیف) поперек рамки наискось вписаны два бейта, а на правом поле — еще два других бейта, не входящих в диван Михри ни в одном списке ее стихов.

Заглавный лист (01а) содержит оттиски именных печаток. На них встречается имя Мехмеда Сеида, которому некогда принадлежала эта рукопись. Другие оттиски сохранили имена, видимо, остальных владельцев этого списка дивана Михри. На л. 02а находятся две записи на турецком языке (нравоучение, своего рода медицинские рецепты и др.). Здесь же между строк поместился оттиск печатки со словами (по строкам):

ما شا (1) لا قوة الا بالله (2) الله [ع]

«Как угодно Аллаху, [ибо] нет силы, кроме как с Аллахом».

Далее идет оттиск большой круглой печати. Здесь читаем имя еще одного владельца рукописи — Хаджи Мустафы Сыдки Абду.

Рукопись дивана открывается тем же бейтом, что и в трех других списках:

يزدى جان لوحەسنده بسم الله
قـــــدرت لا آنـــــه الا الله

Начертало в душе: *Би-сми-л-лāх*
Могущество — *лā илāх илла-л-лāх.*

Завершается рукопись дивана следующим бейтом:

شـويـله برک[176] اتدى سنک مهرکى کوکلنده کم اول
قـويـسر[177] عـشقـک ايله مـهـرک ايـلـه در عـرصـات

Так укрепил он в своей душе любовь к тебе, что
Вместе с [этой] любовью и страстью к тебе он [и] погибнет на страшном суде.

Всего в этой редакции дивана содержится 14 касыд, 206 газелей, 1 месневи, 12 *мурабба, мустезад, техмис* и др., а также 8 двустиший.

В рукописи встречаются различные лакуны: от одного слова до одного бейта[178].

Попутно отметим одну особенность записи текста, не встречающуюся в других списках: на л. 56а и 56б слово رقيب трижды написано необычным образом — ڕقيب, т. е. переписчик повернул лист бумаги на 180°, когда вписывал это слово.

Вопросы языковых и орфографических особенностей этого списка, как и других, будут кратко освещены дальше.

II. ديوان مهرى (Диван Михри). В нашем издании обозначается сиглом «СУ». Хранится в библиотеке Стамбульского университета за № Т-1994/2. Напомним, что этот список, как и два других стамбульских, использованы нами в мик-

[176] В Л здесь, в отличие от других списков, ترک.

[177] Здесь قويسر мы читаем как *kuyısar* (от глагола *kuymak*//*kuylamak*).

[178] См., например, Л 9а,9; 38а,6; 63а,4 и др.

рофильмах и в фотокопиях. Поэтому описание рукописей мы частично заимствовали из «Каталога рукописных диванов» [179].

Диван Михри написан на неполных 77 листах (в пагинации рукописи лл. 87б—163б, в нашей нумерации: 1б—77б). Диван Михри включен в рукопись, содержащую помимо него ряд стихотворных произведений других авторов, писавших на турецком и персидском языках, а также пословицы и загадки. Открывает этот сборник «Gencine-i Râzi» поэта Яхья. В этом рукописном сборнике есть художественно исполненные надписи и цветные миниатюры. По описанию упомянутого каталога, рукопись выполнена на бумаге abadi довольно старым *насталиком*. Книга имеет кожаный коричневый переплет с металлическими уголками; края листов размыты (подмочены). Размеры рукописи — 20,0× ×12,0 *см*. По объему, содержанию, порядку расположения записей стихотворных произведений этот список дивана Михри полностью совпадает с ленинградским собранием ее стихов. Отличия в оформлении двух списков состоят в том, что начальной касыде в СУ предшествует большой художественно выполненный *унван*. На первых девяти листах (1б — 10а) пространство между колонками стихов заполнено цветочным орнаментом. Так же оформлены заглавия на лл. 16б, 17а и 45а. Поля листов рукописи, где помещается диван Михри, заполнены записями, сделанными, по-видимому, не одной рукой. Заглавия и отдельные стихи из Корана, а также изречения, помещаемые перед началом каждого нового произведения, записанного на полях рукописи, выполнены в манере художественных надписей, иногда украшены цветочным орнаментом, более богатым, чем находящийся в тексте дивана. На полях рукописи находим позднейшие выписки в стихах и прозе из сочинений разных авторов: поэтов, филологов, историков, от Шейхи, Ахмеди и Неджати до Бакы, Ниязи и Сюрури (т. е. XV—XVII вв.). Там же, на полях рукописи, находим притчи из Корана, несколько

[179] *İstanbul kitaplıkları türkçe yazma divanlar kataloğu*, I. cilt, s. 74—75.

мани (четверостиший), записи исторических событий, одно из которых датировано 998/1585 г., а другое — 824/1421 г., и хронограмму, относящуюся к 1096/1684-85 г. Тут же приводятся образцы писем (в стиле письмовников). В рукописи имеются кустоды.

В конце рукописи на л. 77б названо имя переписчика — Канбер Наби-заде Мехмед бен Ахмед. На последней, свободной от текста, странице (л. 164а по нумерации рукописи или 78а в нашей пагинации) сделана запись на арабском языке о правилах наследования, за этим следует *кыт'а* с могильного камня некоего Шемси-паши, потом — восемь *кыт'а* и *мюфредов* на турецком языке и по одному *кыт'а* и *мюфреду* на персидском языке. В самом низу листа новейшая запись на турецком языке (арабской графикой): 11 августа 1930 г.

Расхождения в рукописях Л и СУ единичны. Они сводятся к тому, что в нескольких случаях заглавия или посвящения, предваряющие некоторые касыды и газели, в одной рукописи есть, а в другой нет или они содержат разночтения. В одном случае можно отметить для ленинградского списка обратный порядок вторых мисра двух соседних бейтов, а в другом случае — в двух соседних бейтах опущено первое мисра в одном и второе — в другом, а из оставшихся двух мисра составлен новый бейт.

В ленинградской рукописи (л. 35а, 10) есть лакуна на месте второго мисра, а в стамбульской рукописи бейт записан полностью.

Что касается возраста рукописи СУ, то по характеру оформления, почерку и языковым данным (о чем речь еще впереди) это наиболее старый из всех четырех списков, а по сравнению с ленинградским переписан, пожалуй, на полвека раньше, во второй половине XVI в. или, точнее, — в конце XVI в.

III. دیوان مهری دختر مولانای بلای (Диван Михри, дочери Мевляна Белаи). В издаваемом тексте обозначается сиглом «СН». Хранится в Национальной библиотеке в Стамбуле за № 414. Рукопись представляет собой том в бумажном

переплете с рельефами, голубоватая бумага под abadi. Текст дивана занимает 74 листа (лл. 1б—74б в нумерации рукописи и нашей). На листе размещается по 13 строк (упомянутый каталог стамбульских диванов ошибочно указывает 19 строк), но лл. 10б, 11а, 59а, 59б, 60а, 60б, 61а вмещают по 14 строк. Размеры листов, по этому каталогу, — 18,0×12,6 *см*, по паспорту, приложенному к микрофильму, — 19,7×12,3 *см*. Рукопись художественно не оформлена. Текст дивана расположен на листе двумя колонками, конечные бейты записаны посередине столбцом. Заголовки или предваряющие произведения Михри стихи из Корана, изречения вписаны тем же почерком на середине листа. Поля рукописи не содержат никаких записей. Имеются кустоды. Почерк — *насталик*.

Начинается диван в этом списке с того же бейта, что и в других названных ранее списках, а заканчивается бейтом:

حمد لله بزم حسنکده حبیبم مهرینک
ساغر چشمی لبک عکسیله قاندر[180] لاجرم

Слава Аллаху, любимый мой, на пиршестве твоей красоты
Чаши глаз Михри от отраженья губ твоих [обагрены] кровью — сомненья нет!

За последним бейтом дивана идет оттиск круглой печати Национальной библиотеки.

Всего в этой редакции дивана содержится 13 касыд, 136 газелей, 1 месневи, 3 *мурабба*, 2 двустишия.

IV. دیوان مهری دختر مولانای بلای (Диван Михри, дочери Мевляна Белаи). В настоящем издании обозначается сиглом «СА». Хранится в библиотеке при мечети Айя-София в Стамбуле за № 3974. Рукопись переплетена в коричневую кожу и, насколько можно судить по фотокопии, находится в хорошей сохранности. Текст дивана записан на 76 листах (1б — 76б в нашей пагинации или на страницах 2 — 152 в нумерации рукописи, обозначенной карандашом арабскими

[180] قان (кровь) — традиционная метафора, обозначающая вино.

цифрами на верхнем поле каждой страницы). Почерк — «прекрасный *талик»,* как утверждает каталог стамбульских диванов. Такое определение можно принять только условно, так как почерк этой рукописи явно тяготеет к *насталику* (подчеркнуто вытянутые буквы ت، پ، س، ش, удлиненный ک внутри слова и в конечной позиции и др.). Каждый лист вмещает по 12 строк. Каталог определяет бумагу как abadi. Размеры листа — 23,1×14,7 *см* — по каталогу рукописей и 23,0×14,0 *см* — по паспорту, приложенному к микрофильму. Текст написан в две колонки с выделением конечных бейтов, как и в описанных ранее рукописях. Список не содержит художественно оформленных заголовков. Поля чистые, кустодов нет.

Начинают и заканчивают этот список те же бейты, что и в рукописи из Национальной библиотеки (СН).

Л. 01а помимо заглавия содержит карандашную пометку ایا صوفیه (Айя-София) и библиотечный номер 3974.

На л. 02а различим отпечаток небольшой по размеру овальной *тугры,* такой же оттиск есть и на последнем (76б) листе рукописи. Упомянутый каталог считает эту *тугру* принадлежавшей Баезиду II. Мы позволим себе не согласиться с этим, во-первых, потому, что на фотокопии ясно читается «Махмуд-хан, сын Мустафы-хана», а во-вторых, все данные оформления рукописи и языковые особенности свидетельствуют, что это не прижизненный список стихов Михри. На том же л. 02а есть отпечаток большой круглой *тугры* султана Махмуда I (1730—1754), а далее сказано, что рукопись была пожертвована в вакф самим султаном Махмудом. Султанская воля здесь же удостоверена «инспектором обоих священных городов» (Мекки и Медины) шейх-заде Ахмедом. Ему же, видимо, принадлежала печатка, нечеткий след которой заметен внизу под этой записью. На оттиске печатки верхний ряд читается не полностью, в среднем ясно видно یا رب, а в нижнем — лишь имя احمد (предшествующее слово отпечаталось частично).

Тщательное сличение списков из Национальной библиотеки и библиотеки Айя-София позволяет обнаружить в них

почти полное совпадение объема материала и последовательности расположения стихов внутри дивана. Разночтения в этих двух списках крайне незначительны по отношению ко всему объему рукописей. Они сводятся к тому, что в списке из Национальной библиотеки в двух местах опущены три бейта, а в списке из библиотеки Айя-София эти бейты есть; в СН вписан один бейт, не содержащийся в трех остальных рукописях.

Примечательно одно разночтение: в СА, 46а,12 читаем вторую половину бейта —

درتلو یوره‌کە غمزەسنک خنجری کچر

Кинжал его взора пронзает горестное сердце

В слове یوره‌کە первое ه в СА написано так неясно, что его можно принять за точку над ر (в Л и СУ ясно читается یوره‌کە *yüreḳe*). В СН, 44а,5 уже четко написано یوزینه [181]. Можно предположить, что переписчик этой последней рукописи прочел слово как *yüzine*. Этот пример наводит на мысль, что СН могла быть списана с СА. Подобное предположение высказал еще В. А. Гордлевский, который держал обе эти рукописи в руках. Даже при беглом сличении их с публикациями В. Д. Смирнова (сделанными по списку Л) В. А. Гордлевский нашел различия между этими списками [182].

Следует привести еще один пример, относящийся к другой паре рукописей. В СУ читаем:

دِتردن خورشیدی تیغی خوفدر هر صبحدم

Стрелы его [взора] это страх, что заставляет по утрам трепетать [даже] солнце.

[181] Здесь не должно смущать, что аффикс принадлежности 2-го л. ед. ч. выражен в СН через ن, а не через ک, как обычно: такова особенность орфографии списка СН, где эта подмена встречается довольно часто; впрочем, подобное написание иногда встречается и в других списках.

[182] В. А. Гордлевский, Избранные сочинения, т. III, стр. 460.

В СН и СА[183] здесь تترەدن . Переписчик Л — если предположить, что для него оригиналом послужила рукопись СУ — принял нечетко написанный (слившийся в одну точку) *сукун* над буквой ت за третью точку. Отсюда в Л, 21а, б первое слово записано как دثرُدن. Можно полагать, что Л могла быть списана с СУ.

Таким образом, есть основание предположить, что в каждой паре рукописей один из списков мог быть сделан с другого. Впрочем, в этих же списках как будто встречаются факты, противоречащие этому (см., например, стр. 63 настоящей работы, где речь идет о Л,35а,10).

Сопоставление четырех списков дивана Михри приводит к выводу об их парной идентичности. Оно показывает, что Л и СУ тождественны, вплоть до совпадения места каждого стиха на каждом листе, не говоря уж об общем объеме. Полное сходство между СН и СА также очевидно (расхождение в количестве листов есть в основном результат разницы в количестве строк на странице в каждой из рукописей). Эта парная идентичность подтверждается прежде всего разным количеством и различным порядком расположения произведений в большей части дивана (его *газелияте*). Кроме того, если в каких-нибудь произведениях встречается различная последовательность бейтов, то различия в рукописях наблюдаются попарно[184].

Различаются списки и по наличию или отсутствию лакун. Например, в Л и СУ имеются лакуны в размере одного или нескольких слов, половины бейта и даже целого бейта, а в СН и СА этих лакун нет[185].

Таким образом, подтверждается вывод о том, что обе пары рукописей отражают две разные редакции дивана Мих-

---

[183] СН, 23а,9; СА, 25а,2; Л и СУ, 21а,6.

[184] См. например: Л и СУ, 21а,14 и 21б,1; СН, 23б,4,5; СА, 25а,10, 11; Л и СУ, 37а,3—5; СН, 44б,9—11; СА, 47а,3—5; Л и СУ, 42б,15—17; СН, 48а,2—5; СА, 50а,8—11.

[185] Л и СУ, 63а,4; 9а,9; 4а,4; 9б,17; 24б,10; 38а,6; 43а,3 и соответственно СН, 66а,12; 11б,6; 4б,13; 12б,5; 28б,9; 38а,6; 48а,9; СА, 68а,9; 12а,11; 5а,4; 13а,12; 31а,2; 40а,10; 50б,2.

ри. Кроме того, можно предположить, что СН и СА не имели своим образцом ни Л, ни СУ, ни какую-то третью рукопись, послужившую, быть может, для Л и СУ протографом.

Несомненно, существовало много списков дивана Михри, чьи стихи пользовались известностью и в ее время и века спустя. Свидетельство этому мы находим, например, в бейтах, цитируемых авторами *тезкере* XVI в. Хасаном Челеби и Ашыком Челеби. Те немногие строки стихов, которые записаны в них, содержат разночтения с теми рукописями, которыми располагаем мы. В публикуемом нами тексте дивана они не отражены, и потому часть из них приведем здесь (еще один пример см. на стр. 86). В известных нам рукописях читаем начало одной газели:

بن اومردم که سنی یار وفادار اولهسن
نه بلیدم که بکوم بویله جفاکار اولهسن [186]

Я надеялась на тебя, что ты верным другом будешь.
Как мне было знать, мой бей, что таким ты мучителем станешь!

В *тезкере* Хасана Челеби в первой половине бейта вместо سنی находим بکا, а вторая половина бейта читается так:

کیم بلوردی که سنی بویله جفاکار اولهسن [187]

Кто знал, что ты таким мучителем станешь?!

Иногда встречаются разночтения, сводящиеся к употреблению синонимических выражений или других оборотов речи, не вносящих в контекст существенных изменений. Укажем эти разночтения, не приводя текст полностью. Так, в одной газели вторая половина бейта читается:

قرشوده کوردم طورر بر ماه روی دلبری [188]

Я увидела: напротив стоит луноликий красавец.

[186] Л и СУ, 55б,7; СН, 61а,12; СА, 63а,12.
[187] Рук. С 132 (ЛО ИНА АН СССР), л. 252б,4.
[188] Л и СУ, 71б,7.

У Хасана Челеби первое слово — قرشمه, а вместо ماه روی находим синонимичное ماه چهره [189]. В другой газели вместо جان کشتنک [190] читаем в этом же *тезкере* کلزار جنانک [191] и далее вместо نه روادر بو видим نه روا اوله; еще в одном бейте вместо بر حالده‌یم [192] в *тезкере* записано بر حالده‌یوز [193]. Несколько подобных синонимических разночтений существует между известными нам списками и рукописью, которой пользовался Ашык Челеби.

Изучение списков дивана Михри позволило выявить примеры поновления текста. Некоторые текстовые изменения в известных нам рукописях дивана косвенным образом свидетельствуют о том, что пристрастное отношение к поэзии Михри сказалось и на жизни самих ее стихов, вызвало ряд поправок в них. В старых рукописях (Л и СУ) читаем:

وصال دلبری مهری جهانده فتح ایده می [194]

Разве может Михри на этом свете достичь свидания с красавцем?

В двух других списках, более поздних по времени, бейт кончается словами (ادی) فتح ایتدی [195], что меняет первоначальный смысл стиха на противоположный: «Михри достигла свиданья с красавцем». Разумеется, это звучало уже непристойно.

Существенному изменению подвергся со временем и следующий бейт:

بن بکا لاییقنه ویردوم رضا
نفس شومم آنی ایلر اقتضا [196]

Я соглашалась на то, что угодно мне было.
Моя злосчастная натура требует этого.

[189] Хасан Челеби, л. 252б,22.
[190] Л и СУ, 55б,11; СН, 61б,2; СА, 63б,4.
[191] Хасан Челеби, л. 252б,5.
[192] Л и СУ, 55б,15.
[193] Хасан Челеби, л. 252б,7. Так же и в СН, 61б,6; СА, 63б,8.
[194] Л и СУ, 75б,17.
[195] СН, 74а,3; СА, 75б,10.
[196] Л и СУ, 9а,11.

Позднейшие списки дают вторую половину бейта так:

سن سکا لایقن ایشله ای خدا[197]

А ты, о боже, делай то, что угодно тебе.

Наряду с этим в более поздние времена в списки вносятся поправки и другого характера: стихам Михри придается более «пристойный» смысл. Например:

سنسز صنما جسمومه بو جانی کرکمز
جانم سن ایمشسن بکا جان آنی کرکمز[198]

Без тебя, о кумир, моему телу эта душа его не нужна.
Ведь ты — моя душа, а моя мне и на миг не нужна.

В рукописи СН слово جسم «тело» заменено на چشم[199] «глаз» (что, может быть, снимает «непристойность», но вместе с этим и смысл фразы).

Еще один пример «исправления» стихов:

هر کیشی ایتدوکن بو جهانده بولور ولی
بن بولمدم صقن بونی دشمن اشتمهسون[200]

Каждый человек получает на этом свете по заслугам за то, что он совершил.
А я не получила. Только пусть не услышит об этом враг!

Первая половина бейта соответствует по смыслу пословице «что посеешь, то и пожнешь». Вторая половина бейта говорит о том, что Михри не несла расплату за содеянное. В поздних рукописях[201] отрицательная форма глагола بولمدم заменена на положительную بولدم с добавлением место-

[197] СН, 11б,8; СА, 12б,1.
[198] Л и СУ, 40б,17.
[199] СН, 46а,9.
[200] Л и СУ, 55б,4.
[201] СН, 61а,1; СА, 63а,3.

имения اوش, и вторая половина бейта стала уже говорить о том, что Михри получила воздаяние за содеянное. Но в таком случае стало непонятно, почему нужно стремиться, чтобы об этом не услышал враг. Кроме того, это «исправление» нарушает и стихотворный размер.

Примеры эти говорят о том, что и после смерти поэтессы ее стихи продолжали читать. Рукописи ее дивана донесли до нас не только ее поэзию, но в известной мере и отношение к ней последующих поколений.

* * *

Уже было отмечено, что диван Михри составлен по тематическому принципу. Первую часть составляют панегирики, сочинения религиозного содержания, стихи философского характера, молитвы, покаяния Михри и др. (по форме это касыды, газели, месневи, строфические стихи) [202]. Далее следует вторая часть — собрание лирических стихов, расположенных в алфавитном порядке (هجا)' рифм [203]. В СУ эта часть озаглавлена غزليات مهری حقيره, а в Л заглавие ابتدا كردن ديوان باسلوب حرف الهجا ошибочно вписано на л. 26б. По форме это газели, а также *мурабба,* двустишия и др. Завершает Л и СУ [204] лирическая касыда, озаглавленная, однако, в Л مثنوی لطيف. Этой касыды в СН и СА нет. Заключают диван в этих списках две газели [205]. Как видим, все четыре списка имеют одну общую схему расположения материала. Один и тот же порядок размещения стихов сохраняется для всех четырех списков только в самом начале дивана [206]. Далее, до конца этого собрания стихов в каждой из двух редакций наблюдается свой особый порядок размещения

[202] Л и СУ, 1б—27б; СН, 1б—31б; СА, 1б—34а.

[203] Л и СУ, 27б—76б; СН, 31б—74а; СА, 34а—75б.

[204] Л и СУ, 77а—77б.

[205] СН, 74а—74б; СА, 76а—76б. В Л и СУ это 31б, 14—32а,1 и 52б,1—10.

[206] Л и СУ, 1б—16б; СН, 1б—22а; СА, 1б—23б.

материала. Списки, идентичные попарно (Л и СУ; СН и СА), не равновелики по объему — вторая пара на одну треть меньше первой: в Л и СУ по 2306 бейтов, в СН — 1627, в СА — 1609 бейтов.

* * *

Переходя к вопросам орфографии рукописей дивана Михри, следует прежде всего отметить ее крайнюю неустойчивость и непоследовательность как для всех рукописей вместе взятых, так и для каждой из них в отдельности (речь идет, разумеется, не о тех случаях, когда изменения в правописании тех или иных слов зависят от требований размера стиха). Особенности бывают свойственны орфографии одной какой-либо рукописи или одной из двух пар. Например, только в Л встречается написание слова رخ («лицо», «щека» и т. д.) как روح[207] (однако в том же значении, что и رخ). В списках Л и СУ встречается написание слова خون (кровь) с *элифом*, т. е. خوان. Производные от этого слова имеют такую же особенность, например خوانخوار[208]. В СН и СА постоянно встречается написание аффикса принадлежности 2-го л. ед. ч. через ن[209], а не ک, как принято.

В известных нам четырех списках дивана Михри можно отметить орфографические особенности, свойственные только одной какой-либо паре рукописей. В качестве примера можно привести частое употребление в Л и СУ двойного ی в тех случаях, когда в СН и СА здесь одиночное написание этой буквы. Например:

بیری کوکی یارەدن بر کردکار[210]

Творец, создавший землю и небо.

---

[207] Л, 18б,6; 23а,9; 23б,12.

[208] Л и СУ, 34а,1.

[209] Например, СН, 74б,8.

[210] Л и СУ, 15б,2. В СН, 20а,2 и СА, 21а,11 — یری.

آنلروکله که بیدک نان و نمک[211]

Мы вместе с ними ели хлеб-соль.

В таком написании глагол بیمک встречается и в других временах и формах: в Л и СУ —بیسون, в СН и СА — یسون[212].

Часто слово ینه (yine) пишется через два ی. Например:

بیینه سندن اومرز عفو و عَطا[213]

Снова мы надеемся на твое прощение и дары.

В СН и СА здесь ینه. Подобных примеров можно было бы привести множество. То же можно сказать и в отношении слова یتر (yeter), которое в Л и СУ часто пишется بییتر. В СН и СА те же слова пишутся через один ی[214].

Отличает Л и СУ сравнительно с СН и СА более частое обозначение огласовки в тексте, которое должно подсказать правильное чтение, а значит, и понимание текста[215].

В орфографии Л и СУ сравнительно часто проявляется тенденция к отдельному от основы слова написанию некоторых аффиксов (преимущественно словоизменительных: склонения, спряжения и др.)[216]. С подобным явлением можно кое-где встретиться и в СН и в СА. В издаваемом нами тексте эта особенность орфографии отражена по спискам Л и СУ. Приведем только один пример:

درکیک درد اهلنک درمانی در
باقی سنسن جمله عالم فانی در[217]

---

[211] Л и СУ, 15б,14. В СН, 20б,1 и СА, 21б,11 — یدک.

[212] Л и СУ, 31б,10; СН, 42б,5; СА, 44б,12.

[213] Л и СУ, 12б,17; СН, 16б,4; СА, 17б,6.

[214] Л и СУ, 53а,17 и 74б,5; СН, 57б,2 и 71а,11; СА, 59б,3 и 73а,4.

[215] См., например, Л и СУ, 4а,9; 15б,6; 75б,7; 76а,15 и др.

[216] По определению А. Н. Самойловича, это «обычный для среднеазиатско-турецкой письменности орфографический прием» (см. *Абду с Сатпар Казы. Книга рассказов о битвах текинцев*. Туркменская историческая поэма XIX века, издал, перевел и снабдил примечаниями А. Самойлович, СПб., 1914, стр. 020).

[217] Л и СУ, 3а,3. В СН, 3б,3 и СА, 3б,5 слитное написание аффикса сказуемости.

Для страждущих твой престол — средство исцеления.
Вечен ты, а весь мир бренен.

Отметим также, что в приводимых далее бейтах сохранилось архаическое написание کی (в отличие от که).

غافل اولمه کی حذر قل غیرنک اولور نگار[218]

Беспечен не будь, берегись: красавица будет принадлежать другому.

زلفکه طولشدی دل مرغی دیدم دلبر دیدی
کی حذر قل کمسه قورتلمز بو بندمدن بنم[219]

Я сказала: «Птица сердца запуталась в твоих кудрях»,
Красавец сказал:
«Берегись, никто не спасся из этих моих оков!»

خامش اولمه کی صقن ای مرغ زار کل[220]

Смотри не безмолвствуй, о роза лугов!

Отметим еще одну особенность: во всех четырех списках, как правило, энклитика *da'de* пишется слитно с тем словом, к которому она относится. Приведем примеры:

چکمشم بن جفا کی بیک کرّه
سنده ایت بر وفا بهی کافر[221]

Тысячу раз я сносила жестокость твою.
Ты же [хоть] раз прояви постоянство, неверный!

کوره‌ین سنده بنم کیبی کرفتار اولهسن[222]

Посмотрела бы я, как ты, подобно мне, окажешься захваченным в плен [любовью].

Нужно отметить сравнительно часто встречающееся, главным образом в Л и СУ, графическое изображение так

[218] Л и СУ, 37а,16.
[219] Л и СУ, 51а,16; СН, 56б,4; СА, 58б,6.
[220] Л и СУ, 50б,3; СА, 58а,8. В СН, 56а,6 здесь обычное که.
[221] Л и СУ, 34а,17.
[222] Л и СУ, 55б,12; СН, 61б,3; СА, 63б,5.

называемого персидского изафета, который передается здесь с помощью букв و (вав) или ى (*йе*).

علم و توحید ایله دائم یولداش اول[223]

Всегда будь приверженцем единобожия.

اولدی بو جهان باغی قمو جنّتی مأوا[224]

Стал сад этого мира для всех обиталищем райским.

Орфографии Л и СУ присуще употребление знака *тешдид* при написании двух рядом стоящих одинаковых букв, выражающих согласный звук, например دلّاره[225].

Отображение в письме фонетических особенностей турецкого языка того времени, когда Михри писала свои стихи или когда они переписывались, тесно связано с вопросами орфографии. При этом следует учитывать, в какой мере это возможно при пользовании арабской графикой, к тому же в сочетании с правилами традиционной орфографии и требованиями метрики. Думается, небесполезно привести некоторые факты, сохраненные рукописями Михри, хотя подобные явления уже были отмечены по памятникам турецкой письменности XIV — начала XVI в.[226].

---

[223] Л и СУ, 17б,13; СН, 22б,2; СА, 24а,6.

[224] Л и СУ, 18а,17 (в СН, 23а,10 и СА,23а,10 изафет графически не показан).

[225] Л и СУ, 16а,11 и др.

[226] Сошлемся лишь на некоторые труды советских тюркологов, польского ученого А. Зайончковского и турецких ученых (А. Н. Кононов, *Грамматика современного турецкого литературного языка*, М.—Л., 1956; Э. В. Севортян, *Фонетика турецкого литературного языка*, М., 1955; Н. А. Баскаков, *Введение в изучение тюркских языков*, М., 1962; Н. К. Дмитриев, *Турецкий язык*, М., 1960; A. Zajączkowski, *Studja nad językiem staroosmańskim*, I, Kraków, 1934; II, Kraków, 1937; A. Caferoğlu, *Anadolu ağızlarından toplamalar*, İstanbul, 1943, s. 153—176; A. Caferoğlu, *Die anatolischen und rumelischen Dialekte*, — «Philologiae turcicae fundamenta», t.I, Wiesbaden, 1959, S. 239—260; A. C. Emre, *Türk lehçelerinin mükayeseli grameri* (*Fonetik*), İstanbul, 1949, s. 131—157; M. Mansuroğlu, *Das Altosmanische*,— «Philologiae turcicae fundamenta», t. I, Wiesbaden, 1959, S. 161—182; A. Dilaçar, *Türk diline genel bir bakış*, Ankara, 1964, s. 120—150).

В языке дивана Михри выявляется, например, употребление в ряде случаев глухого спиранта خ вместо глухого смычного ق в положении между гласным и согласным, в позициях конечной и интервокальной[227]. Работы ряда ученых фиксируют это явление в языке памятников турецкой письменности XIV — начала XV в. Записи арго и фольклора, проведенные четверть века тому назад А. Джафероглу в северо-восточных провинциях Турции, документально подтверждают, что трансформация смычного ق в спирант خ живет в турецком языке и поныне, например, в его амасийском и кастамунийском диалектах. Приведем примеры из стихов Михри.

Противительный союз يوقسه встречается в форме يوخسه.

كمسيه فاش ايلمه اسرارمى
يوخسه سنک ايله يقرلر دارمى[228]

Никому не открывай моей тайны,
Иначе камнями сокрушат мой дом.

علم ايله هر دم بدم عامل ميسن
يوخسه نادان ابتر و جاهل ميسن[229]

Поступаешь ли ты всегда согласно ученью
Или ты жалкий невежда и несведущий?

Во всех четырех рукописях можно также найти примеры спирантизации глухого согласного ق в корне слова и перед согласным и перед гласным. Например:

سن غنيسن بز قمو يخسوللروز[230]

Ты — богач, а мы все — бедняки.

---

[227] В данном случае имеются в виду исконно тюркские слова, а не арабо-персидские заимствования в турецком языке (*прим. ред.*).

[228] Л и СУ, 10а,4. В СН, 12б,9 и СА, 13б,4 здесь يوقسه.

[229] Л и СУ, 5б,15. В СН, 7а,12 и СА, 7б,6 здесь يوقسه.

[230] Л и СУ, 12б,13; СН, 16а,13; СА, 17б,2.

غفلت اویخوسیله غافل یتمه‌غل [231]

Не будь беззаботен во сне беспечности.

Приведем примеры на присутствие спиранта خ в абсолютном конце слова, в корне этого слова: اوخ [232], چوخ [233].

Глухой согласный ق при соединении с аффиксами, начинающимися с гласных, в ряде случаев переходит в спирант. Например:

نفس امّاره‌یه اویدوک کلمدی قورخو سکا [234]

Повиновался ты страсти к подстрекательству, страх не пришел к тебе.

Согласный خ (вместо ق) встречается и в Л и СУ, и в СН и СА. Например, в Л и СУ — قورقرم, в СН и СА — قورخرم [235]; в Л и СУ — قورقتمه, в СН — قورخمه, а в СА — قورختمه [236].

Таким образом, было бы неверно представить спирантизацию ق явлением, имеющим отношение к более ранним спискам дивана Михри; оно встречается и в более поздних списках (СН и СА).

Укажем также случаи замены глухого ق звонким غ. Так, две газели построены на рифме اغ [237], рифмуются слова: آیاغ (в значении «чаша»), بچاغ («нож, кинжал»), آغ («белый»), اراغ («удаленный»), دوزاغ («капкан»).

Можно предположить, что это написание отражает произношение (вероятно, диалектное) того времени, когда стихи создавались (отчасти и нынешнего).

---

[231] Л и СУ, 18а,6; СН, 22б,12; СА, 24б,4.

[232] СН, 26а,7; 37а,4; СА, 28а,7; 39а,9; СУ, 37б,16, но اوق в Л, 37б,16 и Л и СУ, 19а,7.

[233] Л и СУ, 29б,10; СН, 35а,6; СА, 37а,12.

[234] Л и СУ, 6а,3. Но в СН, 7б,3 и СА, 7б,11 — قورقو.

[235] Л и СУ, 73б,13; СН, 69а,7; СА, 71а,2.

[236] Л и СУ, 52а,13; СН, 58б,3; СА, 60б,5.

[237] Л и СУ, 43б,13 — 44а,6; СН, 49б,1—13; СА, 51б,5—52а,4.

Известны особенности передачи гласных звуков средствами арабской графики. По дошедшим до нас письменным памятникам старотурецкого языка большей частью трудно судить о составе его гласных. Однако рукописи поэтических произведений представляют в этом отношении известное исключение, так как здесь по необходимости графическими средствами обозначены долгие и краткие слоги, из которых строится тот или иной размер аруза. Слово обнаруживало качество гласного звука в тех случаях, когда по условиям стихотворного размера требовалось показать долгий слог, образуемый этим гласным. Другим средством распознавания качества гласных является кое-где проставленная огласовка (преимущественно в Л и СУ).

Остановимся на вопросе широкого употребления в языке этого памятника губных гласных. А. Зайончковский справедливо утверждает, что староосманский язык «отличался обилием и даже преимущественным употреблением губных гласных»[238]. Целый ряд словообразовательных и словоизменительных аффиксов имел варианты только с губными гласными. Это мнение высказано ученым по отношению к более раннему периоду в истории турецкого языка. Но и в тот период, к которому относится публикуемый нами литературный памятник, эта языковая особенность еще сохранялась. Правда, традиционная орфография могла зафиксировать приметы фонетической системы более раннего периода в развитии турецкого языка и уже не полностью соответствовать нормам языка конца XV — начала XVI в.

Возьмем для примера производные отыменные прилагательные, образованные с помощью преимущественно لو — губного варианта аффикса *-lı*. Многие устойчивые поэтические выражения, литературные штампы, включающие постоянные эпитеты, образованные с помощью этого аффикса, используют губной вариант. Например, в традиционном выражении قتلو يش, как правило, во всех четырех рукописях сохраняется губной вариант لو. Он же используется и в ряде других немотивиро-

[238] A. Zajączkowski, *Studja nad językiem staroosmańskim*, I, s. 156.

ванных случаев. Так, в этих стихах находим: درتلو يورک (или دردلو)[239], وفالو کوزل[240], ايکی قاپولو بر اودر[241]. Поэтесса называет себя بلالو مهری[242]. В качестве определения употребляется, например, отыменное прилагательное с губным вариантом этого же аффикса: الْمَهلو بغچه[243].

Прилагательные, образованные с помощью *-siz*, также используют иногда губной вариант этого аффикса, например, قوتسوز بشمُز[244].

Слово *yalnız* широко употребляется во всех четырех рукописях (реже, правда, в СН) с губным гласным в последнем слоге слова, что выражается графически буквой و, т. е. يالکوز[245], или с помощью огласовки (главным образом в Л и СУ), т. е. يالکُز[246].

Более последовательно тенденция к лабиализации проявляется в старых рукописях дивана Михри, т. е. в Л и СУ. Возьмем, к примеру, категорию принадлежности. Здесь, в старых рукописях, преимущественно употребляются губные варианты аффиксов принадлежности. Так, например, со словом ال («рука») часто используются губные варианты аффиксов: в Л и СУ — الومده, в СН и СА — المده[247], в Л и СУ — الوکه و يرمشومدر[248]. Случается, что СН и СА сохраняют губные варианты аффиксов в этом слове[249]. Огласовка, встречающаяся в рукописях Л и СУ, подтверждает преимущественное употребление в этих

239 Л и СУ, 74б,4; СН, 71а,10; СА, 73а,3.

240 Л и СУ, 38б,7.

241 Л и СУ, 13б,1; СН, 17а,9 (здесь даже قاپيلو); СА, 18а,12,

242 Л и СУ, 53б,4; СН, 57б,6; СА, 59б,7.

243 Л и СУ, 46а,15; СН, 51б,8; СА, 54а,1.

244 Л и СУ, 40б,3.

245 Л и СУ, 35б,16; 37б,9; 39а,1,12; 74б,13; СН, 40а,2; 43а,6; 73а,3; СА, 25а,4; 42а,9; 44а,12; 45б,1; 74б,9 и др.

246 Л и СУ, 21а,8 и др.

247 Л и СУ, 10а,10; СН, 13а,2; СА, 13б,10.

248 Л и СУ, 52а,9 и др.

249 СН, 47а,11; 56б,13; 66а,10; 67а,3; СА, 49б,5; 59а,2; 68а,7; 69а,1 и др.

рукописях губных аффиксов. Например, в Л и СУ читаем: اَلُومه и اَلُوم[250]; اَلُوم в СУ, но в Л огласовано اَلِم[251]. Приведем еще несколько примеров из числа многих: بِلُوم и دِلُم в Л и СУ (بلوم и دلم в СН и СА)[252]; ديلومى в Л и СУ и ديلمى в СН и СА[253]; طاپوكه كلدوك в Л и СУ и طاپوكه كلدك в СН и СА[254] и т. п. Преимущественное употребление слова طاپ с губными вариантами аффиксов, вероятно, является результатом использования этого известного словесного штампа при обращении к богу; это выражение в силу специфики своего назначения не менялось веками. То же можно сказать о слове دركه (при обращении к богу), например, دركهوكه — во всех четырех рукописях[255]. Лишь изредка СН и СА в этих выражениях отказываются от губных вариантов аффиксов.

Губные варианты аффиксов принадлежности присоединяются к различным именам существительным: برلكوكه в, Л и СУ и برلكنه в СН, СА[256]; ذكروكى в Л, СУ и ذكركى в СН, СА[257], چشمومه в Л, СУ и چشمه в СН, СА[258]; يوروكومى в Л, СУ и يوركمى в СН, СА[259]; قلبومه в Л, СУ и قلبمه в СН, СА[260]; دردومه в Л, СУ и دردمه в СН, СА[261]; باشومه в Л, СУ и в СН, СА[262]. В Л и СУ есть газель с редифом بشوم, который повторяется 9 раз, эта же газель в СН и СА имеет редиф بشم[263]. В СУ[264]

250 Л и СУ, 47а,12 и 54б,11.

251 Л и СУ, 42а,17.

252 Л и СУ, 16б,2; 74а,15; СН, 21а,9 и 72а,9; СА, 22б,10 и 74а,1.

253 Л и СУ, 9б,16; СН, 12б,4; СА, 13а,11.

254 Л и СУ, 13а,2; СН, 16б,6; СА, 17б,8 и др.

255 Л и СУ, 2б,13; 9б,9; 18а,7; СН, 3а,9; 12а,10; 22б,13; СА, 3а,10; 13а,4; 24б,5.

256 Л и СУ, 2а,15; 6б,17; СН, 2б,7; 8б,9; СА, 2б,7; 9а,6.

257 Л и СУ, 9б,14; СН, 12б,2; СА, 13а,9.

258 Л и СУ, 34б,5; СН, 37а,11; СА, 39б,3.

259 Л и СУ, 36б,1; СН, 37б,9; СА, 40а,1.

260 Л и СУ, 9б,3 и 12; СН, 12а,4 и 13; СА, 12б,10 и 13а,7.

261 Л и СУ, 5а,4; СН, 6а,9; СА, 6б,2.

262 Л и СУ, 73б,11; СН, 69а,5; СА, 70б,12.

263 Л и СУ, 54б,9—17; СН, 56б,11 — 57а,6; СА, 58б,12 — 59а,8.

264 СУ, 405,3 — 10 (в Л огласовки нет).

есть газель, где в рифмующихся словах огласовкой обозначены губные варианты аффиксов: ایشمز، بشمز، لشمز، دشمز.

Отметим употребление губных вариантов аффиксов сказуемости.

سن‌سن او سلطان قمو بز قوللروز
سن غنیسن بز قمو یخسوللروز[265]

Ты — тот султан, мы все — рабы.
Ты — богач, мы все — бедняки.

Склонение местоимений имеет ту же особенность. В родительном падеже лично-указательное местоимение, известное в современном турецком языке в форме *о*, в Л и СУ, как правило, имеет форму آنوک, тогда как в СН и СА здесь преимущественно آنک.

Родительный падеж личного местоимения 1-го л. мн. ч. в Л и СУ образуется, за немногими исключениями, вариантом аффикса с губным гласным. Например:

شمدی هر عاشق بزومله ایتمکه قورقار بحث[266]

Теперь каждый влюбленный боится вступать с нами в спор.

Таким же способом образуется и родительный падеж личного местоимения 2-го л. ед. ч. Например:

سنوک ایله دلبرا عالم قمو کلزاردر[267]

С тобой, о красавица, весь мир — цветник.

Возвратное местоимение имеет преимущественно форму کندو[268]. В одной газели[269] это местоимение в родительном падеже کندومک повторяется в качестве рефрена восемь раз.

---

[265] Л и СУ, 12б,13; СН, 16а,13; СА, 17б,2 (в СН и СА варианты негубные).

[266] Л и СУ, 30а,5. В СН, 35а,13 и СА, 37б,7 — بزمله.

[267] Л и СУ, 57б,14. В СН, 61а,7 и СА, 63а,8 — سنو کیله.

[268] Л и СУ, 9а,8; 38б,6; 55а,15; 71б,17; СН, 11б,5; 59б,14; 73а,12; СА, 12а,10; 62а,2; 75а,6 и др.

[269] Л и СУ, 49а,17 — 49б,7; СН, 54б,5 — 12; СА, 56б,9 — 57а,4.

В образовании глагольных форм отметим широкое употребление губных гласных (преимущественно в Л и СУ), что подтверждается орфографией. Многочисленны случаи, когда в Л и СУ пишется ايلدوک, а в СН и СА — ايلدک. То же: в СУ и Л بلدوک, в СН и СА بيلدک [270]. И далее: قلدوک — Л и СУ, قيلدک — СН и СА [271]; واروم — Л и СУ, واريم — СН; وررم — СА [272]; جان ويرورم — Л и СУ, (وررم) جان وريرم — СН и СА [273]; ايلمشوز — Л и СУ, ايلمشز — СН и СА [274].

Употребление губных аффиксов при формообразовании глагола в Л и СУ подтверждается и огласовкой. Например: طاغيدُر — Л и СУ, داغيدر — СН и СА [275]; ويرُدميسه — Л и СУ, ويردم ايسه — СН и ويردميسه — СА [276].

Казалось бы, установлена определенная закономерность только для Л и СУ. Но она имеет так много исключений, что ее нельзя считать за правило. Так, губные варианты глагольных формообразующих аффиксов встречаются в одном и том же месте текста во всех рукописях:

صَنْدُكمى — Л, СУ и صندوكمى — СН, СА [277]; كيرور — Л, СУ СН, СА [278]; ايلمشوز — Л, СУ, СН, СА [279]; كورينور — Л, СУ, СН, СА [280]; يانەلم — Л, СУ и يانلوم، يانەلوم — СН, СА [281]; يندوغم — Л, СУ, СН, СА [282].

Такая непоследовательность в употреблении губных вариантов различных категорий словообразующих и словоиз-

---

[270] СУ, 14а,6 (в Л огласовано: بلدُوک); СН, 18а,5; СА, 19а,10.
[271] Л и СУ, 8а,17; СН, 10б,8; СА, 11а,9.
[272] Л и СУ, 26б,5; СН, 27б,4; СА, 29б,7.
[273] Л и СУ, 41б,10; СН, 45а,12; СА, 47б,6.
[274] Л и СУ, 61б,16 и 67б,16; СН, 64б,7 и 72б,2; СА, 66б,7 и 74а,8.
[275] Л и СУ, 13б,13; СН, 17б,8; СА, 18б,12.
[276] Л и СУ, 48б,1; СН, 54а,2; СА, 56а,7.
[277] Л и СУ, 17б,14; СН, 22б,3; СА, 24а,7.
[278] Л и СУ, 13б,2; СН, 17а,10; СА, 18б,1.
[279] Л и СУ, 43а,15; СН, 43б,10; СА, 51а,3.
[280] Л и СУ, 32а,6; СН, 44а,12; СА, 46б,6.
[281] Л и СУ, 41б,16; СН, 45б,5; СА, 47б,12.
[282] Л и СУ, 51б,14; СН, 57а,11; СА, 59а,12.

меняющих аффиксов (вне зависимости от требований размера стиха) характерна в той или иной степени для каждой из четырех рукописей в отдельности и для всех вместе взятых. В то же время она является одной из характерных особенностей языка описываемых рукописей. Объясняется это тем, что одни рукописи сохраняют особенности произношения, бывшие некогда традиционными, а другие в ряде случаев отбрасывают их, подчиняя орфографию действовавшим в турецком языке того периода фонетическим нормам. Кстати сказать, судя по записям А. Джафероглу, некоторым диалектам современного турецкого языка, в частности интересующему нас диалекту Амасьи, свойственна склонность к широкому употреблению губных гласных в словообразовательных и словоизменительных аффиксах.

* * *

Остановимся на некоторых морфологических особенностях языка Михри, не ставя себе задачей их полное описание. Эти вопросы здесь затрагиваются лишь в той степени, в какой это может выявить особенности языка того времени, когда писала Михри, а также показать изменения, внесенные в ее рукописи в последующие столетия.

Так, указательное местоимение بو во множественном числе встречается в форме بولر:

بولرک بری ملکدر بری فرشته عیان[283]

Ясно: один из них — ангел, и другой — ангел.

مهری مهرن بولرک کورمز الّا که رقیب[284]

Не может видеть их любовь Михри — только соперница [видит].

Примечателен факт употребления архаичной для современного турецкого литературного языка формы времени на

[283] Л и СУ, 56а,14.
[284] Л и СУ, 56а,15.

-(i) ser, которое соответствовало существующему ныне в языке будущему и настоящему-будущему временам. Аналогичные языковые факты отмечены в тюркологической литературе по письменным памятникам XIV—XV вв.: по переводам «Калила и Димна», «Сухейль и Невбахар», Корана, в *Фелек-наме* Гюльшехри и др. Встречается это время и в диване поэта начала XV в. Шейхи. В словаре, составленном к его дивану[285], оно отождествляется то с будущим категорическим временем, то с положительной формой настоящего-будущего времени или с его отрицательной формой, выражающей пожелание или настойчивую просьбу. В диване Михри находим:

یاپسر عدلک ایله هر دل ویران کرم[286]

Справедливостью твоей каждое разбитое сердце возродится.

کورمه‌یسرز حشره دکین غصّه و غملر[287]

До судного дня мы не будем терпеть горя-забот.

کچیسر جان و جهاندن کچمییسر آندن[288]

Расстанется с жизнью и миром она — не расстанется с ним.

Примечательно, что бóльшая часть газелей, где употреблена эта архаическая форма, не включена в списки СН и СА.

В стихах Михри довольно широкое применение нашла «стяженная» форма настоящего-будущего времени желательного наклонения.

(ن) نه دل ایله قلم مدحک بیان
سن شهک مدحنده عاجز هر لسان[289]

---

[285] *Şeyhî divanı. Tarama sözlüğü*, İstanbul, 1942.
[286] Л и СУ, 53а,14.
[287] Л и СУ, 32б,4.
[288] Л и СУ, 57б,5.
[289] Л и СУ, 18а,8; СН, 23а,1; СА, 24б,6.

Какими словами я могу воздать тебе хвалу?
Любой язык бессилен в похвале [такому] шаху, как ты!

دلبرا عهد ایلمشدم یوالکه جانم ورم
دوستم والله اول اقراردن بن دونمزم[290]

О красавица, я поклялся: жизнь отдам за тебя.
Друг мой, Аллахом клянусь, от этого решения не отступлюсь я!

Особенностью этих рукописей является часто встречающееся оформление 1-го л. ед. ч. настоящего-будущего времени желательного наклонения наряду с обычным аффиксом ***(ı)m/-(i)m*** также аффиксом ***-(ı)n/-(i)n***.

زاهدا دوندوکیسه کر یاردن سن نار ایچون
یانه‌ین اول ناره بن اول یاردن بن دونمزم
جانله قصد ایلمش خونریز چشمک مهرینک
ویره‌ین بیک جانسه آول خونخواردن بن دونمزم[291]

О праведник! Если из-за огня [любви] ты отказался от друга,
Пусть сгорю на том огне, но от друга не отвращусь я!
Твой кровожадный взор покусился на жизнь Михри.
Если [и] тысячу жизней отдам, от того кровопийцы не откажусь я!

نیچه بر عزّت ایده‌ین یار ایچون اغیاره بن
نیچه بر یلوارین بر کول ایچون بیک خاره بن[292]

Сколько внимания мне оказывать недругу ради друга!
К скольким шипам мне обращаться с мольбой ради розы одной!

Нет необходимости приводить другие примеры, так как эта форма уже нашла освещение в тюркологической литературе[293]. Важно отметить, что, насколько можно судить по языку стихов Михри, эта форма употреблялась в турецком

[290] Л и СУ, 51б,7.
[291] Л и СУ, 51б,8—10.
[292] Л и СУ, 58а,13.
[293] См., например, названные выше работы А. Зайончковского, а также F. K. Demirtaş, *Hârname*, — «İstanbul Üniversitesi Türk dil ve edebiyat fakültesi dergisi», № 3, 1949, s. 375.

языке конца XV в. Подобный способ оформления 1-го л. ед. ч. в ряде случаев присущ и настоящему-будущему времени изъявительного наклонения (аористу, как его называет А. Зайончковский, уже отметивший подобный языковой факт в переводе на турецкий язык «Калилы и Димны» по рукописи, завершенной в 1490 г., т. е. тогда, когда писала стихи Михри). Приведем примеры из дивана Михри.

طُوبَیه میل اتمزن بن سدره حقّی دوستم
منتها قدک کبی سرو بلندم واریکن [294]

Лотосом клянусь, мой друг, никогда не проявлю я склонности к древу рая,
Когда есть у меня высокий кипарис — твой стан.

Следующий пример взят из *тезкере* Хасана Челеби, автора XVI в., который цитирует по неизвестной нам рукописи бейт Михри (в издаваемом тексте он есть, но имеет другие языковые формы):

بدّ دعا ایتمزین امّا که خدادن دیلرین
بر سنک کیبی جفاکاره هوادار اولهسن [295]

Я не кляну [тебя], но у бога прошу,
Чтобы влюбился ты в такую же мучительницу, как ты сам.

В оформлении 1-го л. мн. ч. настоящего-будущего времени сослагательно-желательного наклонения помимо обычного аффикса *-lım/-lim* используется также и аффикс *-vuz/-vüz* (что уже отмечено и по другим памятникам старотурецкого языка).

باصلوب آیقلره یییر اولاوز
اونودواسمشلر ایله بر اولاوز [296]

---

[294] Л и СУ, 57а,6.

[295] Рук. ЛО ИНА АН СССР С 132, л. 252б تذکرهٔ حسن چلبی.

[296] Л и СУ, 14а, 17. В СН, 18б,4; СА, 19б,10 дважды اولا یوز.

Пусть превратимся мы в прах, который попирают ногами!
Пусть сравняемся с теми, кто забыт!

روزکارک بز اوماردق که وفاسن کوره‌وز[297]

Надеялись мы, что увидим судьбы постоянство.

Следует обратить внимание на несколько бейтов, где встречается деепричастие на *-uban/-üben*, ныне утраченное турецким языком, но известное по дошедшим до нас памятникам старого литературного языка Турции начиная с Юнуса Эмре (XIII в.).

آغلرم یاش یرنه قان دوکلور چشمدن
یار رحم ایلیوبن سلمدی بر کون یکله[298]

Я плачу, из глаз моих кровь течет вместо слез.
Друг никогда не утер их, сжалившись.

ویروبن عقل و دل آلدم غصّهٔ یاری صتون
غم متاعندن طولیدر شمدی جانم خازنی[299]

Отдав ум и сердце, я купила по другу тоску.
Казна души моей ныне полна товаром горя.

Обращает на себя внимание употребление деепричастия на *-(y)u/-(y)ü*, свойственного старотурецкому языку и известного также по более ранним письменным памятникам. В дополнение к называвшимся уже трудам в данном случае следует указать также работы В. Д. Смирнова[300] и П. М. Мелиоранского[301]. У Михри читаем:

---

[297] Л и СУ, 66а, 7.

[298] СУ, 63б,5; в Л здесь رحم ایلیوب بن.

[299] Л и СУ, 76а,2; СН, 70б,9; СА, 72б,2.

[300] В. Д. Смирнов, *Кучибей Гёмурджинский и другие османские писатели о причинах упадка Турции XVII в.*, М., 1873.

[301] П. Мелиоранский, *Отрызки из дизана Ахмеда Бурхач-эд-Дина Сивасского*,— «Восточные заметки». Сборник статей и исследований профессоров и преподавателей факультета восточных языков Императорского С.-Петербургского университета, СПб., 1895.

غم خانه‌لرنده ینه بن آغلیو قلدم[302]

И снова я рыдаю в обители горя.

Эта архаическая деепричастная форма встречается еще раз (یوز سوریو)[303].

Во всех четырех рукописях дивана Михри наряду с существующей и в наши дни в турецком языке формой повелительного наклонения глагола используется повелительное наклонение интенсива (или категорический императив, по терминологии А. Н. Кононова[304]), образуемое присоединением к основе глагола аффикса -کل/-غل. Эта форма отмечена во многих памятниках старотурецкой литературы. У Михри читаем:

(ر) راهن کوزله گمراه اولمه غل
قل حذر ابلیسه همراه اولمه غل[305]

Смотри на дорогу, никогда не теряй пути истинного.
Будь осторожен, никогда не становись попутчиком дьявола.

مهرمی ترک ایلمش مهری دیمش سن دوستم
اتمه کل بالله ناحق یره بهتان کمسیه[306]

Друг мой, ты сказал: «Михри отвергла мою любовь».
Ради Аллаха, не наговаривай ни на кого понапрасну.

Примечательным фактом морфологических особенностей языка Михри является использование наряду с послелогом *gibi* аффикса *-leyin* (в сочетании с аффиксом *-ca/-ce*), выражающего сравнение, качественное тождество. В диване он встречается преимущественно в сочетании с местоимением 1-го л. ед. ч., т. е. в форме بنجلین и дважды — с личным

[302] Л и СУ, 68а,6.
[303] Л и СУ, 28а, 17.
[304] А. Н. Кононов, *Родословная туркмен. Сочинение Абу-л-гази хана Хивинского*, М.-Л., 1958, стр. 143.
[305] Л и СУ, 17б,10; СН, 22а,12; СА, 24а,3.
[306] Л и СУ, 66б,10,11; СН, 66б,6,7; СА, 68б,4,5.

местоимением 2-го л. ед. ч., т. е. سنجلين [307]. Существование этого аффикса сравнения или уподобления отмечено и в переводе «Калилы и Димны», и в известном по публикации А. Зайончковского переводе Корана, и в *Фелек-наме* Гюльшехри, а также в диванах Юнуса Эмре и Шейхи (XIII—XV вв.). В названных произведениях этот аффикс в форме *-layin/-leyin* присоединяется не только к местоимениям личным, как в диване Михри, но и к указательным местоимениям, именам существительным, именам собственным и числительным. Приведем примеры из дивана Михри:

اولمەسون بنجيلين حالى آلهى كمسنك [308]

О Аллах, пусть никто не окажется в таком положении, как я.

كمسلر بنجلين عشقه كرفتار اولمەسون
كمسنك بنجلين سودكى اغيار اولمەسون [309]

Пусть никто не будет охвачен страстью, как я.
Пусть ни у кого любимый не станет недругом, как у меня.

Обращает на себя внимание использование в инструментальном падеже местоимения, имеющего аффикс отрицания سز:

بيدوكم درد ايچدكم غمدر انيسم غصّه يار
سنسوزن نيچه كچر كور بو زمانى كندومك [310]

О любимый, я грущу и страдаю, моим другом стала тоска.
Видишь, как я живу без тебя!

Встречается одновременное использование аффиксов множественного числа персидского ان (при заимствованных из персидского словах) и турецкого لر. Например:

---

[307] Л и СУ, 27б,1 и 26а,17; СН, 27а,12; СА, 29б,2.
[308] Л и СУ, 47а,1; СН, 53б,2; СА, 55б,8.
[309] Л и СУ, 58а,1.
[310] Л и СУ, 49б,1. В СН, 54б,6 и СА, 56б,10 здесь — سنسوزين.

صلدی کفّار ایلنه الله یارانلرمز
نیلدی بو فلکی کور که مسلمانمزه[311]

Аллах послал к неверным наших любимых.
Смотри, что принесла судьба нашим мусульманам!

* * *

Трудно вкратце обрисовать лексические особенности языка дивана Михри. Здесь пришлось бы говорить о том, что вообще присуще лексике придворной средневековой поэзии Турции. Общеизвестно, что турецкий поэтический язык той эпохи был насыщен арабской и в первую очередь персидской лексикой. Заимствования шли за счет отдельных лексических единиц и целых выражений, большей частью тех, что обратились позже в устойчивые литературные штампы. Таковы, например, широкоупотребительные в языке стихов Михри персидские словосочетания: روح روان, آب و حیات и т. п.

Не имея возможности дать общее представление о лексике дивана этой поэтессы, приведем здесь лишь несколько отдельных примеров.

В публикуемом поэтическом памятнике XV в., естественно, встречаются слова и выражения, неизвестные современному турецкому литературному языку. В качестве примера приведем архаическое прилагательное, употребляемое также в обстоятельственной функции اراغ *irağ* («далекий» — в разных значениях).

موت یقندر سیزه صنماکوز اراغ
قبروکوزه وارمدن ایلک یراغ[312]

Смерть близка к вам, не думайте, что далека.
Пока не подошли вы к могиле своей, приготовьте припасы в дорогу.

[311] Л и СУ, 66а,13.
[312] Л и СУ, 13а,8; СН, 16б, 12; СА, 18а,2.

اول وجود نازنینکدن اراغ اولسون اَلَم
دشمنوکه خانهٔ غم ایچره محنت یارهشر[313]

Пусть будет горе вдали от твоего грациозного стана,
А врагу твоему подобают заботы в обиталище горя.

Еще одно архаичное по форме слово — ایروق употребляется в диване в смысле «другой, чужой»:

دوندررسم یوز یوزکدن قبلهدن دونسون یوزم
سندن ایروغه نظر قلسه درم چقسون کوزم[314]

Если я отвращу лицо от тебя, пусть оно отвратится и от Қыблы.
Если от тебя мой взор обратится к другому, пусть лопнут мои глаза!

آغلکْ کلوک اول عاشقی ای حال بلنلر
جانانی حبیبی آنک ایرق ایله کتدی[315]

О сведущие [в сердечных делах], плачьте, и смейтесь над той влюбленной:
Ее возлюбленный с другой ушел!

В диване Михри встретилось и архаичное теперь по значению и по форме слово ارتوق, употребленное при сравнении в значении «чем»:

بر سن امّا یرده کوکده طولسن
سندن ارتوق اولو یوق سن اولسن[316]

Ты — единственный, однако ты [все] заполняешь на земле и на небе.
Нет более великого, чем ты, ты велик!

Примером архаичной ныне лексики в диване Михри является слово-послелог اوکدین в значении «прежде, чем...

[313] Л и СУ, 32а,12.
[314] Л и СУ, 52б,17.
[315] Л и СУ, 68а,8.
[316] Л и СУ, 6б,2. В СН, 8а,7 и СА, 8б,3 здесь آرتق.

раньше, чем...» (бейты, в которых встретились эти слова, приведены далее, на стр. 95).

Упомянем кратко еще об одной особенности языка Михри — об употреблении в ее стихах разговорных выражений и вульгаризмов. Ранее уже шла речь о том, что чувства волнения, гнева и презрения заставляли поэтессу обращаться к лексике так называемого сниженного стиля. Так появляются в ее стихах зложелания:

بو حسددن دلی اغزنده رقیبک قروسن [317]

Пусть от зависти отсохнет язык во рту у соперницы!

Михри не отказывается и от таких просторечных и разговорных выражений, как: باش آغرتمق «морочить голову, докучать чем-либо», کوزم چقسون «пусть лопнут мои глаза!», سوز صو «пустые слова, болтовня», سکا نه غم «а тебе-то что?», «а тебе что за печаль?». Наряду с народно-разговорной лексикой Михри использовала народные пословицы и поговорки, лишь слегка перефразируя их.

Заканчивая эти краткие разрозненные замечания о языке рукописей дивана Михри, следует оговориться, что речь шла прежде всего о языке тех списков стихов, которые дошли до нас. Поскольку нет автографа, трудно судить, что принадлежит в этих рукописях самой поэтессе, а что напластовалось со временем.

* * *

Остановимся на языковых данных, которые косвенным образом могут помочь определить историю четырех имеющихся в нашем распоряжении рукописей дивана Михри. Уже были приведены соображения палеографического характера, которые должны были дать ответ, хотя бы в самой общей форме, на вопрос о возможном возрасте этих недатированных списков. Теперь обратимся к языковым свидетельствам.

[317] Л и СУ, 566,12.

Трудно предположить, что какие-то морфологические показатели полностью относятся только к одной какой-то паре рукописей или одной из них отдельно взятой. Этого и не следовало бы ожидать, поскольку четыре списка дивана создавались за сравнительно короткий исторический срок — примерно за два с небольшим столетия. Но вместе с тем можно сказать, что те или иные особенности характеризуют преимущественно какие-то одни определенные рукописи, а не другие. Показательно в данном отношении сохранение архаических форм в морфологии и архаизмов в лексике в одних рукописях или отказ от них — в других. Так, например, упоминавшееся будущее время на *-iser* отсутствует в современном литературном языке Турции. Оно присуще главным образом рукописям Л и СУ (если здесь оно встретилось 14 раз, то в СА — всего 4, а в СН — только 3 раза). При этом стоит отметить, что бóльшая часть газелей, где в Л и СУ употреблена эта архаическая глагольная форма, не входит в списки СН и СА. Тут же отметим и такой любопытный факт — в Л, СУ и СА читаем:

بتمه‌دی دخی بتمه‌یسر باغ جهانه

Не выросли еще в саду мира и не вырастут...

А в рукописи СН (по всем признакам самой молодой) архаичное بتمه‌یسر заменено обычной и для современного турецкого языка отрицательной формой настоящего-будущего времени بتمز [318].

Уже отмечалось широкое употребление в языке этих рукописей наряду с послелогом *gibi* аффикса *-leyin* . Ряд газелей, содержащих этот архаизм, не включен во вторую редакцию дивана, представленную списками СН и СА. В связи с этим любопытен такой пример — в Л, СУ и СА читаем:

دیدی مهری اول که بنجیلین بلبلمی آولر

Сказала Михри розе той: «Разве есть соловей, мне подобный?»

[318] Л и СУ, 19а,3; СН, 26а,3; СА, 28а,3.

В СН произошла замена старого аффикса *-leyin* существующим и ныне в турецком языке послелогом *gibi*[319]. Правда, здесь личное местоимение стоит в именительном падеже (بن کبی), а не в родительном, как этого требуют грамматические нормы современного турецкого языка, но в данном случае это не меняет сути дела.

Как уже говорилось, в диване Михри можно встретить оформление 1-го л. ед. ч. настоящего-будущего времени желательного наклонения с помощью аффикса *-ın/-in* . Обращает на себя внимание, что именно в СН и СА эта форма заменяется более новой, существующей и в современном языке. Например, в Л и СУ:

بلمزم بخت سیاهمله نچه آغلیه‌ین[320]

Не знаю, сколько мне еще плакать из-за своей злосчастной судьбы?

В СН здесь — آغلایه‌یم, а в СА — اغلایایم .

چشم خونریزک الندن کیمه فریاد ایده‌ین[321]

К кому мне взывать о защите от твоего кровожадного взора?

В СН здесь — فریاد ایده‌یم , в СА — فریاد ایدیم.

Подобные же примеры можно привести из области лексики. Ограничимся двумя. характеризующими невольное, может быть, стремление переписчиков самых поздних рукописей заменить слово, ставшее архаичным, более понятным. В Л и СУ есть бейт:

قدرتیله کیرو زنده اولیجق
مُرده تنلر جمله‌سی جان بولجق[322]

Лишь только силою его вновь оживут
Все мертвые тела, они обретут свои души.

---

[319] Л и СУ, 39б,17; СН,38б,8; СА, 40б,12.
[320] Л и СУ, 54б,15; СН, 57а,4; СА, 59а,6.
[321] Л и СУ, 58а,8; СН, 60б,6; СА, 62б,7.
[322] Л и СУ, 15б,10; СН, 20а,10; СА, 21б,7.

В СН и СА слово كيرو в его архаичном значении «снова, опять» заменено на более понятное тогда يڼه в том же значении. Еще один аналогичный пример:

قبركه كلمزدن اوكدين خشمله منكر نكير
سن جوابه حاضر اول كندوكه اول حال اولمدن [323]

Прежде чем Мункир и Некир с гневом к могиле твоей подойдут,
Готов будь к ответу, пока с тобой не случилось такое.

В СН и СА снова встречаемся с заменой устаревшего к тому времени послелога اوكدين бытующим в турецком языке и по сей день послелогом اوّل.

Последний пример — замена старой глагольной формы более понятной новой:

كلمشم يوز سوريو طوغرى قلوب راه سكا
دِلرم عرض قلم حالمى اى شاه سكا [324]

Я пришла прямо к тебе, пала ниц перед тобой.
Я молю, я тебе расскажу о своем положеньи, о шах,

В СН и СА произошла замена архаизма سوريو на современную форму سورب и سوريب.

Изучение имеющихся в нашем распоряжении рукописей дивана Михри и сопоставление их привело нас к убеждению, что эти списки следующим образом соотносятся между собой:

1. Рукопись дивана Михри-хатун, хранящаяся в библиотеке Стамбульского университета («СУ»), является наиболее старым из известных нам списков ее стихов.

2. Рукопись дивана Михри-хатун, хранящаяся в Ленинградском отделении Института народов Азии АН СССР («Л»), переписана через сравнительно небольшой промежуток времени после первой.

---

[323] **Л и** СУ, 146,6; СН, 186,10; СА, 20а,4.
[324] **Л и** СУ, 28а,17; СН, 316,10; СА, 34а,5.

3. Рукопись дивана Михри-хатун из библиотеки при мечети-музее Айя-София в Стамбуле («СА») создана значительно позже первой из названных нами.

4. Рукопись дивана Михри-хатун из Национальной библиотеки в Стамбуле («СН») является самой молодой из всех.

Невозможно точно определить время создания этих рукописей. В самой общей форме выскажем предположение, что первая из них была написана, когда не прошло и столетия после смерти поэтессы, т. е. в конце XVI в., вторая — не позднее первой четверти XVII в., а последняя могла быть создана полтора-два века спустя после первой.

* * *

При подготовке текста дивана Михри-хатун к изданию, как сказано ранее, были использованы четыре списка собрания ее стихов: 1) рукопись Ленинградского отделения Института народов Азии АН СССР («Л»); 2) рукопись библиотеки Стамбульского университета («СУ»); 3) рукопись Национальной библиотеки в Стамбуле («СН»); 4) рукопись библиотеки при музее Айя-София в Стамбуле («СА») [325].

В основу издаваемого текста положены два первых списка, представляющие собой наиболее старое и наиболее полное собрание стихов Михри-хатун.

Основная задача издания — воссоздание редакции XVI в., т. е. того времени, от которого до нас дошел самый полный и доброкачественный список дивана (СУ), дублируемый вторым списком, идентичным ему по содержанию и наиболее близким к нему по времени создания (Л).

Издаваемый текст должен дать наиболее полное собрание стихов Михри. Поставленная нами задача издания дивана в редакции XVI в. обязывает сохранить это собрание во всем его объеме и с присущей ему схемой расположения материала. Поэтому мы отказались от принятого в издани-

[325] Подробные данные каждой из упомянутых рукописей приведены выше, на стр. 59—66.

ях диванов старых поэтов принципа расположения стихов по жанрам: касыды, месневи, газели и т. д. По этой же причине мы отказались и от правки публикуемых стихов в тех случаях, когда в них оказывались нарушенными размеры (здесь не имеются в виду очевидные описки). К этому нас побудила мысль о том, что неизвестно, как выглядели эти стихи, написанные рукой самой поэтессы, насколько строго они соответствовали правилам аруза. Оговаривая это положение, мы понимаем всю серьезность возражений, которые оно может вызвать. Но желание сохранить своеобразие литературного памятника определенной эпохи удерживает от исправлений. Если же в редких случаях в текст была внесена необходимая правка, то это оговаривается в подстрочных примечаниях. Этого же принципа мы придерживались и в отношении языка памятника. В издании сохранено все своеобразие лексики и грамматических форм наиболее старого списка (с привлечением дублирующего списка), а в подстрочных примечаниях даны наиболее существенные разночтения по всем спискам, позволяющие судить о тех изменениях, которые претерпели эти стихи на протяжении по крайней мере двух столетий.

В издаваемом тексте сохраняются приметы фонетических особенностей языка дивана, зафиксированные орфографией двух основных списков. Так, например, в тексте в ряде случаев показана спирантизация согласного ق, огубленность многих словообразовательных и словоизменительных аффиксов, сохранена встречающаяся огласовка и др. В издаваемом тексте оставлено без изменений изредка встречающееся в диване Михри архаичное написание کی (наряду с که).

В публикуемом тексте дивана сохранено принятое во всех списках правило писать энклитику *da/de* слитно с тем словом, к которому она относится в тексте.

Оставлено без изменения встречающееся главным образом в Л и СУ графическое изображение так называемого персидского изафета, передаваемого в тексте рукописей с помощью букв و (*вав*) и ی (*йе*).

В тексте сохранена непоследовательно появляющаяся

(главным образом в Л и СУ) тенденция к написанию аффиксов отдельно от слова.

Критический текст дивана Михри-хатун издается в следующем виде:

1. Все произведения, входящие в состав дивана, сохраняют в публикации схему расположения стихов в старых списках (Л и СУ). В издании введена нумерация: арабскими цифрами пронумерованы все произведения в первой части дивана (№№ 1—28, Л и СУ, 1б—27б) и отдельно *газелият* (№№ 1—218, Л и СУ, 27б—77б), цифры стоят посредине страницы перед началом каждого нового произведения.

2. Если в списках, лежащих в основе критического текста, какому-нибудь произведению предшествует заглавие, изречение, стих из Корана и т. п., эти слова помещаются в квадратных скобках посреди страницы. Если в других списках есть существенные разночтения, они указываются в подстрочных примечаниях. Оговоримся, что в них не воспроизводится формула وله ايضا, стоящая перед каждым произведением в СН и СА, если отсутствует заглавие или упомянутые выше изречения и т. п.

3. На правом поле страницы (независимо от начала какого-нибудь произведения) арабскими цифрами, подчеркнутыми чертой, обозначается начало страницы каждого листа основных списков Л и СУ (о полном совпадении в этих списках страниц и строк уже говорилось); у цифры ставится помета «а» — правая (лицевая) сторона листа или «б» — левая (оборотная) сторона листа.

4. На правом поле страницы текста против первого бейта каждого нового произведения могут стоять сиглы рукописей СН и СА и цифры, указывающие номер листа, правую или левую («а» или «б») его сторону, где помещается в этих списках данное произведение. Если у начала какого-нибудь произведения таких дополнительных сиглов и цифр нет, это значит, что в СН и СА оно не содержится.

5. В подстрочных примечаниях помимо различий в заглавиях и других записях, предваряющих какое-нибудь произведение, даются текстологические разночтения. В тексте

знак примечания — арабская цифра над строкой — ставится после того слова, на котором разночтение заканчивается. Если разночтение в тексте охватывает несколько слов или начальная граница разночтения может показаться неясной, перед словом, с которого начинается это разночтение, ставится звездочка.

Лакуны в тексте основных рукописей обозначаются надстрочной звездочкой в начале пропуска текста и обычным знаком примечания в конце, и это оговаривается в примечании. При этом не указывается, по каким рукописям восстановлен текст, так как это очевидно. В примечаниях же отмечаются все случаи порчи текста в оригинале.

Случаи различного расположения бейтов какого-нибудь произведения в разных списках отмечаются в подстрочных примечаниях.

В примечания не вносятся разного рода очевидные описки (отсутствие необходимых точек у букв, недописанные слова и т. п.). В случаях сомнительных такие слова отмечаются в примечаниях.

6. В примечаниях в сносках указывается сигл рукописи, принятый в данном издании, порядковый номер листа рукописи с обозначением его правой или левой стороны («а» и «б» — соответственно) и порядковый номер строки, считая сверху.

За первый лист (1б) во всех рукописях нами принят лист, где помещена первая касыда, начинающаяся бейтом:

يزدى جان لوحه‌سنده بسم الله
قـــدرت لا آلـــه لّا الله

7. Строфические стихи («Газелият», №№ 8, 49, 82, 86, 191, за исключением №№ 151, 193, 210) переписаны в издаваемом тексте без выделения строф, так как это имеет место во всех четырех списках дивана.

8. Принятые в издании сокращения:

оп. — опущено (слово или слова в каком-нибудь списке или списках).

доб. — добавлено (слово или слова в каком-нибудь списке или списках).

так! — эта помета ставится для подтверждения правильности воспроизведения слова, хотя оно вызывает сомнение издателя.

С удовольствием выражаю признательность всем товарищам, участвовавшим в обсуждении и рецензировании настоящей работы, оказавшим этим большую помощь изданию, и особенно А. С. Тверитиновой.

Е. И. Маштакова

БИБЛИОГРАФИЯ МИХРИ-ХАТУН[1]

Большая Советская Энциклопедия, изд. 1: *Турецкая литература,* т. 55, стр. 216.

Большая Советская Энциклопедия, изд. 2: *Михри Хатун,*— т. 27, стр. 615; [А. Бабаев, Л. Алькаева], *Турецкая литература,* т. 43, стр. 509.

Всемирная история, т. III, М., 1957, стр. 741.

* В. С. Гарбузова, *Поэты средневековой Турции,* Л., 1963, стр. 129—135.

В. А. Гордлевский, Избранные сочинения, т. I, М., 1960, стр. 385; т. III, М., 1962, стр. 151, 460.

А. Крымский, *Турецкие наречия и литературы,*— «Энциклопедический словарь», изд. Ф. А. Брокгауз и И. А. Эфрон, т. XXXIV, СПб., 1902, стр. 165.

А. Крымский, *Тюркские литературы,*— «Энциклопедический словарь», 8-е переработанное издание Русского библиографического института «Гранат», т. 41, часть X, 1937, стр. 346[2].

А. Крымский, *История Турции и ее литературы,* т. II, М., 1910, стр. 49, 53, 59—69.

Е. И. Маштакова, *К изданию дивана Михри Хатун,*— «Краткие сообщения Института народов Азии», № 63, 1963, стр. 124—135.

М. С. Михайлов, *Об изучении турецкой литературы в отечественной тюркологии,*— «Ученые записки кафедр иностранных языков Восточного факультета Института международных отношений», вып. 1. Вопросы языка и литературы стран Востока, М., 1958, стр. 292—293.

Р. Моллов, *Очерки по истории старотурецкой литературы* (канд. дисс.), М., 1962.

А. Д. Новичев, *История Турции, I. Эпоха феодализма (XI—XVIII),* Л., 1963, стр. 161—162.

А. Самойлович, *Литература турецких народов,*— в кн. «Литература Востока», вып. 1, Пб., 1919, стр. 41.

* В. Д. Смирнов, *Очерк истории турецкой литературы,*— в кн. «Всеобщая история литературы», под ред. В. Ф. Корша и А. И. Кирпичникова, т. IV, СПб., 1892, стр. 478—481.

---

[1] Знаком * отмечены книги и рукописи на турецком языке, известные нам по библиографии, приведенной А. Караханом в его статье о Михри-хатун в «Энциклопедии ислама» в его транскрипции.

[2] Статья написана, по-видимому, в 1910 г.

В. Д. Смирнов *Образцовые произведения османской литературы в извлечениях и отрывках*, СПб., 1891, стр. 432—442.

В. Д. Смирнов, *Образцовые произведения османской литературы в извлечениях и отрывках*, СПб., 1903, стр. 449—453.

В. С. Гарбузова, *Турк адабиёти классиклари*, Тошкент, 1960 (Шарқ адабиёти классиклари ҳақида суҳбатлар), стр. 70—73.

*Âlî, *Kunh al-ahbâr* (basılmamış kısım), Üniversite kütüphanesi, N T 5959, s. 171b.

*Aşık Çelebi, *Meşair-üş-şuara*, Ms., Üniversite kütüphanesi, N T 2406, s. 159a.

Ay T., *Türk kadın şairleri*, İstanbul, 1934, s. 52—54.

Ayverdi S., *Edebî ve manevî dünyası içinde Fatih*, İstanbul, 1953, s. 167—169.

Banarlı N. S., *Resimli türk edebiyatı tarihi*, İstanbul, 1949, s. 134.

*Beyânî, *Tezkire*, Ms., Üniversite kütüphanesi, N T 2568, s. 86b—87a.

Caferoğlu A., *Mihri Hatun [bir numaralı eserden bir parça]*, — «Yeni Mecmua», 84 (1923) [приводится по статье: János Eckman, *Ahmet Caferoğlu eserleri*, — «İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk dili ve edebiyatı dergisi», cilt IX, 1 kasım 1959, s. 2].

Dil Ş., *Türk kadın şairleri antolojisi*, Ankara, 1958, s. 222.

* Emirî Ali, *Tarih ve edebiyat mecmuası*, İstanbul, 1335 (1916/7), II, s. 508—510.

Evliya Çelebi, *Seyahatname*, İstanbul, 1. cilt, 1314 (1896/7), s. 342; 2. cilt, 1314 (1896/7), s. 192.

*Fâizî, *Zubdat al-aş'ar*, Üniversite kütüphanesi, N T 3289, s. 105a.

*Ferman B., *Mihrî Hatun, hayatı ve divanı* (basılmamış), 1951, Üniversite kütüphanesi, tez N 1976.

Gölpınarlı A., *Divan şiiri, XV—XVI yüzyıllar*, İstanbul, 1954 (Türk klâsikleri serisi), s. 17—18, 74—76.

Gövsa İ. A., *Resimli yeni lüğat ve ansiklopedisi* (ansiklopedik sözlük), 4. cilt, 1949, s. 1853.

Gövsa İ. A., *Türk meşhurları ansiklopedisi*, İstanbul, 1946, s. 255.

*Güley F., *Necatî Bey, hayatı, edebî şahsiyeti...bakımlarından divânı* (basılmamış), 1951, Türkiyat enstitüsü, tez N 361.

تذكره حسن چلبى الشهير كنالى زاده Рук. ЛО ИНА АН СССР С 132, лл. 252a—252b.

تاريخى اماسيه، اماسيه‌لى عبدى زاده حسين حسام الدين, 1. cilt, 1328—1330 (1911/12), s. 217, 218; 3. cilt, 1927, s. 249.

İslâm ansiklopedisi, 5.cüz, İstanbul, 1941, s. 396.

İstanbul kitaplıkları türkçe yazma divanlar kataloğu, I. cilt, İstanbul, 1947, s. 74—75.

Karahan A., *Mihrî Hatun*, — «İslâm ansiklopedisi», 82. cüz, İstanbul, 1958, s. 305—306.

Kocatürk V. M., *Divan şiiri antolojisi*, 2-ci basım, İstanbul, 1949, s. 20—22.

تذكره الشعرا والمشخيان من لطيفى Рук. ЛО ИНА АН СССР В 272, лл. 147b—148b.

ديوان مهرى حاتون Рук. ЛО ИНА АН СССР В 2519, лл. 1b—77b.

ديوان مهرى Ms. İstanbul Üniversitesi kütüphanesi, T 1934/2, s. 87b—163b.

ديوان مهرن دختر مولانای بلای Ms. Millet kütüphanesi, N 414, s. 1b—74b.

ديوان مهرى دختر مولانا بلای Ms. Ayasofya kütüphanesi, N 3974, s. 2—132.

*Muhtar, Ahmet Haci Bey-zâde, *Şair hanımlarımız*, İstanbul, 1311 (1893/4), s. 559 v. b.

Muzeffer R., *Divan şiiri antolojisi*, İstanbul, 1958, s. 17.

*Nâcî M., *Esâmi*, İstanbul, 1308 (1890/1), s. 310.

Necatigül B., *Edebiyatımızda isimler sözlüğü*, İstanbul, 1960, s. 144

*Necmi İ., *Tarih-i edebiyat dersleri*, İstanbul, 1338 (1919/20), I, s. 79.

تاريخ ادبيات عثمانيه، فايق رشاد I. cilt, İstanbul, 1327 (1909), s. 195, 225—227.

قاموس الاعلام تاريخ و جغرافيا لغاتنى و تعبير اصحله كاؤاسماء خاصه‌يى جامعدر، ش. سامى İstanbul, 6. cilt, 1316(1898/9), s. 4500—4501.

هشت بهشت تا سهى بک Рук. ЛО ИНА АН СССР В 271, лл. 72b—73b.

Sevengil R. A., *Eski şiirimizin ustaları*, İstanbul, 1964, s. 36—37.

*Şehab ad-Din Süleyman, *Tarih-i edebiyat*, İstanbul, 1332 (1910), s. 248.

*Şehabeddin S., Köprülü-zade M. F., *Osmanlı tarih-i edebiyat*, İstanbul, 1332 (1913/14), s. 248—253.

*Tahir M. Bursalı, *Osmanlı müellifleri*, İstanbul, 1333 (1914/15), II, s. 408—409.

*Thureiya, *Sidjill*, İstanbul, 1311 (1893/4), IV, s. 527.

Uraz M., *Türk edip ve şairleri*, 2. cilt, İstanbul, 1939 s. 8—9.

* Uraz M., *Kadın şairlerimiz*, İstanbul, 1941, s. 16 v.b.

Uzunçarşılı İ. H., *Osmanlı tarihi*, 2. cilt, Ankara, 1949, s. 587.

*Zihni, *Meşahir ün-nisa*, İstanbul, 1293 (1878), II, s. 240—241.

Björkman W., *Die klassisch-osmanische Literatur*, — «Philologiae turcicae fundamenta», t. II, Wiesbaden, 1954, S. 435, 436.

Bombaci A., *Storia della letteratura turca*, Milano, 1956, p. 328.

Gibb E. J. W., *A History of Ottoman Poetry*, vol. II, London, 1902, pp. 123—135.

Hammer-Purgstall J. v., *Geschichte der osmanischen Dichtkunst*, Pesth, 1836, Bd I, S. 306—309; Bd III, S. 73.

Hammer-Purgstall J. v., *Geschichte des osmanischen Reiches*, Bd I, Wien, 1827, S. 191.

Horn P., *Die türkische Literatur*, — «Die orientalischen Literaturen», Berlin, 1906, S. 274.

D'Istria D., *Les femmes en Orient*, vol. I, livr. VI, Zürich, 1859, pp. 452—456.

Lane-Poole S., *Turkey*, London, 1908, p. 310.

Menzel Th., *Mihri-Khatun*, — «Enzyklopaedie des Islām», Bd III, 1932, S. 565—566.

Pertsch W., *Die Handschriften-Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, Bd VI. *Verzeichnissen der türkischen Handschriften*, Berlin, 1889, S. 54—55; 333—334, 334—340.

Servan de Sugny E., *La muse otiomane ou chefs-d'oeuvre de la poésie urque*, Paris, 1853, pp. XV—XVI, XXVII, 43—49.

Wilson E., *Turkish Literature*, New York, 1901, p. 87.

ТЕКСТ

217в

[مفرد]

244 کوردوکمجه خدّ و قدّ و لب یاری صنوردم

Л,СУ, 77а
СН нет
СА нет

217г

[مفرد]

244 خدّک یوزینی خطّک طوتدی نته کیم ای جان

Л,СУ, 77а
СН нет
СА нет

217д

[مفرد]

244 یقه سوز سنی قودی صنمه کوزللر مهری

Л,СУ, 77а
СН нет
СА нет

217е

[مفرد]

244 عادتی منلالرک محبوب سومکدر خطیب

Л,СУ, 77а
СН нет
СА нет

218[1]

244-248 الحق انصاف بوکم مهریی شیرین کلمات

Л,СУ, 77а-77б
СН нет
СА нет

[1] СН مثنوی لطیف

215

Л,СУ, 76а–76б
СН, 70а
СА, 72а

242 یاربّ اول سرو روان قنده درر قنده ایکی

216

Л,СУ, 76б
СН, 71а
СА, 72б–73а

243 یقدے هجر آتشنه جانمی جانان اهلی

217

[مفرد[1]]

Л,СУ, 76б
СН, 74а
СА, 75б

243 جوریله بنی شول قدر اغلدے فلک کیم

217а

[مفرد]

Л,СУ, 76б
СН нет
СА нет

243 خطّک خدّک یوزینی طوتدے نته کیم ای جان

2176

[مفرد]

Л,СУ,76б
СН нет
СА нет

244 مور اوشدے صنکه شکّری پالوده اوستنه

---

[1] Л معما

210

238-240 کورصدم سندن کرم ای بی وفا دلدارمی

Л,СУ, 75а-75б
СН нет
СА нет

211[1]

240 کوزم چوکوردی سن یوزی کل بُویِ عرعری

Л,СУ, 75б
СН нет
СА нет

212

240-241 نه جانی وار یزه مانی قشک اشاوقنی

Л,СУ, 75б
СН, 73б-74а
СА, 75б

213

241 نیجه بر بو دل چکه هر بی وفانک نازنی

Л,СУ, 76а
СН, 70б
СА, 72б

214

241-242 نیجه بر اُکله دەسن درد ایله ای یار بنی

Л,СУ, 76а
СН, 70б
СА, 72а

---

[1] В СУ озаглавлено این غزلست که الف ندارد

205

235-236 *غمکدن خسته اولوب دل قپوکده یصدنرطاشی[1]

Л,СУ, 74а
СН, 67б–68а
СА, 69б–70а

206

236 کتدی عقلم بلوم ای شاه جهان سن کیدهلی

Л,СУ, 74а–74б
СН, 72а
СА, 74а

207

236–237 کل که سندن بودرای دوست بوجانک دلکی

Л,СУ, 74б
СН, 71а–71б
СА, 73а

208

237 کیم قوجرموی میانوکی کمردن غیری

Л,СУ,74б
СН, 73а
СА, 74б

209

238 کورونلدن کوزمه جاناجمالک کلشنی

Л,СУ, 75а
СН, 69б
СА, 71б

---

[1]*СН и СА یوز اوروب آستاننه حبیبمک قورم باشی

200

232 شویله تشخیص ایلدم جانانی بیرام ارتسی

Л,СУ, 73а
СН нет
СА нет

201

232-233 طوتدے آفاقی سراسر کون جمالک پرتوی

Л,СУ, 73а-73б
СН, 69а-69б
СА, 71а

202

233-234 عشقک یولنده هرکه صاقنه یسه عارنی

Л,СУ,73б
СН, 68а-68б
СА, 70а

203

234 عشقک صنما چون ید قدرت دله یزدے

Л,СУ, 73б
СН, 69а
СА, 70б-71а

204

234-235 غمکین دلمده زار ایله افغان دوکنمدے

Л,СУ, 73б-74а
СН нет
СА нет

205

235-236 *غمکدن خسته اولوب دل قپوکده یصدنرطاشی[1]

Л,СУ, 74a
CH, 67б–68a
CA, 69б–70a

206

236 کتدی عقلم بلوم ای شاه جهان سن کیده لی

Л,СУ, 74a–74б
CH, 72a
CA, 74a

207

236-237 کل که سندن بودرای دوست بوجانک دلکی

Л,СУ, 74б
CH, 71a–71б
CA, 73a

208

237 کیم قوجر موی میانوکی کمردن غیری

Л,СУ,74б
CH, 73a
CA, 74б

209

238 کورونلدن کوزمه جاناجمالک کلشنی

Л,СУ, 75a
CH, 69б
CA, 71б

---

[1]*CH и CA یوز اوروب آستاننه حبیبمک قورم باشی

200

Л,СУ, 73а
СН нет
СА нет

شویله تشخیص ایلدم جانانی بیرام ارتسی 232

201

Л,СУ, 73а–73б
СН, 69а–69б
СА, 71а

طوتدے آفاقی سراسر کون جالک پرتوی 232–233

202

Л,СУ,73б
СН, 68а–68б
СА, 70а

عشقک یولنده هرکه صاقنه یسه عارنی 233–234

203

Л,СУ, 73б
СН, 69а
СА, 70б–71а

عشقک صنها چون ید قدرت دله یزدے 234

204

Л,СУ, 73б–74а
СН нет
СА нет

غمکین دلمده زار ایله افغان دوکنمدے 234–235

194

227-228 خوابدن آچدم کوزم ناکاه قلدردم سری

Л,СУ, 71б
СН нет
СА нет

195

228 خوش روحه غدابیده صنم حسنی نواسی

Л,СУ, 71б–72а
СН, 73а
СА, 75а

196

228-229 درکهنده اول شهک معلوم اولیدم کاشکی

Л,СУ, 72а
СН нет
СА нет

197

229-230 دوستلر صنمک که بر لاله عذار اکلربن

Л,СУ, 72а–72б
СН нет
СА нет

198

230-231 دوست نازک یار ایمشرسن بویله بیلمزدم سنی

Л,СУ, 72б
СН, 72а
СА, 73б

199

231 ریسمان زلفوکه دل تاکه جانن بغلده

Л,СУ, 72б–73а
СН нет
СА нет

189

222-223 جهان ایچنده بر خوبه کواهی

Л,СУ, 69б-70а
СН, нет
СА, нет

190

223 چوقدر جهانده کرچه کوزللر ننگ کبی

Л,СУ, 70а
СН, 72б
СА, 74б

191

223-225 چونکه کوندردی خدا دولت ایله راهه سنی

Л,СУ, 70а-70б
СН нет
СА нет

192

225 خدّک کورِنلدن[1] کل خندان اولدلده

Л,СУ, 70б-71а
СН, 88б
СА, 70а-70б

193[2]

225-227 خرج ایت دریسک عشقم ایچون عمرله جانی

Л,СУ 71а-71б
СН нет
СА нет

---

[1] СН كوره‌لودن СА كورليدن [2] В Л озаглавлено مستزادمهری

183

218 بر ایو کوزللر کوزلی کوکلمی الدے

Л,СУ, 68а–68б
СН нет
СА нет

184

218–219 بزدن اولدکسه رقیبک سوزله بیزار هی

Л,СУ,68б–69а
СН нет
СА нет

185

219–220 بن نه[1] رسم کون ایله مرسوم اولیدم کاشکی

Л,СУ, 69а
СН нет
СА нет

186

220–221 بر خسته کوکل[2] دردنه درمان یتشدے

Л,СУ, 69а
СН, 69б–70а
СА, 71б

187

221 بویله جهانه خوب یرتدے خدا سنی

Л,СУ, 69б
СН, 71б
СА, 73а–73б

188

222 بیمار عشقه دوشنک اولورمی طاقتی

Л,СУ, 69б
СН, 68б–69а
СА, 70б

---

[1] Л نه оп. [2] СН и СА دلک

حرف الياء

178

214-215 اشجار ینه دورلو شکوفیله طونندے

Л,СУ, 67а–67б
СН нет
СА нет

179

215-216 اکرچه یازه مه دم[1] حسنکک[2] کتابتنی

Л,СУ, 67б
СН, 73б
СА, 75а–75б

180

216-217 امتدے وصلی[3] متاعینه او جان یارلغی

Л,СУ, 67б–68а
СН, 72б
СА, 74а

181

217 اغیارله یار اولدے وجانان یوله کتدے

Л,СУ, 68а
СН нет
СА нет

182

217-218 اولدے دل بلبلی بو کل رخ زیبا دلوسی

Л,СУ, 68а
СН нет
СА нет

---

[1] СН и СА– یازمدم [2] СН خطنک СА خطکک
[3] СН جان

173

Л,СУ, 66а–66б
СН нет
СА нет

211-212 وارمدر عالمده بر دلبر جفاکار اولمیه

174

Л,СУ, 66б
СН, 66б
СА, 68а–68б

212 همدم اولماسون آلهی آه و افغان کمسیه

175

Л,СУ, 66б
СН нет
СА нет

212-213 یاربّ نوله حالم بنم اول یار کیدرسه

176

Л,СУ, 67а
СН, 63б
СА, 65б

213 بنه دل دوشدے بوکون بر یوزی[1] مه پاره سنه

177

Л,СУ, 67а
СН, 67б
СА, 69б

214 بنه دل دوشدے بوکون برکوزی آهو الکه

---

[1] Л доб. کل

208 کوکل ویره لی سن نامهربانه

Л,СУ, 65а
СН, 65б
СА, 67б

169

208-209 کور نه یوز کوستردی بو زلف سمنسالر بزه

Л,СУ, 65б
СН, 65а
СА, 67а

170

[غزلست که نقطه ندارد[1]]

209-210 کوکل وردم سکا اولمادک اکاه

Л.СУ, 65б
СН нет
СА нет

171

210 کعبه یوزنده نوری کورب دیدهٔ احمده

Л,СУ, 65б-66а
СН нет
СА нет

172

210-211 نه جفا ایلدهٔ کور چرخ بزم جانمزه

Л,СУ, 66а
СН нет
СА нет

---

[1] Л غزل بی نقطه شیرین

163

Л,СУ, 64а
СН, 65б-66а
СА, 67б-68а

205 غم کجه سنده کچدے کونم آه و واحله

164

Л,СУ, 64а-64б
СН нет
СА нет

205-206 غنی دریایه صالوب خرّم اولالم کمیده

165

Л,СУ, 64б
СН, 65а-65б
СА, 67а-67б

206-207 قدّک کبی یوق سرو خرامانلر ایچنده

166

Л,СУ, 64б-65а
СН, 64а-64б
СА, 66а-66б

207 قل نصیحت دوستم چشموکه[1] الله عشقنه

167

Л,СУ, 65а
СН нет
СА нет

207-208 کوکل کچمز هوادن الله الله

---

[1] СН چشمنه

157

Л,СУ, 63а
СН, 66а
СА, 68а

دوستم کچمدے برکون سوزمز یانکده 201-202

158

Л,СУ, 63а
СН, 63а
СА, 65а-65б

دوستم خسته دلی هجرک اودی نیجه یقه 202

159

Л,СУ, 63а-63б
СН нет
СА нет

دیدم یوزکی کورمدم اوّلکی کورشته 202-203

160

Л,СУ, 63б
СН нет
СА нет

سودکی کوکلم ینه بر خوب لقایی یکله 203

161

Л,СУ, 63б
СН нет
СА нет

سن قلمدوغک دردمه درمانی اونتمه 203-204

162

Л,СУ, 64а
СН нет
СА нет

شویله دترجان و دل هرلحظه جانان اوستنه 204-205

151

[تخميس مرغوب]

Л,СУ, 61а-61б
СН нет
СА нет

بوكون بوحُسن شاهينك يوز اوردم آستانينه 196-198

152

Л,СУ, 61б-62а
СН, 64б
СА, 66б

بوحسن وبو ملاحت و بو خلق وخويله 198

153

Л,СУ, 62а
СН нет
СА нет

بوكيجه بر قصر عالى ايچره بر شهباز ايله 199

154

Л,СУ, 62а-62б
СН нет
СА нет

تماشا ايدەلى چشمم او خدّ و خالى برلحظه 199-200

155

Л,СУ, 62б
СН, 64а
СА, 66а

جان ويرغمله كر ديرسك باشم اوستنه 200

156

Л,СУ, 62б
СН нет
СА нет

چونكه زين اولدى جهان باغى كلستانلرله 200-201

146

193 برطبیب اولدے بزوملہ ینہ ہمدم بوکیجہ

Л,СУ, 60а
СН, 66б
СА, 68б

147

193–194 بلسمکہ پریمیسن[1] ای جان یوخسہ فرشتہ

Л,СУ, 60а–60б
СН, 63а
СА, 65а

148

194 بن اومردم کلہ بر زلفی پریشان بوکیجہ

Л,СУ, 60б
СН, 67а–67б
СА, 69а

149

195 برخوشّ غزل دیدم ینہ بن خطّ احمدہ

Л,СУ, 60б–61а
СН нет
СА нет

150

195–196 بو یار جفاکارم محبوب ایدے وقتندہ

Л,СУ, 61а
СН нет
СА нет

---

[1] СН и СА ملک میسن

190 نجه زلف ونجه مو عنبر کیسودر[1] بو

Л,СУ, 59а-59б
СН, 62б
СА, 64б-65а

حرف الهاء

143

191 آتش غمده کباب اولدے حکر دونه دونه

Л,СУ, 59б
СН, 63б-64а
СА, 65б-66а

144

191-192 ال ویرمش ایدے خوش[2] بزه دوران کچن کجه

Л,СУ, 59б
СН, 67а
СА, 68б-69а

145

192-193 ایلدک یاریله صحرالری سیران بو کیجه

Л,СУ, 60а
СН нет
СА нет

---

[1] СН سارادر [2] Л خوش оп

136

186 نوله دلبر لطف ایدوب یاداتسه بن بیچاره سن

Л,СУ, 58a
СН, 60б
СА, 62б

137

186-187 نیچه بر عزّت ایده‌یین یاریچون[1] اغیاره بن

Л,СУ, 58a-58б
СН нет
СА нет

138

187-188 یوغمش چونکم نصیبم وصل جانان اولمه دن

Л,СУ, 58б
СН нет
СА нет

حرف الواو

139

188 بوکون برغنچه فم کوردم دیدم کیم‌می نه جاندر بو

Л,СУ, 58б
СН, 61б-62a
СА, 63б-64a

140

189 چون پرده سنی کشف ایده کل بلبله قرشو

Л,СУ, 59a
СН, 62a-62б
СА, 64б

141

189-190 کوی جانان چون یتر مسکن بکا شمدن کرو

Л,СУ, 59a
СН, 62a
СА, 64a

---

[1] Л ایچون оп.

130

Л,СУ, 56б–57а
СН, 59б
СА, 61б

182–183 عشقک مینی اله آلاینمی منه دیرسن

131

Л,СУ, 57а
СН нет
СА нет

183 قنده وارم صچلرک کیبی کمندم واریکن

132

Л,СУ, 57а–57б
СН нет
СА нет

183–184 کلشنه میل ایتمزم کل کیبی یارم واریکن

133

Л,СУ, 57б
СН нет
СА нет

184–185 کلدے چون غرّا غزللر بیزه اول جاناندن

134

Л,СУ, 57б
СН, 61а
СА, 63а

185 کم کو درسه دیر سر زلفینک ای غنچه دهن

135

Л,СУ, 58а
СН нет
СА нет

185–186 کمسلر بنجلین عشقه کرفتار اولمه سون

125

Л,СУ, 55б–56а
CH, 60а–60б
CA, 62а–62б

179–180 خدا یرتدمی[1] آولا بد[2] ستاره بن جلین

126

Л,СУ, 56а
CH, 60а
CA, 62а

180 دوست هجرکدر دمادم بغرمی قان ایلین

127

Л,СУ, 56а
CH нет
CA нет

180–181 دولت آتینه سوار اولمش ایکی سمین بدن

128

Л,СУ, 56б
CH нет
CA нет

181 دوشدم آیقلره الدن قومدم یار اتکن

129

Л,СУ, 56б
CH нет
CA нет

181–182 ساقیا صحبتی کرم ایت قدحی صون یوزسون

---

[1] CH یاراتدی [2] CH и CA بی

176 نگار رخلرنی لاله زاره بکزتدم

Л,СУ, 55а
СН, 59а
СА, 61а

121
177 نیچه بر هجرکله ایدم آهی چوقلر سودکم

Л,СУ, 55а
СН, 59а-59б
СА, 61а-61б

حرف النون

122
177-178 ایرو دوشدوکم حبیبمدن خدا کوسترمه سون

Л,СУ, 55а
СН, 59б-60а
СА, 61б-62а

123
178 بز[1] بنده سنه دشمن ایش باری[2] انتسون

Л,СУ, 55б
СН, 60б-61а
СА, 62б-63а

124
178-179 بن اومردم که سنی یار وفادار اوله سن

Л,СУ, 55б
СН, 61а-61б
СА, 63а-63б

---

[1] СН и СА بر

[2] Там же یاری

114

Л,СУ, 53б
СН нет
СА нет

172–173 دوشمشم دردوکه جانا درده درمان استرم

115

Л,СУ, 54а
СН,. 58а
СА, 60а–60б

173 عمر وفا ایدر یکن جهانی خوش کوره لم

116

Л,СУ, 54а
СН, 58а
СА, 60а

173–174 کُتور کتَورمی ساقی بهاری خوش کوره لم

117

Л,СУ, 54а
СН нет
СА нет

174 کوردم یوزوکی آهله افغاندن ال یودم

118

Л,СУ, 54б
СН нет
СА нет

174–175 کون یوزک اولدے کوزمدن که نهان ایکی کوزم

119

Л,СУ, 54б
СН, 56б–57а
СА, 58б–59а

175–176 کورنجه درده اسیر اولدک ای بیچاره بشوم

109

Л,СУ, 52б
СН, 74б
СА, 76а–76б

169–170 حسرتکدن صوردم زردی عیاندن لاجرم

110

Л,СУ, 52б–53а
СН нет
СА нет

170–171 حسنک اوستنده کی اول ماه حقیچون بکم

111

Л,СУ, 53а
СН нет
СА, нет

171 دستکیر اول بوبن افتادیه ای کان کرم

112

Л,СУ, 53а–53б
СН, 57б
СА, 59б

172 دلی بیتر یقه افندیکم

113

Л,СУ, 53б
СН, 57б
СА, 59б–60а

172 دیدی جانان ترک قل یولمده جان دیدم بچشم

103

Л,СУ, 51а-51б
СН, 56б
СА, 58б

165-166 ایشدب شیرین سوزین اول لعل قند مدن بنم

104

Л,СУ, 51б
СН нет
СА нет

166 ای جهان خلقی بلوک کیم یاردن بن دونمزم

105

Л,СУ, 51б
СН, 57а
СА, 59а-59б

167 بولمدم برکون وفا سوکولو یارمدن بنم

106

Л,СУ, 51б-52а
СН, 58б-59а
СА, 60б-61а

167-168 بو کون شادان وخندانم که مرده جسمه جان بولدم

107

Л,СУ, 52а
СН нет
СА нет

168 بنفشم خطک و حسنک بهارم

108

Л,СУ, 52а
СН, 58б
СА, 60б

168-169 چون برنفس اولدم سکا بن بنده که همدم

حرف اللام

98

162-163 تحصیل اودرکه عاشق معشوقه اوله واصل

Л,СУ,50а-50б
СН, 55б
СА, 57б

99

163 عرض ایتدی کلشنه ینه رخسار یارکل

Л,СУ, 50б
СН, 56а
СА, 58а-58б

100

164 کتمکه عزم ایلمشرسن آه شاهم کتمه کل

Л,СУ, 50б
СН, 55б-56а
СА, 58а

101

164-165 کوردی چشمم ینه برشاه جهانی نه کوزل

Л,СУ, 51а
СН нет
СА нет

حرف المیم

102

165 ای دوست سنی یار وفادار اوله صندم

Л,СУ, 51а
СН нет
СА нет

92

158-159 صللدن بو يينمه حلقه كمند زلف مشكينك

Л,СУ, 49а
СН, 53б
СА, 56а

93

159 غمزك خدنكن يا قشك تا چكدے پيكانينه دك

Л,СУ, 49а
СН нет
СА нет

94

159-160 كل كل اى دلبر كه سن سن تنده جانى كندومك

Л,СУ, 49а-49б
СН, 54б
СА, 56б-57а

95

160-161 مطلع حسنك كبى بر بُرج اعلى كورمدك

Л,СУ, 49б
СН, 54а-54б
СА, 56б

96

161 نولا بكم كورمكدن بزومله يار اولسك

Л,СУ, 49б-50а
СН нет
СА нет

97

161-162 يينه دل مرغنه دانه دوكرنه حالدر زلفك

Л,СУ, 50а
СН, 52б-53а
СА, 55а

86

چکمشم حدّدن اشا جور و جفاسن فلکک 154-155

Л,СУ, 47б-48а
СН нет
СА нет

87

حبیبم نقش رویکدن کوکل بولدے مصوّرلک 155-156

Л,СУ, 48а
СН нет
СА нет

88

دَیَلَهْ ای رقیب کل بنی تک[1] 156

Л,СУ, 48а
СН, 55а
СА, 57а

89

دل ویردُمیسه ساکه ای جان بویلیی کرک 156-157

Л,СУ, 48б
СН, 54а
СА, 56а

90

دیدے دلبر یاپه یین کوکلینی سن ویرانه نک 157

Л,СУ, 48б
СН, 55а
СА, 57а-57б

91

رخلرک ناریله[2] دل یندے کباب اولدے یورک 157-158

Л,СУ, 48б-49а
СН, 53а
СА, 55а-55б

---

[1] СН دوک СА دک

[2] СН دردیله

81

[باسم سلیمان][1]

147 س سن روح روان ای جان دل مردمه جان انجق

Л,СУ, 45а
СН нет
СА нет

82

147-152 قولقدن[2] اولمش ایدق کرچه عاشق

Л,СУ, 45а-46б
СН, 50б-52а
СА, 52б-54б

حرف الکاف

83

152-153 اولمه سون اغیار ایله یاری الهی کمسنک

Л,СУ, 46б-47а
СН, 53б
СА, 55б

84

153 اولدی هنکام بهار ایردی دمی کلزارک

Л,СУ, 47а
СН нет
СА нет

85

153-154 بو مقامک اسمنی کرچه دمشلر کونیجک

Л,СУ, 47а-47б
СН нет
СА нет

---

[1] СУ موشّح باسم سلطان سلیمان

[2] СН и СА قَلقدن

حرف الفاء

76

143 شمدیدن[1] کیرو جهان خوبلرنک وارینه یوف

Л,СУ, 44а
СН, 50а
СА, 52а–52б

77

143–144 غمزک غرضی جان ایسه جانانه تکلّف

Л,СУ, 44а
СН, 50а
СА, 52а

حرف القاف

78

144–145 جرمم نه درکه دلبره بزدن صفاسی یوق

Л, СУ, 44б
СН, 52б
СА, 54б–55а

79

145–146 خرقهٔ عرفاندن ایت زاهد بشوکه تاج لق

Л,СУ, 44б
СН нет
СА нет

80

146 دامن دلبردن ایده لی[2] بشومه تاج لق

Л,СУ, 45а
СН нет
СА нет

---

[1] Л شمدن [2] СУ اوُلالی

حرف الظا

72

141 جان بلبلی ایتدکچه سن غنچه د هاندن حظ

Л,СУ, 43а–43б
СН, 48б–49а
СА, 51а

حرف العین

73

141–142 دله جورن حبیب ایتمشدر قاطع

Л,СУ, 43б
СН 49а
СА, 51а–51б

حرف الغین

74

142 بربت کل چهره ایله عارف اول عزم ایله باغ

Л,СУ, 43б
СН, 49б
СА, 51б

75

142–143 د وستم دل مرغنه قورمش قرا زلفنک آغ

Л,СУ, 44а
СН, 49б
СА, 51б–52а

حرف السين

67

نیته کم یارک یولنده جان ویروب ایتدم هوس 137-138

Л,СУ. 42а-42б
СН, 47а-47б
СА, 49б

حرف الشين

68

رخک انواری شوقندن طولبدر بوجهان آتش 138-139

Л,СУ, 42б
СН, 47б
СА, 49б-50а

حرف الصاد

69

دوست بحقّ سورهٔ اخلاص 139

Л,СУ, 42б
СН, 47б-48а
СА, 50а

حرف الضاد

70

تشنه در دل لبلرکدن چشمهٔ جان ایله عرض 139-140

Л,СУ, 43а
СН, 48а
СА, 50а-50б

حرف الطاء

71

عرض ایتدی کلشنه کورک اول کلعذار خط 140-141

Л,СУ, 43а
СН, 48б
СА, 50б-51а

62

Л,СУ, 41а
СН нет
СА нет

134 سن وارکن ای دوست بکا یارکرکمز

63

Л,СУ, 41а-41б
СН, 46б
СА, 48б-49а

134-135 عشق آتشینه[1] یانجی پروانه لرز بز

64

Л,СУ, 41б
СН, 45а-45б
СА, 47б

135-136 کوردی بر ماه لقایی ینه سودی کوزمز

65

Л,СУ, 41б-42а
СН нет
СА нет

136-137 ینلیم بیچاره کوکلم بر دم اولمز یارسز

66

Л,СУ, 42а
СН 45б
СА 48а

137 یولنه جان ویرمکه جانانه کلمشلردنوز

---

[1] СН доб. یانمغه

57

130-131 بندن چورر یوزنی جانان نه قولَیسوُزْ

Л,СУ, 40а
СН нет
СА нет

58

131 چون دردله آه ایلمکه باشلرزبز

Л,СУ, 40а-40б
СН, 47а
СА, 49а-49б

59

131-132 حجی نابی بزم اللّهه قلوبدر اِشمُزْ

Л,СУ, 40б
СН нет
СА нет

60

132-133 حسرت جکرم[1] دردله قان اتمک اولمز

Л,СУ, 40б
СН, 46а
СА, 48а-48б

61

133 سنسز صنما جسمومه[2] بو جانی کرکمز

Л,СУ, 40б-41а
СН, 46а-46б
СА, 48б

---

[1] СН и СА چکرم [2] СН چشمه СА چشمه

Л,СУ,39а
СН, 42а
СА, 44а–44б

127-128 مصحفنده حسنکک جانا خطک اعرابدر

53

Л,СУ, 39а–39б
СН, 42б–43а
СА, 45а

128 نه حسنم[1] آفتاب و نه خود[2] ماه کنجیدر

54

Л,СУ, 39б
СН, 39а
СА, 41а

128-129 هر سحر وقتنده دلبرچون صبایه روطوتر

55

Л,СУ, 39б
СН, 38б
СА, 40б

129-130 بینه ایّام بهار ایردی بزندے هر دیار

حرف الزء

56

Л,СУ, 40а
СН нет
СА нет

130 بزدن قچرور حسننی دلبرنه قولَیسوزْ

---

[1] СН چشم

[2] СН и СА خوز

47

Л,СУ, 38а
СН, 38а
СА, 40а–40б

124 کم وار کوزللر ایچره جهانده سکه یتر

48

Л,СУ, 38а
СН, 38б–39а
СА, 41а

124–125 کوردم رخینی زلفی شبنده نهان یتور

49

Л,СУ, 38б
СН нет
СА нет

125–126 کوزللریله کوکل کرچه آشنالردر

50

Л,СУ, 38б
СН, 42а
СА, 44б

126 که هجر یارو کاه بنی غملر اولدوردر

51

Л,СУ, 39а
СН, 40а
СА, 42а–42б

126–127 لبلروکی کوردکمجه دوستم جان اِمْرَنور[1]

---

[1] Л اومرنور

42

120-121 شویله کم دل خانه سنده مهرجانان کزلودر

Л,СУ, 36б-37а
СН, 44б
СА, 46б-47а

43

121 صرّافیده بندن بترآواره اولبدر

Л,СУ, 37а
СН нет
СА нет

44

121-122 عاشقیسک عشق یولنده صقلمه ناموس وعار

Л,СУ, 37а-37б
СН нет
СА нет

45

122-123 کرچه دل مجروحدر هجرکله کوزده نمده وار

Л,СУ, 37б
СН, 43а
СА, 45а-45б

46

123 کوزیله[1] غمزه سی صنمک ال برایتدلر

Л,СУ, 37б-38а
СН, 37а
СА, 39а-39б

---

[1] СН и СА قاشیله

36

Л,СУ, 35б
СН, 40б
СА, 42б-43а

116 دل سری زلفوکه بردار اولمغه جانن سوردر

37

Л,СУ, 35б-36а
СН, 39б
СА, 41б

117 دلی ویردم یلکوز صنمه سکا جان بله در

38

Л,СУ, 36а
СН, 40а-40б
СА, 42б

117-118 دشمنلر اوستنه صنمک ال اوشوردلر

39

Л,СУ, 36а
СН нет
СА нет

118 دیدهٔ دلبر حسنمک حیرانی اول دیدم بسر

40

Л,СУ, 36а-36б
СН, 37б-38а
СА, 39б-40а

118-119 زلفک وقاشک قدک کوردم که جان آندن چقر

41

Л,СУ, 36б
СН, 44а
СА, 46а-46б

119-120 شول دلربا که حسن الینک کشوری کچر

30

112 جان ویرودم سکا بهی کافز

Л,СУ, 34а-34б
СН нет
СА нет

31

112-113 چشمومه دل اویب رخ دلداره کتدیلر

Л,СУ, 34б
СН 37а-37б
СА, 39б

32

113-114 چکمین بلمز ندر یارک جفاسی اوزکه در

Л,СУ, 34б-35а
СН, 43а-43б
СА, 45б-46а

33

114-115 خرّم ایدن عالمی جانا جمالک باغیدر

Л,СУ, 35а
СН, 39б
СА, 42а

34

115 خطّک بنفشه خدّک خوش یاسمینه بکزر

Л,СУ, 35а-35б
СН, 43б
СА, 46а

35

115-116 دلبرک باغ جمالی کهقِش ویاز آچلور

Л,СУ, 35б
СН нет
СА нет

25

107-110 الف ای قامتی موزون[1] ایا خوب نگار

Л,СУ, 32б-33б
СН, 40б-41б
СА, 43а-44а

26

110 بزه میل ایلدے کہ کہ اوچشمی قزلر

Л,СУ, 33б
СН нет
СА нет

27

110-111 برصنم اکینه المش سیم وزر قفتانلر

Л,СУ, 33б
СН нет
СА нет

28

111 بیچاره کوکل بلمزم آواره ندندر

Л,СУ, 33б-34а
СН, 45а
СА, 47а-47б

29

111-112 جان بوینته زلفک عنبر رسن اولمشدر

Л,СУ 34а
СН нет
СА нет

---

[1] СН и СА رعنا

20

103-104 آشنالر صاغلغله ایلسون سیرانلر

Л,СУ, 31б
СН, 42б
СА, 44б–45а

21

104 ای دل بهار فصلی* و چون[1] دور لاله در

Л,СУ, 31б–32а
СН, 74а
СА, 76а

22

[غزل غرا[2]]

105 اشک چشمدن اولور جوش ایتدوکی ارماغلر

Л,СУ, 32а
СН, 44а–44б
СА, 46б

23

105-106 اول مبارک ذاتکه هر دمده صحّت یاره شر

Л,СУ, 32а
СН нет
СА нет

24

106-107 اول کان وفی خوش بزه کوستودی کرملر

Л,СУ, 32б
СН нет
СА нет

---

[1]* СН и СА چو هم [2] В СУ, СН и СА заглавия нет.

حرف الدال

15

100 ایلدے یار بنی درد ایله آواره مدد

Л,СУ, 30б
СН, 36а
СА, 38б

16

101 زلف مشکینک نولا بویینومه صلدیسه کمند

Л,СУ, 30б–31а
СН нет
СА нет

17

101–102 کنج غم ویرانه سنده شمدے یارمدے نمد

Л,СУ, 31а
СН, 36б
СА, 38б

حرف الذال

18

102–103 یوق صنوردم عالم اچره جانیله سردن لذیذ

Л,СУ 31а
СН, 36б
СА, 39а

حرف الراء

19

103 آتشی عشقه او عاشقلر که جانن یقدیلر

Л,СУ, 31б
СН, 39а–39б
СА, 41б

حرف الثاء

11

Л,СУ, 29б -30а
СН, 35а
СА, 37б

97-98 عشوه بابندن بنمله ایلدے اول یار بحث

حرف الجيم

12

Л,СУ, 30а
СН, 35б
СА, 37б

98-99 بز[1] دم اول دلبر جمالندن اراغ اولمق نه کوج

حرف الحاء

13

Л,СУ, 30а
СН, 35б
СА, 38а

99 دوستم عرض ایت جمالک جانمز بولسون فرح

حرف الخاء

14

Л,СУ, 30б
СН, 36а
СА, 38а

99-100 بو کوکلم زورقن آلدے بوکون برغنچه لب کل رخ

---

[1] СН и СА هر

6

93-94 نجه فزیاده واره[1] نالدلرم آه سکا

Л,СУ, 28б
CH, 32a
CA, 34a-34б

حرف الباء

7

94 منیلدم نتدوم کناهم بلمزم بو بن غریب

Л,СУ,28б-29a
CH, 33б
CA, 36a

حرف التاء

8

95-96 اول جهان کلزارنک دعنا غزل خوانی دوست

Л,СУ, 29a-29б
CH, 34a-34б
CA, 36б-37e

9

96-97 جانا یتر بو جانمه جورو جفالر ایت

Л,СУ, 29б
CH, 35a
CA, 37a

10

97 دشمن قموکشی یه رقیب اولدی عاقبت

Л,СУ, 29б
CH, 34a
CA, 36a

---

[1] CH ویره CA وره

[غزلیّات مهری حقیره]

حرف الالف

1

90 بوی زلفک کیبی عنبربار و مسکین اولمیا

Л,СУ, 27б
СН, 33а
СА, 35а

2

[*غزل رعنا[1]]

90-91 تبارک الله اکر دلبریسه انجق اولا

Л,СУ, 27б
СН, 32а-32б
СА, 34б

3

91-92 خوش کوزر بندن رقیبی رحم ایدوب جانان آکا

Л,СУ, 27б-28а
СН, 33а-33б
СА, 35б

4

92 دوستم چون یوزه کلمک ایلمش سن خو سکا

Л,СУ, 28а
СН, 32б
СА, 35а

5

93 کلمشم یوز سوریو طوغری قلوب راه سکا

Л,СУ, 28а-28б
СН, 31б-32а
СА, 34а

---

[1]* СУ غزل

28[1]

[وله فی مدحه طاب ثراه]

87-89 شاها دلرسه هر کشی کیم بختی مار اولا

Л,СУ, 26б-27б
СН нет
СА нет

[1] Л ابتدا کردن دیوان باسلوب حروف‌التهجا

24

[وله فی مدحه طاب ثراه[1]]

78-80 حضرت خاقان اعظم پادشاه بی مثال

Л,СУ, 24а-24б
СН, 29б-30б
СА, 31б-32б

25

[وله فی مدحه طاب ثراه[2]]

80-82 صبح دم کلشنه ایردی یینه اوستاد نسیم

Л,СУ,24б-25а
СН, 28б-29б
СА, 31а-31б

26[3]

82-84 وقت بهار ایروب قومدی دلده ذرّه غم

Л,СУ, 25а-25б
СН, 28а-28б
СА, 30а-30б

27

[وله فی مدحه طاب ثراه[4]]

84-87 عارضک عرض ایدلیدن خط ریحان شکل

Л,СУ, 25б-26б
СН, 26б-28а
СА, 28б-30а

---

[1] СН и СА قصیده سلطان احمد

[2] СН и СА قصیده سلطان احمد

[3] СН и СА قصیده سلطان احمد

[4] СН и СА قصیده سلطان احمد

20

[وله فی مدحه طاب ثراه[1]]

Л,СУ, 21а-22а
СН, 23а-24а
СА, 24б-26а

68-71 مطلعندن عالمه عرض ایده‌لی خورشید تاب

21

[وله فی مدحه طاب ثراه]

Л,СУ, 22а-22б
СН нет
СА нет

71-73 خوش دم دکلمی موسم فصلی بهار عید

22

[قصیده پچه فی حق سلطان احمد طاب ثراه[2]]

Л,СУ, 22б-23а
СН нет
СА нет

73-75 چون روز عید موسم فصل بهاردر

23

[وله فی مدحه طاب ثراه[3]]

Л,СУ, 23а-24а
СН, 306-316
СА, 32б-34а

75-78 چونکه کوستردی جهانه رخلرندن یاركل

---

[1] Л قصیده سلطان بایزید ادام الله عمره СН и СА قصیده پچهٔ مرغوب ونامعیوب

[2] СУ وله فی مدحه انارالله برهانه

[3] СН и СА قصیده سلطان احمد

16

[در توحید باری]

Л,СУ, 17б–18а
СН, 22а–23а
СА, 23б–24б

56–59 ا اوّل اول احددر بی زوال

17

[قصیده در مدح سلطان احمد طاب ثراه[1]]

Л,СУ, 18а–19б
СН, 25а–26б
СА, 27а–28б

59–63 ایردی ینه صبحک[2] نفسندن دم عیسا

18

[قصیدهٔ مرغوب و نامعیوب فی حقه[3]]

Л,СУ, 19б–20а
СН, 24б–25а
СА, 26а–27а

63–65 تشنه در دل چون[4] لبکدن چشمهٔ حیوان آکا

19

[وله فی مدحه انار الله برهانه]

Л,СУ, 20а–21а
СН нет
СА нет

65–67 عید وصلن عرض ایدوب چونکم کوتوردی شه نقاب

---

[1] СН и СА قصیدهٔ سلطان احمد

[2] СН صاچک СА صچک

[3] СУ وله فی مدحه طاب مثواه СН и СА قصیدهٔ سلطان احمد

[4] СН صوک СА صون

13

[دعاء الحقیره]

Л,СУ, 14б-16а
СН, 19а-20б
СА, 20а-22а

47-52 امدے ای دوستلر کلوک ایُو یاوز

13а

[شعر در این محل]

Л,СУ, 16а
СН, 21а
СА, 22б

52-53 غمکین دللری بل شادان ایدن دعادر

14

[خاتمهٔ رساله]

Л,СУ,16б-17а
СН, 21а-22а
СА, 22б-23б

53-55 حمد لله عون ایدوب ربّ الانام

15

چار عناصر

خاک

Л,СУ, 17а
СН нет
СА нет

55-56 چونکه موجود اولدے آدم خاکدن

11

[موعظه در احوال فنای روزکار]

Л,СУ,13а-14а
СН, 16б-18а
СА, 18а-19а

42-45 ایمدی ای غافللر آچک کوزوکوز

11а

[شعر این محل]

Л,СУ, 14а
СН, 18а
СА, 19а-19б

45-46 چونکه بلدوک ای کوکل دنیای فانی هیچ ایمش

12

[*در احوال فنای روزکار[1]]

Л,СУ, 14а-14б
СН, 18а-18б
СА, 19б

46-47 *بریلنجیدر اننمه سوزنه[2]

12а

[شعر این محل]

Л,СУ, 14б
СН, 18б
СА, 20а

47 ای دلم کل حقّی ذکرایت هرنفس لال اولمدن

---

[1]* СН и СА نصیحت

[2]* СН и СА چونکه هیچ ایمش بو دنیا بی بقا

10c

حضرت علی کرّم الله وجهه و رضی الله عنه[1]

Л,СУ, 12a
СН, 15б
СА, 16б

39 حقچون آنوکله آکا اول پاک دین

10т

حضرت حسن رضی الله عنه

Л,СУ, 12a
СН, 15б
СА, 16б

40 حقچون آنوکله خصم و بی امان

10у

حضرت حسین رضی الله عنه

Л,СУ, 12a–12б
СН, 15б–16б
СА, 17a–17б

40–41 حقچون آنوکله چکدی چوق جفا

10ф

[شعر این محل]

Л,СУ, 12б–13a
СН, 16б
СА, 17б

41–42 درکهوکه طوتمشوز یوز ای خدا

---

[1] СН и СА حضرت شیریزدان رضی الله عنه وکرّم الله وجهه

10м

حضرت عیسی علیه السّلام

Л,СУ, 11б
СН, 15а
СА, 16а

38 حقچون آنوکله آکا ویردک رضا

10н

حضرت سیّد الانبیآء محمّد مصطفی
صلّی الله تعالی علیه وسلّم

Л,СУ, 11б
СН, 15а
СА, 16а

38 حقچون آنوکله اودر تاج و رسُل[1]

10о

حضرت صدیق رضی الله عنه

Л,СУ, 12а
СН, 15а
СА, 16а

38 حقچون آنوکله اول صادقدرر

10п

حضرت عمر رضی الله عنه

Л,СУ, 12а
СН, 15б
СА, 16б

39 حقچون آنوکله عدل ایدر ایشی

10р

حضرت عثمان رضی الله عنه

Л,СУ, 12а
СН, 15б
СА, 16б

39 حقچون آنوکله آکا ابتدا

---

[1] СН и СА رسول

10з

حضرت ایوّب علیه السّلام

Л,СУ, 11а
СН, 14б
СА, 15б

حقچون آنوکله آکا هرصبح و شام 36-37

10и

حضرت داود علیه السّلام

Л,СУ, 11а–11б
СН, 14б
СА, 15б

حقچون آنک قچن کهٔ[1] الحان ایدر 37

10к

حضرت سلیمان علیه السّلام

Л,СУ, 11б
СН, 14б
СА, 15б

حقچون آنوکله آکا عین الیقین 37

10л

حضرت موسی علیه السّلام

Л,СУ, 11б
СН, 14б
СА, 15б

حقچون آنوکله آکا قلدک عطا 37

---

[1] СН и СА کد оп.

10г

حضرت ابراهیم علیه السّلام

Л,СУ, 11а
СН, 13б–14а
СА, 15а

36 حقچون آنوکله اتدیلر[1] روان

10д

حضرت اسماعیل علیه السّلام

Л,СУ, 11а
СН, 14а
СА, 15а

36 حقچون آنوکله امروکی روان

10е

حضرت یعقوب علیه السّلام

Л,СУ, 11а
СН, 14а
СА, 15а

36 حقچون آنوکله نیچه نیچه ییل

10ж

حضرت یوسف علیه السّلام

Л,СУ, 11а
СН, 14а
СА, 15а

36 حقچون آنوکله مرغوب ایلدک

---

[1] СН и СА آتدیلر

9а

[شعر این محل]

Л,СУ, 10а-10б
СН, 13а
СА, 14а

33-34 اتمزیسک بن کناه کاروکه سلطانم مدد

10

[مناجات در طلب مغفرت]

Л,СУ, 10б
СН, 13а-13б
СА, 14а-14б

34-35 ای خدایا طوتمشم طاپوکه یوز

10а

حضرت آدم علیه السّلام

Л,СУ, 10б
СН, 13б
СА, 14б

35 حقچون آنوکله اول ایکن عدم

10б

حضرت نوح علیه السّلام

Л,СУ, 10б
СН, 13б
СА, 14б

35 حقچون آنوکله آکا ویردک نجات

10в

حضرت ادریس علیه السّلام

Л,СУ, 10б
СН, 14а
СА, 14б

35 حقچون آنوکله ترک ایتدکده جان

7

[*مناجات بحضرت خدا[1] عزّ وجلّ[2]]

Л,СУ, 6а-7б
СН, 8а-9б
СА, 8а-10а

20-24 ای خداوندا کریم و بی زوال

7а

[شعر این محل]

Л,СУ, 7б
СН, 9б-10а
СА, 10а-10б

24-25 کر اوکوسک بلبلک کلشنده آه زادین اوک

8

[مناجات درمناسب احوال آدمیان]

Л,СУ, 7б-8б
СН, 10а-11а
СА, 10б-11б

25-28 ای خدای خالق و پروردگار

8а

[شعر این محل[3]]

Л,СУ, 8б
СН, 11а
СА, 11б-12а

28-29 زنده دللر جرم ایله بولور ممات

9

[مناجات در اظهار عجز نفس]

Л,СУ, 9а-10а
СН, 11а-13а
СА, 12а-13б

29-33 امدی ای دانای بینای آله

---

[1] СН и СА باری [2]* СУ اول قاضی الحاجة ومجیب الدّعوة ومیسّر المراداة

[3] СН и СА توحید باری عزّ اسمه مهری حقیره نک مناجاتدر

5

[قصیده درنعت رسول علیه السّلام][1]

Л,СУ, 5а–5б
СН, 6б–7а
СА, 6б–7б

16–18 ای کزین انبیا و منبع لطف وفا

6

[فی الموعظة[2]]

Л,СУ, 5б–6а
СН, 7а–7б
СА, 7б

18 امدی ای بیچاره عاصی کل برو

6а

[شعر این محل]

Л,СУ 6а
СН, 7б
СА, 7б–8а

19 جرم و عصیان اولدے ای دل چونکه هر دم خو سکا

Л, СУ, 6а
СН, 7б
СА, 8а

19 بولمو ایسترسک جنانه دسترس

[کما قال عزّ و جلّ لا تقنطوامن رحمة الله
ان الله یغفر الذّنوب جمیعا]

Л,СУ, 6а
СН, 7б
СА, 8а

20 عیبکی ستر ایده ستّار العیوب

---

[1] СН نعت رسول ع م СА درنعت رسول ع م [2] СН и СА مطلع

[ففی کلّ شیئ آیة تدلّ علی انّه واحدٌ]

11 قامو عالم طولیدر الله ایله

Л,СУ 3б
CH 4a
CA 4a

3

[فی توحید الباری عزّ اسمه[1]]

11-12 جمله اشیانک قمو توحیدی الّا الله دی[2]

Л,СУ 3б
CH 4a-4б
CA 4a-4б

4

[نعت رسول علیه السلام[3]]

12-13 ای کریم و مظهر و نور خدا

Л,СУ, 3б-4a
CH, 4б-5a
CA, 4б-5б

[هوالّذی ارسل رسوله بالهدی و
دین الحقّ لیظهره علی الدّین کلّه]

13-16 دیدلر حقکده چون خیر الرسول

Л,СУ, 4a-5a
CH, 5a-6б
CA, 5б-6б

---

[1] CH درتوحید الباری CA فی توحید الباری [2] CH и CA در
[3] СУ فی نعت رسول الله صلی الله علیه وسلم

УКАЗАТЕЛЬ СООТВЕТСТВИЯ 4-х СПИСКОВ
ДИВАНА МИХРИ-ХАТУН

1

Л,СУ 1б-2а СН 1б-2а СА 1б-2а	يزدی جان لوحه سنده بسم الله	6-7*

2

[تضرع نامهٔ مهری حقیره]

Л,СУ 2а-3а СН 2б-3б СА 2б-3б	ای کریم وقادر وحیّ وابد	7-9

[کما قال الله تعالی کلّ من علیها فان
ویبقی وجه ربّک ذوالجلال والاکرام]

Л,СУ, 3а СН 3б СА 3б	پادشه سن بی شریک و بی وزیر	9-10

[لوکان فیهما الهة الاّ الله لفسدتا]

Л,СУ 3а СН 3б-4а СА 4а	امدی نیچه پادشه در کور آنی	10-11

* Цифры справа от первого мисра указывают, на какой странице данного издания помещается то или иное стихотворение.

فہرست

دیرکه مهری کبی حسنوکه ایرشسون آفانت
خون حسنکله سنک مغتنم ایللرله اولوب
قوری یرلرده مقالی چلر ایدی نغمات
یا کبی سنی کنارینه کتوردکده رقیب
هدف ایتمشدی مسکینکی یتر نکبات
زهر قهری ایچوروردی فلک اول مسکینه
لبک اغیاره اچردکده شها عذب فرات
یوزک آیینه نظر ایلر ایدی اغیارک
کنج غم ایچره آنی اولدرر ایدی خسرات
قند غیبی لبکک قندنه اغیاری کوروب
دویمیوب آخراو بیچاره یه ایرشدی ممات
کر مزارینه کذر ایلیه سن ایشیده سن
مهری مهری دیو چاغردوغنی آنده نبات
شویله برک[1] اتدی سنک مهرکی کوکلنده کم اول
قویسر عشقک ایله مهرک ایله درعرصات

---

[1] Л,776,12 ترک

اوّل و اوسط و هم آخرنی سیر ایتدم
وسطنده دلدم که آنک ایدم تدقیقات
صانکه عمّانده کردابه دوشوردم اوزمی
بی کران بحره نهایت بولنورمی هیهات
بیدق خالی ایله نطع محبّت ایچره
نچه سی کیش دییه یین که بنی قلدی شهمات
آفرین طبع شکربار که هر لحظه ده کیم
اقدر قنده ایسه سوز یرنه آب وحیات
سوزلرک لطفنه غایت بولنورمی یوق یوق
لطف طبعوکله نهایت بولنورمی هیهات
عجب اولمایه که کویکده سنک جان ویردی
کر مقامی قولکک یییوی اولورسه جنات
کرچه کم آب حیات ایدی لبک اوّلده
ویرمه دک آنی او بیمارکه ایرشدی ممات
776 کرچه سر دفتر خوباندک اوللرده
کچدی وقتک صنما شمدی یوری وارصویه آت
هجر ایله کچدی مقامی اکه برکز دمدک
کل برو اتلرم ایله اشیکم بکله اوکات
باغ حسنکده کی شفتالولرک اولدی ارک
دمه دمی آنی وقتنده ایکن صقلمه صات
بر زمان ایدی که سن جانی درآغوش ایدم نک
کوندزی عید اولوردی کجه سی قدر وبرات
شمدی برحالده سن کم ایلنن دوشمننه

217б [مفرد]

مور اوشدے صنکه شکّری پالوده اوستنه
خطّک که طوتدے لعل نباتک کنارنی

217в [مفرد]

77а کوردوکمجه خدّ و قدّ و لب یاری صنوبرم
بوی کلدر بوی غنچه برسی سرو روان

217г [مفرد]

خدّک یوزینی خطّک طوتدے نته کیم ای جان
زین اتدے کلستانی ارشدے تازه ریحان[1]

217д [مفرد]

یقه سوز سنی قودی صنمه کوزللر مهری
نیچه سنک کبی بونده یلر اوکمز بولنور

217е [مفرد]

عادتی منلالرک محبوب سومکدر خطیب
عاقل ایسک مذهبک بیترمه عارفلردن اول

218[2]

الحق انصاف بوکم مهری شیرین کلمات
سوز یرینه اقدُبدر دهنی آب وحیات
درد عشوت ایله کمک کیم دلی غمناک اولسه
بوکتابه نظر اتسون اکر استرسه نجات

---

[1] Этот مفرد отличается от мюфреда № 217а перестановкой первых трех слов.

[2] В Л ошибочно озаглавлено: مثنوے لطیف

CH,71a
CA,726 یقدی هجر آتشنه جانمی جانان اهلی
اولمه سون بنجلین هیچ بو مسلمان اهلی
کفر زلفینه اسیر اولدوم او کافر بچه نک
بنی قورترمغه یوقمی که بر امان اهلی
باغ حسنک صولدرم کوز یشله شام وسحر
دخی شفتالو یماسونمی بو بوستان اهلی
مصحف حسنکی ازبر اوقورم شیئ لله
قاپکه کلدی ویر احسانکی قرآن اهلی
بنی آغلر کوروب ای دوست نیه کولمیه سن
نه بلور آغلینک حالنی خندان اهلی
دور حسنک کچر ای یار قلور برابر آد
اونودولمز آکلورخیر ایله احسان اهلی
خوبلرک دردنه دوشدکسه یاپش دامننه
مهری بودرده بولور دردنه[1] درمان اهلی

217

[مفرد[2]]

CH, 74a
CA,756 جوریله بنی شول قدر اغلتدی فلک کیم
سُرخاب کوزم یاشی ایله قانه بویندی

217a [مفرد]

خطّک خدّک یوزینی طوتدی نته کیم ای جان
زین ایتدی کلستانی ایرشدی تازه ریحان

---

[1] CH,71a,8 и CA,73a,2 درینه [2] CH,74a,5 معما

کوزلرک قانم ایچر لحظه ده بر صو یرنه
قنده بولدے عجبا بو ایکی خونخوار بنی
عقل و دل یولکه کتدے دل وجان قلشدایدے
فرقتک ایلدے آندن دخی بیزار بنی
ایشدوب دردله ایکیله دمی دولاب دخی
کریه و زار ایله هردم دونوب اغلر بنی
فرقتکدن نیچه بر مهری سنک جان چکشه
دوستم باشک ایچون اولدره قورتار[1] بنی

215

CH,70a CA,72a یاربّ اول سرو روان قنده درر قنده ایکی
یاربّ اول آفت جان قنده درر قنده ایکی
کوزلرم روی لطیفندن اراغ اولالی جان
دِرایدوب آه وفغان قنده درر قنده ایکی
آفتابی کتوروب کلشن حسنی کتورن
یاربّ اول موے میان قنده درر قنده ایکی[2]
قشلرک[3] یاسنه قربان اوله بین غمزه سنه
ایتدوکم جانی نشان قنده درر قنده ایکی[2]
خار غمدن دل کریانم ایدر ناله لری
عجب اول غنچه دهان قنده درر قنده ایکی
76б یوزم اوزره سورنوب التله ایدم خسته دلی
مهربانم ونشان قنده درر قنده ایکی

---

[1] Л и СУ,76a,12 قورتاره [2] В CH расположение этих бейтов обратное.
[3] CH,70a,9 и CA,72a,4 قشلری

غمکله خانهٔ دل هر جهتدن اولدی خراب
کرملر ایلسک اتسک نولا[1] عمارتنی
ثواب حج بولسم درسک ایله کل جانا
شکسته خاطرکک کوکلنک زیارتنی
وصال دلبری مهری جهانده فتح* ایدی[2]
سعادتی چله می بختنک بشارتنی[3]

213

76a
CH,706 CA,726 نیجه بر بودل چکه هر بی وفانک نازنی
نیجه بر پنهان ایدم سینمده دلبر رازنی
ویرور عقل و دل آلدم غصهٔ یاری صتون
غم متاعندن طولبدر شمدی جانم خازنی
نیجه اولمه سون بر آدم صوفنک طعنیندن آه
کندوسومز می کوروب برخونلر شهبازنی
ریسمان زلفکده بر کون دوست غمزک تیغنه
دوشوبن[4] جان ویره بین کور عاشقک جنبازنی
برنفس مهری وار[5] کویکده سیران اینسکه
تیز قچر چون سک رقیبک ایشیدوب آوازنی

214

CH,706 CA,72a نیجه بر اکله ده سن درد ایله ای یار بنی
نیجه بر اولد وره سن جور ایله هر بار بنی

---

[1] CH,74a,1 نولور [2*] CH,74a,3 ایتدی CA,756,10 ادی [3] CH,74a,4 اشارتنی [4] CH,706,11 и CA,726,4 دوشین [5] CH,706,12 ویرر CA,726,5 وردر

بوله سن وار ایمدی سنده مهری کبی مشتری
ای جفا خو یارسندن واز کلدم وار می

211[1]

کوزم چوکوردی سن یوزی کل بوی عرعری
ویردی یولوکه بیک دلیله عمری سرسری
تن بندی دل کوبندی یورک دلدی فرقتک
غمزک خدنکی خشمله چون چکدی خنجری
چشمکی قلدی غمزه که تعلیم دوستم
بر تیریله خوش طغدرن یوز بیک عسکری
نرکس صردی کوردی و غنچه قزردی هم
صحن چمنده سن یوزی کل عین عبهری
هیبتده در کورن علی قوتده خمره در
رزمینه دشمنک یوریوب سوردسه عشقری
طقسن بریله یوزی عدد ده لقب چتر
عقلک یترسه کیمید وکن بل بوسروری
مدحکده چوق غزل دیدی خوب وبی نظیر
معذور طوت عیبلمه بو مهری کمتری

212

نه جانی وار یزه مانی قشک اشارتنی CH,736 CA,756
نه حدی وار بله عاقل لبک عبارتنی
فراقک اودنی دلدن وصالک ایتمدی قطع
مکرکه لعل نباتک کسه حرارتنی

[1] В СУ озаглавлено این غزلست کدالف ندارد

گلشنی حسنکده بلبل کیبی نالان ایلدم
دکشدم برغنچه که برنجه که افغان ایلدم
عاقبت خار جفاده بغرمی قان ایلدم
ای جفاخو یار سندن واز کلدم وارمی

اویدک اغیاره بنمله برنفس یار اولمدک
یولکه برنجه زماندن جانی ویردم بلمدک
دامنی وصلکله برکون قنلو یاشم سلمدک
ای جفاخو یار سندن واز کلدم وارمی

جان ایچنده صقلدم مهرک الف کیبی سنک
کتمدی بلمم نه درجرمم سنک بندن کینک
یوغدی دینک بلوردم شمدی کتمش آینک
ای جفاخو یار سندن واز کلدم وارمی

یلوروب بیک عذر ایله جانم دیدکچه برسکا
خشمله یوزک چوردک همان بندن یکا
لطفکی اغیاره ایلردک روان جورک بکا 756
ای جفاخو یار سندن واز کلدم وارمی

قومش ایدم عشقکک یولینه بن جان وسرے
اولمش ایدم آستانک بنده سینک چاکرے

75a

CH,696
CA,716

کورونلدن کوزمه جانا جمالک کلشنی
بلبل شوریده در تا صبح اولنجه دامنی
کلشنی حسنکسز ای دلبر کرکمز جنّتی
کرچه وار هرکوشه سنده نیچه بیک کل خرمنی
جانمه غمزک خدنکن کچدوکن منع ایلمه
راحت اولسون دوستم اوخ خوشچه بولسن مسکنی
قلجه جانیله یوزاوستینه سورینوب خسته دل
تحفه جان التر طپوکه کورمکه جانم سنی
دنیه وعقبی ده بوعزّت بیوردی مهربیه
کوسه برکز دستنه آنوک حبیبی دامنی

کورمدم سندن کرم ای بی وفا دلدارهی
اولمدک برکون بوبن بیچاره بیله یارهی
ایلدک جورکله عالمده بنی بیزارهی
ای جفاخو یارسندن وارکلدم وارهی

وارمیدر بردم بنی هجرکله بیمار اتمدک
رحم ایدوب برکون بکا[2] لطفکله تیمار اتمدک
مدّعینک سوزینه اویدک بنی یار اتمدک
ای جفاخو یارسندن وارکلدم وارهی

---

[1] CH,696,6 и CA,716,1 شوریده دلدر [2] Л,75a,9 بنی

رایکان ویرسلر آلمم بو[1] جهان خوبلرین
سکا جان ویروب آلودم بکه سنسن کره کی
یاریله خوش دم ایدک ایردی بزه بد نظرک
چتلیه *شا الله[2] رقیبا ایکی کوزک به به کی
هرکه یارمدن ایرربنی یاربّ دلرم
عمری آزاولسون و دنیاده دوکنون کپکی
باش قوشوب زلفکه مهری قوروسودالرله
یل کبی[3] یلدے یولکده ییله ویردی امکی

208

CH,73a
CA,746

کیم قوجرموی میانوکی کمردن غیری
کیم اوپر لبلروکی ساغر زردن غیری
جانی یوق دپرده بیک یل که هواسنده یله
زلفکک برقلنی باد سحردن غیری
یالکوز بنمی خریدار کم ای زهره جبین
کون دخی مشتریدر ساکه قمردن غیری
مهرکی جان قفصنده ویرودم روحه غدا
طوطیه وارمی غدا داخی شکردن غیری
جان لعلک مین ایچردی رقیبه ندم
بزه صونمادی فلک خون حکردن غیری
لب جانانی کوروب دیش بیله دم کلدے دیدے
نسنه یوق مهری آکا اومه هجردن غیری

---

[1] CH,71a,12 и CA,73a,5 دو [2]* CH,71a,13 ان شا الله

[3] CH,716,3 ویروب

سنک عشقک هواسنده بودر تحصیلی مهرینک
جکر بریان و دل خسته آقیدر کوزلری یاشی

206

CH,72a
CA,74a
کتدے عقلم بلوُم ای شاه جهان سن کیده لی
بر نفس تنده قرار اتمه دی جان سن کیده لی
چونکه سن سرو روان کتدی همان[1] اولدے روان
عقبنجه کوزمک یاشی روان سن کیده لی
مهروکی صقلر ایدم دلده کوزم یاشی ولی
ایلدے سرّمی کون کبی عیان سن کیده لی
746 ذکر و تسبیحی قودم *شام و سحر المدن[2]
ادوکی یاد ایده رم *شام و سحر[3] سن کیده لی
یالکوز شهر[4] دکلدر بوکه[5] زندان کورنن
مهرینک کوزنه طار اولدے جهان سن کیده لی

207

CH,71a
CA,73a
کل که سندن بودر ای دوست بو جانک دلکی
یار نه لر[6] واردر ایچنده کوره درتلو یورکی
حمد لله که مژک تیری جکردن کچیجک
هله پیکانلری قالدے دله بیتر یلکی

---

[1] CH,72a,10 и CA,74a,3 روان [2]* CH,72a,12 и CA,74a,5 الدن اوش
[3]* Там же دلده همان [4] Л,746,2 شهر оп. [5] CH,72a,13 شام و سحر
[6] Л,746,4 یارته لر بکا

خوبلر قتنده قنچر و بقسک رقیبدر
عالمده جوربار ایله شیطان دوکنمدر
برکرّه مبتلالرمه رحم ایدم دیسک
دنیاده سودکیم نولا یالان دوکنمدر
انعام ایلسه سائله حسن زکا تنی
شهلر قتنده لطف ایله احسان دوکنمدر
مهری اولالی کلشن کویکده عندلیب
غمکین دلنده ناله وافغان دوکنمدر

205

CH,67б
CA,69б
غمکدن خسته اولوب دل قپوکده یصدنر طاشی
ترحّم قلکه عشّاقک قتی یصدقده در باشی[1]
غنیمت کور بو دم عمری صارل بر نازنین ایله
جهان اغیاردن خالی اولیجق طویمه سون ناشی
کچرکن بنده اولدی دل حبیبم آستانکده
کوکل دربان کوزم سقّا مژمدر شمدی فرّاشی
هوای لعل شیرینک ایچون جان ویردکم فرهاد
کوریدی دوستم هر دم* ا دیدی آحسندو ساباشی[2]
هوای عشقه یولداش[3] اول دلرسک بولدسن وحدت
ایدنمه کندوکه محرم دل بی عشق یولداشی

---

[1] CH,67б,13 и CA,69б,9 یوز اوروب آستانته حبیبمک قوزم باشی
вместо этого бейта یوزومه برقدم با صمز بشمدن یک کورر طاشی

[2]* В Л и СУ так! ; CH,68a,3 ایدر دی حسن ساپاشی
CA,69б,12 یوراش [3] Л,74a,12 ایدر بدی حسنده شا باشی

مهری هوای عشقکی الدن قومز اکر
میدان عشق ایچنده دکرسه دارنی[1]
جانا ویرسه شوق رخکله جهانده جان
پر نور قیله حشره دک آنوک مزارنی[1]

203

CH,69a
CA,70б

عشقک صنما چون ید قدرت دله یزدی
باشومه بلا و غم و هجرک بله یزدی
سن غنچه دهن کل کبی یوزومه کلنجه
جان بلبلی بر خار جفادن اوله یزدی
خدوکی کوروب قورقوم آه ایتمکه جانا
زیرا بو هوادن نچه کوللر صوله یزدی
هجرکده حبیبم شوقدر اغلمشم کیم
دل زورقی قتلو یشمه غرق اوله یزدی
بر بوسه ویر اولدم دیدی مهری[2] آکا یاری
چشمیله خشم ایتدی اکرچه کله یزدی

204

غمکین دلمده زار ایله افغان دوکنمدی
تمکین کوزمده دردله کریان دوکنمدی
74a تنور غمده آتش هجران ایله جکر
بریان اولالی دنیه ده بریان دوکنمدی
دردا دریغ کچدی کونم انتظار ایله
عمرم دوکندی وعدهٔ جانان دوکنمدی

---

[1] В CH и CA расположение этих бейтов обратное.

[2] Л,73б,15 مهری оп.

زنده آوله عشقک شهیدی حشره دک الیاسرویش
بوی زلفکدن صبا التسه نسیم عیسوی
ضربتی شمشیرنه طاقت کتورمز کمسنه
حضرت شهزاده یه جمع اولسه عالم خسروی
زهره چنکن چاله چرخ ایچره یره چارپاره سن
مجلس خاص ایچره رقص اورسه شاها مولوی
قل عمارت کوکلمک ویرانن ای کان کرم
محنت و درد و بلا ییله یقلمشدر اوی
طالع اول شاعرلرک که اشعارنک معناسی وار 736
سن ارالقده ای مهری قوقوری[1] سوزی صوی

202

عشقک یولنده هرکه صاقنه یسه عارنی CH,68a CA,70a
تا حشر اولنجه استیه بولمایه یارنی
عاشقمی* دیدرم آکه[2] جانان یولنده اول
جان و دل ایله ویرمیه تا عمری وارنی
دل عندلیبدی نجه فریاد قلمه سون
هرخار ایله کوردکوزی سن کلعذارنی
لطفن[3] رقیبه قیلورو عشّاقه جورنی
کور بو زمانه خوبلرینک اعتبارنی
دور رخنده صتمغه تریاک لبرینی
دلبر الینه آلمش ایکی زلفی مارنی[4]

---

[1] Л,736,2 قوزی [2]* CH,68a,9 и CA,70a,5 دیرم آکا که
[3] Л,736,6 لطفک [4] CH,68a,12 تارینی

200

شویله تشخیص ایلدم جانانی بیرام ارتسی
غالب ایدر درد مه درمانی بیرام ارتسی
لعل نابندن شکر سنبوسه سینه[?] دلبرک
اورمزیسم بن عجب دندانی بیرام ارتسی
عارف اولدر نازنینلری درپینچه سیرایدوب
هرکناره ایلیه سیرانی بیرام ارتسی
خوبلرک زلفی صلنجاغنده جانلر صالنور
زین اولیجوق حسنک میدانی بیرام ارتسی
اومه سنکم صالنه اول یارایله ایدک قیب
صالنور حاضر در اوش اورغانی بیرام ارتسی
کرچه عید وصلنه قربان ایدم مهرے آنک
لیک تسلیم ایدے یاره جانی بیرام ارتسی
چوق مبارک دملره ارمشدک امّا راستی
اولمیه اول دم کبی آه قانی بیرام ارتسی

201

CH,69a
CA,71a
طوتدی آفاقی سراسر کون جمالک پرتوے
حائل اولماسه غروب اتمزدی زلفک شبروے
قشلرک قوس قزح کبی کمان الش اله
جانلره پرتاب آتر جانا هلاکک[2] پرتوے

---

[1] Л,73a,8 بیرام оп. [2] Л,73a,13 هلاک

کوکلی ایرقلاره ویرمش سن دلیله خوش بنی
آه کیم الداریمش سن بویله بلمزدم سنی
جمله عالم خلقنی اغیار ایدندم سنی یار
سن دخی اغیارایمش سن بویله بلمزدم سنی
ای که دوشدک مهری هر بر بی وفانک پاینه
سن دخی بی عار ایمش سن بویله بلمزدم سنی

199

ریسمان زلفوکه دل تاکه جانن بغلدی
خد متوکه صدقله تنده میانن بغلدی
باغ حسنکده کوروب دل بلبلینک ناله سن
عندلیبان صحن کلشنده زبانن بغلدی
صندی عشقک تاجری بن بنده سن هجر وغمه
مدّعییه خوش فرحلر ارمغانن بغلدی
کوردیلر لیلی صچک بندنده مجنون کوکلی
اهل دللر لیلی ومجنون دیوانن بغلدی
خوننی[1] عاشقلرک چشمک مکر دوکمک دیلر
نشتری مژکانکه قاشک کمانن بغلدی
73a الهدن بر برک کل خدّکدن اردی خطّک آه
خارلر اول کلعذارک چوره یانن بغلدی
مهری شوق عشقک ایچره لبلرک یادایدیجک
بو شیرین گفتاری شکرلر دکانن بغلدی

---

[1] Л,726,17 خوبنی

وصلی اڭلرکن بنی دلدارمک هر روز وشب
شمدی کور حالم خیال روی یار اڭلر بنی
اڭلنو رمیدی بو جانم تنده بر آن یارسز
وصلتینه ایر کورم دیر روزکار اڭلر بنی
سینهٔ پر سوزمه چشم اقیدر چشمه سن
تشنه دل بولو حیاتی بو بیکار اڭلر بنی
726 انتظاریله ارشدی اشته[1] عمرم آخره
وعدهٔ وصلی ایله داخی نکار اڭلر بنی
دیدلر لازمدر عشّاقه صبر ویاسفر
امدی ای مهری همان ترک دیار اڭلر بنی
غرقه ویرسم بحر عشقنده دیرم دل زورقن
ها سورر بنی کناره روزکار اڭلر بنی

198

CH,72a CA,73b دوست نازک یارایمش سن بویله بلمزدم سنی
دل یقیجی نارایمش سن بویله بلمزدم سنی
جور ایله عاشقلرک اود یقدرسن باشنه
خیلی خوش سحّارایمش سن بویله بلمزدم سنی
کول کبی یوزه کولر دیدکلرنجه دوستم
شمدی بلدم وار ایمش سن بویله بلمزدم سنی
کوکلن آلدم آل ایله دیردک خوش انکارایله دک
هی نه بی اقرار ایمش سن بویله بلمزدم سنی

---

[1] CУ,726,1 اشده

حذر متنده عاقبت مخدوم اولیدم کاشکی
وصل جانانی میسر قلمزبیش چون فلک
بو بلا کش جاندن محروم اولیدم کاشکی
کلستانده چون ازهار اولمدم بزدوستک
بوستانده پیازو ثوم اولیدم کاشکی
اول صنم یزدقده عشاقن وفامکتوبنه
بن سیهکاری دخی مرقوم اولیدم کاشکی
کعبه کویده حبیبومک طواف ایدنلرک
آیغی آلتنده طپراق قوم اولیدم کاشکی
کو یونجه قهراغیارایله دل مجمرکبی
جور یارایله یانیدم موم اولیدم کاشکی
بیک عذابیله کچنجه برنفس جانانیه
جانی تسلیم ایلیوب مرحوم اولیدم کاشکی
طعن نادانلرن سن ای زاهد یوری قل احتراز
حشره دک بن عشقایله مذموم اولیدم کاشکی
ایتلریله همدم اولیدم ای مهری دانشا
درکهنده اول شهک معلوم اولیدم کاشکی

197

دوستلر صنمک که بر لاله عذار اکلرسن
خانهٔ غم ایچره همدم آه وزار اکلرسن
که خیالی یار همدم ایلرم کاهی غمن
محنت و درد و بلا بیله بوکار اکلرسن

طالعم سعد اولدے یاخود قدرہ ایردم غالبا
کیم معلّم ایچرہ کوردم کیجہ طوغمش مشتری
نور آفتر کوردم جمالندن اکرچہ ظاهرا
کندوسی بکزر مسلمانہ لباسی کافرے
کوزومی آچوب یومنجہ اولدے چشمدن نهان
شویلہ تشخیص ایتدم آنی یا ملکدر یا پرے
ایردی چون آب وحیاتہ مهری اولمز حشرہ دک
کوردی چون ظلمت شبندہ اول عیان اسکندری

195

CH,73a CA,75a خوش روحہ غدا بیدی صنم حسنی نواسی
الّا ندہ لم وارد رآنک داخی فناسی
بر غنچۂ تر صحن چمندہ آچلنجہ
آنکلہ بلہ بتمہ سہ بیک خار وجفاسی
بلبل نجہ فریاد و فغان ایلمہ سونکم
بر هفتہ لکہ همدمیدر عنچہ صفاسی
غرّہ اولمک اکن حسنکزہ آی خوب صنملر
کل عمری کبی تیز کچر حسن بقاسی
بوکونی بہار ایسہ و یارینی خزاندر
کندویہ قلور هر کشنک یوزے قراسی
72a بو دور ایدے سر دفتر خوبان ایدے مهری
سشمدے کورک اوش هرکوزلک اولدے کداسی

196

درکهندہ اول شهک معلوم اولیدم کاشکی

تیز ویر بری انلاری کرکدر بکا آنی
اولسون بکم اولسون
اول درد مله اولمه دخی خوبلره مائل
اول جورمه قائل
محبوب جهان کر اوله انمه نکرانی
اولسون بکم اولسون
716 ناکاه کروریسه الکه دامن وصلم
بر وقت شرفده
سور یوزکی و کوزک ایاغومه روانی
اولسون بکم اولسون
کرچه بو جهانده بولنور طالبه مطلوب
سودوکی آوله* برخوب[1]
یاد ایلمه عشقمده دخی سن اوزمانی
اولسون بکم اولسون
دوکتمش ایشن عمرکی[2] ای مهری کوزللر
جوریله جهانده
شمدن کرو عشقمله بنم کل اوله فانی
اولسون بکم اولسون

194

خوابدن آچدم کوزم ناکاه قلدردم سرے
قرشوده کوردم طوررر بر ماه روی دلبری

1* Л,716,4 برخوب оп. 2 Л,716,5 غمزکی

قدّم واد ایکن قامتنی باغ جهانده
هرصحن چمنده
زنهار کوروب اکمه صقن سوروانی
اولسون بکم اولسون
بلبل کبی سن زارلغ ایت خارجفاده
کلزار جهانده
کوردکچه بوبن خدّی کل وغنچه دهانی
اولسون بکم اولسون
صند وقنی دایم سنگ ایدی نشان ایت
بسته آکاجان ایت
آتدوقچه مژم تیرینی ابروم کمانی
اولسون بکم اولسون
جان لوحه سنه ایله جمالومی مصوّر
بولسون دلک انور
تاکورسه حسّد ایده آنک نقشنه مانی
اولسون بکم اولسون
متاعنه کوعشقمک اولدکسه خریدار
جاندن بها ال وار
اصّی آیله بو بازارده هیچ اکمه زیانی
اولسون بکم اولسون
عقل و دل و جانک بکا ویر مشدک ازلده
نیلر دخی سنده

باغی حسنوکه خزان ایرمسون ای لاله عذار
بولونورمهری کبی ساکه نه غم کونده هزار
دوستی یاد اتمک ایمش عادتوکز آخرکار
یوری شاهم یوری اصمرلدم اللّهه سنی

192

CH,68б
CA,70a

خدّک کورِنلدن[1] کل خندان اونود لدے
خطّک ایره لی سنبل و ریحان اونودلدی
جانا بوجهان ایچره کوزلکده جالک
مشهور اوللی یوسف کنعان اونودلدی
چکدے لبکک حسرتله سینه سنه داغ
طغلاره دوشوب لالهٔ نعمان اونودلدی
مخمور کوزک کلشن حسنکده کورلدن
هرکوشه ده بو نرکس مستان اونودلدی
عهد ایتمشدک مهریی اولدرمکه جانا 71a
بکزر بکم اول عهدله پیمان اونودلدی

193[2]

خرج ایت درویسک عشقم ایچون عمرله جانی
اولسون بکم اولسون
ترک ایت درویسک عشقم ایچون ایکی جهانی
اولسون بکم اولسون

---

[1] CH,68б,4 کوره لودن CA,70a,12 کورلیدن

[2] В Л озаглавлено مستزاد مهری

یوری شاهم یوری اصمرلدم اللّهه سنی
706 وره لم کویکه هر دمده فغانلر ایدهلم
یاشم ارماغنی هر جایه روانلر ایدهلم
یوزمز سورب اشیکلکده مکانلر ایدهلم
یوری شاهم یوری اصمرلدم اللّهه سنی
قانی اول دمکه بزوملهدن وکون همدم ایدک
دل مجروحمزک یاره سینه مرهم ایدک
هی بنم بیکجکرم سندخی بر آدم ایدک
یوری شاهم یوری اصمرلدم اللّهه سنی
سنی میهات که بر داخی کورنجه کوزومن
آه وزاریله کچیسر کجه مزکوندوزمن
جانمز حلقهٔ[1] اریشنجه بواولسون سوزمن
یوری شاهم یوری اصمرلدم اللّهه سنی
قاشلرک یاسنه قانی که نشان ایدیسنه
غمزک اوقلارن اتردک دل وجان پوتهسنه
دل وآشفته اونوتمزسنی وارنجه سینه
یوری شاهم یوری اصمرلدم اللّهه سنی
آشنا اولمش ایکن چون بزی یاد ایتدی فلک
یاره لر اوستنه داغ اوردی ینه دردلو یورک
قلدی فکرکله خیالک بزه ای دوست بلک
یوری شاهم یوری اصمرلدم اللّهه سنی

---

[1] Л,706,6 خلقه

مُعاین اشبو شعرے کرصوردسک ندر درسک کواهینک کناهی
که برچخ بیتوک ایله مهریی سن نچون یاد ایلمزسن کاهی کاهی

190

CH,726 CA,746 چوقدر جهانده کرچه کوزللر ننک[1] کبی
بو نازنین کورمدم الحق سنک کبی
قومم اولنجه الدن اتاکوکی دوستم
بولدم سعادتیسه یتر دامنک کبی
جانا قپوکده جانله سردن کچنلرز
اویمه رقیبه سورمه بزے دشمنک کبی
دل زلفکه اصلدے ددم دیدی نیلین
هر بر قلنده بیک اصلوبدر[2] آنک کبی
دل زلفکی وطن ایده لی دیر قمو اُناس
یوقدر جهانده مهرے سنک مسکنک کبی

191

چونکه کوندردی خدا دولت ایله راحه سنی
مبتلا قلسون الهی یینه بر شاهه سنی
قومیه لم هله وار آه سحر کاهه سنی
یودی شاهم یودی اصمرلدم اللّهه سنی
بر زمان شهر اماسیّه ده اسکندردک
حضروش آب وحیات استینه رهبرادک
خوبلرایچره صنماسن دخی بر سوورادک

---

[1] CH,726,9 и CA,746,1 تنک [2] CH,726,12 اصلیدر

CH,886 CA,706

بیمار عشقه دوشنک اولورمی طاقتی
ای دل همیشه بویله درعشقک علامتی
قنغی دروني نی کبی نالان ایتمدی
قنغی دماغی یقمدی عشقک حرارتی
بومجلس ایچره سینه سی کیمک دف اولمدی
چنک کبی کیمک اولمادی خم سرو قامتی
برکون اولا ایکن دخی غم چکه خسته دل
دلبر میسّر اوله بولاسن سلامتی
هر جور و هرجفایی سکا طالعک ایدر
ایتمه ایکنده مهری فلکدن شکایتی
طبلک آوازی سمعه[1] ارقدن قباکلور
اتسک یک ایدی سن بو هوادن فراغتی[2]

189

جهان ایچنده برخوبه کواهی — سنی حق مبتلا قلسون الهی
رخی باغنده بلبل وش جیبک — فغان وناله ایله ایله آهی
طقوب بوزوکه زلفی ریسمانن — زنخدانده قلسون ساکه چاهی
یقوب جانک فتیلن غم شبنده — اویرسون عالمک برمهر وماهی 70a
لبی جام میندن یاد قلسون — سنی مجلسده بربوینی سوراهی
دمادم صویرینه قانک ایچسون — کمان ابرولرک چشمی سیاهی
سر زلفنه بردار اتسون آخر — سنی برحسن الینک پادشاهی

---

[1] Л,69,13 شمعه [2] В CH и CA этот бейт оп.

دل بلبلی فریاد و فغان اتسه دمیدر[1]
بر غنچه دهن سرو خرامان یتشدے
کتوردی صبا پیکی حلا خاک رهگدن
تا کوزلرمه کحل صفاهان یتشدے
جان رختنی یغمالدی اول دمده خیالک
دل خانه سنه کلدے چو مهمان یتشدے
شکرانه ویرای مهری روان یولنه جانی
شاد اولکه بوکون دولت ایله جان[2] یتشدے

187

بویله جهانه خوب یرتدے خدا سنی 69б CH,71б CA,73a
خوب ایتدیسه دیمدے اول پرجفا سنی
حسنک بهاری بولمش ایکن رونق ای پری
اولکورمیه خزانه صفن بد دعا سنی
چوقدر جهانده کرچه سنک مبتلالرک
بن بنده کبی سومدے برمبتلا سنی
هی کیمه قلدے دی بوکوزلاک سکا قله
جهد ایت همان که آولمیاسن بی وفا سنی
آز ایت جفای عاشقه کوستر وفا یوزین
هر اهل عشق خیر دعا دن آکا سنی[3]
دیمه بوکونکه حسن ایلنک پادشاهیم
مهری کبی آیدر فلک ایرته کدا سنی

---

[1] CH,70a,2 بریدر [2] СУ,69a,17 خان [3] CH,71б,10 и CA,73б,3 доб.бейт:
غره اولمه حسنه خوبلغک ایامی تیز کچر عاشقلر آهن آلمه کرکسه سکا سنی

بو جهانه کلمیوب معدوم اولیدم کاشکے
کچدے عمرم روزکارک شدّتیله هرزمان
بن بوجاندن آه ازل محروم اولیدم کاشکے
قلّتیله ذلّتیله اوکلوب هر بابده
صکره عزّ وناز یله مخدوم اولیدم کاشکے
بلبل اولوب کاری[1] دلده هردم افغان اولمدن
خوبدے ویرانه لرده بوم اولیدم کاشکے
متّصل غم خانه سنده جان عذابیله کچر
ارمییدم بوکونه محروم اولیدم کاشکے
بونجه معلوماتیله مشهور اولنجه عالمه
دورلو مجهولاتیله مذموم اولیدم کاشکے
سشمدکی خلقک قتنده ترک لکدر اعتبار
کشلو ترخانه لرنده ثوم اولیدم کاشکے
قنده سه نا اهله ویررمش مراد نی فلک
مهری بنده جهل ایله معلوم اولیدم کاشکے

186

بوخسته کوکل[2] دردنه درمان یتشدے CH,696 CA,716
ویرانه کوکل تختنه[3] سلطان یتشدے
زین ایتمکه جان کلشنن المنّة لله
اول رخلری کل صچلری ریحان یتشدے

---

[1] Л,69a,6 کاری оп. [2] CH,696,13 и CA,716,7 دلک
[3] Л и СУ,69a,12 تحتنه

نازنینلر خوبلر و محبوبلر و مرغوبلر
روی عالمده همان قطع اولمدی مرغوبلر
بنده سندن واز کلدم واز کلدم وارهی
بی وفا محبوبلره ریش خنده عاشقلرکرک
صادق القول اولنه یار وموافقلرکرک
کرچکی ترک ایت یوری سکا منافقلرکرک
بنده سندن واز کلدم واز کلدم وارهی
مصر دلده یوسف جاندن[1] عزیز اتدم سنی
جورایله پیر ایلدک آخر زلیخا وش بنی
یار ایدنمک یوغمشز بلدمکه هرحلف اوغلنی
بنده سندن واز کلدم واز کلدم وارهی
یوزوکی کوردمکه کرچیکم ویرورم جانی بن
سندخی خوبلرده بر عاشق پرست ایدک ایکن
کوردکجه بهنی اغماض ایدوب ایرقلنمه سن
بنده سندن واز کلدم واز کلدم وارهی
کرچه عشقک نارنه دوشلدن ایتدم خیلی آه
دود آهم آخر ایتدی کون جمالوکی سیاه
سن کدای خوب اولدک مهری عشقه پادشاه 69a
بنده سندن واز کلدم واز کلدم وارهی

185

بن نه[2] رسم کون ایله مرسوم اولیدم کاشکی

---

[1] Л,68б,13 جانده [2] Л,69a,3 نه оп.

کیجه کوندز بثنی سرو صلار کلشنده
مکر اولمش او دخی اول قدّ رعنا دلوسی
اول مهک مهری جهان خلقی ده دیوانه سدر
سن سنی صنمه همان دنیه ده تنها دلوسی

183

بر ایو کوزللر کوزلی کوکلمی الدی
کوز کوره بنم باشمی غوغالره صلدی
قوردوردی همان کوز لرینه قشلری یاین 886
کرپکلری اوقلارن آتوب بغرمی دلدی
اولدرمسه کوجیله بنی باری ایکنده
دردینه دوشلدن برو باکه آولن اولدی
جانومی بنم سوکسی اودلاره یقلدن
آهم توتنی یرلره و کوکلره طولدی
کوکلم آللی اول بکا ایتدوکلرنی واه
دوستلر اشدوب اغلدی دشمن قچی کلدی
ای مهری سکا یار جفا اتسه عجبمی
کوجینی چکر دنیه ده انجق سنی بولدی

184

بزدن اولدکسه رقیبک سوزله بیزارمی
کوجیله کوکچک لک اولمز نیلیه لم وار می
اکسوک اولمز بوجهاندر عاشقه بریارمی
بنده سندن وازکلدم وازکلدم وار می
بولنورمی بوجهانده تازه تازه خوبلر

مهری دل خسته دن ای دوست چورمه یوزکی
کل اونتمه صنما اسکی وفادارلغی

181

اغیارله یار اولدی و جانان یوله[1] کتدی
تن بوندہ قلوب روح روانم بله کتدی
غم خانه لرنده بنه بن آغلیو قلدم
رحم ایتمدی دل خسته سنه اوکله کتدی
کویکده حبیبم شو قدر اغلمشم کیم
قنلو کوزمک یاشی آیله عالم سیله کتدی
آغلک کلوک اول عاشقی ای حال بلنلو
جانانی حبیبی آنک ایرق ایله کتدی
ای طالعی یوق مهری همان ایله تحمل
انجه بو هوالرده آمه کک ییله کتدی

182

اولدی دل بلبلی بوکل رخ زیبا دلوسی
بیک اولا بنجلین عاشوق شیدا دلوسی
دوشدی صحرایه یلردرد ایله مجنون کوکل
اوله لیدن برو اول صحلری لیلا دلوسی
کرچه چوق او صنمک عشقنک آشفته لری
اولمیه بنجلین بر دخی رسوا دلوسی

---

[1] Л,68a,5 بویله

قوزلغی قصّه سن اوقی جمالی مصحفنی
کوترمک استرسک جان ودل ضلالتنی
میسّر اوله کورمسی حبیبمی[1] برکون
جفاسی ترکیله جورنک نهایتنی
بنی اوش اوشیله اکلر[2] رقیبی بوسه ایله
آکا عنایتنی کور بکا نزاکتنی
کیشییه ظلم بکم پادشاهی ایلیجک
کمک قیوسنه وادسه[3] ایدر شکایتنی
جفالرک غمیله جورکک رساله سنی
اوقیمین نه بلور مهربنک حکایتنی

180

CH,726 CA,74a
اتمدی وصلی[4] متاعینه او جان یارلغی
دل ویروب ایلمشوز کرچه خوید یارلغی
نچون ای دوست بوافغانمه کوش ایلمدک
بلبلک خوشمی کلور یوخسه کله زارلغی
68a
بلبل آغلر کل ایچون خارمیانینی قوجر
ویرمه سون کمسنه لره دنیه ده ناچارلغی
یوزنه[5] کلدوکیچون ششلره صنجر کلی خار
نیده لم اول خو قومز قنده سه اغیارلغی

---

[1] CH,736,7 и CA,756,1 حبیبمک [2] CH,736,8 انکلدر [3] CH,736,9 یوزیمه CA,74a,11 [4] CH,726,2 جان [5] CH,726,5 и CA,756,3 واروب

نیجه آغلیه‌سن خارو جفاسیله ای دل
بوّ غنچه‌لرک حسننه کل کیبی کل ایمدے
87б کل وقت صفادور بهارک کونیدر[1]
ای دل دمیدر سن دخی شوقیله طول ایمدے
شول دکلو فغان ایلمشم کللره قرشو
بلبللرک اویخوسی اوچوب جمله اویندے
یوز سورمک ایچون پاینه هر سرو روانک
کوزم یشی جیحون روان باغی طولندے
کچمشکه حیف مهری اما سیّه ده عمرک
قسطنطنده ماقلسک کیتمه قَلْ ایمدے

179

CH,73б CA,75a اکرچه یازه‌مدم[2] حسنکک[3] کتابتنی
ولیک چوق اوقمشم[4] جمالک آیتنی
بکا مفسّری عشقک ازلده بلدوردی
لبک عبارتنی کور حقک هدایتنی
اکرچه مشکلدے لیک جانده حفظ ایتدم
صچک مسائلیله یوزک خواصتنی
جمالک آدنه خطبه اوقور کوکل[5] هر دم
کم ایتدی امدی جهانده بونک خطابتنی

---

[1] Чтение дано по В.Д.Смирнову (Образцовые произведения османской литературы, СПб, 1901, стр.221); Л и СУ,87б,1 کوزنی در [2] CH,73б,2 и CA,75a,9 یازمدم [3] CH,73б,2 خطنک CA,75a,9 خطکک [4] CH,73б,2 آقمیشم CA,75a,9 اقمیشم [5] Л,87б,9 کل

CH,676 CA,696 ینه دل دوشدے بوکون برکوزی آمو الکه
که کونش کورسه یوزن کیره سحابه الکه
کلسه اول یار نولا کلبهٔ اخرانمزه
یوزم اوستینه قدم بصمغه بوکولکلکه
نولا اول روح روانم قوسه احسانلرایدوب
خاکپایینه یوزم سورمکه برکرّه لکه
قهر اغیاریله[1] بیچوق سکوکه ارمشدے
جور یاریله بوکز کچدے سوکلدن الکه
یاری یانمده کوروب خشمله چون بقدے رقیب
اول چپل شکلنی دوندردی همان سرکه لکه
ره عشقکدهٔ عمر کچدے ملازملغیله
یه کل اولدر یه قبول ایله بنی بنده لکه
بوجهاندر دم اولا مهریه رحم ایلیه یار
دخی یر[2] قلمیه اغیار سکا دِلْکِلِکَهْ

حرف الیاء

178

اشجار ینه دورلو شکوفیله طوننده
عیش ایلیلم کوشهٔ کلشنده کل ایمدی
سودا بلوروب بشده نولا دلده دلورسه
پس وقت بهار ایردی وانهار بولندی

---

[1] Л,67a,10 اغیار оп. [2] Л,67a,14 یر оп.

بلبل کبی فوربان اولیں خار جفاده
سن رخلرے کل صورتی کلزار کیدرسه
عهد ینه وفا قلمدے اول یار ندیم آه
قانلر بوده بن دردله سربار کیدرسه
قویدم بن الومیله بنم باشمه خاکی
بغرومه بصاین طشی ناچار کیدرسه
ترک ایله سنی ترک ایدنی سن دخی مهری
اغیاده قویوب سنی اوبی عار کیدرسه

176 67a
CH,636
CA,656

ینه دل دوشدے بوکون بر یوزی[1] مه پاره سنه
لطف ایدوب رحم ایده می عاشقی بیچاره سنه
عجبا لعل لبندن ینه امسم قله می
یورکمده کورونن غمزه لری یاره سنه
یاری بن همدم ایدردم بکا الّا ندین[2]
مدّعی کرمسه کر ایکموزک آره سنه
عشقی راهنده بولور[3] می دل وجان ترک ادجی
بر بنم کیبی جهان ایچره دخی آره سنه
نه قدر جور ادرسک صنما ترک اتمز
مهری مهروکی سنک تامکر اول واره سنه[4]

---

[1] Л,67а,1 доб. کل [2] CH,636,4 и CA,656,6 ندیم
[3] CH,636,5 и CA,656,7 قلور [4] CH,636,6 آره سنه

عنزه کک جانومه بک بک زخم قلدوغن شها
حضرت حق قاتنه واریجق انکار اولمیه
همّت وجودک خیالمدن نه طک اولماسه دور
لطف واحسانک اومر بربن کنهکار[1] اولمیه
دوستم جمع اتلر عالمده بی طالعلری
بردخی مهری کبی بختی سیهکار اولمیه

174

CH,666 CA,68a
همدم اولماسون الهی آه وافغان کمسیه
محرم اولماسون جهانده زار وگریان کمسیه
دور حسنکده[2] بوگون سایکده خوش گور عاشقی
باقی قلمز دوستم بلکم بو دوران کمسیه
تیغ قهریله دلرچون شرحه شرحه سینمی
برنظر قلسه گوزی اوجیله جانان کمسیه
قورقرم اغیار برگون یارگویندن بنی
سوزدره جنّتدن اویماسون بوشیطان کمسیه
مهرمی[3] ترک ایلمش مهری دیمش سن دوستم
اتمه کل بالله ناحق پیره[4] بهتان کمسیه

175

یاربّ نوله حالم بنم اول یار کیدرسه
حسرتله قلم نیچیه دک زار کیدرسه

---

[1] Л,666,3 کنهار [2] CH,666,3 и CA,686,1 حسنکده
[3] CH,666,6 и CA,686,4 مهری [4] CH,666,7 и CA,686,5 ناحق پره بالله

قنی اول عیش و عشرت قنی اول چنگ و رباب
آه هر دمده سلام اولسون او دورانمزه
کورمدم بر دخی یاران یوزنی آه اکر
اریشه برکون اجل دستی کریبانمزه
کارمز اتدی فلک بلبل وش زار و فغان
حسرت ایده لی برنی بو کل خندانمزه
نه کناه اتدک اوله چرخ ستمکاره عجب
که بزی دور ایدر اول دائما جانانمزه
اکلرید بولرک لطفی غریب کوکلمزی
شمدی کم ویره صفا بو دل ویرانمزه
صلدی کفّار ایلنه الله یارانلر مز[1]
نیلدی بو فلکی کور که مسلمانمزه
مهری کر عمر وفا ایلریسه کسمه امید
کله لر صغلغ ایله برکون اولا یانمزه
اونو دورلرسه بزی دوستلر اونتسون ندلم
هله بز طوره لم اخلاصله ایمانمزه

173

وار مدر عالمده بر دلبر جفاکار اولمیه
حیلهٔ جور و ستمکاریله مکّار اولمیه
قنده اولورسنبللرن ماه اوزره طاغتدقده دوست 866
زلفنک برقیلنه یوز بیک دلفکار اولمیه

[1] Л,66a,13 یارالومز

دعادرکلام ساکه مهرک
که درکاهک آکا سعد اولدی هرکاه

171

کعبه یوزنده نوری کورب دیدی احمد
مُزدوکه ویره لم صلوای محمّد
اتدی حریم کوینی عشاق دل مقام
باب سلام اولدی اشیکی موحّد
استر کوکل که کوینی هر دم طواف ایده
دیداره آرر مجاور اولنلرچومکّد
مروه حقی صفاسن آنک اول بلور همان 66a
عشقی یولنده صدقله قربان جان ایده
احرام اتدم اکنمه عشقی لباسنی
یتر جهانده جبّه ده جنّتده حلّه ده
دل تشنه سینه زمزم لعلن اردمسه
خار جفاده اولمشدم بن بریّه ده
مهری سوره لی یوزن ایشکوکه دوستم
قلمادی میلی داخی جنانن مخلّده

172

نه جفالایلدی کور چرخ بزم جانمزه
حسرت اتدی بزی هر سوکلو یارانمزه
روزکارک بز اومردق که وفاسن کوره وز
وارد غنجه او بزم دیش بلهدی قانمزه

Л,66a,2 جبّه

چکمشوز یوز بیک جفاسن هرجهتدن[1] کرچه آه
اتدے بر دم وفا بو خوب و رعنالر بزه
دوشمشوز آهوکوزک سوداسنه مجنون وش
مسکن اولمشدر قمو بوکوه وصحرالر بزه
پاره قلسه اتلرک جانا رقیب کافری
اولمزیدی داخی بر وجهیله غوغالر بزه[2]
چاره سی صبر ایلمکدر مهری قتّام ازل
بویله یزمش چونکه مروجهیله انشالر بزه

170

[غزلست که نقطه ندارد[3]]

کوکل وردم سکا اولمادک اکاه
ادرسم طلمدر هردمده صدآه
اولور دردکله دل آواره هردم
دلارامم کله کور حالی گه کآه
مکدّر حالمه اولماسه رحمک
اولورم سودکم دردکله والله
طلودر دود آهمله سمالر
ادهرم آه هر دم هرسحر کآه
کوکللهٔ[4] مهرکه کم ورمسه دل
اولرسه طلمدر راهکده کمرآه

---

[1] Л,65б,2 جهتیندن
[2] В Л бейт вписан на полях.
[3] Л,65б,6 غزل بی نقطه شیرین
[4] Л,65б,11 کوکلکه

رقیبی یاد ادرلطفیله هردم بزی اکمز وفادن الله الله
دل وجان الده بلمم داخی نه استر او شاهم بن کدادن الله الله
یه واصل ایت دلبره یالطفایت اولدر بنی قورتار بلادن الله الله
دعانینه کلوبدر جان مهری داخی اولمز جفادن الله الله

168

CH,65б
CA,67б

کوکل ویره لی سن نامهربانه
ترحم قلمدک بر دمده جانه
اوللدن عشقک ایله جان بولداش
انیسم غم اولبدر غصه خانه
ایاغن اوپمکه سن سرونازک
کزومک یاشی اولشدر روانه
رقیبه لعل نابک صون قوعاشق
حکر قانینی ایچسون[1] قانه قانه
ایچورر چرخ النذن عادتیدر
کمه شربت کمه زهری زمانه
دوشلدن عشقک نازینه مهری
وجودن محو قلدی یانه یانه

169

65б
CH,65a
CA,67a

کور نه یوز کوسترردی بو زلف سمنسالربزه
قودی بیک درد وغم[2] هجریله سودالربزه[3]

---

[1] CH,65б,8 آچسون [2] CH,65a,1 الم [3] CH,65a,2 и CA,67a,3 доб.бейт:
خرّم اولسون هرقدم باصد قچه صحرالرسزه
خانهٔ غمده یتر بوآهله والربزه

خدّک کبی کل بتمدی بر باغ جناندہ[1]
لعلک کبی یوق لعل بدخشانلر ایچندہ
عشّاقلرک جمع ایدجک دفترعشقه
اوّل یازلسن مهری آوله دیوانلر ایچندہ

166

CH,64a CA,66a قل نصحت دوستم چشموکه[2] الله عشقنه
بی کنه قان اتمه‌سون می می دی بالله عشقنه
اول جفا خو یارمه یاربّ سن انصاف ویر
عاشق و صادق قدملرایتدوکی آه عشقنه
مصر حسنک یوسف دل تشنه در بر جرعه صون
لعلک آبندن زنخدانکدکی چاه عشقنه
قلمشم هجرک مغیلانندہ[3] یول ویر عاشقه
کعبهٔ وصلوکه وارن دوستم راه عشقنه
65a دلبرا چون هر کدایه آستانکدر سند
سورمه قاپوکدن بنی بوعالی درکاه عشقنه
مهربی جورکله جانا آخر اولدرسک کرک
بادی تیز اولدرجفادن قورتر[4] الله عشقنه

167

کوکل کچمز هوادن الله الله اوصنمز دلربادن الله الله
دون وکون دلبرک کوینه واردم کچلمز مبتلادن الله الله
یوزلر خوبلر بیکانه لرله قچرلر آشنادن الله الله

---

[1] CH,656,1 جهانده [2] CH,64a,11 چشمنه [3] CH,646,1 и CA,666,2 مغیلانیده [4] Л,65a,3 قورتر

روزکارک اَلَمیله نچه بر اَغْلَیَه وُز
روزکار اِلّتَه کناره بُولَوُز همدمیده

646 اچالم عشق هواسیله بودل یلکنی.
چکلم لنکر هجرانی قویالم غمیده
عاشقه درلر ایدے صبر کرک یاخود سفر
بوکلام حقّی بودر کرچک ایمش آدمیده
اتدے کرچه که فلک مهرے وطندن سنی دور
غربتک خوشچه یمش خیلی دله عالمیده
دل مجروحکه غم چکمه که برکون دم اولا
بولا سن غربت الندہ اکا سن مرهمیده

165

CH,65a CA,67a قدّک کبی یوق سرو خرامانلر ایچنده
خدّک کبی یوق برک کلستانلر ایچنده
کتورمیه سن ماه کبی روی جهانده[1]
بیک ییل که فلک دوراید دورانلر ایچنده
کوردی چو کوزم قامتی دلجو یکی جانا
المنّة لله بینه بوستانلر ایچنده
چون حقّه دهانک صنما قلسه تبسّم
روشن کورنور لؤلؤے مرجانلر ایچنده
لعلک نوله کر تشنه لره ویرسه حیاتی
بیک درلو نهان چشمهٔ حیوانلر ایچنده

---

[1] CH,65a,10 и CA,67a,10 جهانده

شمع رخسارینه جانانک یوری پروانه وش
سن ای مهری جان ویروب هر دمبدم یان اوستنه

163

CH,656 CA,676 غم کجه سنده کچدے کونم آه و واحله
بر دم مصاحب اولمه دم اول یوزے[1] ماحله
جرمم ندر قتلکده سنک برکون ای فلک
کم همسر اتمدک بنی زلفی سیاحله
هجرک غمنده دل نه چکر شمدے دوستم
بر بن بلورم آنجوق آنی بر الهله
سن بی وفا فراقله جان ایردی حلقومه
جانا یولکده چقسه کرک برکون آهله
صوفی قتکده خوبلری سومک گناه ایسه
سن فارغ اول قوبن ینایین اول گناهله
هی غافل اولمه غمزه لرندن کوزللرک
بیک شیخی یولدن ایلده لر[2] بر نگاهله
مهری نجاتی شعرنه دیرسن نظیره لیک
سن بر گدا و مفلس او بر پادشاهله

164

غمی دریایه صالوب خرّم اولالم کمیده
باقی قلمز چو جهان خوش کوره لم بو دمیده
نوله چکدیسه کوزم یشلری دریایه بنی
غرقه ویرمشدے کوزم زو رقن اوّل نمیده

---

[1] CH,65[illegible],13 نوری [2] CH,66a,5 и CA,68a,3 ایلدیلر

قنلو یشم ایردکچه روا نلرایدوبن آه
چاک ایتدکم ای دوست کریبانی اونتمه
دلبرلر ایله سن کله کزدکچه[1] حبیبم
هجرکده اولان دیده سی کریانی اونتمه
لطفکله عمارت قلجون مدّعی کو کلن
جورکله یقلمش دل ویرانی اونتمه
قلد وقچه حائل قولنی بوینکه اغیار
زلفک کیبی بن کوکلی پریشانی اونتمه
بر کرّه قدم بصمغه جانا یوزم اوزره
عهد انتمش ایدک کل بروپیمانی اونتمه
بیک یل که فلک دورایده عاشق سکاجانا
کتورمیه بر مهری کبی آنی اونتمه

64a شویله دتر جان ودل هر لحظه جانان اوستنه
نیته کم پروانه دتر شمع تابان اوستنه
دردله جان بلبلی بالله نجه جان ویرمسون
بر صحی سنبل یوزی کل برک خندان اوستنه
زاهدک اغماض عین ایتدوکی محبوبکورور
بل شوکا بکزر بوخرکاوینده اوردغان اوستنه
قاضی ومفتی مدرّس زاهد وپیروجوان
قنغسی جان ویرمدی محبوب اوغلان اوستنه

---

[1] Л,636,13 کردکچه

چون الدوک الوکه یقمی حالمه بوتکیم
درلر کوزک آشده آولسون اولورکن الک اشده
ای غمزه جکردن کید جک جان بله کتمش 636
بالله بو مهربیه کتور آنی کلشته

160

سودکی کوکلم بنه بر خوب لقایی یکله
چاره می وار که بنم کوزم وکوکلم یکله
آلده دی خالی کوکل مرغنی بر دانه ایله
دام زلفینه کوکل دوشدمی کتردک یکله
آغلرم یاشم یرنه قان دوکلور چشمدن
یار رحم ایلیوبن[1] سلمدی برکون یکله
دوشلی عشقی هواسینه آنک لیل ونهار
کچدی کوینده کونم دردله آه اتمکله
نی کبی تیغی جفاسیله دلندی جکرم
امدی دل سنده فغان ایله دروندن ایکله
بولمدق یار وفادار بهی یار دریغ
جانمز چقدی وفاسز کوزه لی سومکله
برنفس مهری وجودکدن اراغ اولمدی غم
خوبلرک جوری مکرکیم بله یوغرلدی کله

161

سن قلمدوغک دردمه درمانی اونتمه
بن حسرت ایله ویردکم اول جانی اونتمه

---

[1] Л,636,5 ایلیوب بن

مهری دل خستهٔ اولدردی غمک سن صاغ اول
سودکم وار سکا شمدن کرو درمانکده

158

CH,63a
CA,65a
دوستم خسته دلی هجرک اودی نیجه یقه
الده عشقک النه یاقمی حالومه بقه
عار و ناموسی یولکده بیله ویرمشدی کوکل
شمدی غرق ایتدی کوزم یاشی سنی[1] آقه آقه
مدّعی کرچه بزم آره مزه کردی ولی
بنه بکزر که آولعین چتلدی سزدر طرقه[2]
آستانکدن آنی سورمک ایله کتمدی آه
کتوره برکون اولا بز قویه لم آنی حقه
یوزکی کورمسه چقسون نیدوم ایکی[3] کوزم
کندوزن کونشه تاکم کجه بدر آیه بقه
بوکه طشی چتلر ای مهری نه تحمّل دمیدر
غیریی یار ایده یارک سنی کوزدن بوقه

159

دیدم یوزکی کورمدم اوّلکی کورشته
برقع کوتورب آچدی یوزن دیدی کور اشته
که شانه ده در زلفک وکه فکری دلمده
القصّه بو مسکینی قودک دلده و دشده
کوز کوردی کوکل بلد یکه بن کشتهٔ عشقم
کمسه بکه رحم ایتمدی بیلشده کور اشده

---

[1] CH,63a,8 и CA,65a,10 آنی
[2] CH,63a,9 и CA,65a,11 درقه
[3] CH,63a,11 آنی
CA,65б,1 اکی

ایچه لم لعل شرابندن او کل چهره لرک
مدّعینک یوره کن طولدره لم قانلره
یاشم ارماغی کنارن طولنوب هردمده
صالنوب سیر ایده لم سرو خرامانلره
یاقه لم جان وکوکل مرمله تن مجمرنی
صبحه دک عیش ایده لم شمع شبستانلره
اولدی صحن چمنک کوشه لری باغ بهشت
بزم خاص ایلیه لم کل بروغلمانلره
عمر بر آنده کچردور کل ایّامی دخی
باقی قلمز بو زمان باری کچورآنلره
مهری همدم اوله کور عمر طویل ستریسک
زلفی سنبل کوزی نرکس خطی ریحانلره

157

63a
CH,66a
CA,68a
دوستم کچمدی برکون سوزمز یانکده
باکه ایتد وکلرکی بوله سن ایمانکده
ها بوکون جور و جفا کیله بنی اولدوره سن
یارین آلوم اولوره هله کریبانکده
سن حکر زخمنه هردمده طوروب اک نمکی
بن دیم قومیه حقّی وارسه یانکده[2]
یوزمه باقمه رقیبک سوزیله قو بنی
اوله بم چکمییم منّتنی آنوکده[3]

---

[1] Л,62б,15 بر [2] CA,68a,8 نانوکده СУ,63a,3 نانکده

[3] В Л и СУ вм. бейта лакуна.

قپوکده یکدرد کیمک عبا و شالی برلحظه
بوکون قورقتمه سن ناصح جحیمک ارقه نارندن 626
کرم قل باشم آغزتمه قو قیل و قالی برلحظه
جمالک مصحفن عرض ایت بکم کیم سعد اکبردد
آچلسون[1] مهری بد بختک مبارک فالی برلحظه

155

جان ویر غمله کر دیرسک باشم اوستنه CH,64a CA,66a
تسلیم جان ایدم صنما باشم اوستنه
سهم بلا که سینمی قلسم سپر نولا
روز ازلده یزدی چو حق قاشم اوستنه
میکون لبک خیالیله روز و شب مدام
بغرم قنینی نوش ایده رم آشم اوستنه
جانانه جان وروب غمله اولدوغم هلاک
داغ دلمله یازک آنی طاشم اوستنه
قدّک خیالی دیدهٔ مهریده دوستم
بر سرودر که طوتدیغ وطن باشم[2] اوستنه

156

چونکه زین اولدی جهان باغی کلستانلرله
کل ای دل سیر ایده لم بز دخی جانانلرله
کوتروب پردهٔ عشّاقی سر آغاز ایده لم
بلبل مات ایده لم ناله و افغانلرله

---

[1] Л,626,3 اچلنسون [2] CH,64a,9 باشم

153

بوکیجه برقصر عالی ایچره بر شهباز ایله
عشرت اندوک صبحه دک مه تابه قوشوسازایله
زهره چنکن چاله چرخ ایچره یره چار پاره سن
هر قچن اول ماه رولر ایرلدی آواز ایله
قامتم چنک ایلیوب دوزدی نواده راستی
چکدی ته نم قل قلوب عشاقی خوش شه نازایله
اول سلیمان زمانک مجلس خاصنده خوش
زلفی عنبر خوب رولر خدمت ایدر نازایله
کوردم اول قصر معلق کیم یاپلمش بی نظیر
کوک یوزنده صندم اوچردی هما پروازایله
حمد لله اکدی بوکن صحبت ایتدک مهربا
بوکیجه برقصر عالی ایچره بر شهباز ایله

154

تماشا ایدهلی چشمم اوخدّ و خالی برلحظه
خیالی دیده و دلدن دکلدر خالی برلحظه
دهانک جانم و زلفک بنم عمر درازمدر
اولودم آه کورمزسم اومیم و دالی برلحظه
جفا خارنده بلبل وش کوکل فریاد ایدر هردم
جمالک کلشن کوستر خوش اولسون حالی برلحظه
ره عشقکده عشاقک نظر قل حالنه جانا
نه حالیله کچرسن سزکوره احوالی برلحظه
جنان ایچنده هر دایم حبیبم حلّه کیشدر

اولور بو خوبلغک لابد زوالی یاقن الدنمه
کور درسک کوندہ بیک کرّہ آنک اخلاقن الدنمه
یوزوکه کولسه برقچ کون نجاتی صاقن الدنمه
کد کرچکلر اینمهادی بو دنیانک یلا نینه

152

CH,64б
CA,66б
بوحسن و بوملاحت و بوخلق و خویله
قلدک جهان دماغنی تازه بو بوی آیله
جانا بوجانی سدره قدّک منتهاسنه
تسلیم چوقدن ایلمشوز یوزی صویله
دل هرنه دکلو چکسه غمکدن بلا سنک
دوندرمز اول یوزنی اکر پوستی صویله
62a زلفک غمینی دست[1] ازل یزدی باشمه[2]
صنما که تا اولنجه بو یازوی بوزیله[3]
دولت هماسی اولمشکن اسمکای پری
پرواز اوروب ندنکه اوچه سن شمدی تویله
همدم[4] ایدنمه کندوکه[5] اغیاری سودکیم
سن مه صفتلو یودمه سون زنکی رویله
زنجیر طوتمزدی بو دیوانه مهریی
بند[6] آیتدی بند زلفک آنی شمدی[7] مویله

---

[1] Л,62a,1 دوست [2] CH,64б,9 и CA,66б,9 باشنه [3] Там же یویله
[4] CH,64б,11 и CA,66б,11 همراه [5] Л,62a,3 کندومه
[6] CH,64б,12 и CA,66б,12 بنده [7] CH,64б,12 شمدی оп.

یوزک انواری شوقندن اولبدر زینتی شمعک
که هر دم ناری نور اتمک اولور ماهیتی شمعک
دلی کسلمک اولمشدر آنکچون عادتی شمعک 616
یوزوکه بکزرم درمش عجبدر حالتی شمعک
باش اورتایه قویوب سویلرنه کم کلسه زبانینه
چوکوردی نار هجرکده بنی یقدوغکی ای جان
اوزی کویند داغ[1] اوردی اوزینه لاله نعمان
کوروب اغیاری یانکده کوله رم ظاهرا هر آن
ینارم بزم شوقکده کورزم اغلر کوکل خندان
همان اول شمعه دوندم کیم کولر دائم[2] زیانینه
دوشنمش باغ حسنکده رخک اوزره کل اوراقک
دماغن عنبرین بویی معطر قلدی آفاقک
سورر یوزینه کوزینه رقیبک ساعد وساقک
الور دلداری یانینه سوکر اردنجه عشاقک
اوکونسون دوشمن اوکونسون اکر قالورسه یانینه
لطافت کلستانده بکم خدّکدرر تر کل
اولبدر برک کل اوستنده خالک دانهٔ فلفل
قچن بو یوز قواسیله صچوکه اویکنور سنبل
کلک بو عارضی رنکین کوروب الدنمه ای بلبل
که نیچه اول سنک کیبی غریبک کردی قانینه
کوروب برخوب وزیبایی ای مهری صاقن الدنمه

---

[1] Л,616,3 با داغ

[2] Л,616,5 هر

کل رخلریدہ خندہ شہلردی بو کہ بندہ
شفتالوسی تورفندہ مرغوب ایدہ وقتندہ
ابروسی کمان ایدہ صیدایتدکی جان ایدہ
برغنچہ دہان ایدہ مطلوب ایدہ وقتندہ
جانلردی بوکہ قربان[1] بقمزدی یوزہ برآن
عاشقلری ہب قربان آسٹوب ایدہ وقتندہ
شمدہ خطنی مہری کوردکچہ خدندہ دیر
بو یار جفاکارم محبوب ایدہ وقتندہ

151

[تخمیس مرغوب]

بوکون بر حُسنُ شاہینک یوز اوردم آستانینہ
ارشدی عندلیبی دل جمالی کلستانینہ
صفالر ویردی عشاقک ینہ روح روانینہ
کتورمش عنبرین خالن ہمایون زلفی یانینہ
نجہ شہباز درکورکیم بک التر آشیانینہ
یوری بزمی خرابات ایکن طعن ایلمہ زاہد
سن اوزوکی قیر خلقک کناہن اغلمہ زاہد
کناہی کہسنک سندن صورلمز سویلمہ زاہد
شراب لعل دلبردن بنی منع ایلمہ زاہد
بسکا نہ ہرکشی ہر نہ ایدرسہ کندو جانینہ

---

[1] CY,61a,8 فرمان

149

برخوش غزل دیدم ینه بن خطّ احمده
جان صفحه سنده ایلدم آنی مسوّده
بیل کیبی یللریله هواسنده یلمشم
اولدوم اسیر آخر او زلف مجعّده

چوقدر جهانده جور وجفا سیله مبتذل
بولنمیه بنم کبی برداخی غمزده
کویکده کوزلرم یشی اول دکلو اقدیکیم
غرق اولدی هر حرملری درّ و زبرجده
قانون عشق قامتمی ایلمشدی چنک
نای ایتدی جسمی دخی اکلده اکلده
غمزه‌سی جانمی چکه شور چشمی کوکلمی
اکسیک دکل چو مستلر اراسنده عربده
61a دانا اودر که خوبلره زاهد کوکل ویره
نادان اودر که سومدی محبوبی دنیده
کمسه جهانده مدّعیه بویین اکمه‌سون
محتاج ایتمه مهربنی یاربّ مخنّده
کویا سپرده آینه‌لردر ضیا ویرر
تیر خدنک غمزه‌سی پیکانی سینده

150

بو یار جفاکارم محبوب ایدی وقتنده
بو کوزلری مکّارم[1] خوش خوب ایدی وقتنده

---

[1] Л,61a,5 مکارّه

605 کرچه که مژک خنجر ایله سینمی دلدی
دل دخی سنکدر دلربیسک مه[1] آل اشته
ترک ایلدم ای یار سنک عاری بولکده[2]
رسوای جهانم بوکون عشقکله بل اشته[3]
کویکده کدا اوللی ای شاه جهانم
میل ایلمزم ذرّه جه فردوس بهشته
دلبر دیدی بر بوسه ویرم جان ویررسک
مهری دیدی برجانه نه منّت مه آل اشته

148

CH,67a CA,69a بن اومردم کله بر زلفی پریشان بوکیجه
شمع رخسارنه پروانه قلم جان بوکیجه
ناکهان کردی آیچرو برنچه بدرک دیدم
بوندمی صلدی سلیمان دیو یکسان بوکیجه
بر بولک آصله سی[4] کلدی برارایه بودم
قنده بولنه عجب بونلره اورغان بوکیجه
کمی کلدی کمی کوردی کمی ساقط بولدی
کمره قلدی مصاحب بزی دوران بوکیجه
شب یلدا کیجه سی مهریه کورنتدی فلک
کورمز ایدی کتوروب ایلدی مهمان بوکیجه

---

[1] CH,63a,2 مه оп. [2] CA,65a,5 عشقکده
[3] В CH бейт оп. [4] CH,67a,12 и CA,69a,9 آصمالولر

اره مزدن شکر الله که اکسلدی رقیب
هله سروقتمزه[1] ارمدی هجران بوکیجه
کعبهٔ حسننی چونکم بزه ایتدر دیطواف
ایلدم بیک دللِه جانمی قربان بوکیجه
ماه ذی الحجه نک اون بش کجه سی خوش شب ایدی
که آیلدی یاریله مهری بله سیران بوکیجه

146

CH,66б
CA,68б
بر طبیب اولدی بزو ملدینه همدم بوکیجه
دل بیمار ومزه ایلدی امسم بوکیجه
یاره لنمشدی حکر غمزه سی پیکانلریله
لعلی وردی[2] ینه اول یاره یه مرهم بوکیجه
روزکارک اَلِمن حیکمشدک خیلی زمان
حمد لله بزی یار ایلدی بی غم بوکیجه
مجلسنده صنمک راحت اولوب صبحه دکین[3]
بیک صفا ییله کچلدی هله بر دم بوکیجه
فرصت ال ویرمشکن بوسه کنارایت یاری[4]
دائما کرمزای مهری اله بو دم بوکیجه

147

CH,63a
CA,65a
بلسمکه پریمیسن[5] ای جان یوخسه فرشته
بیک جان ایله سودم سنی بر کرّه کورشته

---

[1] Л,60a,7 بروقتمزده [2] Л и СУ,60a,12 اوردی [3] CH,66б,12 قدر
[4] CH,66б,12 باری [5] CH,63a,1 и CA,65a,3 ملک میسن

بر دلربا وحسن الینک شاهی لطف ایدوب
اولمشدی بن کداسنه مهمان کچن کجه
دلبرخیالی شوقی ایله یاندی صبحه دک
برآیغ اوزره شمع شبستان کچن کجه
زین اتمشیدی مجلسی حسنی لطافتی
اول خطّ وخال وزلف پریشان کچن کجه
برغنچه لعل شوقنه مستانه کرم اولوب
چاک اتمشیدی مهری کریبان کچن کجه

145

60a ایلدک یاریله صحرالری سیران بوکجه
واجب اولدی بکا شکرانه ویرم جان بوکیجه
دولت آتینه سوار اولمشدق برنجه یار
بزوم اولمیشدی باشدن بشه میدان بوکیجه[1]
تیغ قهریله رقیبک ایکی چلدق[2] باشن
آلوُمزدیدی بلی طوپله چوکان بوکیجه
ظاهر ایتدی رخنی زلفی سحابن کوتروب
یارلوت اتدی بزوملهٔ مه تابان بوکیجه
مست ایدم عشقی میندن دخی پرباده صنوب
جرعهٔ لعلی بنی ایلدی حیران بوکیجه
مدّعی یارمی منع ایتمکه جهد ایتدی ولی
آزدُوریمادی نه دیرسن آنی شیطان بوکیجه[3]

---

[1] Л,60a,2 كيجه оп. [2] Л,60a,3 چلدى [3] Л,60a,6 كيجه оп.

حرف الهاء

143

CH,63б
CA,65б

آتش غمده کباب اولدے جگر دونه دونه
کوکلره چقدی دخانمله شرر دونه دونه
جان فراقکله فتیل اولدے کوکل خانه سنه
تن خیالکله فنر اولدے بیز دونه دونه
خاکپایوکه یوزن سورمکیچون شمس وقمر
سر کویوکه کلور شام و سحر دونه دونه
قشوکه بکزمکیچون سنک ای زهره جبین[1]
کندوزن طوتدے هلال اتدے قمر دونه دونه
جان جانبازنی کور لعلکه ایرشمک ایچون
ریسمان سر زلفکدن اینر دونه دونه
دوشلی شوقی خیالی لبنک مهری دله
آتشی غمده کباب[2] اولدے جگر دونه دونه

144

CH,67a
CA,68б

ال ویرمش ایدے خوش[3] بزه دوران کچن کجه
هم صحبتیدے دلبر و جانان کچن کجه
ظلمت شبنده قلمش ایدم خیلی دردله
کردی آلومه برمه تابان کچن کجه

---

[1] Л,596,8 زهرهٔ چین [2] СУ,596,11 کتّاب [3] Л,596,12 خوش оп.

رخلرے باغنده کچدے عمرمز ایوا ییله
اومرز شفتالودن که که آکاشدن کرو
کلستانده غنچه لعلن کوردی یارکن لاله چون
طغلره دوشوب دیدے یا هو سکاشمدن کرو
مهربه وصلی حبیبنک میسر اولدے چون
یولنه جان ویرمک آساندر آکاشمدن کرو

142
CH,626 CA,646 نجه زلف و نجه مو عنبر کیسودر[1] بو
وارسه سنبل و ریحانه ویرن بودر بو
بر نظرده نجه عاشقلری فرهاد ایلر
نجه شیرین نجه دلبر نجه مه رودر بو
چشمی صلمش دلی زلفی خمنه طویدی جان
الله الله نجه عیّارنه جادو دُر بو
596 ساکه آل اتمه سون آلدنمه* ای دل[2] غمزه سنه
دللری صید ادیجی کوزلری آهودر بو
دقّت ایله نظر اتمکدن آکا اِنجَلدم
بلمه دم داخی میانمی ویاخود مودر بو[3]
دیرکورن اول صنم[4] لاله زخی بر برنه
مهری بیچاره آشفته قلن بودر بو

---

[1] CH,626,6 سارادر [2]* Л,596,1 صقن [3] CA,646,12 доб.бейт
یاش دکلدر کوزم اقتد وقی قدن کوریجک
سرو ایا غینه یوزن سورمکچون صودر بو
[4] CH,626,11 и CA,65a,1 صفتی

59a

CH,62a
CA,64б

چون پرده سنی کشف ایده کل بلبله قرشو
بلبل دخی جان ویرسه[1] عجبمی کله قرشو
ترک دل وجان ایلدم ای دوست رهکده
کَهْ کَهْ کرم ایت بص قدمک اویوله قرشو
زلفک صنما هر یکا جانلر قلور افشان
دیرتسه صبا زلفکی کر سنبله قرشو
عاشقلرک اکلتمه کل ای روح روانم
سینی سوه نک یوزنه باری کله قرشو
مهرکده سنک بر کون ایا ماه لقا آه
فاش ایلیسر سرّکی مهری ایله قرشو

141

CH,62a
CA,64a

کوی جانان چون یترمسکن یکا شمدن کرو
یوری زاهد جنّتوکی وار سکا شمدن کرو
شعلهٔ یارک جمالیله مشرّف[2] اولموشوز
ایمدی ای*مه وار قلورسک[3] قال طکا شمدن کرو
کوردی بنی زلفنی دلبر دشینه آلدی چون
بلدم آنک میلی وار بندن یکا شمدن کرو
لطف ایله جانان چقردی غم بلاسندن بنی
غصّه چکمم صاریبورسم[4] بوریا شمدن کرو[5]

---

[1] Л,59a,1 ویرسه [2] CH,62a,5 и CA,64a,7 تنوّر [3]* CH,62a,5 مهرو
[4] CH,62a,7 и CA,64a,9 قلورسک [5] CA,64a,9 صرلنورسم оп. کرو

رحم ایدم برکون د مش بیچاره مهریه حبیب
بو کلامی صقله سن یاربّ یلان اولمه‌دن

حرف الواو

139

CH,616 CA,636 بو کون بر غنچه فم کوردم دیدم کیم می نه جاندر بو
ددیلر*بو رخ زیبای صورمه[1] اوزکه جاندر بو
دوشلرن لبلرک عکسی بو جام دیده‌مه جانا[2]
کورنلر دیر قباغومی که صافی طولوقاندر بو
دیده[3] قدّم خیالینی درونی[4] دلده محکم طوت
دیدم کم بر الف کیبی بو جان ایچره نهاندر بو
دیده شکرانه وصلم چون ویراوّل باش وجان دیدم
یولنده اولدوکم چوقدن یولکده درمیاندر بو
مژک تیرنی سینمدن دریغ ایتمه که اوّلدن
خدنک[5] غمزهٔ دلبرلریچون برنشاندر بو
کتور باد صبا لطف ایت حبیبک*زلفی بویندن[6]
دلی مجروحمه زیرا بغایت ارمغاندر بو
کورب اغماض عین ایتمه کمینه مهربی جانا
ره عشقکده جان ویرر سنک خیلی زماندر بو

---

[1]* CH,616,9 صورمه بو رخ زیبای ناکاه [2] CH,616,10 и CA,636,11 [3] CH,616,11 دیدم [4] Л,586,12 درونی оп. [5] CH,616,13 и CA,64a,2 خدنکی [6]* CH,62a,1 زلفندن بوی

قنده بقسک خاردر بغرینه باصن غنچهٔ
عاجز اولدم دوستلر وادماغه برکلزاره بن
خار غیرت پاره‌لر برآنده بیک کز جیکرم
کندولوکمله می همدم اولدم آه وزاره بن
لبلرم سرّن دهاندن چقرماسون دیمش
سرورم بو سرّی هیچ فاش ایتمیم دیاره بن
یوز چورر بنی کوردکچه رقیبه میل ایدر
سودکمدن غیری بلمم بیلدم اول یاره بن
زلفنه دلبرینی عهد ایلمش بردار ایده 586
راضیم بیک جانله آصلمغه اول داره بن
خلق ایچنده مهریم عشاق ایچنده مبتذل
یار قتنده عاجز و آواره وبیچاره بن

138

یوغمش چونکم نصیبم وصل جانان اولمه دن
ال یودم شمدن کرو دردیمه درمان اولمه دن
حقهٔ لعلندن اغیاره مفرّحلر ویرور
بن ارقدن اولمشمدر آکه خیران اولمه دن
هجرایله یاندی کوینده قلمدی جاندن اثر
آتش تنّور غمده سینه بریان اولمه دن
اولالی سشیداسی بر دره کناهم بلمزم
هرنه دیرسه دلبرک امرینه فرمان اولمه دن

---

[1] Л.58a,15 بر om.

کمسه‌لر دل خسته اولوب دوشمسون یاردن جدا
کمسنک شهرنده عالم کوزنه طار[1] اولمه سون
کمسه‌لارک کل کبی یاری یوزینه کُلمه سون
کمسه لر بلبل کبی فریاد ایدوب زار اولمه سون
دیلرم حق حضرتندن مهری کیبی دوستم
کیجه کوندز زاری قل یارک سکا یار اولمه سون

136

CH,606 CA,626 نوله دلبر لطف ایدوب یاد اتسه بن بیچاره‌سن
کورسه تیر غمزه سندن دلده یوزیوز یاره سن
چشم خونریزک النده کیمه فریاد ایده‌یین[2]
کیم ایچر قانومی هر دم کوزلمز آواره سن
دود آهندن اثر تابیله‌سن عاشقلرک
کوره‌سن کل صفحه کک اوستنده خطّک قاره‌سن
یا طوکدن دور ایدم جانا رقیبی کلبی بن
یا یدورم برکون آکا لقمه لقمه پاره سن
یولنه جان ویرمک ایمش مهری آنجق چاره‌سی
یاریچون اغیاره[3] داروب نیجه بر یلواره سن

137

نیچه بر عزّت ایده‌یین یاریچون[4] اغیاره بن
نیچه بر یلوارین برکول ایچون بیک خاره‌سن

---

[1] Л,58а,3 دار [2] CH,606,6 и CA,626,7 ایده‌یم
[3] Л,58а,12 یار اغیاره برکون [4] Л,58а,13 ایچون оп.

شبهه‌سز نادان و ابتر جلف و بی ادراکدر
اهل شعر ایچره سنی یک کورمین سلماندن
سن یلاندن خاتمی عاشوق کچرسن مهریه
ثم والله سنی مهری سور اوغلاندن

134

CH,61a
CA,63a

کم کوردسه دیر سر زلفینک ای غنچه دهن
بغلمش مشکین رسنلر[1] نافهٔ آهو ختن
کهٔ کهٔ اول سرو سهی سیر اتدوکنجه باغده
خاکپایینه یوزک سور بندن ای سرو و سمن
سنوک ایله دلبرا عالم قهوکلزا ردر
کورینور سن سز[2] کوزومه دوستم هر کل دکن
چون دمی[3] عیسی کبی عشقک درلدرمش اولی
کلمینجه باشومه بلمادم اول نسنه‌ئی بن
مهرینک بیک جانله کتدی دلی بیچاره‌سی
شام زلفنده حبیبک طوتدی اول مسکین[4] وطن

135

58a

کمسلر بنجلین عشقه کرفتار اولمه سون
کمسنک بنجلین سودکی اغیار اولمه سون
کمسنک یاری کوزندن دور اولوب یاد اولمه سون[5]
کمسه‌لر غم خانه سنده چار و ناچار اولمه سون

---

[1] CH,61a,5 رسلر [2] Л,576,14 سن [3] Л,576,15 دمی оп.
[4] CH,61a,10 مشکین [5] Л,58a,2 اولمه دن

جان و دل نقدینی جانان یولنه خرج ایلدم
خوش صفا سوردم جهانده الده وارم واریکن[1]
سینمک گنجینه سندن اکسک اولمز لعل و دُرُ
مفلس اولمز دل نه غم بو اشکبارم واریکن
نیلرم بن عزّ و جاهی یا جهانک رفعتن
ایتلریله اشیکنده اعتبارم واریکن
576 چلمشیدم طاشه بن ناموس وعارم شیشه سن
عالم ایچره غیرتم خلق ایچره عارم واریکن
مهربی بی اختیار اتمشدک ای دلدار من
بشده عقلوم و آلوُمده اختیارم واریکن

133

کلدی چون غرّا غزللر بیزه اول جانانه دن
عیسی ومش ایردی نفس بن مرده جسمه جاندن
اولدی شیرین لعلنک فرهادی دل آشفته سی
کچیسر جان وجهاندن کچمییسر آندن
فرقتکدن قامتم حلقه آتمشم خاتم کبی
باشمه سنک ملامت المشم مرجاندن
رخلرک کلزارنه اردکجه جانا بادصبح
عالمی خوش بو طوتر اول سنبل وریحاندن
کوره لی کویکده جانم سن کوزللرشاهنی
قلمدی رضوانه میلم کچمشم غلماندن

---

[1] Л,57a,15 واریکن оп. [2] Л,576,5 اول

اکسک قومدک مهربیه سن جورو جفاده
بر یار وفاداری بولاینمی نه دیرسن

131

قنده وادم صچلرک کیبی کمندم واریکن
حلقهٔ زلفک کبی برینمده بندم واریکن
طوبَیه میل ایتمزن بن سدره حقّی دوستم
منتها قدک کبی سرو بلندم واریکن
خوبلر ایچره کر شه دورآنسه بنده اولمزم
اهل حسن ایچره سنک کیبی افندم واریکن
لبلرک ذکری یتر دل طوطینک شکّری
نیلرین قندهٔ دهانم طولی قندم واریکن
دلدهٔ غم کوزمده نم سینمدهٔ آتش هر زمان
کیمه دردم یانه‌یین بن کندوکندم واریکن
وصلن استرسک ای دل دلبرغمیله خرّم اول
کمسنهٔ کوشِ ایتمه بنم بویله پندم واریکن
شادم اول دلبر دمشکیم کیمسیه رحم ایتمزم
مهری کیبی بر بلاکش دردمندم واریکن

132

کلشنه میل ایتمزم کل کیبی یادم واریکن
بلبلی کوش ایتمزم آهیله زادم واریکن
سروه باش ایندرمزم طوبایه بویلم اکمزم
منتها قدک کیبی رعنا چنارم واریکن

اللّه اَلْدَی اَلْدایِ شکار ایلیه لم
مجلسه جمع ایده لم کوزلرے آهو سوُرُسوُن
خواجه وصلت قپوسن کمسه چون آسان آچه مز
عمر نقدن ویره لم وصلی یولنده چوُرُوسون
غنچه لر بزمنه اول زاغ رقیبی قومه سن
دیه لم کلشنی بلبللره هردم قورو سون
سِیلَه لم لعل مین اول بت عیّاره لرک
بو حسددن دلی اغزنده رقیبک قروسون
زاهدا ساکه بهشت مهریه دیدار کرک
آکا محبوبی یتر ساکه جنانک حوُرِ سون[1]

130

عشقک مینی اله اَلاَینمی نه دیرسن CH,596 CA,616
غیرت کلمین صویه صلاینمی[2] نه دیرسن
دل صقله دوغی شیشهٔ عاری طشه جانا
هنکامه[3] عشقکده چلاینمی نه دیرسن
قنلو یشم ای دوست سنک[4] راه غمکده
دل زورقی غرق اولدے طلاینمی نه دیرسن
طوتمزسک اَلوُم لطفک ایله قلدم ایقده 57a
جانا دمیدر یوخسه اُولاَینمی نه دیرسن
محراب قشک طاقی درر قبلهٔ جانم
دل قبله سنه سجده قلاینمی نه دیرسن

---

[1] Л,566,13 خورسون [2] CH,596,4 и CA,616,5 صاینمی
[3] Л,566,15 и СУ,566,16 سنکامه [4] Л,566,16 سنک оп.

بیری اسکندر دوران برسی حیدر شاه
تیغ قهرینه بولارک دویمی برج بدن
بولرک بری ملکدر بری فرشته عیان
که تماشا ایدر انلاری اول اراده کیدن
مهری مهرن بولرک کوره مز الاکه قریب
نیله یالم کیشیه هر شئ طالعدر ایدن
عید اضحی نه مبارک کوندر کوردم خویش
دولت آتینه سوار اولمش ایکی سمین بدن

128

566 دوشدم آیقلره الدن قومدم یار اتکن
کرچه یارم قومدی بر نفس اغیار اتکن
اوللی عشق ایله شیرین لبنک فرهادی
دل دیوانه وطن ایلدی طغلار اتکن
دکمدم برکوله بوطالعی یوق باشمی کور
طوتدم بونجه زمان اولدیکه کلزار اتکن
مهری یار استریسک دامن اغیاره پیش
کُل اَلَه کومز ایمش طوتمیجق خار اتکن
اول دِدل اول یقه سوزای دل اکرعارفسک
خوبلرک قومه الدن هله زنهار اتکن

129

ساقیا صحبتی کرم ایت قدحی صون یورسون
شویله قان مست اوللم عالمی حیرت بورسون
ایچلم طورمه محبت ایغن طولو کتور
ال برایدوب آچلم دفتر عشرت دورسون

مکر که نی اوله همدم فغانمه هر دم
که اولبدوردر یوره کی پاره پاره بن جلین[1]
کوکل اوندہ بو عاشق حبیبک اسمن
یزرمی امیله[2] هر دوادہ بن جلین
جهانه کالدی مهری دز اردوکینه عجب
خدا یرتدی آولا[3] بی ستاره بن جلین

126

CH,60a CA,62a
دوست هجرکدر دمادم بغرمی قان ایلین
لعل نابکدر صوردرسم آکه درمان ایلین
کاشنی حسنکده جانا کیجدلر تا صبحه دک
درد ایله جان بلبلیدر آه و افغان ایلین
اغلمقدن منقطع اولمزدی چشمم نیلیم
قنلو یاشمدر رقیب و کلبی[4] خندان ایلین
کی حذر قل کوزلرندن خونیدر دلبرلرک[5]
کوندہ بیک کز هی بودر ناحق یره قان ایلین[6]
حسرت چاه زنخدانکدر کر وار یسه
بو جهان کلشنلرین مهریه زندان ایلین

127

دولت آتینه سوار اولمش ایکی سیمین بدن
کویا خلق جهانه بیوی جاندر[7] بری تن

---

[1] CH,60a,14 и 60б,1 порядок расположения этого бейта и последующего обратный. [2] CH,60a,14 ایله [3] CH,60б,3 یا راتدی اوله
[4] CH,60a,7 и CA,62a,8 رقیبی کلب [5] CH,60a,8 и CA,62a,9 دل دلبرک
[6] Л,56a,8 ایلین оп. [7] Л,56a,12 جاندر оп.

ره عشقکده نلر چکدوکم ای دوست بنم
بله سن برکون اولا عشقه کرفتار اوله سن
سوزومه اویمدک ای آصله سی دل دلرم
سر زلفینه آنک آخری بردار اوله سن
سن که جان کلشننک برکل نورسته سیسن
نه روادر بوکه هرخار وخسه یار اوله سن
بنی آزاده ایکن عشقه کرفتار ایتدک
کوره ین سنده بنم کیبی کرفتار اوله سن
سن چقردک بنی زلفینه اویوب بشدن ای دل
کوره ین سندخی بویولده که بردار اوله سن
بد دعا ائتزم امّا که خدادن دلرم
برسنک کیبی جفاکاره هوادار اوله سن
شمدی برحالده[1] یاکیم ایلنن دشمننه
دیرکه مهری کیبی سن دخی سیه کار اوله سن

125

CH,60a
CA,62a
خدا یرتدمی[2] آولا بد[3] ستاره بن جلین
فلک کتوردمی[4] آولا بختی قاره بن جلین
56a
جهانده چوقدر امّا بلاکش عاشق[5]
کمسنه اوغرمه دی آه وزاره بن جلین

---

[1] CH,61б,6 حالده یوز CA,63б,8 حالده ین
[2] CH,60a,12 یاراتدی
[3] CH,60a,12 и CA,62a,12 بی
[4] CH,60a,12 کتوردی
[5] CH,60a,13 и CA,626,1 عاشقلر

قنده برخوبی کوردسه بزدن آرتق جان ویرر
عارفانه ذوق ایدوب زاهد ریا کوستومسون
دوستلر[1] بالله ذک اول[2] سودکم دلداره کیم
مهرییه جور ایدوب اغیاره وفا کوستومسون

123

بز[3] بنده سنه دشمن ایش باری[4] اتمسون — 556 CH,606 CA,626
برخسته صحّت استرایکن جانی کتمسون
بازار عشق اچنده بنی هیچه صیدی[5] یار
آیاغه دوشدکسه یینلاره اتمه سون
اول بی وفایه بالله ایت ای نسیم صبح
عشقی شهیدی دردیله اولدی اونتمه سون
هرکیشی ایتدوکن بوجهانده[6] بولور ولی
بن بولمدم[7] صقن بونی دشمن اشتمه سون
بی قدره بو جهانده کمسنه کوکل ویروب
مهری سنک کبی اَمکی ییله کتمه سو ن

124

بن اومردم که سنی یار وفادار اوله سن — CH,61a CA,63a
نه بلیدم که بکوم بویله جفاکار اوله سن
هله سن قاعدهٔ جورده آکسک قومه دک
دوستلق حقّی ایسه انجق اولا وار اوله سن

---

[1] CH,60a,2 и CA,62a,4 دوستم [2] CH,60a,2 چوق CA,62a,4 доб. چوق
[3] CH,606,12 и CA,626,12 بر [4] Там же یاری [5] CH,606,13 صلتدی
[6] CH,61a,1 и CA,63a,3 جهاندر [7] Там же بولدم CA,63a,1 صنتدی доб. اویش

CH,59a
CA,61a

نیچه بر هجرکله ایدم آهی چوقلر سودکم
آهم اودی یقدی مهر و ماهی چوقلر[1] سودکم
دوردلو دوردلو دلبرا جور و جفاکیله[2] بنی
قصدک اولدرمک مدد باللّٰه چوقلر سودکم
هر نه یوزدن جور ایدرسک* بزخویوزدوندرمزز[3]
سندخی حاضرکوره اللّٰه چوقلر سودکم
دوستم لطف ایلکل اغیارله سیر ایلمه
دیوک اولماسون ملک همراهی چوقلر سودکم[4]
هی حذرقل دوستم مهربنک آهندن صقن
آهی آهندن کچر واللّٰه چوقلر سودکم

حرف النون

CH,59б
CA,61б

ایرو دوشدوکم حبیبمدن خدا کوسترمه سون
اولدوغم سرو بلندمدن جدا کوسترمه سون
لعل نابندن بنی محروم قل سون راضیم
دک[5] رقیبه وصلی خوانندن عطا کوسترمه سون
یوزه یوز یاره مقابل اولمسون[6] دک آیینه
کند و اوزین[7] کزلسون اول بی حیا کوسترمه سون

---

[1] CH,59a,11 چوقدن [2] CH,59a,12 جفا ایله [3]* CH,59a,13 и CA,61б,1 بن خو یوز دوندرمزیم [4] CH,59a,14 и 59б,1 этот бейт записан дважды. [5] Л,55a,14 سک [6] CH,59б,14 اولمسون оп. [7] CH,59б,14 и CA,62a,2 ازنی

یوزومی خاک ایده‌یین کتدوکی یوللاره حبیب
سنی همسر ایده‌یین[1] بصدوغی طشلاره بشوم
کوره دورسن بوکوزم باری اولنجه یوزینی
کفنک بوینکه طاقوب وره یلواره بشوم
بلمزم بخت سیاهمله نجه آغلیه‌یین[2]
سنی غم خانه‌لرنده ینه آواره بشوم
مدّعی نکته‌لریله صنمک غصّه‌لری
مهریی اولدوره برکون سنی قورتاره بشوم

120

55a
CH,59a
CA,61a

نکار رخلرنی لاله‌زاره بکزتدم
بنفشه صچلرنی مشکباره بکزتدم
جمالی کلشنی[3] کوردم و دیدم الحق
شکوفه بیله مزیّن بهاره بکزتدم
چمنده قامتنی کوردم اول کلندامک
کوزینی نرکس و بوین چناره بکزتدم
سفینهٔ دلی غرق ایدجک کوزم یاشی
حبیب دامننی بن کناره بکزتدم
دلنده شام وسحر مهرینک بودر ذکری
وفاسی یوق صنمی روزکاره بکزتدم

---

[1] CH,57a,2 и CA,59a,4 ایده یم [2] Л,546,15 اغلته بن CH,57a,4
کلشنی CA,61a,6 کلشکی [3] CH,59a,5 اغلایایم CA,59a,6 آغلایه‌یم

دیمدک بو دخی آشفته لرمدن بریدر
سوزنورم یولکه بونجه زمان ایکی کوزم
باغ حسنکده کوروب مدّعی دیده لوم
اولدی قنلو یاش ایله[1] شادروان ایکی کوزم
کوزومک صولری هرجانبه باغی طولنور
هرقچن سیرایده سن سروروان ایکی کوزم
کوزمه نور ایرشسون بنه کوکلومه سرور
کوره یم کون[2] یوزکی بردم امان ایکی کوزم
خوبکن ایله وفا یولکه جانلر ویرنه
بویله قلمز بوکوزلکده همان ایکی کوزم
بکا رحم ایتسه کرک یار دیدم اغیاره
مهری ایلمه بالله یلان ایکی کوزم

119

CH,566 CA,586
کورنجه دردده اسیر اولدک ای بیچاره بشوم
بولمدم قلدے سنک دردکه بر چاره بشوم
طپرغک چونکه کوزک یاشیله یوغرلمش ازل
بز اکا نیلیه لم ای یزوسی قاره بشوم
بی وفا یاره کوکل ویردم و بلمزلک ایله
کندوالوم ایله آنکدم سنی اودلاره بشوم
وای اکر کولدره دشمنلرومی یار بکا
قیله لر[3] طعنه طشیله سنی بیک پاره بشوم

---

[1] Л,546,3 ایله оп. [2] Л,546,5 کون оп. [3] CH,57a,1 قیله

بوکون که موسم کلدر چمنده بلبل ایله
خروش و ناله قلوب آه وزاری خوش کوره لم
قومز کلک[1] نده لم دامنینی الدن خار
کلک[1] رضاسیچون باری[2] خاری خوش کوره لم
یولوکه تحفه کتوردم بکم بوجانی دیدم
دیدی کتورسن الی بوشده واری خوش کوره لم
جهانی وجانی روان ایت یولینه مهری حبیب
ایتم دیمش سکا بو اعتباری خوش کوره لم

117

کوردم یوزوکی آهله افغاندن الیودم
صوردم لبوکی چشمهٔ حیواندن الیودم
کوزم کوره لی سدره قدک منتها سنی
جان کلشننده سروخرآماندن الیودم
غوّاص اولالی اول صنمک عشقی بحرینه
بحر محیطه بقدم و عمّاندن الیودم
لعل لبکله دشلرکک وصفن ایشدوب
حقّا بودرکه درّله مرجاندن الیودم
اولدر مه سون ایکن دخی غمزک دی مهریی
بن خونی کوزلرک کوره لی خاندن الیودم

118

کون یوزک اولدی کوزمدن که نهان ایکی کوزم 546
فتنه کو اولدی بکا اشبو جهان ایکی کوزم

[1] CH,58a,4 и CA,60a,6 کوکل [2] Л и CУ,54a,9 ناری

کلستان حسنکی دور ایتمه چشمدن شها
عندلیبم کل یوزک شوقنده نالان استرم
بو دل شوریده نک تختنده سلطان بولمغه
بر سنک کیبی یوزی کل برک خندان استرم
دوستم کویکده بن خواره همان عزّت بتر
ایتلرکله برکیجه کویکده مهمان استرم
غمزکک تیرینه مهری سینه سن قلدی نشان
قاشلرک یاسینه جانا جانی قربان استرم

115

54a
CH,58a
CA,60a
عمر وفا ایدریکن جهانی خوش کوره لم
بهار فصلی ایرنجه خزانی خوش کوره لم
کتوردی جور و جفاسن دله خیال حبیب
بزه همیشه بودر ارمغانی خوش کوره لم
نیچه سوالم[1] آنی کم سوه اوغیریلری
محبّتی بزومیله اولانی خوش کوره لم
رقیبی کندویه محرم ایدندی عاشقی یاد[2]
اول آنوکیله خوش اولسون بزآنی خوش کوره لم
نه کل قلور نه خو بلبل نه نوبهار و خزان
جهانله کل ای مهری بوجانی[3] خوش کوره لم

116

CH,58a
CA,60a
کتور کتوردی ساقی بهاری خوش کوره لم
ایرشدی وقت شکوفه کناری خوش کوره لم

---

[1] CH,58a,11 سوه لم CA,60a,12 سولم [2] CH,58a,12 یاد
[3] CH,58a,13 и CA,60б,3 خانی

112

CH,576
CA,596

دلی بیتر یقه افندیجکم جانی بیتر یقه افندیجکم
یوره کم یاره سنه وصلتکک مرهمندن یقه افندیجکم
نه چکرجورک ایله خسته دلم[1] حالنه بر بقه[2] افندیجکم
چوقدن عشق[3] الینه بر بنده ویرمشمدر یقه افندیجکم
اونودرسک بلالومهربیی سنی قودم حقه افندیجکم

536

113

CH,576
CA,596

دیدی جانان ترک قل یولمده جان دیدم بچسم
دیدی چشمم خونیدر تز اول همان دیدم بچشم
دیدی ابروی کمانم آتشه غمزم[4] تیریمی
سینه کی هر دم آکا ایله نشان دیدم بچشم[5]
دیدی سرو قدمک کلسه خیالی دیده که
کوزلرک یاشن روان ایله روان دیدم بچشم
دیدی لعلم یادنه جان مجلسنده ماحضر
نوش قل دل ساغرندن طولوقان دیدم بچشم
دیدی کم کل ایتلرمدن یاد اولمه بزنفس
آستانم کوشه سنده طوت مکان دیدم بچشم
مهریه بر بوسه انعام ایت دیدم دلبر دیدی
سنده کل شکرانه تسلیم ایله جان دیدم بچشم

114

دوشمشم درد وکه جانا درده درمان استرم
دوستم دردک یتر دردومه درمان استرم

---

[1] CH,576,4 и CA,596,5 دلک [2] CH,576,4 بقسه
[3] CH,576,5 и CA,596,6 عشقک [4] CA,596,10 غمزک
[5] В CH этот бейт опущен.

غمزکك پیکانی سینمده عیاندر دوستم
حالمز خود کون کبی ساکه عیاندر دوستم
یولوکه جان ویرورم بونجه زمانلر دوستم
صادقم یولکده بن الله حقیچون بکم
راضیم جانا کرک اغلت کرک کولدر بنی
دونمزم سندن کرک در کور کرک اولدر بنی
مهریم عشقکده داخی نیچه ییل یلدر بنی
صادقم یولکده بن الله حقیچون بکم

111

دستکیر اول بو بن افتادیه ای کان کرم
که کریم ذات اولنک شانیدر احسان کرم
درکهک دار شفا اولدی چو بیمار لره
سندن ایردی قمو درد اهلنه درمان کرم
دل وجان خسته سنه لطفک ایله ایله علاج
که ارور صحته لطفوکله آنی آن کرم
عدلک آبی نوله دل تشنه لره ویرسه حیات
که ویرر مرده یه عیسی نفسک جان کرم
حقه منّت قدمک بصدك یوزوم اوزره بودم
حمد لله خوشا دیسرینه دوران کرم
نور ایله شهر اماسیه یی معمور ایده سن
یا پسر عدلک ایله هر دل ویران کرم
مهری افتاده یه رحم ایت دیدر لطف ایله
دستکیر اول آکا عدلکله کل ای کان کرم

حمد لله بزم حسنکده حبیبم مهربنک
ساغری چشمی لبک عکسیله قاندرالجرم

110

حسنک اوستنده کی اول ماه حقیچون بکم
جان و دلدن بنده کم بن شاه حقیچون بکم
هر سحرگاه ایتدوکم بو آه حقیچون بکم
صادقم یولکده بن الله حقیچون بکم
قبله یوزکدن اولنجه یوزمی دوندرمزم
ویرسه لر بر قبلوکه ایکی جهانی ویرمزم
کرچه آیلر یللر اولدی بن یوزوکی کورمزم
صادقم یولکده بن الله حقیچون بکم
ایله دم سنی سولدن غیرلردن دل بری
دیمه دک برکون که می بیچاره مسکین کل بری
کونده بیک کز غمزک اورسه یورکمه خنجری
صادقم یولکده بن الله حقیچون بکم
دوندرسم یوزیوزکدن قبله دن دونسون یوزم
سندن ایروغه نظر قلسه درم چقسون کوزم
سنی سَوَلدن بهی کافر سکا بودر سوزم 53a
صادقم یولکده بن الله حقیچون بکم
ای بنی مجنون کبی عشقیله شیدا قلان
بن سنی سومکده کرچک عاشقم صنمه یلان
آبنوم چوق سودکیم والله بالله آنان
صادقم یولکده بن الله حقیچون بکم

جومینه بقوب مهریي دورایتمه طپوکدن
اولمز بوجهانده چوکناه اشلهز آدم

109

526
CH,746
CA,76a

حسرتکدن صورتم زردی عیاندر لاجرم
فرقتکدن کوزلرم یاشی روانلر لاجرم
همدم[1] آهم اولوبدر مونسم کوزوم یاشی
کمسه بلمز حالی دردم نهاندر لاجرم
نیجه فرهاد اولمسون عشقک بیابانده دل
کیجه کوندز ذکری[2] سن شیرین زبانلر لاجرم
چونکه سلطان اولدی دل تختنده عشقک دلرا
سربسر[3] جان ملکنه حکمک روانلر لاجرم
اول کمان ابرو که جانم نیجه قربان ایتمیم
غمزک اوقلارینه چون سینم نشانلر لاجرم
بنده دل جانا طپکدن هرکز آزاد اولمسون
کم خیالک کوکلمک تختنده خانلر لاجرم
وادیسه مشکین صچک بویندن[4] اتمشدر کذر
که آول[5] هوایله صباعنبر فشانلر لاجرم
یقمه کوکلن عاشقک اویله رقیبه دوستم
چون بلورسن ابلیسک سوزی یالانلر لاجرم[6]

---

[1] СУ,526,2 همدم [2] CH,746,4 и CA,76a,10 فکری [3] CH,746,5 سربشر
[4*] CH,746,8 صاچندن بوی [5] Там же اول оп. [6] В CH этот бейт опущен.

تشبّه ایده‌لی مهری خدوکه وردِ خمرایی
چمنده لاله‌نک بغرین[1] حسد دن طولو قان بولدم

107

بنفشم خطک وحسنک بهارم — همان بسدر بکا سوکولو یارم
جمالک باغن ایدلدن تماشا — جهان باغینه یوقدر اعتبارم
رخک کلدر بکا غنچه دهانک — خدک برگ سمندر کل عذارم
طپوکه بنده آوللدن جان و دلدن — الوکه ویرمشو مدر اختیارم
ایکی عالمده یارندن الهی — آیرمه مهریی پرورد کارم

108

CH,586
CA,606

چون برنفس اولدم سکا بن بنده که همدم
عالمده نچون بیر حکرم اولمک ایچون غم
قورقتمه[2] بنی نار جحیم ایله ای ناصح
آهم شررندن بنز اودلاره جهنّم
اولدر سه کرک بنی[3] خیال لبک ای دوست
بوخسته دله قلمزسک ذرّه قدر ام
غمزک نه عجب یورکومه یاره‌لر اوردی
وصلکدن ایرشدر مدد ایت یاریه[4] ملهم[5]
ای دوست بنم حالمه لطف ایت نظر ایله
جان حلقومه ایرشدی همان قلدی دبردم[6]

---

[1] CH,59a,2 باغرک [2] CH,586,3 قورخمه [3] CH,586,4 سنی
[4] Л,52a,15 и CH,586,5 یارمه [5] CH,586,5 и CA,606,7 مرهم
[6] CH,586,6 قلدی оп.; вместо دبردم — ویردم

105

CH,57a
CA,59a

بولمدم برکون وفا سوکولو یارمدن بنم
کچمدی بلمم[1] ندر دولت کنارمدن بنم
اکلرم تاصبح اولنجه نالم ایشتمز جبیب
گرچه عالملر طولیدر[2] آه وزارمدن بنم
اومه ای دل بلبلی اول کلدن ایکر برحم کیم
یک آنک قاشنده[3] بر خاری هزارمدن بنم
شمع کیبی یند وغم هجرکده کورب اهل عشق
جان ویرر پروانه وش الماغه نارمدن بنم
جانی ویرجانان بولنده یاری کس اغیارمدن
یوخسه ای مهری نولور عالمده وارمدن بنم

106

CH,586
CA,606

بوکون شادان و خندانم که مرده جسمه جان بولدم
کوکل ملکینه چون شاهی امیر کامران بولدم
52a
بو اشک سیل جیحونم قو بحر نیل اولسون کم
کنارنده[4] قدک کیبی سهی سرو روان بولدم
دف و چنک ربابیله دمیدر عیش و نوش ایدم
وصال یارله چونکم شراب ارغوان بولدم
نکارا تاخلاص اتدک بنی کرداب حسرتدن
فرحدن شادمان اولدم بلا کردن امان بولدم

---

[1] CH,57a,8 и CA,59a,9 بلمن [2] CH,57a,9 طولیدر
[3] CH,57a,10 قاشنده [4] CH,586,11 и CA,606,12 کنارمده

زلفکه طولشدی دل مرغی دیدم دلبر دیدی
کی حذر قل کسه قو رتلمز بو بند مدن بنم
دیدی مسکین سنمسن زلفم کرفتاری همان
نیچه جانلر بوینی بغلودر کمند مدن بنم
516 کر سزه جانان کرکسه جان ویرک جانان بولک
غافل اولمک مبتلالر اشبو پند مدن بنم
مصحفی حسنک حقیچون برنظر قیل حالمه
حقی حاضر کور بکم قو رقمزسک آندمدن بنم
مهری سن قلمه شکایت دست جور یاردن
هرکه[1] کلسه خوش کلور باکه افندمدن بنم

104

ای جهان خلقی بلوک کیم یاردن بن دونمزم
سرو قدّ لاله خد دلدار دن بن دونمزم
کفر زلفنده حبیبک عشقله جان ویرمکه
کلمشم منصور وشّ بردار دن بن دونمزم
دلبرا عهد ایلمشدم یولکه جانم ورم
دوستم والله اول اقرار دن بن دونمزم
زاهدا دوندوکیسه کر یاردن سن نارایچون
یانه ین اول ناره بن اول یار دن بن دونمزم
جانله قصد ایلمش خونریز چشمک مهرینک
ویره ین بیک جانسه آول خونخوار دن[2] بن دونمزم

---

[1] CH,566,9 и CA,586,11 نه [2] Л и СУ,516,10 خونخواردن

کوپکی اوقلون اتماغه کوکل یوتمه سنه
بوکوزی آهونک ابروی کمانی نه کوزل
هرکه کوردیسه جمالن دیدهٔ تحسینلرایدوب
مهرینک حقی بودر روح روانی نه کوزل

حرف المیم

102

ای دوست سنی یاروفادار اولهصندم
بلمزلک ایله کور که نجه اودره یندم
اینمز ایدم کمسیه اولدم دیسه الحق
یالان دلکه الدنوب ای یار اننـدم
دور ایتمه طپوکدن بنی اغیار سوزیله
اللهه قودم آنی و بن ساکه طینـدم
کوز یاشی کبی سندهٔ نظردن دوشورسک
دردا و دریغا و هزار آه افـندم
بیک ترلو جفاکیله بوجان حلقومه کلدی
چقمز نیدین بن خو بو عالمدن اوصندم
بر مویکی ویرمز بو جهان ملکنه مهری
واللهِ و باللهِ انان کیم بودر انـدم

103

CH,586 CA,586

ایشدب شیرین سوزین اول لعل قندمدن بنم
حق بلور کم کتدم اولدم کندو کندومدن بنم
شادم اول جانان مکر افغانم ایشدب دمش
کتمه مش عشقم دخی بو دردمندمدن بنم

100

CH, 55б
CA,58a

كتمكه عزم ايلمش سن آه شاهم كتمه كل
قورقرم كيم سكه تاثير ايده آهم كتمه كل
قلمه محروم خوان[1] وصلكدن دل سائللرى
آستانكده بو كون پشت وپناهم كتمه كل
كرچه كم عشقك يولنده جرمى چوقدر عاشقك
بن سنى سومكدن اوزكه يوق كناهم كتمه كل
چنبرين چوخك يقر نار شرارم دوستم
عالمى[2] ظلمتده قور[3] دود سياهم كتمه كل
طاق ابروكسز[4] سجود ايتمز بلورسن اهل عشق
اهل اسلامه يزقدر قبله كاهم كتمه كل
* كون جمالكدن[5] منوّر اولمش ايكن جان و دل
ظلمتى غمده قومه مهريى ماهم كتمه كل

101

51a

كوردى چشمم يمه بر شاه جهانى نه كوزل
سودى جانم يمه بر خوب زمانى نه كوزل
كرچه كلشنده اكن چوق بتر سرو سهى
راستى بو صنمك قدّ روانى نه كوزل
بتمدى باغى جهانده دخى هيچ بتمه بسر
رخلرى كللريله غنچه دهانى نه كوزل

---

[1] CA,58a,2 خون [2] Л и СУ,506,14 حالمى [3] Л,506,14 قو
[4] CH,56a,2 ابروكه [5]* CH,56a,3 كل جالكله CA,58a,6 كون جالكله

دولاب وشڭ نكارك كوردكچه كلستانن[1]
قل اشك چشمم[2] ايله خاك رهينى پر كل
انعامه كلدك اى دوست بربوسه ويرلبكدن
محروم قلمه لطف ايت شئ لله اتسه سائل
505 بوبينينه مهرينك كل صل زلف عنبرينك
ديوانيه بلورسن لازم دورر سلاسل

99

CH,56a CA,58a عرض ايتدى كلشنه بنه رخسار يار كل
خاموشڭ اولمه كى صقن اى مرغزار كل
صحرا يوزينى طوت كچر ايام نوبهار
فوت ايتمه فرصتى كه دكل برقرار كل
صافى ميله ساقى كتور جام ساغرى
بلبل ترنّم ايله كچر كلعذار كل
كل موسمنده كلشنه كل عيش نوش قل
دستنده دسته دسته طوتر هرنكار كل[3]
نرگس كوزك خيالله سرمست سبزه ده
غنچه تبسّم ايتمكه اوش انتظار كل
دوران بهارى برگون ايرر كم خزان اولور
اورافتى قلور حذر ايت تاروماركل
عمروكى خوش كچورله كچر مهرى دوركل
درسن كه فانى[4] بلبل يا نوبهار كل

---

[1] CH,556,7 и CA,576,10 كلستانده [2] Там же چشمك
[3] CA,58a,11 كل оп. [4] CH,56a,13 и CA,586,3 فانى

قمر سرو اوزره چقمشدر کوریز طرّک آلتنده
جمالک کلستانندن[1] اکلمش دالدر زلفک
اکرچه چشم خونریزک ایچر[2] ناحق یره قانی[3]
ولی قتلینه عشاقک ایکن فی الحالده زلفک
دیرز[4] برقلده عشاقی مکر حسنک قیامتدر
که عقل و دین و دل[5] آلور بکم[6] دجّالدر زلفک
هوای زلفکک مهری داخی کچمز هوا سندن
که آنی[7] یل کیبی یلدرمدی نچه مه[8] سالدر زلفک

حرف اللام

98

CH,556 CA,576

تحصیل اودر که عاشق معشوقه اوله واصل
حاصل بودر جهانده تحصیلدن نه حاصل
جوی کناره هردم سیر ایله اول روانه
ایّامی نوبهارک تیز کچر اولمه غافل
دولت آنک که بو دم روی نکاره قرشو
نوش ایده ساغر مل مه تاب اولا مشاعل
افسانه ایله زاهد کنجی ریاده قلمه
غمناک جان و دلدن مل دفع ایدر بلابل
افغانلر ایتدوکنجه شام وسحرده[9] هردم
صحن چمنده کوش ایت بالله مدر بلابل

---

[1] CH,526,13 и CA,55a,7 کلستانده [2] CH,53a,1 آچار [3] Л,50a,7 قانم
[4] Л,50a,8 ویرر [5] CH,53a,2 ودل оп. [6] Там же доб. مکر
[7] CH,53a,4 и CA,55a,11 کانی [8] Там же مه оп. [9] Л,50a,15 سحر

حیّ ایدر بر دمده بیک عظم رمیم اولمشاری
حوت بیلور کیم بویله انفاس مسیحا کورمدک
دل غریبن کرچه بند ایتدی هوای زلف دوست
آه کیم جان قورتلر بز بوندن اصلا کورمدک
کرچه ای[1] مهری جهانده غنچه لب محبوبلر
چوقدر امّا بز[2] بونک مانندی قطعا کورمدک

96

نولا بکم کرمکدن بزومله یار اولسک
کوزللر اچره نه وارسن براختیار اولسک
وفا قلم دمشیدک جفالرک[3] حکمنه
نظیرک اولمزیدی[4] عهده برقرار اولسک
50a غمکله سندخی بلسک نلرچکر عاشق
بوجوری اَنمزیدک[5] طالب دیدار اولسک
بهار فصلی وکل دوری غنچه عالمیدر
دمیدر امدی ای دل سندخی هزار اولسک
جهانده عزّ وسعادت بیتردی مهری ساکه
ایاغی طپرغنه دلبرک غبار اولسک

97

CH,526 CA,55a ینه دل مرغنه دانه دوکرنه حالدر زلفک
مکرجان بوینه حلقه صلرمحتالدر زلفک

---

[1] CH,546,2 کیم [2] Л,496,15 и CH,546,3 بر [3] Л,496,17 جفالر
[4] СУ,496,17 اولمزدی [5] СУ,50a,1 انمزدی

دل نه چکمشدر زلیخاوش بلای هجرایله
النه کیرنجه سن یوسف ثانی کندومک

قامتم چنک اولدی تن بر قیله دوندی راستی
ایلینجه آه سن موی میانی کندومک

دوست مجنون اولالی لیلی[1] صچک سودا سینه[2]
کور نه چقدی عالمه نام ونشانی کندومک

کوردوکینه میل ایدر دل ابسم اولمز نیدم آه
کندو کندمدن کلور باکه زیانی کندومک

جان ویره هجرکده مهری مهروکی ترک ایتمیه
چوریوب کر خاک اولورسه استخوانی کندومک

95

CH,54a
CA,566

مطلع حسنک کبی بر بُرج اعلی کورمدک
ماه رخسارک کبی بر شمس فرّا[3] کورمدک

چوق جهان کلشنلرن سیر ایتدک امّا راستی
منتها[4] قدک کبی بر سرو رعنا کورمدک

کورسه لر بو[5] نقطهٔ حسنک کرامًا کاتبین
دییه لر کیم الله الله بویله انشا کورمدک

سنبل وکل پوشلر چوقدر جهان ملکنده لیک
بوکلالک کبی بر زلف سمنسا کورمدک

---

[1] CH,54b,9 и CA,57a,1 ليل [2] Там же سودا سیله

[3*] Л,496,8 سرو رعنا [4] CH,54a,10 شها [5] CH,54a,11 и CA,566,3 بر

کورلدن مهری خدّکله سن سیماکی ای مهرو
بشندن چقدی سوداسی کل سرریله نسرینک

93

غمزک خدنکن یا قشک تا چکدے پیکانینه دک
ایتدے کچوردی سینه دن عاشقلرک جانینه دک
بوینینه چشمی عاشقک زنار زلفن بغلدی
شمدے کورک اول کافری قصد ایلر ایمانینه دک
چاروب اولور کریکلرم بازاره کتدکچه جیب
صولر کوزومک یشلری راهینی دکانینه دک
بودر عجب کیم اول کمان ابروسی تیرن اتمه دن
یا سینه قربان اولمغه جانم کدر یانینه دک
کتدکچه هردم اول صنم سینم نشانن اتمغه
یوزم سورارم ایزنه تا اوقی میدانینه دک
طارزوسی[1] ترلاسی صنوب طولندے کویوکی رقیب
برکسمه اوردم اول طوکز تاکتدے اورمانینه دک
چون عندلیبیس بوکون کل یوزلویارک مهریا
وارمدی نالان اتکه دلبر کلستانینه دک

94

کل کل ای دلبر که سن سن تنده جانی کندومک CH,546 CA,566
سنوکیله شاد اولور روحی روانی کندومک
یدوکم درد ایچدکم غمدر انیسم غصّه یار 496
سنسوزن نیچه کچر کوربوزمانی کندومک

[1] Л и СУ,49a,14 طاروسی

یاره‌لاورد قچه غمزک سینهٔ مجروحمه
دوکسه سیلاب اشکم باری اوستنه نمک
دوستم جور و جفادن اولدورم درسک بنی
دکمه بر درد یله اولمز عاشقم بن جانی یک
خوبلر زلفی مواسینه یلرچوقدر ولی[1]
یوقدر الا[2] بنم کبی[3] بیله ویرمش امک
قلمه‌دک بر کون حبیبک زلفنه همسر بنی
نیلیالم بو جهاندر ساکه ده قلمز فلک
جان و دلدن اولدی بر مهرویه مهری مبتلا 49a
جانیدر بر کسه نک کیم آدنی اولمز دمک

92

صللدن بوبنمه حلقه کمند زلف مشکینک CH,536 CA,58a
سیه بخت اولمق اولدی کار و باری جان مسکینک[4]
کوزم یاشینی قان ایتدک بنی بی عقل و جان ایتدک
ولی بن خسته دن ای دوست هرگز کسمدک کینک
رقیبا بنی منع ایتمه نکارک خاک پایندن
اگر منع ایدر یسک بل نه دینک وارنه آیینک[5]
اولنجه چونکه ال چکمز کوکل دلدار مهرندن
شفا ویرمز بکا هرگز سنک ای شیخ تلقینک

---

[1]* CH,53a,9 چوقدن بری [2] CH,53a,9 و CA,556,3 امّا
[3] CA,556,3 کیمی [4] Л,49a,3 مشکینک [5] CH,536,10 ایمانک

قوزلک بنمله کوکلم النجه میدی ای یار
دوندوره سن یوزکی روان بویلی کرک
سن بی وفایی سودسه کافر اولمدم
ناز وعتاب وجور همان بویلی کرک
بیچاره مهری[1] مشتریکن قمو اناس
بنده ایتدیسه ساکه زمان بویلی کرک

90

CH,55a
CA,57a
دیدی دلبر یاپه بن کوکلینی سن ویرانه نک
بن دیدم جان ملکیتنه حکمی وار جانانه نک[2]
قصهٔ مجنون ایله لیلئ بیلوردک یقین
حالنه بقسک حبیبم بو دل دیوانه نک[3]
طوتشور شمعک زبانی مجمرک کویزاورے
یندوغن کوردکچه رخساروکه بن پروانه نک
عشقدن فارغ اولن دللرنه بلسون حالنی
طوتشوب هجر آتشیله کیجه کوندز یانه نک
چون صبا پیکی کتوردی یار کویندن اثر
مژدهٔ کانی جان کرکدر مهری بوشکرانه نک

91

CH,53a
CA,55a
رخلرک ناریله[4] دل یندی کباب اولدے یورک
چشمکک قصدی اکر جانیسه آلسون تیز رک

---

[1] CH,54a,6 и CA,56a,11 مهره [2] Л,486,7 جانه نک
[3] Л,486,8 ویرانه نک [4] CH,53a,6 دردیله

عجبی لعل نابکدن سنک یاقوت رنک السه
دهانک نقطه سندن دُر بولبدر چون مدوّرلک
اکرچه بودرد هردم خطانک مسکی عالمده
صچک بویندن ارمشدر آکا داغی معطّرلک
خدا خلق ایتدی عالمده ولی کل یوزلو دلبرلر
سنک ذاتکده جمع ایتمش کوزلک تازه لک ترلک
رقیبک لاف اوروب درمش آنی اولدوردن برکون
اریسه کلسون اول نامرد آکا کوستریین ارلک
نولا میدان عشقکده سنک جان اوینسه مهری
که تیغ اولدی آکا غمزک ایدر زلفکده چنبرلک

88

CH,55a
CA,57a

دَپَلَه ای رقیب کل بنی تک[1] دامندن حبیبمک ال چک
قپوسندن قچن کیدوسن آه مکر الله الا[2] سنی تیز چک
بنی اولدر رقیبه رحم ایت یار بومدر عادتک ایو کوکچک
که حالم دیرمسه حقکده بی وفا درلر ایدی هب کرچک
مهری غمزک ایتدی قاننه غرق دوستم یاره سینه کل نمک آک

89

486
CH,54a
CA,56a

دل ویردومیسه ساکه ای جان بویلمی کرک
هردمده چشمک ایلیه قان بویلمی کرک
ترک ایتدک اتهزم درکن مبتلاکی آه
خوبلر اچنده عهد و امان بویلمی کرک

---

[1] CH,55a,1 دوک CA,57a,5 دک [2] CH,55a,2 и CA,57a,8 الله

همدمی غصّه وغم ایلدی دوران بزه
رحم ایدوب لطفنی کوسترمدی برآن بزه
پر ایدر کاسهٔ هر دم ایچر رقان بزه
آه النده فلکک داد النده فلکک
هرکمی کورسه آنک کل کبی یوزینه کولر
صکره دن خار جفا تیغله بغرینی دلر
نه اوزی کویز اسر کرنه خویاشینی سلر
آه النده فلکک داد النده فلکک
کورمه دک برکولی کلشنده که صولمایه فلک[1]
صنمه برکمسه که ایتدوکنی بولمایه فلک[1]
بوجهان باقی دکل ساکه ده قلمایه فلک[1]
آه النده فلکک داد النده فلکک
48a نچه سعیمزی یولکده هبا ایلیه سن
نچه بر اهله جفا جهله وفا ایلیه سن
مهریی اولدورجک کیمه جفا ایلیه سن
آه النده فلکک داد النده فلکک
کوزمز یاشنی دوندردی بزم قانلره
برنفس دردومز ار کورمدی درمانلره
حسرت ایتدی بزی اوش سوکلوجانانلره
آه النده فلکک داد النده فلکک

87

حبیبم نقش رویکدن کوکل بولدی مصوّرلک
جمالک آفتابندن جهان طولدی منوّرلک

---

[1] Л,476,16 فلکک

اولتی سنبل خاکی صنبر آبی کوثر خلقی خوب
جنّته بکزتدم آنی بن همانندم کوریجک
476 روز وشب الحان اوقور[1] بلبلرك خوش شوقله
کل کبی کولر کوکل کوشه صدا سی ایرجک
آستانینی ادب ایتدک زیارت ایتمکه
یوزومز سوردک قدم بصدوغی پیره کیرجک
برعزیزک بو مقامیدر که مهری صدقله
جان ودلدن برمحبّی سن سن آنک کیرجک
مُژده نه اق شمس دینک ویرصلوات قیل دعا
قوقور عصیاندن اول سنی منّت ایدجک

88

چکمشم حدّ دن اشا جور وجفاسن فلکک
کورمدم ذرّه قدر مهر و وفاسن فلکک
سورمدم نیلیین ذوق وصفاسن فلکک
آه الندن فلکک داد الندن فلکک
محنت و درد وبلا ییله کوزم یشلر ایدر
حسرت و هجر و جفا ییله دلم بشلر ایدر
نده ین باکه فلک اومدوغم ایشلر ایدر
آه الندن فلکک داد الندن فلکک
ارتورر ناله ایله شام وسحر زارمزی
اغلدر بیزی نه خوش کلدرر اغیارمزی
آه و افغان ایله هر دم کچورر کارمزی
آه الندن فلکک داد الندن فلکک

[1] CY,476,1 ایدر

بویله ظالم اولسون هیچ پادشاهی کیسنک
کاه زلفی حائل اولور رخلرینه کدخطی
قلمه سون مهری سحاب ایچنده ماهی کیسنک

84

اولدی هنکام بهار ایردی دمی کلزارک
امدی دل بلبلی ارتور دمدر کلزارک
واره لم صحن کلستانده تماشا ایده لم
سرور فنا رنی صالندوغنی دلدارک
دکه[؟] یوز شبا شد اوله برزخی کل غنچه لبه
چکمشوز جور و جفا سینی هزاران خارک
سینمز دف قلوبن قامتمز چنک ایده لم
دکله سون یار مقاماتی نه درادوارک
مدعی اولسه جهان خلقی فتوبیزه نه غم
کر بزمله اولا بر دزه وفاسی یارک
دامن وصلی حبیبک هله کرسون آلومه
طوتمشم تیغ بلاسینه بوین اغیارک
کرچه نقصان غزلسن لب یاری الحق
طوطی مات ایدر ای مهری شیرین کفتارک

85

بو مقامک اسمنی کرچه دمشلر کونیجک
دللره ویرر حیات آب وروانی کونیجک
کلستان اتمش بو آرایی سراسر نوبهار
خانه برخانه مزتین ایلیش رنکین چچک

زهی فرخنده طالع بوندہ هرکاه
مقیم اولور بو جایه سال و با ماه
که کچمش عمرمز حیفا هزار آه
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق
دعالر ایله مهری شهریاره
کانک لطفندن ایردک بو دیاره
که کوردک کزلو کنجی آشکاره
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق
کرم کانیدر اول شهلر امیری
که طیراقدن کوتردی هر فقیری
خدا اولسون الهی دستکیری
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق

حرف الکاف

83

CH,536 CA,556 اولمه سون اغیار ایله یاری الهی کمسنک
ارطمه سون کوندن کونه دردیله آهی کمسنک
47a کیجه لرنی کیبی نالان ایلرم کوندز فغان
اولمسون بنجیلین حالی الهی کمسنک
آستانندن بنی منع ایتمه ناصح دلبرک
کعبیه یوز سورجک قلمز کناهی کمسنک
زاهدا عیب ایلمه دل ویردوکم دلبرده
اولمموت بونلاره اولورمی نکاهی کمسنک
حسن الینه شاه اولالیدن یقردل شهرنی

نه دل ایله قلم[1] تقریر آنی
دنیلمز حشره دک آنک بیانی
بولنمز سرتسر کزسک جهانی
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق

یاپلمش آنده بر شاهانه حمّام
یکی حمّام دیولرمش آکا نام
هم اولمش آی وکونش سقفنه جام
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق

صُویی جلّابه بکزر حوضی دن[2] در
مَلاَ مال[3] اولمش ایچی آب وکلدر
دیار روم ایچنده شمدی بر در
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق

ایو چکدوک بو دور آنک جفاسن
کوره لم باری بر کرّه وفاسن
سوره لم *ایمدی ذوقیله[4] صفاسن
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق

زهی وقت و زهی ذوق وزهی دم
فزحلر کلدی کتدی غصّه و غم
دیه یین[5] جان ایله بنداخی هر دم
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق

486

---

[1] CH,516,10 قیلایم [2] CH,52a,1 واردر [3] CH,52a,1 и CA,54a,7 مالامال [4]*CH,52a,4 и CA,54a,10 ذوقله امدی [5] CH,52a,6 и CA,54a,12 دیایم

فرحدن هربری قرصردی آیه
ملک صلمش مکر اوستینه سایه
نه خوش بیلاق ایمش بو شهرلادق
کله نرکس طوروب سوزمش کوزینی
آچلمش غنچه لر دوزمش یوزونی
بودر فردوس با غینک کزینی[1]
نه خوش بیلاق ایمش بو شهرلادق
چچکلر وجده کلمش ایلمش جوش
کمی سرخوش اولمش کیمسی خاموش
بولر خوش عشوه ایاغن ایلمش نوش
نه خوش بیلاق ایمش بو شهرلادق
امیر عاشقان کل بو[2] قرنفل
بتر آنده بنفشه نرکس و کل
کله قوشو ایدر افغان بلبل
نه خوش بیلاق ایمش بو شهرلادق
* اکر عقلک وریسه[3] طوغرو دوت راه
وَرِیدُورْ اَلْمَه لو بغچیه که[4] کاه
آغجلر سایه صلمش صنکه خرکاه
نه خوش بیلاق ایمش بو شهرلادق

---

[1] CH,516,3 и CA,536,8 یوسف [2] CH,516,6 и CA,536,11 کوزینی
[3]*CH,516,8 اکر عاقل ایسه ک آکا CA,54a,1
[4]* CH и CA там же بغچایه هر کرعاقلسک آکا

که برخورشید مه طلعت جبینده
خدن کیم کورسه درکیم یاسمینده
طواف کوی صن خلد بریندہ
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق
لبی یادینه اولمش کرم لاله
طوردیک یا طوتر الده پیاله
قورردی اوستنه خیمهٔ واله
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق
پر اولمشدی کلیله صحن کلشن 46a
قباغی طولد وروب دوتمشدی سوسن
چمن سلطانی کلدی وجه احسن
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق
دوزتمش طوطی قمری چنکنه چنک
نواده سازه[2] طوتمش قوشلر آهنک
الینه باده آلمش لاله کل رنک
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق
ترنّملر قلوردی آنده بلبل
صفاسندن دیدی خندان اولوب کل
صراحی مُل دمیدر نه تحمّل
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق
قمو اشجار جمع اولمش بوجایه

---

[1] Л,46a,2 کل оп. [2] CH,51a,9 и CA,53б,1 سار

کناری صافی جوی ارغوانلر
آقر هر یاکده[1] آب و روانلر
دماغه بو بغشلر جانه جانلر
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق
هواسی معتدلدر صویی کوثر
درختی نارونله سرو و عرعر
اوتی ریحان و سنبل خاکی عنبر
نه خوش ییلاق ایمش بو شهرلادق
بتر دریاسی ایچره نیلوفرلر
رخی زردی ویرر عشقدن خبرلر
کلستانلر تفرّج کاه بیرلر
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق
یاپلمش[2] بر سریری عالی ایوان
بیشل پیرقلر اولمش آکا سیوان
اچنده در آنک اول شاه[3] دوران
نه خوش ییلاق ایمش بوشهرلادق
چو شاهک بیتنی معمور کوردم
اچنده برق اورر اول نوری کوردم
آکا صف بغلمشلر حوری کوردم
نه خوش ییلاق ایمش بو شهرلادق

---

[1] CH,506,6 یاندہ CA,526,9 یاکدہ [2] Л,456,10 یاپلمش

[3] Л,456,11 شاہ оп.

81

[باسم سلیمان[1]]

س سن روح روان ای جان دل مردمه جان انجق
کل رخلرگ شوقی کون کیبی عیان انجق

ل لاله خدکی بلبل کلشنده کوروب ایدر
عالمده کلی ترچوق بو غنچه دهان انجق

ی یَیلاکِله حسنوکی هرکیم کوره دیر شاها
کندوسیدر غلمان یَیلاقی خبان[2] انجق

م میلم سکا درخانم قربان یولکا جانم
کرچکی سوزومک بوغیرسیی یلان انجق

ا ایتکله اشیکوکده چون هر کیجه همدمدر
عزّت ایسه مهربنه بیتر بو همان انجق

ن نه وقت فرخ دوران عالم بو دمه خیران
بیک جانه دکر برآن نه خوشجه زمان انجق

82

CH,506 CA,526 قولقدن[3] اولمش ایدق کرچه عاشق
بحمد لله که خوش کوستردی خالق

456 نه سوز سویلندسه حقنده صادق
نه خوش بیلاق ایمش بوشهر لادق

بیشل دیبای کیمشلر چمنلر
یقولر سیم قندیل یاسمنلر

هر اطرافی کل و سرو وسمنلر
نه خوش بیلاق ایمش بوشهر لادق

---

[1] СУ,45а موشّح باسم سلطان سلیمان [2] В Л и СУ так! [3] СН,506,2 и СА,526,5 قلقدن

اطلسینه ویرمه سن مهری امیرک فارغ اول
درویشک بیتر پلاسی عارفه دیباج لق

80

45a دامن دلبردن ایده لی[1] بشومه تاج لق
حمد لله کمسیه کوستر مدم محتاج لق
رخلری نطعنده شهمات اولمدن جان اویزم
عالم ایچره واریسه انجق اولالجلاج لق
تاجری عشقی اوللدن شهر دلده هر زمان
غیرلرسیم ایله زر بن جان ویرودم باج لق
بن کمان ابرولرک کوره لی قربان اولمشم
غمزه سی تیرینه سینم ایتمشم اوماج لق
تا ابد ظلمت شبنده قلمش ایدم دوستک[2]
ماه تابی حسننک کر ایتمه سه اخراج لق
زهر هجریله هلاک اولمشدی چوقدنجان ودل
لطف ایدوب شیرین لبی کرایتمه سه کلّاج لق
برغدا ویرمشدورر روحینه عشقی مهرینک
کورمز اول تا حشره دک روی جهانده آج لق
بی کنه عاشقلری اولدرمک استر ظالمله
چشمی خونریزک که هیدی ایتمه سون حجّاج لق

---

[1] СУ,45a,1 اوُلالی [2] Л,45a,5 دوستم

هرماه روی عاشقک آهی دخانیله
هیچ کورمدکله صکره یوزینک قراسی یوق
آتشه خلیل وش بنی اودلاره ای رقیب
عاشق بویولده ینمغه صنمه رضاسی یوق
مهری کرکسه یولنه جان ویرکرک جهان
اویزکوتر رقیب ایله سندن صفاسی یوق[1]
ای دل هیشه جور وجفایه تحمل ایت
صنمه جهانده هرکشینک بربلاسی یوق[1]

79

خرقهٔ عرفاندن ایت زاهد بشوکه تاج لق
کردلرسک کورمیه سن تاابد محتاج لق
جرعهٔ عشقی مجازی نوش ایله صدق ایله
تاحقیقتدن یکا یول بولاسن معراج لق
نفسکی ترخانه سنده چک قناعت کنجینه
کیم سنی اسرار غیبه ارکوره بو آج لق
جهد ایدوب دیداره ایر حکمه برتیه وحتن
ایده کورکعبه طوافن ایتمدن حجّاج لق
نیچه برناحق یره قانلر دوکرسن ظلم ایله
وارسیه عقلک کل ایله نفسکه حجّاج لق
بنی کبی اکله درونکدن قوبلبل ناله سن
قمریکبی دوست دوست دی ایله درّاج لق

[1] В CH и CA порядок расположения этих бейтов обратный.

کر سن قله‌سن دوست سری زلفکی چوکان
بن دلخی قلم باشمی میدانه تکلّف
کلدکچه خیالک دله مهمان طوتر الده
خون جکرمله طولو پیمانه[1] تکلّف
کویکده رقیبوکی اَصَیْدق بوغزندن
ایت دکمه‌کز اولمز یزوق ارغانه[2] تکلّف
مهری سکه بیک جان دلریسک ویررای دوست
بر بوسه ویره سنده آکارندانه تکلّف

حرف القاف

78

446 CH,52б CA,54б
جرمم نه‌در که دلبره بزدن صفاسی یوق
بن بنده سینه ذرّه‌جه میل‌وَ[3]وفاسی یوق
هر برخبیث ایله صلنور نیجه اولمیم
کوردکچه بینی یوزچورر مرحباسی یوق
عشقک اسیری دردله درماندهٔ کم بکم
اَلْسک بزمده کوکلمز اَله خطاسی یوق
بو نوبهارهٔ[4] برکون اولور کیم خزان ایرر
غرّه آولمه حسنه سودکم آخر بقاسی یوق[5]

---

[1] CH,50a,4 بیمار [2] CH,50a,5 и CA,52a,8 اورغانه [3] Л,44б,1 و оп.
[4] CH,52б,6 и CA,54б,12 نوبهار [5] CH,52б,5 и CA,54б,11 перед этим бейтом доб. هربینوایه وصل نواسن عطا ایدر
بن بینوایه ذرّه‌جه وصل نواسی یوق * в CA здесь عطاسی

یقسه غم ظلمتنده قلمش ایدم تاابد
رخلری نادی خیالی خانهٔ دلده چراغ
دوشدی مهری بر پرینک زلفنک چنکالنه
کی هنردر بو بلادن قورتررسه[1] جانی صاغ

حرف الفاء

76

CH,50a
CA,52a

شمدیدن[2] کیرو جهان خوبلرنک واریسنه یوف
قوری دعوالرایله ایتدوکی اقرارنه یوف
ایو چکدک بولرک جوروجفاسن[3*] به یوری
نیچه بر یلوره لم یارنه اعیارنه یوف
می بورمش خنده لرک بریشی وبیک دل ایله
عاشقتن الدیجی قولی یلان یارنه یوف
سوینی سومز وبونلر[4] ماسور سومیسی
قوبو محبوبلرک دنیه ده بی عارنه یوف
اعتماد اتدکیچون عهدنه هرجا بیلرک
مهرینک داخی جهاندهٔ چورک[5] افکارنه[6] یوف

77

CH,50a
CA, 52a

غمزک غرضی جان ایسه جانا نه تکلّف
باشمده سنک جان دخی جانا نه تکلّف

---

[1] Л,44a,6 قورتولورسه CH,49б,13 قورتررسه [2] Л,44a,7 شمدن
[3*] CH,50a,10 یوری وار [4] Л,44a,10 بلر CУ,44a,10 بنلر
[5] CH,50a,13 и CA,52б,4 جورک [6] CH,50a,13 انکا رینه

ایرلمز یاره جهد ایله ای مهری کشیده اولمایه جق ذرّه طالع

حرف الغین

74

CH,496 CA,516 بو بت کل چهره ایله عارف اول عزم ایله باغ
فرصتی فوت ایتمه سیران ایتکه تیز کچر بوچاغ
بغرکک قانی ایله پر ایله چشمک ساغرن
دل کبا بندن حبیبه ماحضر ایله[1] یراغ
غنچه لعلی یادنه نوش ایلسون کلکون[2]
لاله خدّی شوقنه سرمست اولوب صونسن آیاغ
وقت نوروز ایردی بو اثناده غایت جمل[3] اولا
بر نفس اولمق حبیبک خاکپایندن اراغ
یا سوندر عید وصلکله یه اولدر مهریی
قل ترحّم وقتدر کم سوکوکه ایردی بچاغ

75

44a
CH,496 CA,516 دوستم دل مرغنه قورمش قرا زلفنک آغ
کوز قزردوب[3] دوشدم الآ آه کیم مشکل دوزآغ
نیته کیم جهد ایلرم میل ایتمیم مهرولره
چقرر[4] بولدن بنی بر زلفی قرا یوزی آغ
اولقدر یقدم شها عشقک فیتلن سینه ده
قوردی جسمده[5] قانم اردی یورکده یاغ

---

[1] Л,436,14 ایلر [2] CH,496,4 и CA,516,8 سهل
[3] CH,496,8 قزاروب [4] Л,44a,2 چیقروب [5] CH,496,10 قوریدی چشمدن

کلدیسه خطّی کل یوزنه مهری غم دکل
ترغنچه ایکن ایلمشوز اختیار خط

حرف الظاء

72

CH,48б CA,51a جان بلبلی اتدکچه سن غنچه دهاندن حظ
ایتمه‌دی جهان ایچره بر باغ جاندن حظ
436 ای اهل صفا جهد ایت عشقیله کچور عمری
بولمق دلربیک کر جانیله جهاندن حظ
تیری مژه‌کی جانا آتسون قو کمان ابروک
ایلر بو دل وجانم اول تیرو کماندن حظ
کلزار جمالوکی بوزدیمی صنور خطک
اتمزمی صفا اهلی هر[1] وقت خزاندن حظ
چشمی درمش مهریک جانن قلورم یغما
ایتسون ایده رزغایت می بزیاندن حظ

حرف العین

73

CH,49a CA,51a دله جورن حبیب اتشدی قاطع دریغا بینه بکزر ایتدی راجع
ایچر صو بیرینه قانومی غمزک عجب بودرکه اولمزداخی قانع
بنی بیر تیرله آولدی مشدی غمزک اراده چشمک اولماسیدی مانع
دوشلدن عشقکک سوداسنه آه نه لر اولدی بنم[2] باشومه واقع
طپوکدن اومه‌زیدم دوست آخر قتوکده[3] اولییدی کلّی ضایع

---

[1] CH,49a,2 и CA,51a,7 هی [2] Л,436,9 доб. بو
[3] CH,49a,10 قپوکده

پادشاهم سیر ایدرکن باغ حسنک کوشه سن
بو دل درویشکه سیب و زنخدان ایله عوض
خاک پایینه نثار اتمک لکیچون دلبرک
قانلو یاشکدن ای مهری درمرجان ایله عوض

حرف الطاء

71

عوض ایتدی کلشنه کورک اول کلعذار خط CH,486
نقش ایتدی کل ورقلرنه یازدی یار خط CA,506
صندم سحابه کردی و یاخود طوتلدی کون
اولمش کونش یوزنده مکر آشکار خط
یازمش جمالی لوحنه ریحان خطی رقاع
دور فترده کورنجه بولمش قرار خط
ایسترکه لعلی چشمسیله تازه تر اولا
آب کناره کلدوکی بو سبزه زار خط
بلدی خدنده یزدی خطن قل قلمله یار
مرغوب اولور کناره یازلسه غبار خط
شمدن کرو وفا خطنی قل قلمله یاز
جان لوحه سنده صقلیالم یادکار خط
کلدی عذاری اوستنه لشکر چکوب بوکون
عاشقلرینی یعنی که آیده تارومار خط
صنمه جمالی آیینه سندن کوزم ادم[1]
برتوز کتورمکیله سن ای نابکار خط

---

[1] CH,486,8 آیرم

الهی کلشن حسنن کوزم یا شیله سن صقله
طولبدر کرچه آهمدن زمین وآسمان آتش
چقرجان رختنی شهر بدندن مهری دلخسته
فدا قل یار[1] یولنده که آیدر ناکه زیان آتش

حرف الصاد

69

CH,476
CA,50a

دوست بحق سورهٔ اخلاص بنی اولدر بلادن ایله خلاص
یتر آتسون مژک تیرینی قشک اوق نشانینه* اردی یایکی یاص[2]
دلی دیوانه موزی زلفکده دوستم برقیللیله بغله یهٔ آص
بحر شعرایچره مهری بر دُزدور[3] که آنی کورمش اولاغوّاص[4]
معنی دکانی آیچنده صرّاف اول سنده بولسون قموسی کوهرخاص
ویرمه نادان الینه کیم نه بلور اَلتُنک قیمتینی اهل رصاص

حرف الضاد

70

43a
CH,48a
CA,50a

تشنه در دل لبلرکدن چشمهٔ جان ایله عرض
خضر وش ظلمتده قلدم آب حیوان ایله عرض
رخلروکک پرتون ستر اتمسون کافر خطّک
هی بکم کوستر جمالک نورن ایمان ایله عرض
منتها قدک کبی* بر نارون[5] کورسون هنوز
بوستانه کل بوکون سروخرامان ایله عرض

---

[1] CH,476,10 جان [2]* CH,476,13 اوردی یایوکی آص [3] CH,48a,4 и CA,50a,10 بردردوز [4] В CH и CA это конечный бейт.
[5]* Л и СУ,43a,3 лакуна.

یلار ایله کورمزم یارم یوزن بن مدّعی
سایه سی کیبی[1] قتندن اکسک اولمز بر نفس

لعل شیرینوکه بن جان[2] ویرورم ایرمز الم
آه کیم قرشومده[3] دائم لاتکلّف برمکس

426 نیچه فریاد ایدیم[4] عشقک بلاسندن کوکل
بولمدک عالمده چون فریادکه فریادرس

عارفه برحرف بَسّدر[5] هیچ تطویل ایلمه
طالعک یوقدر کوزللردن ای مهری سوزی کس[6]

کویکه ایچره کیجه لر تا صبح اولنجه دوستم
ایتلر وکله همدم اولدوغم بکا عالمده بس

عاشقک قدرن بلور یولنده جان ویرسک روان[7]
بی وفا هرجا یلرسود اسنه یلمک عبس

حرف الشین

68

CH,476 CA,496 رخک انواری شوقندن طولبدر[8] بوجهان آتش
رجودم ملکنی یقسه عجبمی هرزمان آتش

یقوب عشقک اودین سینمده دائم صقلرم جانا
آنکچون خانهٔ دلده بیزهردم نهان آتش

فراقکله وصالکله دل مهجور ای دلبر
اولور هرنار برکلشن اولور هرکلستان آتش

---

[1] CH,47a,10 и CA,496,4 کیبی оп. [2] Л,42, 17 جان оп.
[3] CH,47a,11 قارشومه; CA,496,5 قرشومه [4] CH,47a,12 ایده سن
CA,496,6 ایدسن [5] СУ,426,2 и CA,496,9 پسدر [6] В Л и СУ этот
бейт завершает газель. [7] CH,486,1 и CA,496,8 روا
[8] CH,476,5 طولیدر

خوبلرک مهرینی مهری اولورز ترک اِتمَزز
کم نه دیرسیه دیسون بز اولاماززیاسز

66

CH,456 CA,48a یولنه جان ویرمکه جانانه کلمشلردنوز
طالب درد اولمشوز درمانه کلمشلردنوز
باشمی طوپ اتمکیچون زلفکک چوکانه
عشقکک میدانه مردانه کلمشلردنوز
مهروکی کوکلده[1] محکم طوتمشم حق سویلرم
صدقله منصوروش اورغانه کلمشلردنوز
کلستان حسنکک هر کوشه سنده دوستم
بلبل[2] کویا اولوب افغانه کلمشلردنوز
کلمشم حسنک زکاتندن که شی لله ایدم
صنمه بودرویشی جانانه کلمشلردنوز
ای طبیب دل بنی بند ایله درمان دقتیله
زلفکک زنجیرنه دیوانه کلمشلردنوز
شمع رخسارینه جانانک ای مهری دائما
یانه لم[3] پروانه وش چون یانه کلمشلردنوز

حرف السین

67

CH,47a CA,49b نیته کم یاوک یولنده جان ویروب ایتدم هوس
وصلینه بولمدم عالمده برکون دست رس

---

[1] CH,456,9 کوکلمده [2] Л и СУ,42a,10 بلبلی [3] Л,42a,14 یانه

رخی دورنده ویرر زلفی بزه عمردراز
فرخندن[1] براولبدر کیجه مزکوندوزومز
یاپشوب دامن اغیاره مدارا ایده رز
نیته کیم یلورورز برچوپه کچمز سوزومز
عشقی راهنده آنوک خاکله یکسان اولالم
جان ملکن یقلیم کوکلره چقسون توزومز
آسمانیلر آتر کوکلره آهم دون وکون
برق آهمله عجب یانمز ایسه یلدزومز
رخی شمعینه آنوک مهری چوپروانه لرز
یانه لم یاقله لم بر پوله المز یوزمز

65

نیلیم بیچاره کوکلم بردم اولمز یارسز
ابسم اولمز نیته کیم جهد ایلرم بوعارسز
بن دلمده نامنی درد ایتدم امّا دلبرم 42a
بردم اکثر آدم اولمز برنفس اغیارسز
وصلنی اقرار ایدوب صلدے بنی سودالره
دوندے انکار ایلدے بودینی یوق اقرارسز
ای طبیب جان مدد بیمارکم اولدُوم مدد
دیدے خود رعاشق اولدرمک بکا تیمارسز
کورمدم برخوبکم یاننده اولمایه رقیب
بوجهان باغنده هیچ کل اولمز بیش خارسز

---

[1] CH,45a,13 и CA,476,7 فرخنده

416 وار خانقهی بکله ریاییله سن ای شیخ
ثابت قدموز ساکن میخانه لرز بز
غافل[1] قومزز خوبلرک[2] الدن اولنجه
زنجیر سر زلفنی دیوانه لرز بز
رسوا لغمز[3] خلق جهان بلدی نه غم چون
کوشش ایلمزز[4] ناصحی رندانه لرز بز
میدانده عشقک بوکون اخلاصله کرک
باش اوینه یجی برنچه مردانه لرز بز
ای دوست رقیبیله طوریب صحبت ایدرسن
عشاقلرز چون بنه بیکانه لرز بز
قلبوت دلریسک دل ویرانهٔ معمور
کل کوکلمزی یپ قتی ویرانه لرز بز
ترک دل وجان ایتمیجک دوست بولنده
ای مهری نچه طالب جانانه لرز بز

64

CH,45a CA,47б کوردی برماه لقایی بنه سودی کوزمز
کوز اوجندن کوزه کوزاودلره آتدی اوزمز
لبی وصفندن آنک صورمغه بن جان ویرودم
عرض حال ایتمکه لیکن آکا دویمز یوزمز

---

[1] CH,466,8 عاقل [2] Л,416,2 خوبلری [3] CH,466,9 رسوالغوم
[4] CH;466,9 и CA,49a,3 ایلمشوز

62

سن وارکن ای دوست بکا یارکرکمز
جورک چکیم غیری وفادارکرکمز
جورکده وفادر بکا دردکده دوادر
بیمار دله بر دخی تیمار کرکمز
جانا بو جهان ایچره وفادار صنملر
هر کوشه ده کرچه نچه سی وار کرکمز
کویکده سنک دائما عریان اولین تک
جنّتده بکا حلّة و دستار کرکمز
پند ایتمه بکا یار ایچون یارنی ناصح
یارم بکا پندک سکا هی وار کرکمز
چشمک بنی اولدردی وسن یوق[1] نچه دیرسن
غمزک خو شهادت ایدر انکار کرکمز
مست می عشوت اول یوری عالمده ای مهری
پس رند و خرابات اولنه عار کرکمز

63

CH,46б
CA,46б

عشوت آتشینه[2] یانجی پروانه لرزبز
بو آتشه پر یقمیجوت یانلرزبز
نوش ایلمشوز روز ازل جامنی عشقک
تا حشره دک اول شوقله مستانه لرزبز

---

[1] Л,41а,13 يوف [2] CH,46б,5 доб. يا نغمه

پریقمده پروانه صفت شمع رخوکه[1]
عشقک بنی استاد جهان اتمک اولمز
کولشنده کوردسن کلی مرخار ایله مهری
تاصبحه دکین آه و فغان اتمک اولمز

61

CH,46a
CA,48б

سنسز صنما جسومه[2] بو جانی[3] کرکمز
جانم سن ایمشرسن بکا جان آنی کرکمز

41a

کلزار خدّکسز بکا ای جان وجهانم
فردوس جنانی کل خندانی کرکمز
*دیشک وارکن لؤلؤ و مرجانی[4] ندرلر
لعلک وارکن چشمهٔ حیوانی کرکمز
دردک یترای دوست بنم دردمه امسم
دل خسته که جانا دخی درمانی کرکمز
خدّ وکله قدّوک و رخک[5] وارکن ای دوست
سرو و سمن و لاله و ریحانی کرکمز
جانانکی ترک ایت دیدی جانک کرکیسه
مهری دیدی جانانی کرک جانی کرکمز
اولدرمکسه ای دوست رقیبی یترالحق[6]
اول کلب لعینک براوُج قانی کرکمز

---

[1] CH,46a,5 и CA,48a,12 رخکده [2] CH,46a,9 چشمه CA,48б,3 چسمه
[3] Л,40б,17 جان [4*] Л и СУ,41a,2 لعلک وارکن چشمهٔ حیوانی
[5] CH,46a,13 и CA,48б,7 رو رخک [6] CH,46б,2 и CA,48б,8 انجق

قدرے بیلنمیں عاشقلر یچون حشره دکین
دُوگلم باشمُزی طشلره آقسون یشمز
خاری الدن قویه لم جان ویرلم کل یولنه
قچن ایسه کیدجکدر قویه کتسون بشمز
قوری لافیله جهانی بزه کولدرمیه لم
سرّیله اشلیه لم هراشی بتسون ایشمز
لقمه لقمه قویسونلر آتمز هردمده
راضیوز تک هراویوزایت یمه سونلر اشمز
دوشده کوردم که رقیبی بله ردّ ایلدی یار
اکله تعبیرمزی خیره دونوبدر اشمز
دلبرک یولنه مهری دوروشب جهد ایلدم
قالسون اول یولده بزوم درنغمزله دشمز

60

حسرت چکرم[1] دردله قان اتمک اولمز CH,46a CA,48a
محنت بلومی دور کمان اتمک اولمز
کوز یاشنی قدک کوردب ای سرو روانم[2]
یوز صویله سن[3] سروه[4] روان اتمک اولمز
فتان کوزلک قصدی دل جان ایمش ای دوست
تیر مژه که سینه نشان اتمک اولمز

---

[1] CH,46a,2 и CA,48a,8 چکرم [2*] CH,46a,3 قاش کمانم
[3] CH,46a,3 и CA,48a,10 سویله سن [4] Там же سرو

سائللرنه ویرمیه میچ حسنی زکاتن
یادلاره قله لطفله احسان نه قولَیسُوز
بویورمش ایکن آصمغه اول یار رقیبی
آصلمه دن ایت اوزله ارغان[1] نه قولَیسُوز
اولدوریسر آخر غم هجران سنی مهری
یارا تمز ایسه دردکه درمان نه قولَیسُوز

58

CH,47a
CA,49a
چون دردله آه ایلمکه باشلرز بز
هر قنده سه عشوت اهلنه یولداشلرز[2] بز
هرغنچه لبک یادنه افغانمورز آرتر[3]
بلبللرایله کویه که قرداشلرز بز
شمع رخکه تاکیجه لرصبحه دک ای دوست
پروانیه یولداشلرز بز
اکسلمه اغیار نیدم یار ایشکندن
اول کلب لعینی شوقدرطاشلرز بز
406 خوبلرده وفا بولیمدق مهری جهانده
بر بختی سیه طالعی یوق باشلرز بز

59

حجی نابی بزم اللّهه قلوبدر اِشمُز
که بو هرجایلره اوغردی قوتسوزبشمُز

---

[1] Л,40a,11 ارغان
[2] CH,47a,2 и CA,49a,9 حالدا شلرز
[3] Л,40a,15 آتر

دیدے مهری اول کله بنجیلین[1] بلبلمی آولر
دیدیکم بن کوروردم[2] کوندہ سنکیبی هزار

حرف الزء

56

40a بزدن قچرور حسننی دلبرنه قولَیسُوزْ
بلبلدن اراغ اولدی کل تر[3] نه قُولَیسُوزْ
قهرن چکه حدد ن اشرے عاشق صادق
لطفن کوره هرجاهل وابتر نه قولَیسُوزْ
بیک یرده دلم دلمش ایکن غمزه سے تیرے
چشمیده اوره سینمه خنجر نه قولَیسُوزْ
یوق بیره دهانی خبرن ایتدی دیوفاش
دوشوردی بزی دللره اللر نه قولَیسُوزْ
شیرین لبن اغیاره صونرْ مهریبه صونمز
طوطی بقه قرغه یبه شکر نه قولَیسُوزْ

57

بندن چورر یوزنی جانان نه قولَیسُوزْ
میل ایتمدوکی قولنه سلطان نه قولَیسُوزْ
عاشقلری بربوسه سنه جان ویرده هرْم
اغیارله اول صارله عریان نه قولَیسُوزْ
درد اول دریغا کشنک سوکلو یاری
یاننده ن اراغ اولدغی برآن نه قولَیسُوزْ

---

[1] СН,386,8 بن کبی
[2] Л,396,17 کوردم
[3] Л,40a,1 تر оп.
[4] Л,40a,5 صونرْ оп.

فرقتکدن[1] اِکله سم دتر زمین و آسمان
حسرتکدن[2] آغلسم اشبو جهانی صو طوتر
مهریه رحم ایت بوکون یوخسه بلورسن دوستم
ایرته دن تیز حسنکک آیینه سینی موطوتر

55

CH,386 CA,406 بینه ایام بهار ایردی بزندی هر دیار
قلدی آفاقی شکوفیله مزین کردکار
نیچه نقش ایتدی کور اول نقّاش صنعتدن بنه
هر درخت خامدن کوستردی بر روی نگار
دولت آنلار رکله[3] بو اشناده آولا کلزاردہ
برالنده جام ساغر برالنده زلف یار
که یکاغندن کل آله که لبندن مل آنک
که میانینی درآغوش ایده که بوسه کنار
کل کبی کلدے بنه عالم بهاریله بوکون
صورتن کشف ایلدے کلزاره بکزر شهریار
قد دلجوسینی کوردی رقصه کلدے سرولر
آکه کرم اولوب چمنده آیه سن قرص[4] چنار
هر کل اندامک هواسینه می خام[5] ایچ یورے
عار فیسک فرصتی فوت ایتمه بودم زینهار

---

[1] CH,39a,6 فرقتندن
[2] Там же حسرتندن
[3] CH,386,3 آنلرک
[4] CH,386,6 قرص
[5] CH,386,7 и CA,406,11 جام

کوزلری یاشن دوانلر ایلیوب نالان ایدر
مهری حسنک کلستانده بوکون دلّا بدر[1]

53

CH,426б
CA,45a
نه حسنم[2] آفتاب و نه خوذ[3] ماه کنجیدر
نه قشلرم کمان و نه زلفم نشانجیدر
بهتافلر ایلمش بزه رعنا دیوخطیب
شاعرلرک بر نجه سی غایت یالنجیدر
لاغیله بوسه استسه بزدن عجب دکل
ساقالی[4] کلسه هر کشی ایللر کلنجیدر
396 شمدن کرو مقامی بزم بوسه مزهمان
یللرله یورک اغرسی اسهال رنجیدر
هر آستانه یوز سوروب[5] بوسه جرّ ایدر
بو باب ایچنده مهریده سندن دلنجیدر

54

CH,39a
CA,41a
هر سحر وقتنده دلبر چون صبایه رو طوتر
زلفی بویله جهان اطرافنی خوش بو طوتر
بوکوزللر شاهنی حسن ایچره کوردم ناکهان
سر تسر دل ملکنی دیدمکه آخر بو طوتر
چشم پر افسون ایله دللرقومز بند ایتمدک
سحرله بکزر جهانی بو ایکی جادو طوتر

---

[1] CH,42a,7 и CA,446,2 دولا بدر [2] CH,426,10 چشم [3] CH,426,10 и CA,45a,4 خوذ [4] CH,426,12 ساقالی [5] CH,43a,1 سوروب CA,45a,8 سوریب

سرو قدّک نازله سیر ایتدوکنجه[1] باغده
هر یکا آغزی صویی آقر آکا[2] بستان امرنور
باغ حسنکده صبا دیر تدکنجه زلفکی
غنچه لر خندان اولوب زلفوکه ریحان امرنور[3]
دوشمشم چاه زنخدانکه کرچه راحتم
حمد لله حالمه هر اهل زندان امرنور
حقّهٔ یاقوت ایچره بالله اول دُرّ دانهٔ[4]
غم اولا جان ویرمیه اول بحره[5] هرکان امرنور[7]
دردینی دردینه درمان ایدلیدن[6] دلبرک
مهرینک هر وجهله دردینه درمان امرنور[7]

52

CH,42a
CA,44a
مصحفنده حسنک جانا خطک اعرابدر
صورتک عشّاقه جامع قشلرک محرابدر
آستانوکه نجه یوز سورمسون لیل ونهار
اهل عشقک سجده کاهی قبله سی اول بابدر
دل شب زلفکده کمراه اولمسه اولمز عجب
ای شهِ خوبان عالم صورتک مه تابدر
یالکوز بر بنمیم سن دلربایه مبتلا
جان و دلدن بو جهان خلقی سکا احبابدر

---

[1] Л,39a,3 ایدوکجه [2] CH,40a,4 که [3] Л,39a,4 امرنور оп.
[4] CH,40a,7 دردانه یه CA,42б,2 وردانیهٔ [5] Л,39a,6 بحره оп.
[6] CH,40a,8 ایده نلدن CA,42б,3 ایدنلدن [7] Л,39a,6,7 اومرنور

اولنجه مهری جهاندهٔ بو سرّی ایتمه تباه
یقاکی چاک ایدوب ایت کوردکوکه دردله آه
مزارک اوزره بتن حشر اولنجه دییه کیاه
فغان کوزللر النلدن که بی وفالر در

50

CH,42a
CA,446
که هجر یار وکاه بنی غملر اولدوردر
که وصل دلبر ایله کچن دملر اولدوردر
دشمن کولر بو حالمه بن آغلارم مدام[1]
هی بوکه جانمی قتلنور آدملر اولدوردر
خسته دله *خیالیله ای[2] امسم ایلیین
مشکل بودر که شمدی بنی املر اولدوردر
آغلک کلوک که برکون ایاد وستلر رقیب
اجل ایرشمدن بنی در هملر اولدوردر
خار جفاده مهری اولورسه نه غم رقیب
ایت قبیرجی سنی آنی کل فملر اولدوردر

51

39a
CH,40a
CA,42a
لبلروکی کوردکمجه دوستم جان اِمرَنور[3]
یالکوز بربنمیم کافر مسلمان اِمرنور[3]
کوزه لی زلفک شبنده یوزکک[4] انوارنی
چرخ سرکردان اولوبدر ماه تابان اِمرنور

---

[1] Л,386,13 مداد
[2] CH,42a,11. и CA,446,5 خیالیدی
[3] Л,39a,1 اومرنور
[4] CH,40a,3 и CA,42a,10 حسنکک

بن فقری کیبی دوست دوم صبح اولنجه آه
اول خوش رقیبله صرلوب جانه جان یتور
عشقک میینی نوش ایدهلی مهری دوستم
کندی بشینه کلمدی عقل بی جان یتور

49

386 کوزللریله کوکل کرچه آشنالر در
ولیک هر دم اولردن کلن جفا لردر
دمزلر عاشقی کوردکجه مبتلالردر
فغان کوزللر الندن که بی وفالردر
اکرچه عادتیدر خوبلرک چوعاشقه ناز
ایکنده حدّدن آشورمیوب اتسلر هله آز
کچوردیلر کونلر هردم آهله قش و یاز
فغان کوزللر الندن که بی وفالردر
جفالرن کوره عاشق وفالرن اغیار
سورر جهانده منافق صفالرن هربار
سَوَه نی[1] کندولری سومکه ایدرلر عار
فغان کوزللر الندن که بی وفالردر
وفالو کرچه کوزل چوق دنوردی دورانده
بزآنی کور ممشوزدرجهانده برآنده
بلیمدم بولرک نامی وار نشان قنده[2]
فغان کوزللر الندن که بی وفالردر

---

[1] Л,386,6 سوه لی [2] Л,386,8 قتنده

CH,38a
CA,40a

کم وار کوزللر ایچره جهانده سکه یتر
یاخود بلاکش عاشق شیدا بکا یتر
دل حجره سنده هر کحه عشقک مطوّلن
کورمکه جان *دلیل و تنم[1] بو ریا یتر
زجریسه حددن آشدی کوزم یاشی باشدن
جوریسه یتدی جانمه ای دلربا یتر
قهرک جهانده بن کورودم لطفکی رقیب
اولدرمکیسه عاشقی هی بی وفا یتر
یوزسورمکیله ایزلرنه اولدوم آشنا
کویکده ایتلرکله بو بن مبتلا یتر
سن ای نجاتی استرسک بوریادوشک
یار ایشکنده مهریه برقوری جا یتر
بردانه ایله زلفی کوکل مرغین ایتدی صید
باکه جهانده عمرم اولنجه غدا یتر

48[2]

CH,38б
CA,41a

کوردم رخینی زلفی شبنده نهان یتور
صندم سحاب ایچنده مه آسمان یتور
حسنک مثالی بردخی کلمشمیدر عجب
هر کوشه سنده برک کل ارغوان یتور
قلسه وطن عجبمی بو دل آستانکی
بیر عندلیب قنده کوره کلستان یتور

1* Л и СУ,38а,6 лакуна 2 В Л и С У эта газель и предыдущая не разделены.

سایهٔ دلدارله کرم اولسون عاشقلره
دلبرک لعلی نباتن دشلمش آدمه وار
بوجهان باغنده مهری یخه نالان اولسون
برسنک کیبی خصوصا غنچه لب کل فمده وار

46

CH,37a
CA,39a
کوزیله[1] عمزه سی صنمک ال برایتدلر
صندوق سینم[2] آکه نشان ایدوب اتدلر
احسند که برخد نکله بیک پاره قلدلر
جان پوته سینی[3] طوغرسی طوغرو کوزتدلر
عشقک[4] یولنده اوخ کبی طوغروکلن شهسا
ناموسی شیشه لارنی چوقدن اوشتدلر
عمرم طویلکنه[5] ینه ثابت دلیلدز[6]
چون رخلرنده زلفی صنملراوزتدلر
38a
اولدرمه سی محقق ایدی دون رقیبی یار[7]
کم مانع اولدیکم بوکون ایپن اوزتدلر
جان شمعه سینه یندوغمی دوستلرکورروب
دل مجمریله کوینوب بیله توتدلر
جان الیغ ایله می قویالر سنی خوبلر
ای مهری قتلن داخی[8] دخی ساکه نتدلر

---

[1] CH,37a,2 и CA,39a,7 قاشیله [2] Там же سیم [3] CH,37a,3 и CA,39a,8 پوسته سنی [4] Л,37б,16 عشقنک [5] CH,37a,5 и CA,39a,10 طویلنه [6] Л,37б,17 ولیدر [7] Л,38a,1 دون [8] CH,37a,9 и CA,39б,2 آخی

عالی غرق ایلریسک کمسه سلمز باشکی
صکره کرقان آغلریسک کوندہ بیک کزرازار
376 کلستانندہ ایکن اول غنچه نک فریاد قل
یوخسه یارن کل کیدر قالورسن ای مسکین هزار
خارالندن دامنن قورتر مغیچون دلبرک
سن دخی هر کلستانه یوزاورو ب یلوارنه وار
مرد یسک غیرت دمیدر سورد قیی هی مدد
دامنینه ترکلک یاپشمسون سعی ایله خار
برزمان مهری فلکده سیرایدردی شمدی کور
بوسببدن اولدی اوش آیقلر التندا غبار

45

CH,43a CA,45a کرچه دل مجروحدر هجر کله کوزده نمده وار
حمد لله کیم وصالکدن اکا مرهم ده وار
دل غریبن نار هجران کریقوسه غم یمه
ساکه ای قنلو یشم آهم کبی همدمده[1] وار
تیغ قهرکدن جکرلر پاره لندی کرچه آه
آتش عشقک یز سینمده کویا دمده وار
آتمه سونمی تیرغمزکدن کمان ابرولرک
یالکوز جانم دکل آکا هدف سینمده وار
همدم اولدکسه حبیبه غرّه اولمه مدّعی
بوجهاندر شادلوق صوکنده لابد غمده وار

---

[1] Л,376,7 مرهمده CA,45a,11 همده

آشکاره بوسه جزا[1] ایتدم لبندن دیدهٔ یار
عارف اول عارف قتنده لطف واحسان کزلو در[2]
عشوه بر سرّ الهی درنه بلسون مبتدی
حمد لله مهری جاهلدن بو عرفان کزلو در

43

صرّافیده بندن بتر آواره اولبدر
بکزر خدی دلبرلرینک قاره اولبدر
قویوزلری آغ اولمسون اول خیزلرک کم
عشّاقی قور احسانلری اغیاره اولبدر
مست می عشوه اولمشر و کوزینه کتورمش
او کار طوردر اَرْقَسی دیواره اولبدر
برغنچه کم آچلمه دین آنک بَبَهٔ خارے
شهدن کرو بونلارک اشی واره اولبدر
هر باده ده جانان لبی یادینه ای مهری
صرّافیده بندن بتر آواره اولبدر

44

عاشقیسک عشوه یولنده صقلمه ناموس و عار
جهد ایدوب بویولده جان ویر یوخسه الدن کتدی یار[3]
فارغ اولوب کرکوکلسز استریسک یاریکی
غافل اولمه کی حذر قل غیرینک اولور نکار

---

[1] Л,37a,6 جرم [2] Там же کزلودر оп. [3] Л и СУ,37a,15 عار

جان ویره‌مز یولمده دمه مهری دوستم
صاد قلرک جهانده بو داغی بری کچر

42

CH,44б
CA,46б
شویله کم دل خانه سنده مهر جانان کزلودر
نیته کم جانده الف تن ایچره هم جان کزلودر
دامنن اوپ دولت استرسک یوزک سورپاینه
درد نه ویرجانک ای دل که[1] آنده درمان کزلودر
قاشی بسم‌الله ایله اوقی جمالی مصحفن
کفر زلفنده کور آنک نچه ایمان کزلودر
37a
لبلرنده دشلری نظمن کورن در کویما
حقّه یاقوت ایچنده درّ و مرجان کزلودر
مدّعی کولدرب[2] آغلتمه سون دیک بنی یار
غرقه ویرر عالمی یاشمده طوفان کزلودر
غم دکل طوتسه خطی یارک عذاری چوره‌سن
ظلمتک ایچنده لابد آب حیوان کزلودر[3]
غمزه‌سی اوقلارنه سینم نشان اولالی آه
یار بیلور یورکمده نیچه پیکان کزلودر
غصّه سن دلده کوروب صورمه خیالی بن دیدم
خیلی مدّتدر درونمده بو مهمان کزلودر[3]

---

[1] CH,44б,5 که оп. [2] Л,37a,2 کولدرب

[3] В CH и CA порядок этих бейтов обратный.

بن وفا اومدکچه[1] اول بی‌رحم دلبر آه کیم
جوری حدّدن آشورر نازیله اوراندن چقر
غمزه‌سی دوزدی بولوب دلده خیالی خرّنه سن
دیدی انجقدر[2] که درلر کنج ویراندن چقر
زلفکه باش قوشدی غمزک یقدی دللر شهرینی
شمدی فتنه عالمه سن چشمی فتاندن چقر
مدّعی سوزیله الدن چقردم یاری آه
هرکه شیطانه اویر البتّه ایماندن چقر
ای بلاکش مهری سن بکزر بلایی سلی سن
ساکه دائیم بی وفاکر غالبا آندن چقر

41

CH,44a
CA,46a
شول دلربا که حسن الینک کشوری کچر
برشهدر اولکه جان[3] و کوکل لشکری[4] کچر
اول دلربایه[5] دل نجه اولمایه مشتری
جمله جهان کوزللرینک سروری کچر
ویرسه ضیا جمالی جهانه عجب مدر
اول دلبرکه حسن جهان انوری کچر
جلّاد چشمی جانمه قصد ایتمدین هنوز
دردلو یوره‌که[6] غمزه‌سنک خنجری کچر

---

[1] CH,376,11 и CA,40a,3 اومدقچه [2] CH,376,12 и CA,40a,4 الحقدر
[3] Л и СУ,366,9 جا [4] Л,366,9 کشدی [5] Л,366,10 دلرباکه
[6] CH,44a,5 یوزینه

دردلو یورک ای مهری جفایه ایدیدیگ صبر
جوری زمانه خوبلری حددن آشوردلر

39
دیدیگ دلبر حسنمک حیرانی اول دیدم بسر
دیدی هر دم عشقمک کریانی اول دیدم بسر
دیدیگ حسنم کلستانینک هزاران دردله
روز و شب بلبل کبی نالانی اول دیدم بسر
دیدیگ کعبه کویمک اتسک طوافن صد قله
عید وصلومک همان قربانی اول دیدم بسر
دیدیگ یوز سور آستانمده طورب لیل ونهار
سندهٔ خدمتکارمک دربانی اول دیدم بسر
دیدیگ ای مهری سکا جانان کرکسه جان ویر
امدی کل عشقم یولنده فانی اول دیدم بسر

40
CH,376 CA,396
زلفک[1] و قاشک قدک کوردم که جان آندن چقر
بونلره جان ویرمین البته جانا ندن چقر
396 تیر غمزک طوتمه سون ژنکار غمزن دوستم
یوره کومی یارکل پیکانکی قاندن چقر
بی کنه محبوسدر چاه زنخدانکده دل
زلفکه اصّ[2] قورتر اول مسکینی زندانندن چقر

---

[1] CH,376,8 زلف [2] CH,376,10 и CA,40a,2 آسّی

37

CH,39б CA,41б دلی ویردم یلکوز صنمه سکا جان بله‌در
دل نه‌در جان دخی جانا سکا قربان بله‌در
کچدی ای قاشی کمان غمزک اوقی جاندن اوته
دخی چشمک نچه بر سینه مژکان بله‌در
96a نیدلم کوزدن اراغ اولدکیسه دوست یتر
چون خیالک دل ویرانمه مهمان بله‌در
کوروب اول یاری بکا سویلمسون دیو رقیب
متّصل سایه کبی کور نجه شیطان بله‌در
مهری بلبل کبی افغانکی دلدن قوّمه کیم
لاله خندنده آنک چون کل‌خندان بله‌در

38

CH,40a CA,42б دوشمنلر اوستنه صنمک ال ا وشوردلر
ینلو[1] خبرله اوش بنی کوزدن دوشوردلر
هجر آتشیله دل‌خو ازلدن کباب ایدی
سینمده یقدیلر جکرمده پشوردلر
اولدردم ایدی[2] مدّعی بر چلمییله[3] تیز
نیلرسن ایتلر عوعوی عقلم شَشُوردلر
اولدرمسی غزا دیو عشاق جمع[4] اولوب
کافر رقیبه هر بریسی[5] برطاش اوردلر

---

[1] СУ,36a,5 и CA,42б,5 یتلو [2] CH,40a,13 и CA,42б,7 اولدرمدی
[3] Там же چلمدهٔ [4] Л,36a,8 جمع оп. [5] СУ,36a,8 بری [?]

نجه شرح ایلییه‌یین غنچه دهانی خبرین
ناکهان ناز[1] نهاندن بینه بر راز آچلور

قورقرم لعل لبینک خبرین سویلمکه
ناکهان کنج نهاندن بینه بر راز آچلور

هر قچنکم ایده‌رم عشقی هواسنده صدا
آهمک پرده‌لرندن نچه شهناز آچلور

آردم حسن کتابن که وفا رسمی بولام
ها جفا بابیله مسئلهٔ ناز آچلور

مصحف حسننی کوردک چون اوقی سورهٔ نور
مهری عاشقلره عالمده بوفال آز آچلور

36

CH,406 CA,426

دل سری زلفوکه بردار اولمغه جانن سورر
اولمکه پیر استر اشده[2] کلدی اورغانن سورر

بوبینه طقسک نولا جانا کمند زلفکی
عید وصل ایرسه[3] قچن هرکیشی قربانن سورر

تاروماری اتمش رخنده یار زلف عنبرین
صانه‌سن طاووسدر کلشنده جولانن سورر

عاشقه معشوق چون جور ایده کلمشدر ازل
ترک عادت ایلمز هرکیشی ارکانن سورر

مهری دل خسته‌نک حالن صورسه یاره‌دک[4]
بر نفس قلمشدر امّا آه اول جانن سورر

---

[1] СУ,356,4 ناز [2] CH,406,5 ایشته [3] CH,406,6 اولسه
[4] CH,406,9 и CA,43a,3 یاره‌دیک

چکمزیدی بر نفس خارک جفاسن نیلسون
لیکی بلبل کلستان ایچره کلک طوتساغیدر[1]*

بزم حسنوکه وجودم شمع در پروانه دل
بو یانن جانم فتیلی در یوراکم یاغیدر[2]

دهر الندن بر صفا جامنی نوش اتدرمدک
صوندوغک هر دم فلک مهریبه بیک طاس آغیدر

34

CH,435
CA,46a
خطّک بنفشه خدّک خوش یاسمینه بکزر
کلزار حسنک ای دوست جنّت اچینه[3] بکزر

حقّن دی ای فلک سن کوردکی دور ایدلدن[4]
خلق جهانده بر خوب بو نازنینه بکزر

یوزک کوروب حسددن بدر اولمسون قمرهیچ
اویکنمکیله قاچن سن مه جبینه[5] بکزر

حلقه آولده فرقتکدن[6] قدم بنم ای بی رحم
بغرک سنک عجبدر سنک نکینه بکزر

35б
عشقک یولنده جانا جان ویردکم کورنلر
در اهل عشق اچنده مهری کزینه[7] بکزر

35

دلبرک باغ جمالی که قِشِ و یاز آچلور
صن جنان کلشنیدر کلری طورماز آچلور

---

[1]* Л,35а,9 лакуна; CA,42a,5 کل یوزک کلشنده جانا بلبلک طوتساغیدر
[2] В CH этот и предыдущий бейты оп. [3] CH,435,9 اخسه (так!)
[4] CH,435,10 и CA,46a,4 اولدن [5] CH,435,11 и CA,46a,5 جبیبه
[6] CH,435,12 فرقتدن [7] CH,435,13 и CA,46a,8 کوزینه

راستی سیر ایله[1] عشاقی نوالر کوستر
دللری حیران ایدر عشقک صداسی اوزکه در
خلوتکده زاهدا عیب ایتمه اهل عشقه سن
کنج غمده عاشقلرده بی ریاسی اوزکه در
35a ایشک آلتون آتمک استرسک یوزک زر ایلکل
طالب اکسیر عشق اول کیمیاسی اوزکه در
بوی زلف دلبرک غیرن کتورمه ای صبا
بو دل سوزانمه قبله هواسی اوزکه در
بر طبیبه بن دیدم بیمار عشقه چاره نه
دیدی دلبر وصلیدر آنک دواسی اوزکه در
بر پرینک حلقهٔ زلفینه ناکاه اولدم صید
شمدی مهری مسکینک دام بلاسی اوزکه در

33

CH,396 CA,42a خرّم ایدن عالمی جانا جمالک باغیدر
دوستم عشاقه رحم ایتکل که حسنک چاغیدر
بلبل ایکلر خاردن بن آغلرم اغیاردن
مستدام اولسون بزمله خیلی درد اورتاغیدر
ریسمان زلفکله نچون بغلودر بوینم دیدم[2]
کوستروب چشمن دیدی بوکافرک طوتساغیدر
حسرتندن آغلرم سن یوسفک یعقوب وش
کوزلرم یاشی دوکنمز صنکه نیل ارماغیدر

---

[1] CH, 436,1 и CA,456,8 ایلر [2] Л,35a,8 بنم

دل دُزْدی باغ حسننه ال صونمه سون دیو
زلف سیاه ماری[1] کلستانده یاتدیلر
کل رخلرینه بکزدم[2] آنک دیمش مکر
سوسنلر اوستنه یوریوب دل اوزتدیلر
نارکلکیله میوه سن الدوم دها تنک
کور باغبان[3] یعنی که اوغری کوزتدیلر
اولدرمکه کتوردی دیو[4] مدّعیی یار
چشمیله غمزه سی بکا بردن کوز اتدیلر[5]
دیدم رقیبی داره عجب اصدلرمی اولا
برخیر آغزلی دیدی که چوقدن اوزتدیلر
دیرند وکنجه قوت ویرر جانه لبلرک
شیرین سوزک کلامنه شکری قتدیلر
بی مهری مهری سومه دیدم پندطوتمدک
هرجوری که آتدیلر سکا آنلر خوش ایتدیلر

32

CH,43a CA,456 چکمین بلمز ندر یارک جفاسی اوزکه در
دشمین بلمز ندر هجرک بلاسی اوزکه در
اولمین عاشق نه بلسون اهل عشقک حالنی
شرح اولنمز بو بیانک ماجراسی اوزکه در

---

[1] CH,37a,12 یاری [2] CH,37a,13 и CA,396,5 بکزدم
[3] CH,37б,1 и CA,396,6 باغبانی [4] CH,37б,2 دیو оп.
[5] CH,37б,2 کوز آتدیلر Л и СУ,346,9 کور ایتدیلر

دل بلبلی فریادن اورتورسه عجب میدر
شیدا قلن آنی سن غنچه دهن اولمشدر
جورکله بنی جانا اولدرمه تحمل ایت
عشقک غمیله خود باکه اولن اولمشدر
یولکلده سنک جانا بیلسم نه گناه ایتدم
حورک بکا اغیاره لطفک ندن اولمشدر
حقّا قد و خدّوگک کم اُولسه هواسنده
تابوت آکا سرو اولوب کلدن کفن اولمشدر
گل رخلرگک چوقدر عشّاقی ولی امّا
چشمینه رقیبوگک مهری دکن اولمشدر

30

جان ویرودم سکا بهی کافر — بر نظر قل بکا بهی کافر
سن کلیدک چمنده بن بلبل — اول زمانی آکا بهی کافر
بنی جور ایله سن اولدرمک — کیم کورمیدر روا بهی کافر
چکمشم بن جفاکی بیک کرّه — سنده ایت بروفا بهی کافر
بزی[1] بر بوسه ایله یاد اتسک — اولمزایدی خطا بهی کافر
دلکه دردمندگ در اوّلدن — دردنه قل دوا بهی کافر
جان و دلدن سکا بو عالمده — مهر یدر مبتلا بهی کافر

31

چشمومه دل اویب رخ دلداره کتدیلر — CH,37a CA.,396
کوز کوره کوز[2] بنی نجه اودلاره اتدیلر

---

[1] Л,346,1 بری [2] CH,37a,11 کور оп.

دلربالر ایلمشدہ زلفی چوکانلر
درکہکدن دلبرا دور[1] ایتمہ مہری بندہ کی
کرچہ چوقدر آستانکدہ سنک دربانلر

28

CH,45a CA,47a بیچارہ کوکل بلمزم آوارہ ندندر
درمان نہ درر بلسم آکا چارہ ندندر
ہر دم فلکک جوریلہ یار جفاسی
بلسم[2] کہ بو بن بخت سیہکارہ ندندر
34a چشمی بکا وصلینی حرام ایلدی یارک
بن قانی حلال ایتدم اوخونخوارہ[3] ندندر
چون دلمزیمش غمزہ لری خنجری بغرم
*سن یوزویرہ سن ای یوزی کل خارہ ندندر[4]
بن آیغکی اوپمکہ جانلر قلم ایشار
رایکان ویرہ سن بوسہ سن اغیارہ ندندر
مہری چکہ جوروکی ولطفک کورہ اغیار
دولت آکا ذلت بوجفا کارہ ندندر

29

جان بوینہ زلفک[5] عنبر رسن اولمشدر
عشوت اہلنہ درکاہک حب الوطن اولمشدر[6]
ہجرکلہ کوزم یاشی یغمورکبی یاغدی
بشدن بشہ بوعالم چایر چمن اولمشدر[6]

---

[1] Л,33б,14 رد [2] CH,45a,3 и CA,47б,10 بلسم [3] Л и СУ,34a,1 خوانخواره
[4*] CH,45a,5 и CA,47a,12 بس بویورکمدہ کورنن یارہ ندندر
جان بلبلی نالان ایدہ کلزار خدکدہ (خندندہ) CH,45a,6 и CA,47б,1 доб.бейт
سن یوزویرہ سن ای یوزی کل خارہ ندندر
[5] СУ,34a,6 زلفینک [6] Л,34a,6 и 7 вторые полустишия этих бейтов стоят в обратном порядке.

336 یا یتر جور و جفاکیله بنی شام و سحر
دوستم خانهٔ غمده اِیکلَتْ زار و نزار

26

بزه میل ایلردی کَه کَه او چشمی قره لر
منع ایدرلر اولری بر ایکی یوزی قره لر
دوشلی عشقی هوا سییله دریای غمه
کورمدی زورق دل حدّ وکنار و قره لر
چکسه زلفینی صنم رخلری اوستنه نولا
یره شور کعبه نک اورتوسی که اولا قره لر
ایتدیلر عاشق شوریده لرک عشقکی پای
قورقرم وصلوکه داخی کله لر اَلْ قره لر
جانی ویریا را ایشکنده کل ای دل صادقتک
عاشق اولدر که آنک طوپرغه قانن قره لر
عشق بابن دخی بر وجهله تحریر ایده مز
مهری کیم برنجه زمان دفتر و دیوان قره لر

27

بر صنم آکنینه الش سیم و زرقفتانلر
یاره شر یولنده قربان اولسه یوز بیک جانلر
بو لباسک وصفن ایشتسه ملکلردن روان
چاک ایدیدی حلّه سینی حوری وغلمانلر
کوکب سیّاره وش سیر ایلد وکچه کوندوزین
طولمشیدی هر طرفدن ماه ایله میدانلر
باشمی طوب ایلمشدم بن اکرچه چالمغه

غین غایتده صفادر که[1] آوله یانکده جیب
اول سکا ناز ایده سن آنی آیده سن بوسه کنار

فا فراقک کجه سنده شوقدن آه ایتدم
که آولدی دل آینه سی دردملهٔ[2] ژنک غبّار

قاف قندیل رخکدن بقرای دوست دلیل
که کونش عالمه انوارنی ایلر اظهار

کاف کوکلم اوی ویرانینی معمور ایتدی
حمد لله هله عشقک اولالیدن معمار

لام لعل لبنک یادنه بر مهرونک
خوب اولور نوش ایده مل چون ایشه وقت بهار

میم مهری دوشلیدن هوس[3] عشقله یار
اولدی رسوای جهان کتدی قنوغیرت و عار

نون نم وارد غی[4] عشقکده بودر تحصیلم
دلده غم دیده ده نم سینه ده آتش[5] هر بار

واو وار ایدوکله صکره پشیمان اوله سن
کل یوزک دائره سینی طوتجق بر کون خار

هی هبا ایلمه سعیینی[6] بربن مسکینک
چوق زماندر که یولوکه دل وجان ایتدی نثار

لام الف لائق اولامی که عجب قاپوکده
ایتلرکله بله بنداخی اولام خدمتکار

---

[1] CH,416,2 که оп. [2] CH,416,3 и CA,436,10 دودوملهٔ
[3] Л,33a,13 هوش [4] CH,416,8 и CA,44a,3 دخی
[5*] CH,416,8 سنه ده آتش دیده ده نم [6] CH,416,10 سنی

را روا کوردی فلک بز نیده لم کلشنده
بلبله آه و فغان همدم اوله غنچیه خار
زال زلفنکده بنی عشقله منصور کبی
جان فدا دریولکه ایلیه جانم بردار[1]
33a سین سندن چوررسم یوزی ایتمه مجال
کس قلم کیبی بشومی دلومی یارای یار
شین ثبها ظلمک الی شهردلی یقدی دریغ
چیقسز[2] جان بدندن اید سر ترک دیار
صاد صندم که سحاب ایچره نهان اولدی قمر
یار حسنده مکر اتمشش زلفنی تار
ضاد ضعف غم هجر کله قو اولسون یرید[3]
دل آشفته یی[4] جانا آکا بند اتمدی کار[5]
طا طواف حرمک ایلمشم بونجه زمان
اعتقادم بودرای دوست بنی یقمیه نار
ظا ظلم ایلمه عاشقلرو که لطف ایله
ایلمشدر بولارک عشقک اودی جانله کار
عین عینک دل و جانلرنی قودی عالمده
که[6] آتمدی غمزه لرک تیریله[7] آنی شکار

---

[1] В CH и CA этот бейт оп. [2] CH,41a,9 چیقسه [3] CУ,33в,4 یردور Л,33a,4 и CA,43б,5 یردر [4] CH,41a,11 и CA 43б,5 آشفته که [5] Л,33a,4 یار [6] CH,41б,1 که оп. [7] CH,41б,1 تیری بیله

مهری نچه سی شرح ایده سن وصفی بیانن
تقریر ایده‌من دل نه خو تحریر قلملر

25

الف ای قامتی موزون[1] و ایا خوب نگار CH,406б CA,43a
بتمدی قدکه بکزر دخی برسرو چنار
ب بکون کلشن حسنکده قوافقان ایده‌لم
یره شر صحن چمنده که آیده فریاد هزار
ت تماشا ایدرز وصلوکی لطفکله بوکون
دلی درویشه عطا ایلسک ای شاه نه وار
ث ثناخوان اوله لی بلبل‌جان کلشنده
حسنوکه قرشو اولور شام وسحر خوش کفتار
جیم جمالوکی کوروب عینره نظرایلرسیم
دوستم تیر مژکله ایکی کوزومی چقار
حا حیاتم کدرای دوست یوزک کورمیجک
سن سوزن *دی آمدی[2] نجه ایلیه جان تنده قرار
خا خیالک یزه‌لی نقشنی دل لوحه سنه
کوزه درقبله نما کبی کوزم لیل و نهار
دال داد اتمزسک دادمزی خونی کوزک
بنی ناحق یره اولدرسه کرک آخر کار
ذال ذاهد کوزلی سومکه توبه ایتشرایمش
دوندی جرمینی بلوب ایتدی بنه استغفار[3]

---

[1] CH,406б,12 и CA,43a,5 رعنا [2]*CH,41a,4 دیدی CA,43a,10 دمدی

[3] В CH и CA этот бейт оп.

اول وجود نازنینکدن اداغ اولسون اَلَم
د شمنوکه خانهٔ غم ایچره محنت یاره شر
تب نچون طوتر سنی طوتسن رقیب کافره
ساکه صحتلر عدوکه رنج و ذلّت یاره شر
تیغ قهریله عدوکاک باشنی قطع ایتمکه
ذاتوکه جُرأت و هم بازوکه قوّت یاره شر
نای کیبی اکلین هر دم حسود اولسون مدام
چنک و قانونیله هر دم ساکه عشرت یاره شر
حق باغشلاسون الهی سنی اول والیده که
کم آنوک بردانه سی سن ساکه رفعت یاره شر
حمد لله کم ملاقات اولدی مهری داعیه
درکورنلر ذاتکه ارکان دولت یاره شر

24

326 اول کان وفی خوش بزه کوستردی کرملر
بصدی کرمندن یوزم اوستنه قدملر
عیسی نفسی ایلدی بز مردهٔ زنده
غمکین دِلمز بولدی فرح کتدی المار
لطفیله قلدی دل ویرانمی معمور
کوکلن خوش ایده هردم[1] آنک خوب صنملر
ایتدی بزی اول ذات شریف ایله مشرّف
کودمه یسرز حشره دکین غصّه و غملر

---

[1] Л,326,3 مردم

[غزل غرا[1]]

CH,44a
CA,46б

اشک چشمدن اولور جوش اتدوکی اوماغلر
دود آهمدندر[2] ابر اولدغی هر دم[3] داغلر
روز شب یشلر دوکر دولاب سرکردان اولوب
کریه و زاریله طورمز نیچون آغلر
نالم ایشتد کچه دنترر برک آرام ایلمز
یاشمی کوردکچه هر آب روانلر چاغلر
کوزلرومه سنسز ای روحی روانم برنفس
کلشن ایله[4] نیلیم کلخن کورینور باغلر
کلد وکلمجه کولدرمسن کل کبی دل بلبلن
کتد وکلمجه لاله وش بغرمده قورسون داغلر
فرقتک زخمیله مهری چوقدن اولوردی هلاک
مستدام اول بینه وصلک آکه مرهم باغلر

اول مبارک ذاتکه هر دمده صحّت یاره‌شر
اول مطهّر چشمکه[5] هر آنده راحت یاره‌شر
دار رفعتده صفا و زوقله لیل و نهار
صحن صحّتده کوزل خانمله صحبت یاره‌شر

---

[1] СУ,CH и CA заглавия нет. [2] CH,44a,9 и CA,46б,3 آهمدندر
[3] Там же и в Л,32a,3 دم оп. [4] CH,44a,12 کلشنیسه
[5] СУ,32a,10 جسمکه

بستر نسرینده آرام ایلسون خوش دوستلر
جسمو موزه[1] پوره لر[2] اورسون بزم دندانلر
بیسون ایچسون خوش بولر بیلا قلرده دمبدم
یوده لم[3] بزغم اوندہ کاسه کاسه قانلر
قلدیسه جسمک[4] بوشهرک اسی سنده چاره نه
پس مکانیده غریب اولنلرک کلخانلر
یوقدر مهری بوکون دعویه معنی کوستر
واز کل هرجایلر درشدیکی یارانلر

21

CH,74a CA,76a ای دل بهار فصلی* وچون[5] دور لاله در
لا دیمزز که عاشقه سودا حواله در
بزم چمنده صحن کلستانده دورایدن
ساقی النده ساغر صافی پیاله در
دلبر جمال اوزره عرقلر که دزلو در
کل پیراغنده صانه سن آنی که ژاله در
معشوق النده جور وجفا وعتاب و ناز
عاشق دلنده شام وسحر آه و ناله در
32a بو روز[6] اچنده کوشهٔ کلشنده مهریا
دولت آنو کله همدمی بر چشمی آله در

---

1 CH,426,4 چشمموزه
2 CH,426,4 и CA,446,11 بوره لو
3 CH,426,5 и CA,446,12 یوطلوم
4 CH,426,6 چشمک
5* CH,74a,8 и CA,76a,2 چو هم
6 CH,74a,12 и CA,76a,6 دور

شمدی بو طوطی کلامه مبتلا درمهری کیم
سویلسه شیرین سوزی قند مکرّردن لذیذ

حرف الراء

19

316
CH,39a آتشی عشقه اوعاشقلرکه جانن یقدیلر
CA,41б بولدلر وصلت ابد چونکم جهانن یقدیلر
ینمه سوننی عاشوق بیچاره لرپروانه وش
ماه رولر چونکه حسنی شمع دانن[1] یقدیلر
مجرله صنمه سنی یقدی وجودم خوبلر
ای نچه دل ملکتینک خانمانن یقدیلر
لعلنه اویکند وکچون لاله رخسارنیه شمع
لالیه[2] داغ اوردلر شمعک زبانن یقدیلر
دیللله جان ویردی مهری ترجمان دلبرلره
آلدیلر کوکلن عجب بوترجمانن یقدیلر

20

CH,42б آشنالر صاغلغله ایلسون سیرانلر
CA,44б دوردغنجه[3] بوجهان کلدکچه بودورانلر
دور دوشدک چونکه ای دل بلبلی کلزاردن
کتدی کوللربز قلالم ناله و افغانلر

---

[1] Л и СУ,316,2 ذاتن
[2] Л и СУ,316,4 لاله نک
[3] CH,42б,2 طوردوغنجه
CA,44б,9 طوردغنجه

سایبانم محرمم عالمده وارمدر بند
بن کدا حالینه همدرد اولمدی الّا که بو
عزّ وجاهم همدمم[1] هم شهریارمدر بند
تن انیس اولمشدر آندن آیرواولمز بر نفس
سودکیم یادم وفادارم نکارمدر بند
قیش کوننده کاه که اسدوکچه باد زمهریر
خانهٔ خلوت کهنده کرم نارمدر بند
ای فلک مهری سیه پوش اتدوکیسه غم میدر
قالبه جمع اولمدن روح اختیارمدر بند

حرف الذال

18

یوق صنوردم عالم اچره جانیله سردن لذیذ CH,366 CA,39a
هی نه لر وارمش جهانده داخی بونلردن لذیذ
لذّتن اشبو جهانک شمدی بلدک حاصلی
یوغمش روی زمینده وصل دلبردن لذیذ[2]
لبلرک سوکدکچه جانا آغزومه شکر یغر[3]
شویله شیرین لقمه درپالودهٔ تردن لذید[4]
عاشقه باش آغرِدُوب عرض ایتمه ناصح جنّتی[5]
لبلرن صوردق نکارک آب کوثردن لذید

---

[1] Л,31a,7 همدم [2] Л,31a,13 لذیذ оп. [3] CH,366,11 и CA,39a,3 یقر
[4] Л,31a,14 доб. کیم [5] Л,31a,15 جنی

زلف مشکینک فولا بوبنیومه صلدیسه کمند
دوستم لازمدر دیوانیه البتّه بند
علم جاذولقده براوستاد درچشمک سنک
کورسه هاروتیله ماروتی کچرمز آنلره بند
رخلرک دل شاهنی مات ایلدی برلعبله
کوزلرک جان فرزنه حاجت دکل سورمک سمند
کلّه سن اورتایه قویوب اویکزمش لعلکه
انوکچون چارسولرایچره بردار اولدی قند
کرچه چوق سیر ایلدم باغی جهان صحرالرین
راستی قدّوک کبی هیچ کورمدم سرو بلند
قوبزی مه‌رولرک مهریله وارسن فارغ اول 31a
ناصحا اتمز اثر رسوای عشق اولانه پند
خوبلرک تیغ جفاسندن یوزم دوندرمزم
طوغرا سالر سینمی کرریزه ریزه بند بند
درپینچه یوللرینه دوشدکم دلبرلرک[1]
دیر کورن خیلی بلاکشد ربومهری دردمند
یللرایله بن یوزن کورمم دریغا آه کیم
سایه سنده خوش کچردلدارمک هربرلوند

17

کنج غم ویرانه سنده شمدی یارمدر فند CH,386 CA,386

[1] Л,31a,3 دلبرک

بلا کش بلبلم بلدی فغانمدن صفا بولدی
یوزومه کل کبی کلدی بوکون برغنچه لب کل رخ
دله کرچه جفا قلدی برینه بیک وفا قلدی
بزه وصلن عطا قلدی بوکون برغنچه لب کل رخ
آلوب شیرین زبانیله النمدن مهرینک وارن
اهاکلدم دیدی یلدی بوکون برغنچه لب کل رخ

حرف الدال

15

CH,36a CA,38б ایلدی یار بنی درد ایله آواره مدد
اولورم[1] اتمزیسه حسرتله چاره مدد
اولدوررم[2] دریمش زلفکه چشمک بنی یار
ویرمه جلاد النه آص بنی اول داره مدد
چشم مستک ینه ناحق یره قان ایلمه سون
صوچنی[3] بلدوره قتلن سنه برپاره مدد
شربتی لعلک ایمش خسته دله[4] دوست شفا
دمدی ایله دوا بو دل بیماره مدد
برنفس قلدیکه مهری ویره جان فرقت[5] ایله
چقمه سون حسرتله هی[6] مدد اول یاره[7] مدد

---

[1] Л,306,7 اولور [2] CH,36a,10 и CA,38б,2 اولدرورم
[3] CH,36a,11 صاچنی CA,38б,3 صچنی [4] Л,306,10 دله оп.
[5] Л,306,11 حسرت [6] CH,36a,13 هی оп [7] Л,306,11 پاره

کلشنی حسنی کنارن طوتدی مهری خطّ یار
بلبلک تازه کلستانده زاغ اولمق نه کوج

حرف الحاء

13

CH,35б
CA,38a

دوستم عرض ایت جمالک جانمزبولسون[1] فرح
کفرزلفوکی کورب ایمانمزبولسون[1] فرح
چون دله دلبرخیالی کلدی مهمان اولمغه
پیش کش جان ویره لم مهمانمزبولسون فرح
جام لعلندن نکارک ساقیا بربا ده صون
مجلسوموزکرم اولوب دورانمزبولسون فرح
ظلمتی برجرعه یله خانهٔ دلدن کوتر
اول صفادن کلبهٔ احزانمز بولسون فرح
خوبلرک وصفن ای مهری شویله تقریرایله سن
کیم اوقودسه دفتردیوانمز بولسون فرح

حرف الخاء

14

30б
CH,36a
CA,38a

بوکوکلم زورقن آلدی بوکون برغنچه لب کل رخ
یشم دریاسنه صلدی بوکون برغنچه لب کل رخ
بلندی قدی نازیله صلندی[2] سر فراز یله
کلستان صحننه کلدی بوکون برغنچه لب کل رخ

[1] CA,38a,8 и далее بلسون [2] CH,36a,3 صالینوب CA,38a,9 صلینوب

30a مشکلم حلّ اولمزیدی کوشهٔ درس خانه ده
ایتمه سم حسنک کتابندن[1] شها هر بار بحث
ای مدرّس چونکه سن تحصیل جانان ایتدک
قیل وقال ایچره قلوب سن ایلیه ناچار بحث
مصحفی حسنوکی زلفکدن سئوال ایتمش قریب
ایلمک جائز مدر قرآندن کفّار بحث
علم عشقی بزای مهری شویله تحصیل ایلدوک
شمدی هر عاشق بزوملّه ایشکه قورقار بحث

حرف الجیم

12

CH,356 CA,376 بزدم اول دلبر جمالندن اراغ اولمق نه کوج[2]
برنفس جانانه سز عالمده صاغ اولمق نه کوج
کلستانده غنچه تک یا ننده خاز[3] اولمق نه خوش
لاله کبی بلبلک بغرنده داغ[4] اولمق نه کوج
بن[5] کدا سینی قومزلر یوزسوردم درکاهنه
پادشاهک آستانده یساغ اولمق نه کوج
چشمی خشم ایتدکچه جانه غمزسی خنجر چکر
مست النده دوستلر قیلچ بچاق اولمق نه کوج

---

1 Л,30a,1 کتابنده
2 CH,356,2 и CA,376,8 هر
3 CH,356,3 خوار
4 CH,356,3 и CA,376,9 طاغ
5 Л и СУ,30a,8 بن

عاشقلرو کی بی کنه اولدر مه دوستم
اولدر رقیب کافری باری نزالرایت
لطف ایله قل علاج بوکون ای طبیب جان
دل خسته در فراقو کله کل دوالرایت
شیرین لبیله آغزوکه سوکشر ای مهری یار
عُمری چوغ اولسون آلاکو ترامدی دعالرایت

10

CH,34a
CA,36a
دشمن قتوکشی یه رقیب اولدی عاقبت
کورطالعمکه باکه حبیب اولدی عاقبت
دل دردینه دوالر اومرکن ورن بکا
شربت یرینه زهری طبیب اولدی عاقبت
لطف و وفاسی مُدّعیه اولدی دائما
جور و جفاسی باکه نصیب اولدی عاقبت
صلدی بنی قپولره بی اعتبار ایدوب
یانده مدّعی یری دیب اولدی عاقبت
چوقدر جهانده درد و نکار ایله مبتذل
مهری سنک ایشکده غریب اولدی عاقبت

حرف الشاء

11

CH,35a
CA,37b
عشق بابندن بنله ایلدی اول یار بحث
جانله ویردم جوابن ایتمدی تکرار بحث

---

[1] CH,35a,6 آل

هاله در کیم دور اید بدر ماه تابانی درست
دور اید رجام شرابی ساقیٔ مه پاره لر
نوش اید رعشقی میندن عاشق بیچاره لر
اول مهی قلمش احاطه کوز آچوب ستاره لر
هاله در کیم دور اید بدر ماه تابانی درست
جان آلور چشمی دلی یغما قلور حکمی روان
لیک قلسک بر نظر حسنی بغشلر جانه جان
در کورن آنک کریبانیله کردانن همان
هاله در کیم دور اید بدر ماه تابانی درست
شهر آماسیّه ده بر خوب و رعنا کلعذار
هر طرفدن[1] جان و دلده صد هزار عشاق وار
چوره سنده دایره چکمشدر آنک کوهسار 296
هاله در کیم دور اید بدر ماه تابانی درست
طالعک سعد اولدی مهری بندی بختک آختری
باشکه طوغدی غمی ظلمتده دولت خاوری
اول ملک منظر قمر چهریله چرخک چنبری
هاله در کیم دور اید بدر ماه تابانی درست

9

جانا یتر بو جانه جور و جفا لرایت CH,35a CA,37a
زحریسه جانه انجو اولا کل وفالرایت
مختلریله قوشوکه اولد کچه عاشقک
سن اوینه کل رقیبله خوش خوش صفالرایت

[1] CH,346,10 ve CA,37a,3 طوغده

8

CH,34a
CA,366

اول جهان کلزار نک رعنا غزل خوانی درست
خوش تمام ایتمش بو بیتی ایچره دیوانی درست
خطّ ریحان کیم طولنمشدر کلستانی درست
هاله در کیم دور اید و بدر ماه تابانی درست
جانله قلدم تماشا روی جانانی درست
صانع قدرت که نقش ایتمش کلستانی درست
صفحهٔ خدّ نده یزمش خطّ ریحانی درست
هاله در کیم دور اید بدر ماه تابانی درست
قامتی جان کلشنده سرو و عرعر بغلمش
حسننک شمسی جهان باغینه انور بغلمش
رخلرنده کاکلک[1] مسکینی عنبر بغلمش
هاله در کیم دور اید بدر ماه تابانی درست
قشلری قوس فلکدر صورتی بدر قمر
کون جمالی در جهان روینه ویرن نور و فر
قبله مشد ردلبرک کویا میانینی کمر
هاله در کیم دور اید بدر ماه تابانی درست
جمع اولوب بر بزمه کلمشلر نچه جانانه لر
حلقه قورمش مرغ جانه زلفی دوکمش دانه لر
شمع رخسارینه اول مهوولرک پروانه لر

[1] CH,346,1 ve CA,366,6 کاکل

خاک ایدر غیرت[1] اودی بو دلی مسکینی یاقوب
بله یانکده[2] رقیب اولالی همراه[3] سکا
نچه سنکین دل ایمش سنکه اثر اتمدی هیچ
عاشقی شوریده نک[4] آهی سحرکاه سکا
نوجوان ایتدی زلیخا کبی مهری سنی عشق
قِلّه لی لطف ایله یوسف نظرین شاه سکا

حرف الباء

7

CH,33б
CA,36a
نیلدم نتدوم کنا هم بلمزم بو بن غریب
کوردوکنجه یوز چوزر یوزمه باقمز حبیب
کاهِ که برکوز اوچیله مرحبا ایلردی یار
بینه بکزر که ارایه فیتنه برقدی رقیب
جان ضعیف اولدی فراقکدن مدد قل دوستم
خسته دل دردینه لطف ایت کل علاج ایت ای طبیب
زلفکک چنکالنه اورمه رقیبی خشم ایدوب
هی بوبرکلبی لعیندر طوق بونک بوینونه ایب
29a طالعک یوقدر کوزللردن ای مهری چاره نه
قسمتی روز ازلده ساکه بواولمش نصیب

---

[1] Л,28б,10 عبرت
[2] CH,32a,8 и CA,34б,3 یانکچه
[3] CH,32a,8 هر آه
[4] CH,32a,9 и CA,34б,4 شوریده لر

CH,316
CA,34a
کلمشم یوز سوریو[1] طوغری[2] قلوب راه سکا
دلوم عرض قلم حالمی ای شاه سکا
286 انجه عدل اسی شهنشاه جهان سنکه[3] کلور
آستانوکه کونش حذمتنه هرکاه سکا
جان و دلدن اوقوز[4] ای رخلری کل مدح سکا[5]
روز شب بلبل جان صبح وسحرکاه سکا
یقدی یندردی شها تشنه دلی غیرت اودی
ظلمتی غمدن قومه خضر اولا همراه سکا
نوجوان ایده زلیخا کبی ای مهری سنی
قله کر لطف ایله یوسف نظرین شاه سکا

[6]
CH,32a
CA,34a
انجه فریاده واره[6] ناله لرم آه سکا
انجه بر عرض ایده یم حالمی هرکاه سکا
ایشدوب بلبل شیدا مکر آهی سحرم
چغروب[7] درد ایله دیر آه هی[8] واه سکا
حسنی سرمایه سی الدن کیدجک برکون اولا
بلدوره ایتدوکوکی سودکم الله سکا
کون یوزی[9] برج شرف اوزره طلوع ایتدوکچون
کیجه لر صبحه دکین طاکه قالور[10] ماه سکا

---

[1] CH,316,10 и CA,34a,5 سوریب [2] СУ,28a,17 طوغرو [3] CH,316,11 и CH,34a,6 جهانسن کی [4] CH,316.12 и CA,34a,7 آقر [5] Там же وثنا [6] CH, 32a,4 ویره CA,34a,11 ورده [7] CH,32a,5 и CA,34a,12 چقاروب [8] Там же بنی [9] CH,32a,7 и CA,346,2 یوزک [10] CH,32a,7 قیلور

صفحهٔ حسننده بشلامش وفا رسمن یازر
لاجورد ایله ید قدرت خط ریحان آکا
عشوه میداننده طوب اولسه کنش اولمز عجب
کیم قمر هر دم هلالندن صونر چوکان آکا
دل دلومش عید وصلکچون کمان ابرولرک
چوقدن ایتدم دوستم بن جانمی قربان آکا
خطک انشاسن خدوک اوستنده کیم یزدی عجب
کیم کراماً کاتبین اولمشدور حیران آکا
یوللر اوزره مهرینک هر دم کورر خاک اولدوغن
بر نظر قلمز ندر جرمی عجب سلطان آکا

4

CH,326 CA,35a دوستم چون یوزه کلمک ایلمش سن خو سکا
یوری ای هرجای وار شمدن کیرو یا هو سکا
کل آقتمه کوزلرومک قتلو یاشن سودکیم
اوجه غوکه صو قویر خیر ایتمز آخر بو سکا
چشمنه جان ویردک ای دل پندمی کوش ایتمدک
کور نجه سحر ایتدی آخر بو ایکی جادو سکا
اولدی درسک لعلک آبی حسرتیله کر بنی
تشنه جان ویرحق تاترماسون[1] برایچم صو سکا
ظلمتی غمده قودیسه سنی یارک غم یمه
بولونور مهری جهاندر یینه بر مه رو سکا

---

[1] В Л и СУ так!; CH,326,10 и CA,35a,4 [?] تبتماسون

چو دوشدی شوق رخی آفتاب چهره سنک
جهانه ویردی ضیا انوریسه آنجق اولا
صحیندن اولدی معطّر دماغ روی جهان
عبیر مشکله بو عنبریسه آنجق اولا
هزار پرده دلر سینه سینی[1] عشاقک
خدنک غمزه لری خنجریسه[2] آنجق اولا
دلنده شام و سحر مهرینک بودرذکری
تبارک الله اکر دلبریسه آنجق اولا

3

CH,33a CA,356 خوش کورر بندن رقیبی رحم ایدوب جانان آکا
نیجه قتلنسون بو یورک نیجه دُونیسون[3] جان آکا
عاشقک حقنده چوق سوز سویلراینمه رقیب
عادت اولمشدر جهانده دوستم بهتان آکا
28a دل مریضینه لبکدن ایلمزسک کر علاج
حکمت ایله چاره بولمز اولسه بیک لقمان آکا
آتسه غمزک تیرنی جان پوته سینه قشلرک
کوستر دل داغنی جانا جوهری پیکان آکا
عقل وکل و دانش و علم واولوالالباب باب
کورمسه حسنک کتا بندن دِرُوزْنادان آکا
هرسحر باد صبا باغی جهانده دلبرک
زلفنه وارد قچه[4] شانه مسک ایدرافشان آکا

---

[1]* CH,326,3 и CA,346,10 دلرسه سنی [2] CH,326,3 خنچرلرایسه
[3] CH,33a,8 دیسون [4] CH,33a,13 اوردقچه

[غزلیّات مهری حقیره]

حرف الالف

1

CH,33a
CA,35a
بوی زلفک کیبی عنبربار و مسکین اولمیا
خدّ و قدّک کیبی رعنا سرو نسرین اولمیا
بستر نسرین کوکمز بر دم آرام ایتمکه
آستانک کیبی دل مسکینه بالین اولمیا
وارمدر بر یر غمکدن آغلدقچه دوستم
کوزلرومک قنلو یاشی ایله رنگین اولمیا
کرچه غمزک قصد جان ایتمکده تیراندازدر
لیکی چشمک کیبی قان ایچیجی بیدین اولمیا
اولمدی بر دم دوشلرن مهری عشقک نارنه
سینه یانوب دل کیونب دیده نمکین اولمیا

2

[*غزل رعنا[1]]

CH,32a
CA,34б
تبارک الله اکر دلبریسه انجق اولا
کوزللر ایچره بوکون سروریسه[2] انجق اولا

1* СУ,276,9 غزل 2 Л,276,10 سروبیسه CH,32a,13 سروایسه

فردوس باغنک کلی خندانسن چو سن
بلبلارک شها به نچون غمدهٔ زار اولا
کرسن سمند دولتله اولسک سوارای شاه
رستم اوکلجه بیک دل ایله غاشیه دار اولا
حسنک کونی منوّر اولا حشر دک شها
نیتله که آسمان و زمین برقرار اولا
باد خزان ایرشمیه عمروک بهارنه
روی جهان نتکه خزان و بهار اولا
عمرک بناسی محکم اوله حشره دک سنک
بختک عصاسی دولت ایله پایدار اولا
بودر دعاسی شام وسحر مهربنک شها
عمرک کونی جهاندهٔ هزاران هزار اولا
276 دل عندلیبی درد ایله قلسون فوناله لر
چون قوشوسنده سنجلین کلعذار اولا

27a بو خلق و بو[1] سخاوت و بو لطف و بو کرم
کیم سنده وار جهانده دخی کمده وار اولا

کوستر جهانه کلشن حسنک که خسرو ا
کل کیبی کوله صورت عالم بهار اولا

ای سرفراز ناز له سیر ایت که کلستان[2]
عکسی رخکله صحن چمن لاله زار اولا

سنبل صچوکه کل یوزوکه لاله خدّ وکه
کر بکزرم دریسه قتی شرمسار اولا

کل رخلروکه کندوزنی عرض قلمسون
حسنک قتنده آکا دخی نه اعتبار اولا

کل بکزرم خدّ وکه دیولاف اوردی کور
کلدیکه دست بوس ایده نه وجهی وار اولا

جانا جهان دماغنی خوش مشک بوقلور
زلفک عذارک اوزره قچن تا روم اراولا

یارب عزّ و دولت ایله خان احمدک
بر کونی بوجهانده هزاران هزار اولا

حلم و وقار و لطف و شفاعت ددکلری
بو دهر دون ایچنده مکر سنده وار اولا

جان لوحه سنده یزدم خطک خیالنی
تاحشر اولنجه صقلیه اول یادکار اولا

---

[1] Л,27a,1 بو оп.

[2] СУ,27a,3 بوستان.

کوردی میدان سعادتده کونش طوب اولدی
چونکه خان احمدک اول زلفنی چوکان شکل
دشمنک باشنی تکرک کبی هر یاکه دوکر
تیغ قهرک که قچن برق اوره عریان شکل[1]
هرکه یاوز صنوریسه سکا ای شاه کرم
*کوزی کریان اوله و سینه سی بریان شکل[2]
دلرم لطف شهنشاه ایله معذور اوله
مهربنک اولمدوغن لطفیه اقران شکل
شاه عالیدن[3] اریشورسه عنایت نظری
عجب اولمز کر اولسم شعرایله سلمان شکل
حمد لله که خوشوز لطفی نسیمیله بوکون
آه اکر چرخ[4] فلک جور ایده دوران شکل
آفرین دیبه وتحسین ایده جبریل امین
هر قچنکم اوقوسم مدحکی حسّان شکل

28

[وله فی مدحه طاب ثراه[5]]

شاها دلرسه هرکشی کیم[6] بختی مار اولا
باش قوسون آیاغوکه که آکا بخت یار اولا

ז

---

[1] В Л этот бейт оп. [2]* Л,266,10 تیغ قهرک که قچن براق اوره
عریان شکل [3] CH,276,12 عالمدن [4] CH,276,13 جور [5] Л,266
[6] Л,266,17 ابتدا کردن دیوان باسلوب حروف الهجا
کیم оп.

لب میکونی خیال ایله کوزم خانه سنک
قیغی صافی طولبدز[1] ینه پرقان شکل
دور ایده دور فلک چنبری چرخ یقله
کورمیه سنجلین برمه تابان شکل
بکا اقبال و سعادتده یتر منصب وجاه 266
وصلکک *شمّه سنه که اولهٔ[2] احسان شکل
یوزکه قرشو مقابل اولیمز شمس[3] و قمر[4]
کوردی بورتردی[5] یوزن ایلدی نقصان شکل
دهنک سرّنی بیلمد وکیچون غنچه آچلوب
قلدی[6] حیرتده یتور حالی پریشان شکل
روضهٔ کویکی کوردکده دیدم خلد نعیم[7]
یره شور حور ایله غلمان اوله دربان شکل
عرش اعلایه ایریشور اَلَم ای شاه جهان
هر قچنکم وارودم کویوکه مهمان شکل
دور دارا بوزلوب دور سکندر می آکلور
شهریار اولالی سن خسرو خاقان[8] شکل
عید وصلوکه ایردسم اکر ای ماه لقا
قلین جانی فدا یولوکه قربان شکل

---

[1] CH,27a,11 طولیدر [2*] Л,266,1 شمسیکه کوله CH,27a,13
[3] CH,276,1 и CA,296,4 شمس که که اوله CA,296,3 شمسنه که اوله
[4] Л,266,2; CH,276,1 и CA,296,4 و оп. [5] CH,276,1 یورتی دی بدر
[6] CH,276,2 قیلدی [7] Л,266,4 نعم [8] CH,276,5 и CA,296,8 خوبان

عالمک خلقی یولکده نجه جان ویرمیه کیم
صانغک صُنعی طیکدر یوزک ایمان شکل

کوره لی چاه زنخدانکه دوشدی دل وجان
ایلدی باشمه عالملری زندان شکل

چشم شهلاکی نه رمز ایله اشارتلر ایدر
دل وجان قصد نه کور نرگس فتان شکل

مهر و مه بکزیه می یوزکه اویکمک ایله
کر اوله لبلری پر لعل بدخشان شکل[1]

شوق دندانک ایله لعل دُر افشانک ایچون
حاشه الله که دیم لؤلؤ و مرجان شکل

چوره سن آب حیاتک که طوتر موز خطک
کویا خاتمیدر مهر سلیمان شکل

مردهٔ جان و دله ویردی حیاتی ابدی
لبلرک اولدوغیچون چشمهٔ حیوان شکل

زلفی طاووسنی[2] کور کلشن حسن ایچره نیجه
جلوه لر عرض قیلور هر یکا جولان شکل

قدّ دلجوی نهالینی کوروب راست دیدم
بو نه خوش میوه ایله[3] نخل خرامان شکل

اولمه خاموش پرشمز سکه ای غنچه دهن
قل تبسّم که آوله مرکوشه کلستان شکل

---

[1] CA,29a,6 شکل om. [2] CH,27a,8 تارنی

[3]* CH,27a,9 میوه لی

عیدک مبارک اولسون ایا خسرو زمان
اقبال و دولتک کونده ارمسون[1] الم
اولدقچه پر[2] کواکبله آسمان شها
سن عالم ایچره دولت ایله اولاسن علم

27

[*ولہ فی مدحه طاب ثراه[3]]

CH,286 CA,286 عارضک عرض ایدلیدن خط ریحان شکل
بنی دیوانه قلوب ایلدی حیران شکل
28a قاشلرک زهره جبینکده که طغرا چکدی
نه قلم یزدی خطک اوستنه عنوان شکل
لاله خدّکده[4] ایروب زلف سیاهوکه صبا
کورنه زینتلر ایدر سنبل وریحان شکل
دل دلر غمزک اوقینه یراولا آنوک ایچون
درد ایله کندو اوزن[5] ایلدی پیکان شکل
لاله نک درد ایله داغ اولدی حسدن[6] جکری
عارضک عرض ایده لی سن کل خندان شکل
دوجهان کلشنی بل کوزمه زندان کورنور
بکا یار اولمیجق سن بت رضوان شکل

1* CH,286,6 کرسترمسون 2 Л и СУ,256,15 پیر 3* В Л этих слов нет; CH,286 и CA,286 озаглавлено قصیدهٔ سلطان احمد 4 CH, 286,10 и CA,286,11 خدّوکه 5 CH,286,11 اوزنی CA,286,12 اوزنکی 6 CH,286,12 حسدن CA,29a,1 حسدندن

کل رخلروکی کوردی مکرکلشن ایچره کیم
صحن چمنده طوتدی همان عندلیب دم
حسنک براتنی آلتدی صبا کلستانه چون
کوردی تبسّم ایلدی هرغنچه آچدی فم
زلفک جهان دماغنه خوش بوی جان ویرر
دیرتد وکنچه[1] باد صبا آنی صبح دم
بکزر جمالی باغنی کشف ایتدی شهریار
کل کبی کلدی صورت نوروز محترم
یعنی جهانه خان[2] اولان اول خان احمدک
عدلینی ذکر ایدر ملک اوج[3] فلکده هم
کر بحر لطفکک ایره بر[4] قطره سی روان
بوله وجود معتکف کوشهٔ عدم
بولور حیاتی تازه وتر سبزه زار اولور
ای سرو ناز هر یره بصسک نه دم قدم
تصویرینی جمالکک ای آفتاب حسن
روز ازله یزدی کوکل لوحنه قلم
شاها هوای زلفکه ثابت قدم طوروب
مهرک دمنده مهری[5] ویرر صبح کیبی دم
سن سن چراغ روشنی صبح سعادتک
ای منبع سخاوت وای معدن کرم

---

[1] Л,256б,5 دیرتد وکنجه [2] CH,28a,12 и CA,306,4 جان
[3] CH,28a,13 и CA,306,5 اوج [4] Л,256,9 بر оп. [5] Л,256б,12 مهری оп.

یوزکه قرشو جدل[1] ایلیمز سام و سوار
رستم وزال اولیمز ارلک ایله[2] ساکه قریم
بولدے لطفک اثرندن بوجهان باغی بهشت
کوردی قهرک صفتن کم دم اوردی نار جحیم[3]
مهری افتاده یه رحمکله شها ایله نظر
ایلیه ساکه نظر حشره دک اول حی وعلیم
صقله سون امن واما ننده سنی دائم احد
جان ایچنده نتکم اوله الف حرفی قدیم

26[4]

CH,28a CA,30a وقت بهار ایروب قومدی دلده نره غم
بو دمده غم کمسنیه لائق اولورمی هم
نرکس کوزونی سوزدی[5] کوروب چشم نازنین
کل رخلرینی اوخشه دی نسرین ولاله هم
اولدے چمن عروسنه باد صبا قرین
کوردی یوزن شکوفه صچر اوستنه درم
256 دلدار لعلی یادنه کلکون می اچکه
خوش در بو دمده آل الوکه ساقی جام جم
کل قرشوسینه جام صبوحی سن ایله نوش
صغمه دریه غنچه کبی کل آچل بو دم

---

[1] Л,25a,10 جدال [2]* Там же ایچنده [3]* Л строка не дописана; СУ,25a,11 ناجیم [4] CH,28a и CA,30a озаглавлено قصیدهٔ سلطان احمد
[5] Л,25a,16 سوزدی повторено дважды.

فوت اولوب کتمش ایکن لطفنه حقک نظرایت
کور نیجه بولدی حیات اوشده بینه عظم رمیم
کلشنک هر طرفی سرو وسهی اولدی بینه
ویردی خوش ذوق وصفا جان جهانه نسته کیم
اولدی[1] تخت سعادتده بوکون خان احمد 25a
صفتی شمس منوردر آنک ذاتی حلیم
راحتی عدلک ایله بولدی قموخلق جهان
رونقی نامک ایله بولدی شها هفت اقلیم[2]
بوی زلفکدن اکر ویرمسه کلشنده صبا[3]
کل کلستانده جهان خلقنه ویرمزدی شمیم[4]
خسروا کل زخکک شوقله کلشنده طوروب
طوزوش هر شجر اوستنده هزار اولدی کلیم
خرم ایتدی وکجه جهان روینی کلدکچه بهار
اوله سن دولت ایله تخت سعادتده مقیم
سبزه زار اوستنه هردم کتورر بادصبا
خاک پایوکه[5] نثار[6] اتمک ایچون زر ایله سیم
باغ عمروکه خزان ایرمیه حقدن دیلرم
عید اضحی کی مبارک قله رحمان و رحیم
برجهانکیر زمان سنکه ایره ویرمز امان
همتک تیغی[7] ایدر دیوی نریان دو نیم

---

[1] Л,25a,1 اولدی [2] Л,25a,2 с этого бейта начинается касыда, предваряемая словами وله فی مدحه طاب ثراه [3] CH,29a,7 شبنم [4] Там же ضیا [5] Л,25a,7 قاپوکه [6] CH,29a,10 и CA,31б,4 ایثار [7] CH,29a,12 и CA,31б,6 لمعهٔ تیغک

دوستلرک فوق العُلیٰ ده هر دم اولسون شادمان
دشمانک تحت آلتڈا ده دائم اولسون پایمال
عمروکی قلسون جهانده دولت ایله مستدام
عیدوکی اتسون مبارک اول کریم ولایزال
دولتک دورنده بولسون[1] هرکدا عزّت مدام
نعمتک خوانندن آلسونلر جهان خلقی نوال

[وله فی مدحه طاب ثراه[2]]

[25]

صبح دم کلشنه ایردی ینه اوستاد نسیم CH,28б CA,31a
ویردی خوش بوی لطافت بزه دیبا وارنه کیم[3]
سبزه نک طفلنه کوستزمک[4] ایچون نشوکلوب
دمبدم صحن کلستانده ایدر درس تعلیم
بکزدوب باغی جهانی ینه فردوسه بوکون
ایلدی لاله ایله کلشنی جنّات نعیم
جان دماغینی معطّر قلور اوش هر دمده
کل نسرین و ریاحین ایله کلشنده نسیم
اثر لطفی ایله ایلدی هر باغی بهشت
چون نظر ایتدی کلستانه بو دم ربّ کریم
نیچه نقش اتدی کلستانده که هربرورقه
ید قدرتله بوکون کورینه نقّاش قدیم

---

[1] CH,30б,1 и CA,32б,9 بلسون [2] В Л этих слов нет; CH,28a,8 и CA, 31a,1 قصیدهٔ سلطان احمد [3*] Л и CУ,24б,10 строка не дописана.
[4] Л и CУ,24б,11 کومک

قاشنه بکزوده وکی بوکن بو بدر آیک هلال
ایرته بزکون حسننه اویکونه[2] یعنی نه احتمال
بر شهنشاه زماندر کیم جهان[3] خسرو لری
هر جهتدن لا دیمز امرینه ایلر امتثال
عقل کل شاکرد طفل مکتبی رأیندهدر
کمسه ا تمز اول شهک کیفیتندن قیل وقال
رخلرنده زلفنی دپرتد وکنچه باد صبح
جان و دل احراقنه تا ایرشور ریح شمال
برجهانکیری زماندر اول بوکون عالمده کیم
رستم و زال اولسه رزمینه[4] کلوب اتمز جدال
صبح دم پیک صبا ایروب دلی شوریده مه 246
دیدی ای غمکین کوکل خندان اول دیدم نه حال
دیدهٔ وصلی عید یدر شاهک کرکدر مژدکان
بن دیدم جان لائق ایسه ابتدا بندن مه آل
مصحفی حسننده فاله نیت ایتدم اول شهک
اوّل الفله ح کلدی آخرنده میم و دال
غم یمه شمدن کرو بختی سیاهک محو اولوب
طالعک سعد اولدی ای مهری مبارکدر بو فال
رفعتک برجی شرفده[5] قایم اولسون تا ابد
طلعتک مهرینه شاها ایرمسون هرکز زوال

---

[1] CH,30a,2 ارتریر [2] Там же ایکونه [3] CH,30a,3 زمان
[4] Л,24a,17 زمینه [5] Л,246,5 شرفکده

عید وکی انسون مبارک اول کریم ولایزال
کلد وکنجه نوبهار اولد قچه بوکلرا د کل

24

[وله فی مدحه طاب مثواه[1]]

حضرت خاقان اعظم پادشاه بی مثال CH,296 CA,316
ایلدی خلوتی جهاندہ آنی اعلم ذوالجلال
ظاهر اوللدن[2] جهانه کون جمالی[3] انواری
نوره غرق اولدی بو عالم ایتدی ظلمت ارتحال
خلق و لطف ایله مرتب بی نظیر و بی بدل
علم و حلم ایله مکمل احسن و صاحب جمال
برشهی دوران عادلدر بکون عالمده کیم
دولتی دوردہ مرکز کمسنه چکمز انفعال
یعنی اول سلطان احمد کیم کرم کانی بوکون
سلطنت تختنده برشاه جهاندر مستعال
نور و یرمزدی جهان روینه قندیل سما
کون جمالی انورندن اولمسه کر ایتصال
بکزه یم دیبو کمان ابرولریله حسننه
کاه بدر ایلر قتر کند و اوزین کاهی هلال
طلعتی مهری کبی کوستر مدی شمس منیر
کرچه دور ایلر فلک لیل و نهار و ماه وسال

---

[1] В Л этих слов нет; CH,296 и CA,316 قصیدهٔ سلطان احمد
[2] CH,296,7 اوله لی [3] Там же جمال [4] CH,296,9 بر

کل یوزک باغی جهانه عوض اولدن خسروا
ظاهر اولدی صنکه نوزی احمد مختار کل
کرچه ایامنده نوروزک چمن سلطانیدر
لیک فخر ایدرکه[1] آوله بزمکده حذمتکار کل
حلّ اولنمز کوردی عشقک مشکلاتندن سبق
صفحهٔ حسنکده[2] ابجد بشلدی تکرار کل
غنچه خاموش[3] اولدی غیرتدن دهانک کوره لی
رخلرک کوردی خجالتدن کلر ناچار کل
کلشنی حسنک شها پسدر کرکمز جنّتی
کرچه کیم هرکوشه سنده نیچه یوزبیک وار کل
لبلر وکه بکزرم دیدوکیچون بادصبا
غنچه نک چاک ایده لی آغزین قیلی قورقار کل
زینتی حسنک کلستاننده اوکرنمش مکر
بغلمش باغ جهانده کورنه خوش اطوار کل
دولتی باغنده مهری حمد لله بر شهک
سرو قدّی سایه سنده سن نه غم هربار کل
نیچه کیم اوله شکوفیله مزیّن نوبهار
نیچه کیم باغی جهانده آچله هر بار کل
نوبهاری حسنک تر تازه[4] اولسون تاابد 24a
نیچه کیم اوله چمن اقلیمنه سروار کل

---

[1] CH,31a,10 که оп. [2] CH,31a,11 и CA,336,7 حسنکدن
[3] CH,31a,12 [i] هامش [4] CH,316,5 حسنک تروتازه

شاخ سرو اوزره چقوب بلبل اوقور شعر لطیف
حسنک ابیاتن مکرکیم ایلدی اشعار کل
طورمه نالان اول رخی شوقندهٔ مسکین عندلیب
عادتیدر چونکم ایتمک بلبلینی زار کل
رخدر نکله خدّک[1] و چشمک کوردلدن خسروا
نرگس و لاله سمندن ایلر استفسار کل
236б مجلس صحن چمنده دامنندن دمبدم
مقدمینه سن شهک یاقوت ایدر ایثار کل[2]
شاه سلطان احمدک دورانی دریزمنده کور
لاله ساقی غنچه باده اولدی حدمتکار کل
بوی[3] لطفکدن بولوب ویرر جهان باغینه بو
رنک رویکدن آلوب مرغوب اولور هربار کل
خوب اوقور عشقک مقاماتن نواده راستی
عندلیبه خوشچه تعلیم ایلیشن ادوار کل
یا کلوب چون رخلروکه بکزرم دیشن مکر
سوزنک بلدی خطاسین ایتدی استغفار کل[4]
چشمکی کورمز مکر نرگس که آولبدر بی بصر[5]
حسنکه[6] قیلوب نظر اولدی اولوالابصار کل
یزمغه خدّک براتن کورغبار خطّ ایله
عارض سوسنده چکمش حلّه پرکار کل

---

[1] Л,23а,17 доб. نالانی CH,30б,13 и CA,33а,8 خدکی [2] CA,33а,9 کل оп.
[3] Л,23б,4 بو [4] CA,33б,2 کل оп. [5] Л,23б,7 نظیر [6] CH,31а,7 и CA, 33б,3 صنکا

ایام دولتکده جهان بکلری کلوب
طورسون طپوکده خدمت ایچون هرکه وارد[1]

مدح ایلمک شها سنی مهری محالدر
مداح ساکه بنجلین صد هزار در

23

[وله فی مدحه طاب ثراه[2]]

CH,30б
CA,32б

چنکه کوستردی جهانه رخلرندن یار کل
ایلدی روی زمین اطرافنی انوار کل

طاغدوب سنبللرن باغ جهانک خوش صبا
ویردی ازهاره[3] روایح ایلدی اظهار کل

قدرتندن کورکه صانع نیجه کوستردی عیان
خاکدن برک سمن لاله شجردن خار کل

دوشدی[4] چونکم زمردن بساطینی چمن
کوشنه طاقندی شبنمدن در شهوار کل

نوبهارک لذّتن بولمق دیلرسن باغده کل
هر طرف سرو وسمن هرکوشه سی کلزار کل[5]*

نعره اوردقچه سحر مرغی مکر تأثیر ایدر
غنچه کولر سرو صالر باشنی اوینار[6] کل

---

[1] Л,23а,6 هر оп. [2] CH,30б,3 и CA,32б,10 قصیدهٔ سلطان احمد в Л заглавия нет. [3] CH,30б,5 اطرافه [4] СУ,23а,12 دُوشْدی

[5]* CH,30б,8 и CA,33а,3 قل تماشا نرکس ونسرین چمن رخسر کل в CH и CA доб.бейт ینه هنکام چمندر کلشنی سیر ایله کل هر طرف سرو وسمن هرکوشه سی کلزار کل

[6] CH,30б,10 ایثار

فرش زبرجد اوستنه قورولمش خیمه لر
گویا کمیسی زر کمی سیمدن حصار در

انواع زینتیله جهان اولسه طکمی زین
عرض ایلین جمالنی چون شهریار در

سلطان احمد اولکه فریدون دهر در
ملک جهانده دولت ایله تاجدار در

اولسه عجبمی خلقه کونش کبی عیان
اول پادشاه که سایهٔ پروردکار در

مثلینی کورمدی دونه لی بردخی فلک
بونجه که ماه وسال ولیل ونهار در

باغی ارمده رخلری کل لعلی غنچه در
صحن چمنده قامتی سرو وچنار در

دل مرغی بند زلفنه طولشسه وجه وار
زیرا کمند دامنه جانلر شکار در

23a هرجان شها که اولمیه قربانی حسنکه
تحقیق بلکه آخر آنک یری نار در

ای آفتاب عکس رخکله کنش ایکن
فخر اتمه سون جهانده آکا مستعار در

سن مشتری جنابه شها کلمه سون زوال
نیته که آفتاب سماده سوار در

مادامکه بو سپهر فلک ایلمز قرار
مادامکه بو زمین وزمان برقرار در

اول سن همیشه تخت سعادتده محترم
کلسون طپوکه شولکه صغیر وکبار در

اول مه لقایِ کوردی نجه خنده اولمسون
یللرله کچدی کورمک ایچون انتظار عید
یارب قل آنی تخت سعادتده برقرار
باقی دکلسه نیلیه‌لم بی قرار عید
226 هر دم دوام دولتنه مهری قل دعا
تا حشر اولنجه ایلیه اول تاجدار عید
اولسون الهی سایهٔ دولتده مستدام
اقسون مدام اوسایهٔ پروردکار عید

22

[قصیده بچه فی حق سلطان احمد طاب ثراه][1]

چون روز عید موسم فصل بهار در
عشرت دمی فرح کون خوش روزکار در
صبحک نسیمی ایره لی هرجایه قل نظر
رنکین چیچکلر ایله قمو لاله زار در
قدرت الیله کورینه ریحانی خطلری
یزدی یشل ورقلره که آول کردکار در
خضر مثال اولسه جهان طکمی سبزه پوش
آب حیات ایرکورن ابر بهار در
انفاس باد ایرشدی مکر کلستانه کیم
صحن بنفشه شام سحر مشکبار در
حال زبانله دلرلوب حقی ذکر ایدر
کلشنلر ایچره مرغ هزاران هزار در

---

[1] SY,226,3 وله فی مدحه انارالله برهانه

هرکلستانده لاله و نسرین و یاسمن
هربرچمنده سرو ایله ایلرچنار عید
سرجمله دوندی جنّته صحرایوزی تمام
ماء معین اقیدوب ایدرکوهسار عید
کل طلعتنده کوردی مکرلعل غنچه‌سن
هربرنهال سبزه ده ایلر هزار عید
حسنی منوّر اتسه جهانی عجب میدر
برج شرفده ایلدی اول شهریار عید
اول کامیاب شاه سلیمانه صدق ایله
کیم اولاکه آتمیه دل وجانی نثار عید
کوردی جمالی کعبه‌سنک نورنی عیان
مقصوده ایردی ایدی صغیروکبار عید
کشف ایلیه‌لی حسنی ضیاسینی عالمه
طولدی سرور و عشرت ایله هردیار عید
زلفیله رخلری یتر[1] اول خسروک همان
القصّه خلق عالمه لیل و نهار عید
هرجانکه وصلی عید نه قربان اولورآنک
بولور[2] سعادتی و اولور بختیار عید
اولسون همیشه عید ایله نوروز هرکونی
کورسون جهانده دولت ایله صدهزار عید

---

[1] Л,22a,13 بینر

[2] Л,22a,14 بورلور

دهر الندن خانهٔ غمده بیوبن ایچمکه
اشک چشمم آب اولمشدر یوره کیم هم کباب[1]
قلسک ای یوسف نظر لطفکله بن بیچاره یه
اعتقادم بودر بولسم زلیخاوش شباب
سلطنت تختنده شاها دولت ایله هر نفس
مستدام اول حشره دک کورمه دوعالمدن عذاب
عزّت ایله اول سما اولدقچه دائم پایدار
دولت ایله طور جهان طوردقچه ای عالی جناب
فضلک ایله قل عنایت لطفک ایله ایت قبول 22a
بن غریب افتاده نک یاربّ دعاسن مستجاب

21

[ولہ فی مدحہ طاب ثراہ]

خوش دم دکلمی موسم فصلے بهار عید
خرّم دکلمی اولدے جهان سبزه زار عید
هرجا[2] مزیّن اولدے شکوفیله قل نظر
صحن چمنده طولدے سمن لاله زار عید
صبحک نسیمی ایره لی صحن بنفشیه
اولدے جهان دماغی قمو مشکبار عید

---

[1] CH,24a,8 и CA,26a,4 доб.б. قیل عمارت لطف ایدوب بودل خرابین خسروا
جام Л,22a,4 [2] هرجهتدن لشکری غم ایلمشدور خراب

بولدی اقبال سعادت اولدی هر دم بختیار
هرکه قلدی خدمتن جانیله دلدن ارتکاب
آفتاب عالم آرا هفت کشور بی نظیر
پادشاه عصر اعلم کامران رفعت مآب[1]
کم در اول خاقان[2] اعظم یعنی سلطان بایزید
حشره دک بولسون جهان رویندهٔ عمری بحساب
ای شه دوران جهان رویندهٔ دولت[3] ایستین
آستانندهٔ بولورسن پادشاهک فتح باب
بولدی لطفک شمّه سندن بوجهانک باغی باد[4]
اولدی لعلک چشمه سندن آب حیوان و جلاب
زنده آولور تا[5] حشره دک بولور[6] حیاتی تشنه دل
خضروش هر مردیه ویرسک شها لطفکله آب
سلطنت تختنده هر دم ساکه ای کان کرم
عدل خلعت تاج دولت عادت اولمشدر صواب
آغلدر هر دم شها بیچاره مهریی فلک
دامن رحمک ایله سیل یاشنی ای کامیاب
نوله ای کیمیانظر لطفکله اولسک دستگیر
پایمال اولوب اما سیّه ده اولمشدر تراب

---

[1] CH,236,12 и CA,256,6 یاب
[2] Л,216,6 سلطان
[3] CH,24a,1 и CA,256,9 عزّت
[4] CH,24a,2 راغ
[5] CH,24a,3 تا оп.
[6] Там же بیلور

* اَنسمه سه کلزاره حسنک[1] کلشنندن[2] بونسیم
ویرمز ایدی خلقه قطعا بوی ریحان کل کلاب
شیروش بندکچه دولت آتنه اول مشتری
چرخ چکر هر دم عنانینی فلک طوتر رکاب[3]
ویره لی عدلک اَللیلَهٔ عالمه لطفک معاش
شدّتندن روزکارک کمسه چکمز اضطراب
اول همانک کوره لی سیمرغ عالی همّتن
دولتی خواتده کلدی اولدی عالم بر ذباب
همتی دریاسی ایچره *برکسی دُر[5] بوجهان
لُطفُنُکُ بحرنده آنک اولدی عمان برحباب
اول شهک شول رسمه درعدلی جهان رُوینده کیم
کیم نظام عالم اولور آکه هر دم انتساب
216 اول جهانکیر زمانک کورسه تیغی لمعه سن
قورقوستندن کندوزینی بلیه افراسیاب
مکتب راینده ابجد طفلیدر بل شبهه سز
کورمسه حسنی کتابندن *اولوالابصار[6] باب[7]
اول مطوّل لطفنک اولمز معانیسی بیان
آره سک جمله کتابی فصل وفصل وباب باب

1* CH,23б,2 и CA,25a,8 التمسه کلزاره حسنی 2 CH,23б,2 کلشنده
3 CH,23б и CA,25a-25б бейты 11-16 в ином порядке: 15, 12, 13, 14, 11,16. 4*CH,23a,5 и CA,25a,11 عدلی الیله عالمه لطفی
5*Иначе: برکمیدر 6* Л\216,2 [?] اولابصار 7* CH,23б,9 اولا البابباب CA,25б,3 اولی لالباب باب

[ولہ فی مدحہ طاب ثراہ[1]]

CH,23a
CA,24б

مطلعندن عالمہ عرض ایدہ لی خورشید تاب
قلمدی قطعا جہان رو بندہ ظلمتدن سحاب
نور ویرمزدی بو آفاق ایچرہ ہرگز ماہ آنک
کون جمالی انورندن اتمسہ کر اکتساب
دِ تُرَدن[2] خورشیدی تیغی خوفدن ہر صبحدم
بی سبب صنمک کہ بو افلاکہ دایم انقلاب
مطلعندن شمس[3] لرزان چقدغی ہردم بودر
کون جمالینہ مقابل اولمغہ ایلر حجاب
یالکُز برمہ دکلدر قاپوسی افتادہ سی
بیک صفایلہ[4] کلور باش اوزرہ ہر صبح آفتاب
درکہندہ پاسبان اولالی کیوان اول مَہُک
کلمدی دوردندہ بر سیّارہ نک چشمینہ خواب[5]
مزرغ[6] خواندہ خرمن اولسہ طکمیدر جہان
اولدی چون لطفی ہوا سیلہ فلکلر آسیاب
ابر لطفی تازہ تر قلسہ نولا جان[7] کلشنن
مہر و مہ در کولکی چرخ آکہ اولمشدر دولاب[8]

---

[1] Л,21a,3 قصیدہ بچہ مرغوب ونامعیوب
قصیدۂ سلطان بایزید ادام اللہ عمرہ CH,23a,6 и CA,24б,11
[2] CH,23a,9 и CA,25a,2 دِ تُرَدن [3] Л,21,7 شمش Л,21a,6 تترہ دن
[4] CH,23a,11 ایلہ [5] Л и CУ,21a,9 خاب [6] CH,23a,13 مزرعہ CA,25a,6 مزرۂ
[7] CУ,21a,11 جان повторено дважды. [8] CH,23б,1 и CA,25a,7 طلاب

دوستلرک هر دم جهان رویندہ اولسون شادمان
دائما دشمنلرک چکسون الم سن بی‌غم اول
بُرج اقبال و شرفدہ بو سما طوردقجه سن
ای سعادت آفتابی دولت ایله هردم اول
کم در اول سلطان احمد ابن سلطان بایزید
کیجه سی قدر اولسون آنک دائما کوندوزی عید

* * *

کلد وکنجه صوم وعید ای شاه دوران هر زمان
اول سریر سلطنت تختنده هردم شادمان
سن سعادت تختکاهنده مقیم اول حضرتدک
دولتک دورنده خوش کچسون قمو پیر وجوان
عید حسنکده کوروب قاشک هلالن خسروا
خرّم اولسون دائما سایکده بوخلق جهان
طوردوغنجه بو زمین وآسمان اولدقجه عید
ایلسون اول حق سنی خلق جهانه کامران
کلمه سون جانا جمالک آفتابینه کسوف
ایرمسون عمرک درختی برکنه بادخزان
قل دعا مهری همان قو سوزی تطویل ایلمه 21a
اول شهک مدحنده عاجز دربلورسن هر لسان
کم در اول سلطان احمد ابن سلطان بایزید
کیجه سی قدر اولسون آنک[1] دائما کوندوزی عید

---

[1] Л,21a,2 آنک om.

سلطنت تختی آوزره چیقوب بینه شاه معتشم
تاج دولت اُو رِ نُوب کیدی صفا لطف وکرم
روشن ایتدی کون جهالی پرتوندن عالی
عرض ایدوب شه رخلرینی خوش جهانه صبح دم
چون طلوع ایتدی شرف برجنده بینه آفتاب
هرکشی مدح ایتمکه بیک جان و دلدن آچدی فم
دولتی دوردنده بوخلق جهان اولدی فرح
نعمتی خونیله طولدی قاموعالمده نعم
جان و دل دن روز عید ندهٔ کلوب بل بغلدی 206
اول همایونک مَلکلر حذمتینه دم بدم
برشهنشاه جهاندر یی نظیر و بی بدل
بر نظر قلسک قومز جاندهٔ ملامت دلدهٔ غم
کم دُر اول سلطان احمد ابن سلطان بایزید
سلطنت تختنده اولسون حشره دک عمرے مزید

ای شه دوران همیشه خلقه میرے اعظم اول
حشره دک هردم جهان رویندهٔ شاه عالم اول
بولد وغنجه نام شهرت آل عثمان خسروا
قاموسندن ای شهنشاهے زمان سن اعلم اول
ایرمسون حق اوستمزدن اول همافرسایکی
دولت و رفعتله بر خلقی جهانه محرم اول
طوردوغنجه بو زمین و آسمان ای شهریار
ذوق عشرت سور جهان رویندهٔ شاد و خرم اول

یولنه اولسون فدا برجان نه در بیک جان آکا
عید وصلیدر بو کون کل آستانده شهک
وقتیدر مهری قل ایمدی جانکی قربان آکا
عید و اضحیسن مبارک قلسون اول حیّ قدیم
دولتی رفعتده طورسون عمر جاویدان آکا

19

[وله فی مدحه اما رالله برهانه]

عید وصلن عرض ایدوب چونکم کوتوردی شه نقاب
نوره غرق ایتدی جهانی ظاهر اولدی آفتاب
برشه دوران عادلدر جهان رو بنده کم
عادتی لطف و مروّت درفتو فعلی صواب
سایه سنده خوش کچر خلق جهان میر و کدا
دولتی دورنده مرکز کسه چکمز اضطراب
ای سعادت ایستین کل جان و دلدن بنده اول
آستانینه یوز اور بولمق دیلرسک فتح باب
عدلی میزانینه کلدی کفه اولدی مهر و ماه
لطفی دریاسنده اولدی بحر عمان برحباب
دولت اسبنده کوروب چکدی عنانینی زمین
کلدی میدان سعادتده فلک اوینه رکاب
کم دز[3] اول سلطان احمد ابن سلطان بایزید
کیجه سی قدر اولسون آنک دائما کوندزی عید

---

[1] CH,25a,5 کریم [2] CH,25a,5 и CA,27a,3 دیرسن [3] Л,20a,12 دز оп.

ایلدم یولوکه ایثار اتمک ایچون خُسروا
کوزلریمک قنلو یاشن درّله مرجان آکا
خالص و زرّ قلمق ایچون قلبنی عاشقلرک
کنج حسنک جوهرن صقلر دلی ویران آکا
کلشن حسنکده بلبل مرغ خوش الحان اوقور
هر سحر کل دفترندن نامهٔ عنوان آکا
بزم حسنک ایچره لاله ساقی اولسه طاشمیدر
طولولر ایچر[1] کلستانده کلی خندان آکا
آلمغه آسان ایدر جنّت جمالی میوه سن
رخلرنده اولمسه ثعبان صچک بانبان آکا[2]
کم دراول سلطان احمد کم جهان خسرولره
آستانده اولبدر بندهٔ فرمان آکا
مصحفی حسنینه هر نادان قلورسه برنظر
کشف اولور اول دمده ازبرشبهه سز قرآن آکا
رخلری شوقینه بلبل نیچه نالان اولمسون
یاره شور کل قوشو سینه ناله وافغان آکا
کلشن حسننده زلفن دیُرَدُوب بادصبا
کوستررد طاوس وش هردم بدم جولان آکا
کوی یاری برنفس ترک ایلمز حجّاج عشق
اهل عشقه کعبه در بیتر رخی جانان آکا
چشمک قصدی اکر جان ایسه ای شاه جهان

---

[1] CH,246,8 ایجره CA,266,5 ایچره

[2] CH,246,9 и CA,266,6 آکا оп.

بو بختی سیه مهریه شاها نظر ایت کیم
اکسیر ایده خاک ایلدے دوران آنی زیرا
مدح ایتمکه حسنوکی کولستان چمنده
بر بلبل خوش طبغدُرُ بو دخی کویا
بستان خدک لبلرکک غنچه ئرندن 196
دل بلبلنی ردّ ایده محروم ایده حاشا
عیدوکی مبارک قله عمروکی زیاده
اقبال سعادتده مقامک اولا اعلا

18

[قصیدهٔ مرغوب ونامعیوب فی حقه[1]]

CH,246 CA,26a تشنه در دل چون[2] لبکدن چشمهٔ حیوان آکا
مُرده در جسمم[3] غمکدن نوله ویرسک جان آکا
کلد وکنجه جان تندن قرشو چقسه طکمیدر
ملکتی دلده خیالک اولدے چون سلطان آکا
رَوزنکدن ذرّه وش اوستوکه دوشر مشتری
کوردی بکزرکون[4] جمالک اولدے سرکردان آکا
یاقشوکک[5] تیرله دل خانه سن زین ایلدی
سینه ده غمزک خیالی اولالی مهمان آکا

---

[1] СУ,196,3 قصیدهٔ سلطان احمد وله فی مدحه طاب مثواه CH,24a,13; CA,26a,9

[2] CH,246,1 صوک CA,26a,10 صون

[3] Л,196,4 چشم

[4] CH,246,3 и CA,26a,12 بکزرکن

[5] CH,246,4 باقشینک CA,266,1 باقشکک

ای طلعتی خورشید ایا حسن ایله غرّا
عید آیی کبی قشلرک اولدے چو هویدا
سن قاشی کمان غمزه سی اوق چشمی حرامی
برتیر ایله قلدے دل و جان ملکنی یغما
هی راضییوز اول غمزه لره قانمز ایچسون[1]
راحتلر اولا روحنه عافییه و صحّا[2]
دل مرغنی بر بند ایله خوش دامه دوشردے
جان بوینله زلفک صله لی حلقهٔ سودا
خورشید جهانتاب درز[3] کرچه دکلدر
آیینهٔ حسنک کبی ای مآه مجلّا
چقسون هله بیک محنت ایله جانی جهاندہ
هرکیم که سنک یولکه جان ویرمیه جانا
خدّوکی کوروب قورقرم آه ایتمکه ناکاه
آهله یانه[4] دائرهٔ چرخ مُعَلّا
اولدقچه بهار ایله مزیّن قمو عالم
طوردقچه زمین ایله زمان قبّهٔ مینا
ترتازه و سبز اوله شها باغ جمالک
عمروکی مزید ایلسون اول حیّ و توانا
بو ماه صیام ایله بو عید آیی حقیچون
بیک عذر ایله طاپوکده[5] ایدر آنی تمنّا

---

[1] CH,26a,8 آچسون CA,28a,8 اچسون [2]* Там же آنیه وسعا
[3] CH,26a,10 ویرر [4] CH,26a,12 یتار [5] СУ,19a,15 и CA,286,3 طاپوکدن

سبز اوزده قودی سیم و زر اسباب مهیا
رزموکه مقابل طوره مزسام ونریمان
رستم اولمز[1] ارلک ایچنده سکه همتا
اوزتسه دلن دولتگ شمعنه دشمن
جان ویرمکه پروانه صفت کلدی نه پروا
بالا قدکی کوردی مکرطرف چمنده
حیرتده طورر سرو و صنوبر دخی یکپا[2]
سن سرو روان پاینه یوزسورمک ایچوندر
بستانده روان هریکا ما اولدوغی اجرا
بتمدی خطک کبی کولستانده بنفشه 19a
چشمک کبی یا نرکس ایا کوزلری شهلا
خطوکه بنفشه اونکه لی[3] چشمکه نرکس
اولدی بولرک بیری سیه رو بری احمرا
بتمدی دخی بتمه یسر[4] باغ جهانه[5]
بر سنجلین زخلری کل لبلری حمرا[6]
کل زخلرکی کوردی چوهنکام چمنده
دل بلبلی بو شعری همان ایلدی انشا

---

[1] CH,256,10 اولمز [2] Л,186,16 یکتا [3] CH,26a,2 и CA, 28a,2 بنفش اونکونلی [4] CH,26a,3 بتمز [5] CH,26a,3 и CA, 28a,3 جهانده [6*] Л и CУ,19a,3 هرکیم قله سن زخلری زیبای تماشا
CH,26a,4 и CA,28a,4 доб.бейт بر داخی نظر ایلیه روی جنانه

هرکیم قله سن زخلری زیبای تماشا

هر گوشه ده بر سرو سهی آب و رواندر
کیم روح روانه ویرر اول جام مصفّا
چون وقت بهار اولدی و هنگام چمندر
بو دمده گلستاندن آراغ اولیا اصلا
گل موسمیدر چونکه بوگون صحن چمنده
نی کیبی فغان ایلگل ای بلبل شیدا
عیش ایت دمیدر بزم چمنده گله قوشو
فوت ایتمه صفن فرصتی بو دم دمه لالا
گل رخلری یادینه بوگون جانی روان ایت
تیز[1] آچله شاید بولمز سن آنی فردا
بگزر که گلستانه ینه سایه صالوبدر
بر رخلری گل غنچه دهن قامتی بالا
خوش گور بو دمیگیم ویرر اول روحه فتوحی
بر دزّه دماغگده قومز علتی سودا
گیمدر بو شهنشاه جهان احمد خاندر
دال اولدی آنگ دولتی اسمینه مسمّا
گلزار جمالیله مگر بولدی لطافت
که آولدی چمن اطرافی ینه خوب و مطرّا
مثلگ کبی ای شاه زمان روی جهانه
بو دور فلگ بر دخی کوسترمدی قطعا
خاک رهگه قلمغه ایشار شکوفه

---

[1] Л и СУ,186,6 تیر

[2]* СН,256,6 и СА,276,5 کیم دور

و وای باکه کم خیرم ذرّه یوق
طاپونه لایق عمل یوق جرم چوق
ه همان ای حیّ ربّ العالمین
فضلکه صیغنمشمدر بن همین
لا لام الف لا دیمزم نقصانمه
عفوکی ایله شفیع عصیانمه
ی یارتدک بنی ای ربّ الانام
رحمتوکی اومَرَمْ یوم القیام

17

[قصیدهٔ در مدح سلطان احمد طاب ثراه[1]]

CH,25a CA,27a ایردی ینه صبحک[2] نفسندن دم عیسا
قلدی قمو خوش عظم رمیم اولمشی احیا
صچدی ینه لعل اوستنه شبنم دُر شهوار
کاشنده بو کون لطف ایله بوبادِ مسیحا
هر لوحهٔ برک اوزره نیچه دلو قلم لر
یزدی یُرِی[3] قیل قدرت نقّاشی تماشا
لطفی اثرندن بو کون اول ربّ کریمک
اولدی بو جهان باغی قمو جنّتی مأوا
186 پاک ایلدی فرّاش صبا روی جهانی
کتوردی بهار ابر کوزندن آکه چون ما

---

[1] CH,25a,6 и CA,27a,4 قصیده سلطان احمد

[2] CH,25a,7 صاچک CA,27a,5 صچک [3] Л,18a,16 دیری

ط طواف اتمک دلرسک مکّه یی
هر فقیره خوار[1] بقمه دی آیی[2]
ظ ظلم عادت ایدنمه[3] کندوکه
زیره خیر ایتمز سکا اوکدن صوکه
ع عینکدن روان ایت یاش و قان 18a
هر نفس نفسک الدن قل فغان
غ غفلتدن اویر کوکل کوزن
تا کوره سن شبهه سز جنّت یوزن
ف فنا عالمدن ایلرسن[4] سفر
حضرته جرم ایله وارمه قل حذر
ق قتل ایت نفسکی خوش فارغ اول
کیم نه دیریسه دیسون سن صادق اول
ک کَرَ دَغْلَرْجَه ایلرسک کناه
توبه قِلسک عفو ایدر آنی آله
ل لیکن توبهٔ[5] ترک ایتمه کل
غفلت اویخوسیله غافل یتمه غل
م مهری عاصیم بر روسیاه
درکهوکه وار اُمیدم یا اِله
ن نه دل ایله قلم مدحک بیان
سن شهک مدحنده عاجز هر لسان

---

[1] Л,176,16; CH,226,5 и CA,24a,9 خور [2] CH,226,5 نبی
[3] CH,226,6 ایتمه CA,24a,10 اتمه [4] CH,226,9 ایلرسک
[5] CH,226,12 توبه یی

ح حیات اولدور ویرن اولمشلره
دستکیر اولدور قمو قلمشلره

خ خیر شر نه کم اشلرسن سن[1] اش
آنوک امرینسز[2] اولنمز بیک دوریش

د دولت بولمق استرسک ای قول
امرله اول پادشاهک هردم اول

ذ ذلیل و خور اولور امرین صین
عاقبت محروم اولور نفسه اوین

ر راهن کوزله کمراه اولمه غل
قل حذر ابلیسه همراه اولمه غل

ز زنهار اول ضلالتدن بری
بولمق استرسک بهشت ایچره یری

س سنی دوکوب سوکنه قل دعا
تا شفیع اوله رسول کبریا

ش شفیع اولمق دلرسک کو رسول
علم و توحید ایله دائم یولداش اول

ص صندوکمی جهانی برقرار
بوفنا در آخر اولور تار و مار

ض ضدّ اول نفسک ایله هرنفس
کچمه سون عمروک جهان ایچره عبث[4]

---

[1] CH,22a,9 и CA,236,12 سن оп. [2] CH,22a,9 اونسوز

[3] CH,226,3 и CA,24a,7 بر [4] CH,226,4 и CA,24a,8 عبس

کج جهانک وارلغندن فارغ اول
تاکه نارک نور ایده سنک وَدُوذ

باد

آدمی یلدن یارتدی چون خدا
بیله طانیمه که اولورسن هبا
غفلت اویخوسندن اویان[1] اولمدن
مهری عالم لابقادر لابقا

[در توحید باری[2]]

175
ا CH,22a CA,236 اوّل اول احد در بی زوال
برلکینه یوقدر آنوک قیل وقال
ب بقا اولدر[3] جهانده بی کمان
حقّ بیوردی کلّ من علیها فان
ت تعالی الله یارتدی عالمی
آنده موجود ایتدی جمله آدمی
ث ثرّیادن ثرایه دک[4] نه وار
آنک امری ایله اولدی آشکار
ج جهانی یوغیکن وار ایلدی
برلکینه مؤمن اقرار ایلدی

---

[1] Л,17a,16 اویان оп. [2] CH,22a,2 и CA,236,5 در توحید باری عزّ وجلّ
[3] CH,22a,4 باقی اولدرر [4] CH,22a,6 и CA,236,9 سرایدک

نظم ایدن بیچاره یه قل رحمتی
وقت آخرده ویر آکا نصرتی
قل آنک شیطاندن ایمانن امین
جمله اسلام اهل ایله یا معین

15

چار عناصر

خاک

چونکه موجود اولدی آدم خاکدن
مهری مهر اومه ایکن افلاکدن
پس بو دهری پیره زن مرداردر
عاقل ایسک کک یوزی ناپاکدن

آب

چونکه اوّل آدم اصلی اولدی آب
حق کلامندن دیدی بیزه کتاب
هرکه کلمشدر جهانه بی ثبات
اولیسر یالیتنی کنت ترا ب

نار

اصلک ای بیچاره آدم اولدی اُودْ
اُود اولیجق لابد اولور آخرهٔ دُودْ

چونکه ناقص عقل اولور دیرلر نسا
هر سوزینی مغرور طوتمقدر روا
لیکی[1] مهری داعینک ظنّی بودر
بو سوزی در اولکه کامل اوصلودر
بر مؤنّث یکدر کیم اهل اوله
بیک مذکّردن که اول نااهل اوله
بر مؤنّث یکله ذهنی پاک اوله
بیک مذکّردن که بی ادراک اوله
ایمدی ای اهل سعادت مسلمین
بودر سزدن تمنّامز همین
اوقدقچه بو کتابی سز عزیز
مهربنک جانینه رحمت دییه سز
هر کیم اوقورسه آیلرم[2] آندن رجا
کیم دریغ ایتمایه مهربدن دعا
خیر ایله یاد ایده سز سزدن دِلر
زیره[3] قولی قول دعاسی یَزلِغَر
17a خیر ایله هر کیم که یاد ایلر آنی
دو جهانده چکمه سون محنت جنی
اوقیانی یا رب ایت یانکده خاص
دکلیه نی قل کناهندن خلاص

---

[1] CH,216,4 и CA,23a,6 لیک
[2]* CA,23a,11 اوقر ایلدم
[3] CH,216,10 и CA,23a,12 زیرا

ایلوکله یاد اوله‌سن جهد ایله هر دعاده
کیم ساکه هر مرادی احسان ایدن دعادر

14

[خاتمهٔ رساله]

166

CH,21a
CA,22b

حمد لله عون ایدوب ربّ الانام
بو تضرّع نامهٔ قلدم تمام
حمد لله واریکن عقلم بلوم
بو الهیاتی نظم ایتدے دِلوم
حمد لله کیم اجل ویردی امان
بو تضرّع نامهٔ قلدم بیان
تا اوقویانلاره نفع اولمغیچون
دکلینلر جرمی رفع اولماغ ایچون
سویلدم کلدوکچه الدن هرکه وار
قِلمدم تطویل قلدم اختصار
رحمت اول صاحب کمالک جاننه
کهٔ[1] آوقیوب طعن اتمیه نقصاننه
ستر ایده اکسکلوکین هرنه که وار[2]
اتمیه جهّاله عیبین آشکار
ایشدوب طعن اتمیه هر بی خبر
مهربنک قلبینه کلمیه کدر

---

[1] CH,21a,13 که om. [2*] CH,21b,1 اکسکلکنی هرزمان
CA,23a,3 اکسکلکنی هرنه وار

ایرمک ایچون اول خدادن فتح باب
اولمغیچون بو دعاسی مستجاب
بو دعا ایچون کترسه هرکه ال
روزی قلسون[1] حوّی آکا علم و عمل
نار دوزخدن اولر بولسون نجات
کیم دعادن صکره ویره صلوات

[13a]
[شعر در این محل]

CH,21a
CA,226 غمکین دللری بل شادان ایدن دعا در
کریان کوزلری بل خندان ایدن دعا در
ای نچه پادشهلر بنده آولدی بد دعادن
ای نچه بنده لری سلطان ایدن دعا در
هر دم سنک عیوبک رسوا ایلق دمنده
فضل ایله خدا نک پنهان ایدن دعا در
فوت اولیجق جهاندن[2] قراکوسین ایچنده
تا حشره دک مکانک نوران ایدن دعا در
خور بقمه هر فقیره جهد ایله آل دعاسن
زیرا که مشکل ایشی آسان ایدن دعا در[3]
ای مهری یوزک اوروب آل مسکینک دعاسن
دردوکه دوجهانده درمان ایدن دعا در[4]

---

[1] Л,16a,8 قلسون оп. [2] CH,21a,4 и CA,226,4 جهانده
[3] В CH бейт оп. [4] CA,226,6 دعا در

یولومزده خرج ایدنلرچون امک
آنلروکله که بیدک نان و نمک
کورممک ایچون اولور[1] بر دم اَلَمْ
چکممک ایچون ایکی عالمده غم
قامو کچمشلرِ مُوزُک ای غنی
جنّت ایچره اولق ایچون مسکن
آدمز ایلکله یاد اولق ایچون
هم بلادن روحی شاد اولق ایچون
دین ده کی[2] جمله عالملرکه وار 16a
ویرمک ایچون عمر باقی صدهزار
کچمشینه اتمک ایچون رحمتی
قلمق ایچون روزی هردم جنّتی
داخی آنلر کیم بزه اوکرتدی حرف
حقّمزده ایلدی تعلیم صرف
علم ایله قوپرمغیچون آنلری
چکممک ایچون عذابی جانلری
هم رضای حقّ ایچون که آولدرخدا
هم قبول اولق لیغچون بو دعا[3]
بو ضعیفه مهربی[4] دلخسته یه
عاجز و بیچاره و دم بسته یه

---

[1] CH,206,2 и CA,216,12 اولر [2] CH, 206,5 دینده ایکی CA,22a,3
دین در اکی [3] В CH бейт оп. [4] CH,206,9 и CA,22a,8 مهربه

اول حبیب حضرتننگ حقّی ایچون
امّتی طوتدوغی دینک حقّیچون
مرشد و کاملرک اسراری چون
امّتینک جمله سینک واریچون
قلمغیچون رحمت اولنلرینه
ورمکیچون عمر قالن لارینه
یولداش اتمک لیکچون قرآن ایله
صکره کوندرمکیچون ایمان ایله
بکلمک ایچون شرّ شیطاندن
صقلمق ایچون قوری[1] بهتاندن
چیقجق یازوقلوتندن جانمز
همرهٔ اتمک لیکچون ایمانمز
قدرتیله کیرو[2] زنده اولیجق
مُرده تنلر جمله سی[3] جان بولجق
اول حبیب ایله قوپرمق لیغچون
امّتیله بیله اولمق لیغچون
قلمق ایچون حبیبندن اراغ
اتمک ایچون یوزموز یانده آغ
بزقمو اکسکلودن مقصودمز
راضی اولمق لیغچون معبودمز

---

[1] СУ,156,8 قورو Л,156,8 قور [2] СН,20а,10 и СА,216,7 بینه
[3] Там же جمله سن

بولمق ایچون تا ابد عمرو کثیر
اولمق ایچون هر فقیره دستگیر

آکا الهام قلمق ایچون ذوالجلال
آکا معلوم اولمق ایچون جمله حال

قلمق ایچون مهریه کیمیا نظر
اتمک ایچون بوقرا طوپراغی زر

سایه سنده خوش کچر خلق جهان
حاشه کیم محروم اولام بن ناتوان

هم او طوبی شاخ و دولت سایه سی
که اولدور هر دل کنجنک سرمایه سی

یعنی کیم سلطان احمد خانمک
سلطنت تختنده اول سلطانمک

اولدوغنجه اشبو عالم برقرار
قلمغیچون عمرک[1] آنک صد هزار

بز فقیره اول ولی نعمتدر
سایه سنده جانمز راحتدر

156 دولتی دورنده کورمادک عذاب
قلمغیچون عمرن آنک بی حساب

اول قمویی خلق ایدن پروردکار
بیری کوکی یاره دن برکردکار

که[2] اولدور هر ناتوانه دستگیر
بنده سیدر کر صغیر و کر کبیر

---

[1] CH,196,12 и CA,21a,8 عمرن [2] CH,20a,3 که оп.

اولمماغیچون[1] رضا سندن جدا
قلمماغیچون دنوبه مبتلا
اول حبیبی حقّی کیم ایتدی آنی
قوللری ایچون شفاعت معدنی
آنِنک اتباعنک ارواحچون
هم صحابی چار یاری روحچون
15a انبیالر اولیالر حقّی چون
حقّ بولنده بی ریالر حقّی چون
اول سعادت منبعی پشت وپناه
تخت روم ایچنده اولدور پادشاه
هفت کشور یعنی سلطان بایزید
قلمق[2] ایچون حشره دک عمرن مزید
طوغمغیچون دائم اول انور جمال
قلمغیچون ظلمتی غم ارتحال
اولمغیچون دائما فعلی صواب
کورمک ایچون دوعالمده عذاب
اولمغیچون عالمه دائم علم
کورممک ایچون جهان یوزنده[3] غم
اولمغیچون دائما شاه جهان
ویرمک ایچون آکه عمرِ جاودان
ویرمک ایچون هر مرادینی خدا
قلمق ایچون جمله مقصودن روا

---

[1] CH,19a,6 ایتمامک ایچون CA,206,1 اتماکچون [2] Л,15a,3 قلمش

[3] CH,196,2 и CA,206,10 روینده

12a

[شعر این محل]

CH,186 CA,20a

ای دلم کل حقّی ذکر ایت هر نفس لال اولمدن
ایرمدن موت و[1] اجل هم قبره ادخال اولمدن
قامتک پشت خم ایت هر دمده آه وزار ایله
نی کبی اِکلدَث درونک دائما لال[2] اولمدن
قبرکه کلمزدن اوکدین[3] خشمله منکر نکیر
سن جوابه حاضر اول کندوکه اول حال اولمدن
لشکری عصیانکی قتل ایله کل توفیقله
نفسک ابلیسی سنک عالمده دجّال اولمدن
قورتری کور مهری سن دست زبانیدن یقک
نار دوزخ بونیکه محشرده خلخال اولمدن

13

[دعاء الحقیره[4]]

CH,19a CA,20a

ایدهٔ ای دوستلر کلوک ایو یاوز ال دعایه کتوره لم جمله مودن
جمله خلقک خالقی اول بی نظیر قامو دوشمش لاره اولان دستکیر
قامونک کوکلنده اسرارین بلن قامونک هر ایشده مقصودن ویرن
قوللرینه هر نفس احسان ایدن ظاهر و باطن ایشن پنهان ایدن
اولد غنجه اشبو جانه تن قفس ویروب آلد قچه جهانده جان نفس

---

[1] CH,186,8 и CA,20a,2 موته
[2] CH,186,9 и CA,20a,3 نال
[3] CH,186,10 и CA,20a,4 اوّل
[4] CY,146,9 دعاء مهری حقیره

کل بر مگارک متاعینه خریدار اولمه کیم
بو متاعک آخر اصیسی[1] زیانی هیچ ایمش
چون یقندر چشمکک[2] آغو قراسندن احتراز
ایمدی قو بو رخت و بختی[3] کامرانی هیچ ایمش
عیشکی نیش ایلر ایمش نوشکی قان عاقبت
بیی بونک بر ایکی کونلک زندکانی هیچ ایمش
شویله تشخیص ایلدم مهری جهانک لذتن
علم ایله صوم و صلوة[4] ایمش قلانی هیچ ایمش

[در احوال فنای روزکار][5]

CH,18a
CA,19б

برینجیدر اننمه سوزنه عاقل ایسک کوله[6] بقمه یوزنه[7]
رختموزی ویرسر[8] بزم دخی دفتر ومز دورسر بزم دخی
دم اولا بیزمده قید وموزیبه کلمش کیبی اولاوز دنیه یه
باصلوب آیقلره بیر اولاوز[9] اونود ولمشلر ایله بر اولاوز[9]
بوجهاندن[10] کسه باقی قلمدی اول کید نلر صکره[11] بوندن[12] کلمدی 14б

---

[1] CH,18a,8 и CA,19б,1 آصی و [2] Л,14a,10 и CA,19б,2 چشمک
[3]* CH,18a,9 и CA,19б,2 رختی بخت [4]*CH,18a,11 وصلات CA,19б,4
صلات [5]* CH,18a,12 и CA,19б,5 نصیحت [6] CH,18б,3 и CA,19б,7
کلّه [7] В CH и CA первым бейтом записан конечный бейт № 11; порядок 3 последующих бейтов в CH: бейты 2, 3 и 1 критического текста.
[8] CH,18б,1 دورسر [9] CH,18б,4 и CA,19б,10 اولایوز [10] CH,18б,5
صانکه и CA,19б,11 جهانه [11] Л,14б,1 کید یلر [12] CH,18б,5
صنکه CA,19б,11

کیمی قلدی بو جهاندهٔ[1] پادشاه
که آتمدی تختن آنوک آخر تباه

14a دولت ایله کمسه طوتمز عالمی
دفع موته چاره بولمز آدمی

طوته مز کمسه جهانی مهر ایله
نیچه عنقالر اوچوردی[2] قهر ایله

سلطنت تختنده ایکن ناکهان
دوشورر[3] بشلاری آیاغه جهان

چونکه هیچ ایش بو دنیا بی بقا
کامل انیسک اوسه سن بوندن وفا

11a

[شعر این محل]

CH,18a
CA,19a

چونکه بلدوک ای کوکل دنیای فانی هیچ ایمش
اول سنی ترک اتمدن ترک ایت[4] سن آنی هیچ ایش[5]
واریمش چون عالمک بر شاد سنده[6] بیک منی
ایمدی آلدنمه یالنجی شادمانی هیچ ایمش
حق رضاسنده آنی صرف اتمزیسک حاصلی
خار[7] محنتده بو عمرک جاودانی هیچ ایمش

---

[1] CH,17б,12 и CA,19a,4 جهانه [2] CH,18a,1 اوچاردی
[3] CH,18a,2 и CA,19a,7 دورشورر [4] Л,14a,6 ایت оп.
[5] CH,18a,5 и CA,19a,10 هیچ ایمش оп. [6] CH,18a,6 и CA,19a,11 شادسندن
[7] CH,18a,7 دار CA,19a,12 داری

بولسه کر سلطان اولان موته مدد
باقی قالیدی سلیمان تا اَبَد
حکمت ایله بولسه لقمان کرظفر[1]
حیرت ایله جانی قلمزدی سَفَر
باقی قالسه عمر ایله عالمده روح
باقی قالوردی جهان ملکنده[2] نوح
چون دوکتدے هر بریسی دانه سن
کلمدے بونلر جهانه صانه سن
بو جهانه چون کلن لابد کیدر
کرامیر وکر کدایی خاک ایدر
کیشی اولسه کریدے اقلیمه شاه
اولسر در عاقبت خاکی سیاه
اول دینلر کیم بنم ابن وفلان
قالمدی[3] عالمده بونلردن نشان
سورسه عالمده کشی بیک یل صفا
طاغیدر آخر آنوک خاکن هوا
کیمه ویرمدے جهانده تخت بخت
که آتمدے آخر اکا بر تخته تخت
کیمی اتمدے جهانده تاج وار[4]
که آتمدے آخر آکا دنیایی طار
کیمی قلدے سام سوار و پهلوان
صکره مسکنلیکله ویرمدی جان

1* CH,176,2 и CA,186,6 کرلقمان 2 CH,176,3 и CA,186,7 رویندہ
3 CH, 176,7 قیلمدے 4 CH,176,10 تاجدار
CA,19a,2 تاج دار

کلدک اوش فانی جهانه نیلدک
اصمز ویردک زیانه نیلدک
بزبزه ایش ایلدک یوز قاره سن
ایستمه دک هیچ کناهک چاره سن
اُلجاکوز اولو مومز آکمدق
نوله جقدر اش صوکونی صنمدق
طوتمدق برکون خدانک امری
اکمدق بردم حبیبی شرعنی
ناحق ایشلر ایشلدک پایانی یوق
چوق خطالر سویلدک اورانی یوق
بوفنا عالمدر کلوز[1] کچر
بر مسافر خانه در قونن کوچر
136 سن کرکسه بوجهانده بیک یشه
ایکی قاپولو بر اودر ای پشه
کلن[2] آخر غافل ایکن بی خبر
بیرنه کیرور و بیرسیندن چقر
نیچه لر بنم[3] دریکن بوجهان
سلطنت فکرنده یکن ویردی جان
نیچه لر طوتدوم دریکن عالمی
دکمدی شادیلغینه بر غمی
اولنور نمرد چون[4] کرچه طلب
لیک یوق عمری بقایه برسبب

---

[1] CH,17a,8 и CA,18a,11 کلن
[2] CУ,136,2 کالن
[3] CУ,136,3 بانم
[4] CH,17a,13 ایچون

مفلس و خور و حقیر و مبتذل
طا پوکه کلدوک صغندق بزکدا
جمله عصیان اهلنه سن قل مدد
اول حبیبک حرمتیچون ای خدا
بو اینمزی بغلمشدر نفس شوم
ایلمش در بیزی درده مبتلا
جمله اسلام اهل ایله مهری یه
سن رحیم سن دوزخی کورمه روا

11

[موعظه دراحوال فنای روزکار]

CH,166 CA,18a
ایمدی ای غافللر آچک کوزکوز
غفلته ویرمک ایکنده اوزکون
موت یقندر سیزه صنما کوزاراغ
قبر وکوزه وارمدن ایلک یراغ
عاقبت چونکم ایرر هرنفسه موت
قل یراغی اولمدن ناکاه فوت
یول ارینه چونکه واجبدر یراغ
دیدلر برکون کرک بیک یل یراغ[1]
معصیتدن دورشک اولک بری
چون بلورسز وار جهانک آخری

---

[1]* CA,18a,4 بیک یل یراق برکون کرک

قبهٔ صحرا ده اولان طاشیچون
مسجد اقصایه قونان باشیچون

اول نبی الله خلیل رحمان ایچون
سفرهٔ خواننده[1] یینن نان ایچون

حضرتوکی بر بیلن قوللرحقی
روز و شب حدک قلن دیللرحقی

مهری عاصییم قمو فعلم کناه
جمله فعلم ساکه معلوم یا اله

سن بیلورسن قاموحالم بن کمم
اهل جرمک قاموسندن بن کمم

سن سن او سلطان قمو بزقوللرون
سن غنیسن بزقمو یخسوللرون

بزخطا قلدق قمولطف اشله سن
عاصیلروک جرمنی باغشله سن

10ф
[شعراین محل]

CH,166 CA,176 درکهوکه طوتمشوز یوزای خدا
ایله میشوز چوق فساد وچوق خطا

روسیاهز پرکناهز کلی عیب
بینه سندن اومرز عفو و عطا

13a ظلمتینده قومه عصیانک بزی
ای قمویه دستکیرو رهنما

[1] Л и СУ,126,9; СА,17а,10 خوننده

CH,156
CA,166

حقچون آنوکله خصم وبی امان
ایچروب زهری هلاک ایتدی[1] روان
کتدی تندن چونکه آنوک اولدم جنی[2]
جنّة[3] المأواده اولدی مسکنی[4]

10y

حضرت حسین رضی الله عنه

CH,156
CA,17a

حقچون آنوکله چکدی چوق جفا
اولدی آخر اول شهید کربلا
امدی آنده ویرلن جانلر حقی 12б
کربلاده دوکلن قانلر حقی
غازیلر حقّی شهیدلر جانچون
حسنک زهری حسینک قانچون
یولکه جان ترک ایدنلر حقچون
طوغری یولوکه کیدنلر حقچون
هم حقیقت اهلنک تقواسیچون
هم طریقت اهلنک عقباسیچون
هم منوّر کعبهٔ اعظم حقی
هم مصفّی مروه زمزم حقی
هم مبارک بیت معمورک حقی
هم مبرّا روضه و نورک حقی
هم حرم ایچره اولان دلر حقی
روضیه یوز سورن آدملر حقی

---

[1] CH,156,10 и CA,166,10 ایتدی [2] CH,156,11 и CA,166,11 جانی
[3] Там же جنّت [4] В Л и СУ обратный порядок полустиший бейта.

10п

حضرت عمر رضی الله عنه

CH,156
CA,166

حقچون آنوکله عدل ایدی ایشی
دین یولنده* اول قومش ایدی[1] بَشی
قنغی یرده کیم آنی کورسه همین
طورمزیدی آنده ابلیس لعین

10р

حضرت عثمان رضی الله عنه

CH,156
CA,166

حقچون آنوکله آکا ابتدا عادت اولمشیدی حلیله حَیَا
سینه سی قُرآن ایله پرنور[2] دی معرفتله دائما معمور ایدی

10с

حضرت علی کرّم الله وجهه ورضی الله عنه[3]

CH,156
CA,166

حقچون آنوکله آکا اول پاک دین
لحمک لحمی دیدی عین[4] الیقین
منبع* کان و[5] سخا دراول ولی
اولدرر جمله ولیلر أوّلی

10т

حضرت حسن رضی الله عنه

---

[1]* CH,156,1 и CA,166,1 قومشیدی اول
[2] CH,156,5 پرنور
[3] CH,156,6 и CA,166,6 حضرت شیرپزدان رضی الله عنه وکرّم الله وجهه
[4] CH,156,7 и CA,166,7 علم
[5]* CH,156,8 и CA,166,8 کان

10м

حضرت عیسی علیه السّلام

CH,15a
CA,16a

حقچون آنوکله آکا ویردک رضا ایلدوک آکا سما اوستنده جا
هم نبیدر هم مُجَرَّد پاکدر مسکنی شمدے آنوک افلاکدر

10н

حضرت سیّد الانبیآء محمّد مصطفی صلّی الله تعالی علیه وسلّم

CH,15a
CA,16a

حقچون آنونکه اودر تاج و رُسل[1] کیم کلام الله آکا اولدے نُزُل[2]
هم حبیب ایدندوک آنی هم نبی اولدے قاتکده قمودن[3] افضلی
ایمدے آنوک نوردن براقی[4] حقّچون درکهوکه اشتیاقی حقّچون
ایمدے آکا کوندر دکک قرآن حق ایمدے آکا بلدر دوکک ایمان حقی
ایمدے آنوک معراجی حقّی ای خدا ایمدے آنوک ازواجی حقّی ای خدا
ایمدے آنوک اولادی حقّی ای خدا ایمدے آنوک اتباعی حقّی ای خدا

10о

حضرت صدیق رضی الله عنه

12a
CH,15a
CA,16a

حقچون آنوکله اول صادقدر
هر ایشی درکاهکه لایقدر
زهد و تقوا سیدر آنک بی ریا
اولدر اوّل چار یار مصطفا

---

[1] CH,15a,4 и CA,16a,4 دَسول
[2] Там же نزول
[3] CH,15a,5 и CA,16a,5 قمونک
[4] CH,15a,6 یرانی

شکرایدردی هر نفس هر حالنه
بقمز ایدے دنیه نک[1] احوالنه

10и

حضرت داود علیه السّلام

CH,146
CA,156

حقچون آنک قچن که[2] الحان ایدر
انس وجنک قاموسن حیران ایدر
ایشیدنلر اول بلند آوازنی 116
بیتورر عقلینی بولماز اوزونی

10к

حضرت سلیمان علیه السّلام

CH,146
CA,156

حقچون آنوکله آکا عین الیقین
رام اولمشدی جمیعی انس و جن
امرنه فرمان ایدے هر صبح و شام
بنده سی ایدی قموسی خاص و عام

10л

حضرت موسی علیه السّلام

CH,146
CA,156

حقچون آنوکله آکا قلدک عطا
ایلدک آنک عصاسن اژدها
طوری قلدوک دائما آکا مقام
ایلدوک آنوک ایله بیک برکلام

[1] CH,146,3 и CA,156,2 دیننک [2] CH,146,5 и CA,156,4 که ou.

10г

حضرت ابراهیم علیه السّلام

11a

CH,135 CA,15a
حقچون آنوکله اندیلر[1] روان اولدے آتش آکه اولدم کلستان
نار نمرود ایتمدے آکا ضرر اولدے اول ملعون کوزب زیروزبر

10д

حضرت اسماعیل علیه السّلام

CH,14a CA,15a
حقچون آنوکله امروکی روان طوتوب ایتدے یولوکه قربان جان[2]
* فاعل مختارسن چونکم ای حقّ[2] * کسمدے آنک بوغازینی بچق[2]

10е

حضرت یعقوب علیه السّلام

CH,14a CA,15a
حقچون آنوکله نیچه نیچه یل آقدوردی کوزلرندن قنلوسیل
کنج محنتده غم ایدے صمدمی بیک بلاییله کچوردے بر دمی

10ж

حضرت یوسف علیه السّلام

CH,14a CA,15a
حقچون آنوکله مرغوب ایلدک قامودن حسن ایچره محبوب ایلدک
* کاه بنده کاه آزاد ایلدک[3] کاه حاکم مصر وبغداد ایلدک

10з

حضرت ایّوب علیه السّلام

CH,14б CA,15б
حقچون آنوکله آکاهر صبح وشام اولمش ایدے درد ایله اویخوحرام

---

[1] CH,13б,13 и CA,15a,1 آندیلر [2]* Л,11a,5 и 6 полустишия вымараны тушью. [3]* Л,11a,12 полустишие вымарано тушью.

انبیانک نیازی[1] حقی یا الله اولیانک رازی حقی یا الله

10а

حضرت آدم علیه السّلام

CH,136 CA,146 حقچون آنوکله اول ایکن عدم
آنی موجود ایلدوک اوّل قدم
اول مبارک جسمینه[2] ویردک چو روح
حمد ایله آچدی کوزن بولدی فتوح
بغلیوب صف صف ملکلر کلدیلر
امروک ایله آکه سجده قلدیلر

10б

حضرت نوح علیه السّلام

CH,136 CA,146 حقچون آنوکله آکا ویردک نجات
هم آکا کوسترمدک بیک یل ممات
سن عنایت قلدک اردکده طوفان
غرقه ویردوک جمله اعدا سن روان

10в

حضرت ادریس علیه السّلام

CH,14а CA,146 حقچون آنوکله ترک ایتدکده جان
آنی کوردی قامودن اوّل جنان
حوری وغلمانه اولدی حلّه کار
بولدی اهل جنّت ایچره اعتبار

---

[1] Л и СУ,106,7 نازی [2] CH,136,7 и CA,146,4 قلبنه

ایتمدم هرکز جهانده ساکه لائق برعمل
یوقدرر بر ذرّه خیرم چوق معصیانم مدد
درکهوکه کلدم اوش بیمار جُرمم یاحکیم
رحمتکدن قل دوا دردیمه درمانم مدد
رحمتک محتاجیم کلدم طپوکه[1] یا غنی
رحمتکدن مهربئ ردّ ایتمه رحمانم مدد
106. قورتر ای کان کرم دست زبانیدن یقم
یوم محشرده قومه الده کریبانم مدد

[مناجات درطلب مغفرت][10]

CH,13a CA,14a ای خدایا طوتمشم طاپوکه یوز
کیجه کوندز دکمشم قاپوکه کوز[2]
عاجز و بیچاره و محزون وخور
دوشدم اوش طاپوکه ایتمه بنی دور
دونمدم قاپکده محروم بر احد
بنی داخی ایلمه یاربّ ردّ
پاک ذاتک حقّ ایچون یا آلله
عدل و دادک[3] حقّ ایچون[4] یا آلله[5]

1* CH,13a,9 طپوکه کلدم
2 Л,106,3 یوز
3 CH,136,2 и CA,14a,11 صم صفاتک
4 Там же حقیچون
5 CH,136,3 и CA,14a,12 доб. б. بیک بر آدک حقّیچون یا آلله
عدل و دادک حقّیچون یا آلله

واریجوت میزانه بو بن روسیاه
آغز ایتمه[1] کفه‌می سن یا آله
کچریکن هم صراطی بی خبر
دوشورب ایتمه بنی زیر و زبر
نار دوزخدن بنی سن قل امین
سن رحیم‌سن ساکه صیغندم همین
مهرئ عفوایله ای ربّ الانام
ایتمه فاحش جرمنی یوم القیام
مجرم واکسکلریم بن مبتذل
ساکه لایق یوق الومده برعمل
درکهکنده قاره در اشبو یوزم
قامو امروکه مطیعم یوق سوزم
کرک ایت مقبول وکرک ایله ردّ
نه سوزی وار دیه مولاسینه عبد

9a

[شعر این محل]

CH,13a
CA,14a
اتمزیسک بن کناه کار وکه سلطانم مدد
یانسر نار جحیمه تا ابد جانم مدد

---

[1] CH,126,11 و CA,136,6 آقر اتمه

دائما خیر ایشی [1]باکا ایله خو
دییه یم هردم بدم آلاهو
ذکروکی هردم دیدر قرآن ایله
صوک نفسده یولداش ایت ایمان ایله
دیلمی قطع ایتمه استغفاردن
کوکلمی دوندرمه مردار دن
کر[2] سئوال قبره چکسم اضطراب
دیلومی شاشورمه آسان ایت جواب
بنی خصومه ملامت ایلمه
عیبمی ستر ایت ندامت[3] ایلمه
آچلیجق هرطرف یازقلو باشم 10a
ایتمه سرّم حشراولیجق خلقه فاش
حضرتوکه واریجق خصمیم دلیم
قاموسن خشنود ایله یاکریم
دفترمی صون الومه سرّ ایله
سن بلورسن حالی بینه سن بله
کمسیه فاش ایلمه اسرارمی
یوخسه سنک ایله یقرلر دارمی
بو خجالت باکه بیتر هرزمان
کیم قموکزلرم ساکه عیان

1* CH,126,1 и CA,13a,8 ایله باکه 2 CH,126,4 مکر

3 Л и СУ,96,17 ندامت оп.

شادیئ دنیا بکا ویردی غرور
آخرتدن آخر ایتدی بنی دور
پند واعظ ایتمدی باکه اصلا
کلمه دی قلبومه بر ذرّه حذر
ایمدی ای خلّاق عالم لطفی چوق
خلق ایچنده بنجلاین عاصی یوق
بونجه جرم ایله سکا دوندوم مدد
عاصیم بن سن رحیم سن اتمه رد
کرچه ایلر عاصیلر بیک بیک کناه
بینه سن سن بونلره پشت وپناه
قامونک سبحانِ سن سلطانِ سن[2]
کیمه یلورسن بولورسن خان سن
غرقه ویردی بنی دریای معاص
لطفک ایله دستکیر اول دیو خلاص
روسیاه و پرکناه و بی محال
درکهوکه آخر اولور اتّصال
قومه بنی بنلکمده یا غنی
قل عنایت دائما کوسترسنی
بو دلمدن ذمّ ایله تلبیسی کسن
توبه و توفیقه ایرکور هر نفس
اولسون دل لوح جرم ایله نحاس
کلمه سون آیینهٔ قلبومه پاس

---

[1] CH,12a,7 и CA,13a,1 آنلره [2] CH,12a,8 и CA,13a,2 سبحانی سن سلطانی سن

اتمشدم بن جهانده چوق ذنوب
*سن پناه ایتدک ای ستار العیوب[1]
ایشلدم بن بکا لائق هرکه وار
یوز قرالغی جهانده صد هزار
بن بکا لا ییقینه ویردوم رضا
*سن سکا لایقن ایشله ای خدا[2]
اختیارمله دکلدر بو قضا
*نفس شومم ایلمشدم اقتضا[3]
شمدی اوش بیچاره ودرماندیم
بیلمزم کیم نه قیلم یا نیلیم
فکر ایدیجک ایتدوکم عصیانلرك
آقدورم یاش یرینه قانلرك
باطنومی بوفکر قوزدکیجه یبر
قورقرم بنی قبول ایتمیه یبر
قوپجق یردن خلائق سربسر
بینی بلمم قنغسندن ایدیسر
حشر اولیجق ای دریغا وای بکا
مسکنم ایلرسه کر تحت الثری
حقی دائم[4] ذکر ایدوب شکر ایتدم 95
اشبو عمرم آخرین فکر ایتمدم

---

[1]* В Л и СУ полустишие оп. [2]* Л и СУ,9а,11 نفس شومم آنی ایلر اقتضا

[3]* СН,11б,9 и СА,12б,2 نفس شومم آنی ایلر اقتضا [4] Л,9б,1 оп. دائم

قامونک فعلی دکل سندن نهان
شرّ اکر خیرات و احسان سیئآت
ساکه صیغندق ملامت ایلمه
صُونُوله شول دمکه آلیموزه[1] برات
جمله ایمان اهلی ایله یا آلّه
رحمت ایله مهری ایتدوکده وفات

9

[مناجات در اظهار عجز نفس] 9a

CH,11a
CA,12a

امدے ای دانای بینای آلّه
قاموسینک حالنه سن سن کُواه
باقی سن سن جمله سی معدومدر
جمله نوک حالی سکا معلومدر
بر سیه رویم ایشم جرم و کناه
بنجلایین یوقدر بختی سیاه
قوللروکک کرچه واردر جرمی چوق
بنجلایین جرمی چوق عالمده یوق
اتمدم درکاهکه لائق عمل
دائما اتدوم فساد و هم خلل
بر ایو اعمالی عادت اتمدم
فرضکه بر دم اطاعت اینمدوم
هر نفسده اشلدوم جُرم وخطا
هر فسادے کندومه کوردم روا

[1] CA,12a,1 الیمز

بر آوج طپراغ ایکن بولغای حق
کوز قولاق ویردک دخی هم ال آیق
قوللروکک کرچه کیم نقصانی چوق
رحمتوکک حدّی و پایانی یوق
لطف ایدوب قلمه نظر عصیانته[1]
قلمه بر عاصیلروک نقصانته
رحمتک چوقدر رحیم سن ای خدا
عاصی قوللروک ایدر سندن رجا
قوللروک عاصیلردیر کرچه کم[2]
سن کریم سن آنلره ایله کرم
قومه[3] بولغر کیم ایده دائم گناه
بیک بر آدک حرمتیچون یا آله

8a

[شعر این محل[4]]

CH,11a
CA,11б

زنده دللر جرم ایله بولور ممات
لطفک ایله ویرمسک[5] یارب حیات
اولمسک هردم شششه سن دستگیر
ناردن جرم اهلی بولمزدی نجات
یزمسک دل صفحه سینه سن سبق
حلّ اولنما زیدی هرگز مشکلات

---

[1] Л и СУ,86,7 عصیانمه [2] CH,11a,3 کیم [3] CH,11a,4 قتو CA,11б,7 هتومه [4] CH,11a,5 и CA,11б,8 توحید بارئ عزّ اسمه [5] CH,11a,6 и CA,11б,9 ویرسک

کیمسینی عاشق زار[1] ایلدوک
کیمنی معشوق جفا کار ایلدوک
کیمنی فرقتده نالان ایلدوک
کیمنی وصلتده شادان ایلدوک
کیمنه عاج[2] ایلدوک هردم سریر
کیمی بولمز کنج محنتده حصیر
کیمسی تحصیل ایدر بی جهد گنج
کیمسی گنج استیورک[3] بولدی رنج
کیمسی شاکردر هر بارده[4]
کیمسی مؤمن کمی انکارده
یاالهی انس وجن وحش وطیور
هر نه کیم عالمده قلدوک سن ظهور
86 قاموسی بندکدوردر ایو یاوز
صیغنوب فضلوکه طوتر ساکه یوز
صنعتی دوردر خطا دربانلروک
عادتی اولور عطا سلطانلروک
هر نه دکلو قوللرک اتسه خطا
واره جوت بیری طپکدر ای خدا
بر آوچ طپراقدر چونکم بولار
بونلروک مولا سیله نه بچش وار

---

[1] Л,8a,12 حال
[2] Л,8a,14 تاج
[3] CH,106,8 استه یه رک
[4] CH,106,7 یارده

8a کمسه بلمز سن بلورسن هرکه وار
هر نهانی سن قلورسن آشکار
یوغلکن انسان یرتدک بی عدد
قدرتوکه یوقدر پایان و حد
ایلدک هر بیرینی بر ایشه طوش
آنک ایله ایلدوک کوکلینی خوش
کیمنی قلدک رسول کبریا
کیمنی قلدک ولی اولیا
کیمنه ویردک ولایت بی شمار
کیمنه قلدک هدایت بی قرار
کیمنی قلدک معظم پادشاه
کیمنی بنده آتدک آکا یا آله
کیمنی عالم یرتدوک ای خدا
کیمنی زاهد یرتدوک بی ریا
کیمنه ارزانی قلدوک دولتی
کیمنه قلدوک مقدر محنتی
کیمسینک ایلدوک حکمین[2] روان
کیمنی محکوم قلدوک هر زمان
کیمنک وردین مناجات ایلدوک
کیمنک بیرین خرابات ایلدوک
کیمه ویردک حوب جمال وخدّ خال
کیمسینی ایلدوک آشفته حال

---

[1] CH,10a,5 نه [2] CH,10a,13 حکمک

بو فنا عالمدہ خدّ و خاله قلمه اعتبار
اول بقا ملکنده باقی خوبلرک دیدارین اوک[1]
چونکه خلق ایتدے خدا اچار عناصردن سنی
هیچ وجودک شهرن اکمه سن آنک مِعمارین اوک[1]
بر آوج طپرقدن اتدے دست وپا و ویردی جان
مدح ایدرسک قدرتک هر دمده کاروبارین اوک[1]
اوک حقک کورکلو حبیبین کم دیدے لولاک آکا
انبیالر سروریدر احمدے مختارین اوک
کرشفیع اولمق دلرسک آخرتده مصطفی
آلنی اصحابنی هر دمده چار یارین اوک
کافرک انکارنه کوش اتمه که آهل ناردر
مؤمنک قالوا بلی ده صدقله اقرارین اوک
چونکه طویمز جیفهٔ مردارہ نفسک کرکسی
طوت ذلک امدے یتر بو دینه نک مردارین اوک[1]
ویر خبر عصیاندن اوزکه سن نه تحصیل ایلدوک
امدے ای مهری بزه خلقک یتر آثارین اوک[3]

[مناجات در مناسب احوال آدمیان][8]

CH,10a
CA,10б

ای خدای[4] خالق و پروردکار
عالم و دانا و بینا بر قرار

---

[1] CA,10a,7,8,9 и 10б,1 оп. اوک [2]*CH,9б,11 کورکلوسن CA,10a,10 کورکلو [4] یتر اسارن CA,10б,2 یتر اسارک CH,10a,2 [3]*حبین (؟) CH,10a,4 и CA,10б,4 ای خدایا

که بساط ایتدک زمین اوزره چمن
که بتوردک سنبل و سرو و سمن
که مرغانی ایدرسن خوب لسان
حمد ایدرلر[1] برلکوکه هر زمان
جمله‌سی امرکله اولدی هرکه وار
جمله‌سی صنعکدر ای پروردکار
76 جمله‌نک خلّاقی سن سن یا اله
مُلک سنکدر قول سنک ای پادشاه
مهری دپرتدوکچه[2] آغزکده لسان
اوک[3] حقک قدرتلرینی هر زمان
سنی یوقدن اولدرر وار ایلین
بر آوُچ طپراقدن اظهار ایلین
سن بوکون بقمه فنا کلزارنه
تیز کچر موسومی[4] قلمز یارنه

7a
[شعر این محل]

CH,96 CA,10 کر اوکُرسک بلبلک کلشنده آه زارین اوک
کل بروُ[5] اشبو جهانک بی بقا کلزارین[6] اوک
عاقلیسک سن بو دنیا دوستلرندن چک الوک
دنیه کیبی بی وفادر باری بو یارارین[7] اوک

---

1 CH,9a,12 اورلر 2 CH,96,2 دپرندکچه CA,10a,1 دپوندوکچه
3 Л,76,2 آک 4 Л,76,4 موسوسنی 5 CH,96,6 и CA,10a,5 یتر
6 Л,76,6 и CH,96,6 کلزارک 7* CH,96,7 и CA,10a,6 یاری یترباردن

عوض ایدرسن که منوّر آفتاب
که ایلرسن حجاب آکا سحاب
هرطرفده آقدرسن آب لر
خلق ایدرسن آبدن جلّاب لر
که زمستان کتوررسن گاه بهار
که خزان ایلرسن و گاه لاله‌زار
که گل ایله زمین ایدرسن هردیار
که ایدرسن غنچیه همسایه خار
که گلی همدم ایدرسن بلبله
که ویررسن جمله اوراقن یِلَهْ
که ایدرسن نرگسه زرّین کلاه
که اوررسن[1] لالیه داغ سیاه
که ویررسن[2] خنده کلشنده گوله
ایتدوررسن گاه افغان بلبله
بلدوررسن گاه بنفشیه وجود
خدمتک پایینه تا بوله سجود
قدرتک زرّندن ایتدوک ارغوان
حمدگیچون سوسنه ویردک زبان
که ایدرسن بو زمینی سبزه پوش
که ریاحینه[3] ویررسن بوی خوش

---

[1] CH,9a,6 اوروررسن [2] В Л ویررسن дважды повторено
[3] Л,7a,14 ریحانه

ایلدک هر بر دیاری لاله زار
کوه و صحرالرده[1] ایتدک چشمه سار
هر طرفده آب[2] انهار ایلدوک
هر حجر اوستنده اشجار ایلدوک
قاموالوان ایلدک هرکه کرک
یرده انسان ایلدوک کوکده ملک
کیمنی هردم کتورسن عیان
کیمنی هر دم کچورسن زوان
رنج فقرک دردنه سن سن علاج
هیچ قومزسن برینی برلحظه آج
سن یرتدک انس وجن اوچمق طمو
برلکوکه جمله شاهددر قمو
یاره درسن خاکدن سیم ایله زر 7a
بیتورسن برقوری نیدن شکر
چوق عجایبلر دوزوب افلاکده
غنچه لر اظهار ایدرسن خاکده
کوسترسن که سماده آفتاب
برق ایدرسن که زمینه[3] ماهتاب
آفدرسن قطره دن[4] دریالری
کوسترسن ذرّه لردن خاوری

---

[1] Л и СУ,66,12 صحرالرله [2] Л и СУ,66,13 آبی [3] Л,7a,3 زمینده
[4] Л,7a,4 قطرده

برسن امّا یوده کوکده طولسن
سندن ارتوق اولو یوق سن اُولسن
دیدهٔ قلبنده اولان نور و فر
سندن اوزکه داخیه قلمز نظر
کوشنه افسانه تأثیر ایلمز
دل داخی انکاری[1] تعبیر ایلمز
قاموسیته سنسن ای حق رهنما
طوغری وارمایان اولور سندن جُدا
کرچه کیم ظاهرده سن کوزدن نهان
لیک باطنده عیانسن هر زمان
هرنه قلسک قدرتک وارای قدیر
جمله اشیا حالنه سنسن خبیر
یوغکن دیّار و هم چرخ و زمین
واریدک سن ای خداوندا همین[2]
چونکه سن مقصود ایدندک اوی دوز
بولدی امرکله عدم کلّی وجود
چون بو عالی چتری قوردک آشکار
خوش مزیّن اولدک هرصحن و دیار
هرطوقز طاقی یرتدک یدی فرش[3]
کیمنی فرش ایلدک کیمنی عرش

---

[1] CH,8a,9 и CA,8б,5 افکار [2] CH,8a,13 کریم CA,8б,9 خدا واکریم

[3] CH,8б,3 и CA,8б,12 هم

[کما قال عزّ وجلّ لا تقنطوا من رحمة الله
ان الله یغفر الذّنوب جمیعا]

CH,76 CA,8a عیبکی ستر ایده ستّار العیوب
جرمکی عفو ایده غفّار الذّنوب

[مناجات بحضرت خدا[1] عزّ وجلّ[2]]

CH,8a CA,8a ای خداوندا کریم و بی زوال
ای رحیم قادر و وی بر کمال
سن سن اول بی مثل عادل پادشاه
جمله محکوم کده در تو بارکاه
چرخ و افلاک و زمین و آسمان
اون سکز بیک عالم و اشبو جهان
قامو مخلوقات و بو اوچیق طمو
هر نه کیم وار در بو عالمده قمو
بحر لطفک قطره سیدر بی کمان
قاموسینک پادشاهی سن عیان
86 سن سن ای خلّاق ربّ العالمین
جمله بر بیلور سنی علم الیقین

---

[1] CH,76,13 و CA,8a,8 باری

[2]* CY,6a,12 اول قاضی الحاجات و مجیب الدّعوات و میسّر المرادات مهری حقیره نک مناجاتدر

[شعر این محل]

CH,7б CA,7б جرم و عصیان اولدی ای دل چونکه هر دم خوسکا
نفس امّاره یه اویدوک کلمدی قورخو سکا
علم توحیدی دلکدن اکسک اتمه بر نفس
چون بلورسن آخر ای غافل کرکدر بو سکا
کلدک اوش فانی جهانه ارتحال اتسک کرک
صوک نفسده وای اکر رحم اتمزسه هوسکا
حقدن اوطنمه‌دک اولدک هر[1] کناهه مرتکب
اولجکک صنمه‌دک ای رو سیاهم توسکا[2]
کچدی عمرک بو جهان دارنده مهری جرم ایله
اسلمدک[3] نیته کیم ویردم نصیحت شوسکا

* * *

CH,7б CA, 8a بولمق استرسک جنانه دسترس
توبه‌ی دلدن کدرمه نفسی
رحمتندن مهری قطع ایتمه رجا
ارحم[4] للعالمیندر اول خدا

---

[1] CH,7б,6 نر оп. [2] CA,8a,2 سکا оп. [3] CH,7б,7 اشلمدک
[4] CH,7б,9 и CA,8a,5 ارحماً

جان و دلدن صد هزاران آلکه[1] اتباعکه
ایلرم هر دم سلام و مدحله ذکر و ثنا
طاپکی چون مسند اتدے رحمة رحمان سنک
شفقتوکی روسیه مهری ایدر سندن رجا

[*فی الموعظه][2]

CH,7a CA,76 امدے ای بیچاره عاصی کل برو
نیلدک نه آلتدک جهاندہ[3] ال برو[4]
نیلدک نتدک نه تحصیل ایلدوک
حقّه لائق نیجه تدبیر ایلدوک
وارمدر قلبکده حقک قورقسی
کتدے فوت اولدیمی[5] نفسک ابلیسی
علم ایله هر دم بدم عامل میسن
یوخسه نادان ابتر و جاهل میسن
نفس امّارہ یه می اویدک مدام
کلمدیمی قلبکه یوم القیام
اوزکی هر دمده ویردک غفلته
نیجه ویره سن[6] جوابی حضرته
6a روز و شب ایتدک کناه اوصنمه دک
اول خدادن بر نفس اوتنمه دک

---

[1] CH,7a,5 и CA,7a,12 طاپوکه [2*] B CH и CA مطلع [3] CУ,56,12 جهاندن
[4] CH,7a,8 ایلرو CA,76,3 الرو [5] CH,7a,10 قوت اولدے
[6] CH, 7a,13 ویرورسن CA,76,8 ویرورسن

گرچه آخر ظاهرا ولدے ذات پاک عالمه
قامودن معنیده سن کلدک جهانه ابتدا
اولمشیدک سن حریم سرّ محرم ای رسول
یوغکن انسان موجودا ولمدین عرض و سما
55 ایرلی خلقک نسیمی عالمه هردم بدم
خرّم اولمشدر یلرُ شام وسحر باد صبا
عزّت ایچره کیمی قلدے سکا همتا اول کریم
کیمی بکزتدے نبیلرده دوعالمده سکا
روز محشرده شفیعی اولمغه جُرم اهلنه
ایلدے سنی شفاعت معدنی کان عطا
اولقدر عزم ایلدک[1] فوق العلایه هر نفس
عرش اعلا یبله بیر[2] اولدے سکا تحت الثرا
چون قدم بصدک فلک فرقینه ای محبوب[3] حق
لیلة الاسراده حق هر حاجتک قلدے روا
شرعکک شمعندن[4] اولمشدر منوّر بوجهان
شفقتک خواندن[5] ایرمشدر قمو روحه غدا
دوجهانده روشن اولدے چشمی آنک تا ابد
خاک پایک جوهرن هرکیمکه قلدے توتیا
اهل جُرمک دردنه سنسن دوعالمده طبیب
جرمیله درماندهٔ قلدم اومرم سندن دوا

---

[1] Л,56,4 ایلدے [2] Там же یر [3] CH,7a,1 и CA,7a,8 مطلوب
[4] Л,56,6 شمعنده [5] CH,7a,2 и CA,7a,9 خوبندن

چونکه سن ختم رسل سن[1] پر کرم
قومه بنی بن کناه ایله قلم
جرمیمی بلدم شفاعت قل بکا
یا رسول الله صغندم اوش سکا
عرض اولیجق حضرتوکه جمله حال
ایلمه محشر کوننده پایمال
اشبو[2] عاصی مهریه اول دستکیر
طاعتی یوق جرم وعصیانی کثیر
کرچه کیم اتمشدر بیک بیک کناه
قل قاپوکده[3] کل عیینی پناه
آنی اوتندرمه حقدن قل مدد
جرمیله قاپوکه دوشدی انمه ردّ

[قصیده در نعت رسول علیه السّلام[4]][5]

CH,66 CA,66 ای کزین انبیا و منبع لطف وفا
وی رسول کبریا محبوب مطلوب خدا
عدل بنیادین محکم ایتدی امرک نیته کم
ظلمی معدوم ایتدی شرعک شمس کوستردی ضیا[5]
چون وجودک نوردر ای صورتی بدر منیر
دوشمسه سایک عجبمیدر زمینه جا بجا

---

[1] CH,6a,11 и CA,66,4 رسولیسن
[2] CH,66,1 и CA,66,7 اوشبو
[3] CH,66,2 и CA,66,8 قتکده
[4] CH,66,4 نعت رسول ع م
[5] CH,66,6 کتوردی
CA,66,10 در نعت رسول ع م

هر نبیه کرچه ایندی برکتاب
قاموسیه فرقاندن[1] اردی فتح باب
کلدک ایتدک دینله دنیایی نور
بلدی حق سن انس وجن وحش وطیور
کلدی دینک مهری انور ایلدی
طاغ دوب کفری منوّر ایلدی
کمکه ایتدی سنی جاندان اختیار
اولسیر اکی جهانده بختیار
کمکه سنکچون جهانده اچدی سمّ
آکه تریاک اولور اول سمّ سپرنه غمّ
5a چکمیه لر سنی سوَنلر جفا
کورمیه لر ساکه اوینلر بلا
تا ابد بولدی سعادت اول کشی
نعت پاکک مدحدن هردم اشی
کیمه کیم اولسک جهانده دستکیر
ایکی عالمده بولور عزّتله یر
جرم ایله بیمادم ای کان کرم
شفقتکدن اومرم دردومه ام
صدقله هرکیمکه ساکا طوتدی[2] یوز
شفقتکدن آخر اولماز نا امید[3]

---

[1] CH,6a,1 и CA,6a,6 قرآندن [2] Л,5a,5 طویدی

[3] Во всех списках نا امید

هر اولوالالبابه امرک پیشوا
هر اولو الابصاره شرعک رهنما
کیم سکا قلدی جفا قلدک وفا
کیم سکا قلدی جزا قلدک سزا
سکا لائق اولد وغیچون هرعطا
عادت اولمشدر ایا کان وفا
شوکتوکی کورجک آی آفتاب
سایه بانیدک سکا هردم سحاب
یزدی اوّل اسمکی لوحه قلم
اولمسک اولوردی بو عالم عدم
اولمسک سن اولمزدی کائنات
خاردن کل هم دخی نیدن نبات
چون وجوده کلدک وبولدک ظهور
دینله قلدک جهان روینی نور
ایرمسه سندن عنایت هرقوله
طولمشیدی اشبو عالم کفر ایله
عاصی اولسه جمله عالم بی عدد
سندن ایرسه غم دکل ذرّه مدد
امتنک مجرملرینک یارسول
سن شفیعی سن نچون اولورسول
ساکه ویرلدی نبوّت ابتدا
دائم توکیله بینه اولدی انتها

---

1 CH,56,8 دائم

روح پاکک خلق[1] ایدنمشدر حبیب — جرم بیمارینه سن سن چون طبیب
عالمی موجود ایتمادین إلّه — عالم ارواحه قلدے سنی شاه
بوالبشردر کرچه آدم یارسول — سنوکیله بولدی موجودات اُصول
سن ابوالارواح ایدک ای پاک دین — اولمدین بوعالمی اشیا یقین
آب لطفوکک ارشدی قطره سی — ظاهر اولدی آب خضرک[2] چشمه سی
باد خُلقک شمّه سندن بوجهان — اولدے هر اطرافی صحرا کلستان
معجزک[3] برج شرفده آفتاب — دعوتک اوج سماده ماهتاب
سدره روضکدر هر صبح و شام — هر خواص ارواحنه دارالسّلام
بیت معمورکدر ای بدر دجا — هر ذنوب امراضنه دارالشّفا
انبیالر سروری سنسن همین — ای کریم و رحمة للعالمین
حق سنی قلدی کزینی انبیآء — اولدے حق دینک قمودرده شفآء

[هوالّذی ارسل رسوله بالهدے ودین الحقّ
لیظهره علی الدّین کلّه]

CH,5a
CA,5б
دیدلر حقکده چون خیرالرسول
صدق ایله اهل عقول ایتدے قبول
اولمسک اولمزدی هرکز کاربار
کلمسک کلمزدی بو لیل و نهار
4б
هادی شرعک اکر اولماسه سد
کفر ایله قلمشدی عالم تا ابد

---

[1] Л и СУ,4а,4 خلق оп. [2] Л и СУ,4а,8; СА,5а,8 حضرک
[3] СН,5а,6 معجزه ک

قامو دللرده همان هو هو اولا تسبیح پس
نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الّا الله دی
پرتو توحید شمعیله[1] دلوکی انور ایت
کندوکه هر دمده الّاهوی طورمه منظورایت[2]
جان و دلدن امدی بوذکری دلکده ازبرایت
نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الّا الله دی
قلبکی اغوایه ویرمه نفسکک وسواسله
قومه دل آیینه سینی کیم قله اول پاسله
بوکلامی دلده یادایت هر نفس اخلاصله
نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الّا الله دی
مهری کو اعمی[3] دکلسک حقّ تعالی آچ کوزک
دایم الّا هو یله غفلتدن اویر کندوزک
هر سحر بنک عذر ایله درکاهه طوتدوقچه یوزک
نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الّا الله دی

[نعت رسول علیه السلام[4][5]]

CH,46
CA,46

ای کریم و مظهر و نور خدا — شاه اقلیم رسالت مصطفا
4a ای رسالت کشورینه پادشاه — وی شریعت تختنه صاحب کلاه
ای حبیب الله وی تاج رسل — قامودن اوک حقّ سنی ایتدی قبول
سن قمو مرسللرک سلطانی سن — سن قمو مؤمنلرک جانانی سن

1* CH,46,2 и CA,46,5 شمسیله توحیدک 2 Там же: رهبر
3 CH,46,6 и CA,46,8 اعما 4 CH,46,6 طانی
5 CУ,36,16 فی نعت رسول الله صلّی الله علیه وسلم

چون ایدر هر شیئه[1] بر آیت دلیل
کم کمانسز بردر اول ربّ جلیل

[ففی کلّ شیئ آیة تدلّ علی انّه واحد]

35
CH,4a
CA,4a
قامو عالم طولیدر الله ایله
سنده پاک ایت قلبک الّا الله ایله
کر دلوسک بوله سن مقصودکی[2]
مهری یاد ایت هر نفس معبودکی[3]

[3] [فی توحید الباری عزّ اسمه]

CH,4a
CA,4a
جمله اشیانک قمو توحیدی الّا الله دی[4]
جمله مخلوقک قمو مقصودی[5] الّا الله دی[4]
جمله موجودک قمو مسجودی الّا الله دی[4]
نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الّا الله دی
طالب حق اولمغه دائم سکا ارشاد ایدر
قید حقدن غیریسندن نفسکی آزاد ایدر
جرم یقمش قلبکی توحید ایله آباد ایدر
نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الّا الله دی
هر اراده حقّی یاد ایت یاد قلمه بر نفس
غیری سوز حاجت دکلدر عارفیسک سوزیکس

---

[1] CH,4a,4 и CA,4a,6 شئ [2] CH,4a,7 مقصودینی [3] Там же معبودینی
[4] CH,4a,9,10 и CA,4a,11,12 نعرهٔ یاهو ایله هر دم صد الله در [5]* Л,35,4

قاموسی بندکدر سن پادشاه

کیم سنک حکمکده در بو بارکاه

قدر تک سرّینه ادراک ایرمز[1]

حکمتک فکر[2] ایدن عقلن دیرمز[3]

هرنه کیم بو عالم اشیاده وار

دیرکه سندن غیریوق پروردکار

بو محقق ثابت اولدی حقدر

تکری بردر آندن ارتوق[4] یوقدر

کر شریکی[5] اولسه تا یوم القیام

بولیمزدی[6] اشبو عالم هیچ نظام

[لوکان فیهما الهة الاّ الله لفسدتا]

CH,36
CA,4a

ایدی نیچه پادشه درکورآنی

جمله کوزلر کوز آچوب کوزلرآنی

جمله عبدک شاهی دراول پادشاه

جمله نک مقصودی دراو بر الّه

جمله سی علمنده نادانلر آنک

جمله سی امرنده حیرانلر آنک

برلکینه کلّیسی[7] اقرار ایدر

کافراولور هرکه آکا انکار ایدر

---

[1] CH,36,8 ایرمز CA,36,9 ارمز [2] Л,3a,7 فرین [3] CH,36,8 и CA,36,9 ویرمز
[4] Л,3a,9; CH,36,10 и CA,36,11 ارتق [5] CA,36,12 شریک [6] CH,36,11 بولمز ایدی
CA,36,12 بولمزیدی [7] Л и СУ, 3a,15 کلّسی

هرنه دکلو کم جهانده وار اناس
قامو سندن رحمت ایلر التماس
قدرتوکه خلق عالم لا دیمز
درکهوکه کمدرر اعلی دیمز
قاموبه سنسن ویرن جنبشلری
قاموسی سندن اومر بخششلری
عقل کل جهد ایدوب اولا بی مجال
انمیه کیفیتکدن قیل و قال
کمسه بلمز کیم نه درماهیتک
سن علیم سن سن بلورسن حکمتک
برشجوده بیتوررسن کل دکن
خلق ایدرسن خاکدن وجه حسن
3a حکمتوکیله کلور بو سال وماه
قدرتوکیله طورر بو بارگاه
حکمتوکله اولدی چرخ وآسمان
قدرتکله اولدی کیوان پاسبان
درکهک درد اهلنک درمانی در
باقی سنسن جمله عالم فانی در

[کما قال الله تعالی کلّ من علیها فان ویبقی وجه
ربّک ذوالجلال والاکرام]
CH,35 پادشه سن بی شریک و بی وزیر
CA,35 امرک ایله سیر ایدر شمس ومنیر

26 برلکوکه شکّمز یوق ای رحیم
ایکی دیین[1] دل سکا اولسون رمیم
جمله عالم خلقی آچوب کوزلرین
طاپوکه طوتوب طوررلر یوزلرین
سندن اومرلر قموسی رحمتی
نا توانلر سندن استر نصرتی
رحمتک دریاسنه یوقدر کنار
ای کریم و ای رحیم و کردکار
دلده اسمک خلق عالم ذکر ایدر
مؤمن اولان برلکوکه شکر ایدر
حکمتکله آقدر آب حَجَرْ
قدرتک ویرر[2] قوری نیدن شکر
امرکیله بو فلک اتمز قرار
حکمتوکیله کلور لیل و نهار
ابتداکه یوقدرر[3] هیچ انتهاء
سن سن اوّل سن سن آخر ای خدا
اون سکز بیک عالمک سبحان سن
یاره دلمیشک قمو سلطان سن[4]
جمله مخلوقک بلور سن حالنی
هر نه وجهیله کچر احوالنی
سن یرتدک بی تکلّف عالمی
سن یرتدک بی تردّد آدمی

---

[1] CH,26,10 آنی دین CA,26,10 اکی دین [2] Л,26,6 ویردی
[3] CH,3a,4 ابتدا یوقدر آکا [4] CH,3a,5 سلطانی سن

مهری مجرملری دوزخدهٔ[1] قورمز شفقت لا الٰه الّا الله
کیجه کوندز دلکده ذکر ایله عادت لا الٰه الّا الله
ایله در[2] بی کمان بهشته سن مدحت لا الٰه الّا الله

2

[تضرع نامهٔ مهری حقیره]

CH,26 CA,26 ای کریم و قادر و حیّ و ابد
وی قدیم و صانع و فرد و صمد[3]
بی وزیر و بی نظیر و بی مثال
بی ملال و بی زوال وذوالجلال
رازق و رزّاق وحیّ و لایموت
جمله اشیایه ویرن[4] هر دمده قوت
قاضی الحاجات سنسن ای کریم
سنکه ربّ العالمین سن ای رحیم
جمله خلقک خالقی معبودی سن
جمله عبدک جانله مقصودی سن
سن احدسن بردخی یوقدر الٰه
برلکوکه جمله اشیادر کواه
خاکدن خلق ایلدک آدم عیان
سن یرتدک انس وجنّی بی کمان
هم ازل سن هم ابدسن هم صمد
ای صفائی قل هو الله احد

---

[1] CH,2a,11 и CA,2a,10 طموده [2] CA,2a,12 الدر
[3] CH,26,2 и CA,26,2 احد [4] Л и CУ,2a,12 ویرد

16 CH,16 CA,16 يزدی جان لوحه سنده بسم الله قدرت لا آله الّا الله

کوسترر طوغری[1] یول بجد الله همّت لا آله الّا الله

دو جهانه طولیدرر لا شک شهرت لا آله الّا الله

اهل عشق دللرن مشرّف ایدر صحبت لا آله الّا الله

ارکورر[2] خسته دللره صحّت شربت لا آله الّا الله

اِلَهی سنی حقّه بر دمده قربت لا آله الّا الله

اورولور[3] تا اولنجه یوم قیام نوبت لا آله الّا الله

طغیدور لشکرینی ابلیسک نصرت لا آله الّا الله

ظلمتینی دِلک منوّر ایدر طلعت لا آله الّا الله

یدقدرتله سنک خاره ویرر حمرت لا آله الّا الله

ویردی مفتاح غیبی جان ودله قوّت[4] لا آله الّا الله

قلبکی غلّ وغشدن ایلر پاک طاعت لا آله الّا الله

2a کوسترر اهل عشقه اسراری حکمت[5] لا آله الّا الله

هردم اندامه لرزه‌لر دوشورر هیبت لا آله الّا الله

طویرر خلقی خون[6] رحمتله نعمت لا آله الّا الله

جان دماغن طولو مکرّر ایدر لذّت لا آله الّا الله

اهل توحیده تاج دولتدر کسوت لا اله الّا الله

---

[1] Л,16,2; CH,16,3 и CA,16,2 طوغرو [2] CH,16,6 اهرکورر

[3] Л,16,7 اورولر CA,16,7 اورولر CH,16,8 اورولر

[4] Л и СУ,16,12 حمرت [5] Л,16,13 и 2a,1 бейт вписан дважды

[6] Л и СУ,2a,3 и CA,2a,7 خون ! /1/

دیوان مہری

باش رداکتور
و . اصلانوف

خطّاط
غ . دارآبادی

ОПЕЧАТКИ И ИСПРАВЛЕНИЯ

Стр.	Строка	Напечатано	Следует читать
6	1 сн.	١٣٣٥	١٣٣٠
22	4 св.	حصيو	حصير
30	17 св.	بحتى	بختى
57	6 сн.	сухбатлар	суҳбатлар
66	8 сн.	خوفدر	خوفدر
75	17 сн.	CA, 25a, 10	CA, 27a, 8
77	пример, отмеченный сноской 234 (строки 8—10), следует читать после примера, отмеченного сноской 231 (строки 1—2 св.).		
80	2 св.	الم	الم
82	11 св.	ويردميسه	ويردميسه
86	8 св.	طوبيه	طوبيه
89	7 св.	*-layin*	*-layın*
99	8 сн.	لا	الا
102	14 св.	*edebiyati*	*edebiyatı*
103	17 сн.	1332	1328
104	4 сн.	*urque*	*turque*

آسیا خلقلری انستیتوسی

مهری خاتون

دیوان

تنقیدلی متنی ترتیب ایدن
وکیریش مقاله سینی یازان
یه‌له‌نا ماشتا قووا

موسقوا ۱۹۶۷

سوویه‌ت سوسیالیست جهوریتلری بیرلکی بیلم آقاده‌میی

دوغوخلقلری ادبی عابده‌لری

متنلر

کوچك سری

۹

«ناوقد» باصم اوی

دوغو ادبیاتنك باش رداکسیونو

مهری خاتون

دیوان